

Polisspionen

eller

En onödig människas liv

Roman av Maxim GORKIJ (1907)

»Beslutet att fullgöra uppgiften var ålagt honom av en annans vilja. Han behövde alltså inte själv göra sig någon tankemöda med det. Detta beslut bredde ut sig i hans inre, det växte av sig själv inom honom och förträngde all fruktan, alla hämningar och alla sympatier.«

Maksim GORKIJ: »*Polisspionen* eller *En onödig människas liv*« (1907). Denna översättning är utförd av Erik Jonsson under åren 2001 (tvåtusennett) till 2007 (tvåtusensju).
(Шпион / Жизнь ненужного человека, 1907)

Denna svenska översättning
Copyright © 2003–2007 Erik Jonsson.

Förvaras åtkomligt.

Uppgifterna om författarens och översättarens namn får ej avlägsnas, utplånas eller eljest göras oläsliga.

Denna bok är upptagen på en »svart lista« från år 1933 över böcker och författare, vilka av de tyska nazisterna (hitlerfascisterna) ansågs bära utrensas ur tyska bibliotek. Se sidan

<http://www.library.arizona.edu/images/burnedbooks/documents.htm>

Genom söksidor på WWW kan man ibland välja att se en HTML-version av denna PDF-fil. Detta anbefalles icke, ty den kommer ej att se riktig ut. Man torde i stället besöka några av våra nedan förtecknade egna HTML-sidor. Länkar till tre olika HTML-versioner av detta dokument (romanen »*Polisspionen*« av Maksim GORKIJ) samt till romanen »*En mor*« av samme författare och i öfversättning av Walborg Hedberg finns på sidorna

1. <http://www.geocities.ws/generaldepoten/gorkij/spion.html>
2. <http://www.geocities.ws/generaldepoten/gorkij/polisspion.html>
3. <http://www.geocities.ws/generaldepoten/gorkij/oml.html>

Länkar till motsvarande PDF-filer finns på sidan

- <http://www.geocities.ws/generaldepoten/gendep.html>

Version 1 innehåller texten i ett utförande, som påminner om språket i Walborg Hedbergs översättning av »En mor«. Version 2 har en delvis reformerad stavning, vilken dock icke överensstämmer med nyare utgåvor av SAOL, men ofta i stort sett samma s.k. gammalstavning m.m. som version 1 (ibland har denna version äldre stavning med *e*, t.ex. när en äldre stavning med *e* bättre motsvarar vårt uttal än den samtida med *ä*), men språket är för övrigt anpassat till *mer eller mindre* skånsk *svenska* (således intet uttalsvärmande). Verb i *repliker* har i denna text dock enbart entalsformer. Version 3 är nystavad och anpassad till *mer eller mindre* samtida uppsvenskt (oskånskt) bokmål. Texten i denna PDF-fil motsvarar närmast HTML-version 3. Förgrening på tre HTML-versioner påbörjades omkring månadsskiftet januari-februari 2005 och pågår ännu, varför texterna självfallet innehåller inkonsekvenser och andra felaktigheter. På ovan nämnda sidor finns även länkar till andra i sammanhanget intressanta texter.

Översättningen rättad och förbättrad 10 februari 2007.

Äldre versioner innehåller upptäckta fel och bör förstöras.

Kopiera ej utan att först kontrollera, om nyare version finnes!
Hämta alltid senaste version före utskrift!

Kapitel I

När Jevsej Klimkov var fyra år gammal, blev hans far skjuten av skogvaktaren. När han fyllt sju år, dog hans mor. Hon dog oförmodat — ute på åkern under skörden — och detta var så besynnerligt, att Jevsej inte ens blev rädd, när han fick se henne ligga där död.

Morbror Pjotr, smeden, lade handen på piltens huvud och sade:

»Vad skall vi nu göra?«

Jevsej sneglade åt det hörn, där modern låg på en bänk, och svarade med svag röst:

»Det vet jag inte. . . «

Smeden torkade svetten ur ansiktet med skjortärmen, teg en lång stund och sköt sedan ömt sin systerson ifrån sig:

»Ack, du min gubbe lille. . . «

Från den dagen började man kalla pojken för „Lillgubben“. Ordet passade väl in på honom. Han var ovanligt liten till växten för sin ålder, han hade något slappt i sina rörelser och han talade med tunn röst. Ur hans beniga ansikte stack näsan ut likt en sorgsen fågelnäbb; de runda, färglösa ögonen blinkade ängsligt; och det glesa, gula huvudhåret växte i virvlar. De små skolpojkar skattade åt honom och gav honom stryk. Hans uggleansikte retade på ett eller annat sätt de sunda och livliga barnen. Han undvek dem och levde för sig själv ensam och alltid någonstans i skuggan, i vinklar och vrår och hålor. Förskräckt ihopkrupen tittade han på folk där inifrån utan att blinka med sina runda ögon. Blev ögonen då trötta, så blundade han. Sedan satt han länge liksom blind där och vaggade sin klena, lätta kropp mjukt fram och tillbaka. Även i morbrorns familj försökte han förbli obemärkt, men det var svårare där. Han måste äta både middag och kvällsmat tillsammans med de övriga, och när han satt till bords, gick morbrorns yngste son — Jakov, tjock och rödkindad — in för att på allehanda sätt reta honom eller narra honom att skratta. Denne gjorde miner, räckte ut tungan, sparkade honom under bordet och nöp honom. Han lyckades

visserligen inte få kusinen att skratta, men ofta ryckte Jevsej till av smärta, hans gula ansikte blev grått, hans ögon vidgades och skeden i hans hand började darra.

»Vad är det med dig, Lillgubben?« brukade då morbror Pjotr fråga.

»Jasjka knep mig«, förklarade pojken i likgiltig ton utan att beklaga sig.

Om då morbror Pjotr gav Jasjka en örfil eller luggade honom, så snörpte tant Agafja på munnen och brummade argt: »Fy dig, din skval-
lerbytta!«

Efteråt letade Jasjka sedan upp honom någonstans och gav honom stryk både länge och ivrigt. Jevsej förhöll sig till att bli slagen såsom till någonting oundvikligt. Att klaga på Jasjka vore meningslöst, eftersom tant Agafja, så snart morbror Pjotr slog sin son, gav sin styvson slagen igen med ränta. Hennes slag gjorde mer ont än Jasjkas. När därför Jevsej såg, att Jasjka kom för att ge honom stryk, så kastade han sig omkull, rullade så hårt han kunde ihop sin kropp till en klump, drog in knäna intill magen, täckte över ansiktet med händerna och priggade sidorna och ryggen åt kusinens nävar. Ju tålmodigare han utstod slagen, desto ivrigare blev alltid Jasjka. Emellanåt till och med grät denne av ilska, sparkade honom och skrek:

»Ditt förbannade kryp, tjut då!«

En gång hittade Jevsej en hästsko och gav Jasjka den, ty denne skulle i alla fall ha tagit ifrån honom fyndet. Blidkad av gåvan frågade Jasjka honom:

»Gjorde jag dig mycket illa nyss?«

»Ja!« svarade Jevsej.

Jasjka tänkte efter ett slag, kliade sig i huvudet och sade:

»Tja, det gör inget — det går över!«

Sedan gick han sin väg, men hans ord fastnade i Jevsejs själ, och denne upprepade halvhögt, full av hopp:

»Det går över. . . «

En gång hade han sett, hur några vallfärderskor gnidit sina trötta fötter med brännässlor. Nu försökte även han gnida in sina höfter, som Jasjka slagit sönder, med sådana. Han tyckte, det verkade, som om brännässlorna förminskade smärtan mycket. Sedan dess behandlade han, när han fått stryk, de skrubgade ställena varje gång grundligt med de fjuniga bladen från den onda örten, som ingen älskade.

Han lärde sig illa, eftersom han kom till skolan mättad av rädsla för att få stryk och åter lämnade den full av förödmjukelser. Hans rädsla för kränkningar var uppenbar och framkallade hos alla den oemotståndliga lusten att låta Gubben smaka deras knytnävar.

Det visade sig, att Jevsej hade en användbar altstämman, och läraren tog honom med i kyrkokören. Nu var han mindre ofta hemma men träffade i gengäld vid sångövningarna ofta sina skolkamrater, och de slogs inte sämre än Jasjka.

Han tyckte om den gamla träkyrkan. Den hade många mörka små vinklar och vrår, vilkas varma, behagliga stillhet drog honom till sig på något kusligt sätt. I hemlighet väntade han sig att finna något ovanligt och gott där i något hörn — någonting, som skulle omfamna honom, ömt trycka honom intill sig och berätta någonting för honom så, som hans mor förr brukat göra. Helgonbilderna var svärtade av sot, som under många år satt sig på dem, och helgonens ansikten — på samma gång godmodiga och stränga — påminde honom alla lika mycket om morbror Pjotrs skäggiga, mörka ansikte.

I kyrkans vapenhus fanns det en tavla, vilken föreställde ett helgon, som just fångat en djävul och höll på med att prygla upp honom. Helgonet var en mörk, lång, senig man med långa armar, men djävulen en eldröd, smal och spenslig yngling, som liknade en killing. Först såg Jevsej inte åt djävulen. Han hade till och med lust att spotta på denne. Men senare började han tycka synd om denne olycklige lille djävul. Och när ingen var i närheten, smekte han försiktigt den ondes av fruktan och smärta förvridna getabocksnos.

Så föddes för första gången medlidandets känsla i gossen.

Han tyckte också om kyrkan därför, att alla — till och med ökända gaphalsar och bråkmakare — förhöll sig stilla och ödmjukt där.

Högljutt samtal förskräckte Jevsej. För upprörda ansikten och skrik sprang han och gömde sig, därför att han en gång på en marknadsdag upplevat, hur bönderna, som först bara talat högt, sedan plötsligt börjat skrika åt varandra och stöta till varandra. Därpå hade någon av dem fått tag i en påle, svingat den och slagit till. Det hade ljudit ett fruktansvärt ylande och skriande. Några hade sprungit därifrån och därvid knuffat omkull Gubben, så att han stått på näsan i en vattenpuss. När han rest sig upp, hade han fått se, hur en jättelik bonde kommit emot honom viftande med armarna. I stället för ansikte syntes bara en darrande, illröd fläck. Anblicken hade varit så förfärlig, att Jevsej uppgivit ett häftigt skrik. Det kändes, som om han plötsligt störtat ner i ett mörkt hål. De hade varit tvungna att stänka vatten på honom, för att han skulle komma till sans igen.

För berusade var han också rädd. Hans mor hade sagt honom, att det var en djävul, som for i en berusad människa. Lillgubben tänkte sig denne djävul taggig som en igelkott och fuktig som en groda, röd

och med gröna ögon. Han kryper in i människans buk, bedriver där sitt ofog, och därav blir människan galen.

I kyrkan fanns ännu mycket gott. Förutom friden, stillheten och det milda skumrasket tyckte Jevsej särskilt mycket om sången. När han sjöng utan noter, blundade han hårt och lät sin röst flyta ihop med den gemensamma vågen av röster så, att man inte längre kunde särskilja dem. Det var så behagligt att med hela sitt väsen fly undan någonstans såsom i en söt slummer. I detta halvsovande tillstånd tycktes det honom, som om han svävade bort ur livet och närmare ett annat, ett fredligare och gladare liv.

Inom honom föddes en dröm, som han en gång för sin morbror uttryckte med dessa ord:

»Kan man leva så, att man både kan gå överallt och se allt, utan att någon ser en själv?«

»Som en osynlig?« frågade smeden.

När han tänkt efter ett tag, svarade han:

»Det måste man nog säga, att det kan man inte.«

Sedan hela byn hade kommit att kalla Jevsej för „Gubben“, så kallade morbror Pjotr honom för „den Föräldralöse“. Smeden var i allo en ovanlig människa. Även i berusat tillstånd var det inget förskräckligt med honom. Då tog han bara av sig mössan, gick gatan fram viftande med den och sjöng visor med ljudlig, svårmodig stämma. Därvid log han och vaggade på huvudet hit och dit, och tårarna flöt då ännu rikligare ur hans ögon än i nyktert tillstånd. Jevsej tyckte, att hans morbror var den klokaste och bäste mannen i hela byn och att man kunde tala med honom om allt. Han log ofta men skrattade likväl nästan aldrig och talade alltid utan brådska, lågmält och allvarligt. Ibland talade han liksom för sig själv i smedjan utan att lägga märke till sin systerson eller som om han glömt bort dennes närvaro. Och det tyckte Jevsej särskilt mycket om. I sina tal grälade smeden alltid med någon, sade alltid emot någon:

»Förbannade pack«, brummade han halvhögt för sig själv utan ilska. »Ditt omättligena ulvagap! Jag arbetar väl? Ja, jag är redan torr i ögonen, snart blir jag blind. Vad skall jag mer göra? Du förbannade, tunga levnadsöde utan skönhet och glädje...«

Det lät, som om gudfadern diktade en sång. På Jevsej verkade det, som om smeden såg den osynlige, han talade med.

En gång frågade han honom:

»Vem talar du med?«

»Vem jag talar med?« upprepade smeden utan att se på honom och svarade sedan leende: »I min egen dumhet är det med mig själv, jag talar...«

Men sällan lyckades Jevsej komma så nära inpå i samtal med gudfadern. I smedjan var det alltid någon främmande där, och ofta stimmade den trinde Jasjka omkring där likt en snurretopp och överröstade med sina gälla skrik både hammarslagen och kolens sprakande i ässjan —. När Jasjka var i smedjan, vågade Jevsej inte titta in till sin morbror.

Smedjan stod vid randen av en inte särskilt djup klyfta. Där tillbringade Jevsej vår, sommar och höst sin fritid inne i busksnåren. I klyftan var det fridfullt som i kyrkan. Fåglarna kvittrade, bin och humlor surrade. Gossen satt där, vaggade från sida till sida och tänkte med hårt hopknipna ögon på någonting. Eller också strövade han omkring ibland buskarna, lyssnade efter smedjans larm och smög sig, så snart han kände på sig, att morbrorn var ensam, upp till denne.

»Jaha, Föräldralöse?« tog då smeden emot honom och kisade med de tårfuktiga ögonen.

En gång frågade Jevsej smeden:

»Brukar den onde vara i kyrkan om natten?«

Smeden tänkte efter en stund och sade sedan:

»Varför skulle han inte det? Han kryper in överallt, det är lätt för honom.«

Gossen drog upp axlarna och avsåkte med sina stora ögon forskande de mörka hörnorna i smedjan.

»Du behöver inte vara rädd för dem, de där djävlarerna«, rådde honom morbrorn.

Jevsej suckade. Sedan svarade han tyst:

»Jag är heller inte rädd.«

»De gör dig ingen skada!« försäkrade smeden och gned sig med de svarta fingrarna i ögonen. Då frågade Jevsej vidare:

»Hur är det då med Gud?«

»Vad skulle det vara med honom?«

»Varför släpper Gud in djävulen i kyrkan?«

»Vad angår det honom? Gud är ju ingen kyrkovaktmästare...«

»Bor han inte där då?«

»Vem? Gud? Det behöver han inte! För honom, du Föräldralöse, finns det plats överallt. Kyrkan, den är till för folk...«

»Och människorna, varför är de till?«

»Folk, de är väl så... liksom, över huvud taget, till för allt! Utan folk går det nu en gång inte, ja, ja...«

»Är de till för Gud?«

Smeden betraktade sin systerson ifrån sidan och svarade efter en stund:

»Naturligtvis. . . «

Sedan torkade han av händerna på förskinnet, såg in i ässjans eld och fortfor:

»Jag vet inte så mycket om sådant, Föräldralöse. . . Det skulle du fråga läraren om någon gång. . . eller också prästen.«

Jevsej torkade av näsan med skjortärmen, sedan han svarat:

»Jag är rädd för dem. . . «

»Tala helst inte om sådana saker«, rådde honom morbror Pjotr allvarsamt. »Du är ännu liten, spring omkring och lek och rör på dig, så att du blir frisk och stark. Det hör till livet, att man skall vara frisk och sund. Om man inga krafter har och inte kan arbeta, så kan man inte heller leva. Det är det, som är hela den stora visheten. . . Vad Gud behöver, det vet inte vi.«

Han tystnade och tänkte efter ett tag utan att ta ögonen ifrån elden. Sedan fortfor han allvarligt, i korthuggna meningar:

»Vad som finns på andra sidan, det vet jag inte, och vad som finns här, det begriper jag inte! „Allt har han i sin allvishet skapat“, heter det. . . «

Han blickade omkring sig i smedjan, och när han märkte gossen i hörnet, sade han:

»Vad sitter du här och kurar för? Ut och lek, säger jag!«

Men när Jevsej sedan försagt gått därifrån, tillade smeden efter honom:

»Om du får en gnista i ögat, så kan du bli blind på det. Och vem kan väl ha nytta av en enögd?«

Medan modern ännu levat, hade hon berättat några sagor för Jevsej. Hon brukade berätta dem under de långa vinternätterna, då snöstormen slog emot stugans väggar, rusade fram över taket och kände på allt — som om den letade efter något — och sedan till sist kröp in genom skorstenen, där den klagande ylade i flera stämmor. Modern brukade berätta sagorna med låg, sömnig röst. Hon avbröt sig ofta, trasslade in sig och upprepade gång på gång ett och samma ord. Då tycktes det gossen, som om hon såg allt det, hon berättade om, i mörkret framför sig — även om det var otydligt, hon såg det.

Samtalen med morbror Pjotr påminde Jevsej om moderns sagor. Även smeden föreföll se såväl Gud och djävulen som hela det förskräckliga människolivet i ässjans eld; och det var nog därför, som han ständigt grät. Jevsej lyssnade på hans tal och lade dem lätt på minnet.

De omslöt hans hjärta med en ängslig, förväntansfull bävan och stärkte honom allt mer i hoppet om att någon gång få uppleva någonting annorlunda — någonting, som inte skulle likna livet i byn med fulla bönder, elaka kärringar och skrikiga småbarn — någonting, som skulle vara uppfyllt av kärlek och allvar liksom gudstjänsten i kyrkan.

Smedens grannar hade en liten blind flicka, som hette Tanja. Jevsej blev vän med flickan, ledde henne på promenader i byn, hjälpte henne omtänksamt att ta sig ned i klyftan. Med låg röst berättade han allt möjligt för henne, medan hans vattenblå ögon ängsligt vidgades. Denna vänskap hade man lagt märke till i kyrkbyn, och alla tyckte om den. Emellertid kom en dag den blindas mor till morbror Pjotr och beklagade sig. Hon sade, att Jevsej med sitt tal skulle ha jagat in en sådan stor skräck i Tanja, att den lilla flickan inte längre kunde lämnas ensam. Hon grät, hon hade börjat sova illa, hon kastade sig om nätterna hit och dit i sängen, hoppade upp och skrek.

»Vad han inbillat henne, det kan man inte begripa, men hon stammar hela tiden något om djävlar och att himlen är svart och full av hål, genom hålen syns eld, där djävlarerna slår kullerbyttor och hånar människorna. . . Får man verkligen berätta sådant för en liten flicka?»

»Kom hit ett tag«, ropade morbror Pjotr på sin systerson.

När Jevsej långsamt kommit fram ur hörnet, lade smeden sin tunga, råa näve på hans huvud och frågade:

»Har du berättat allt det?»

»Ja.«

»Vad då för?»

»Det vet jag inte. . . «

Smeden stötte utan att lyfta handen gossens huvud bakåt, såg honom i ögonen och sade i allvarlig ton:

»Är verkligen himlen svart?»

Jevsej mumlade tyst:

»Men om hon i alla fall inte kan se den? . . . «

»Vem?»

»Lilla Tanja. . . «

»Jaså!« sade smeden, tänkte efter och frågade sedan: »Och elden, är den också svart? Varför har du hittat på det?»

Gossen slog ner blicken och teg.

»Nå, men så tala då — det är ingen, som tänker slå dig! Varför inbillar du henne sådant?»

»För att jag tycker synd om henne«, viskade Jevsej till svar.

Smeden sköt gossen mjukt ifrån sig och sade:

»Hädanefter skall du inte tala mer med henne, hör du? Aldrig. Oroa dig inte, tant Praskovja! Denna vänskap skall vi göra slut på.«

»Han borde ha på öronen«, rådde den blindas mor. »Flickan levde i lugn och ro för sig själv. Det var ingen, som störde henne. Och nu får man inte röra sig bort ifrån henne. . . «

När Praskovja gått, tog smeden Jevsej tigande i handen, ledde honom ut på gården och frågade honom där:

»Tala nu förnuftigt: varför har du skrämt upp flickungen?«

Morbrorn talade inte högt, men hans röst lät sträng. Jevsej blev rädd och började stammande rättfärdiga sig:

»Jag har inte skrämt henne, jag har bara — hon klagade jämt och samt och sade: jag ser bara svart, och du, du ser allt. . . Då sade jag till henne, att allting är svart, så att hon inte skulle bli avundsjuk. Jag ville inte alls, att hon skulle bli rädd. . . «

Han snyftade högt, därför att han kände sig kränkt. Morbror Pjotr skrattade stilla:

»Dummer! Du skulle ha tänkt på, att det ju bara är tre år sedan, som hon vart blind. Hon är ju inte född blind, hon har fått det efter kopporna. Så hon kommer alltså ännu ihåg, hur allting ser ut. Så dum du är!«

»Jag är inte dum, hon trodde mig ju!« invände Jevsej och torkade sig i ögonen.

»Nå, det är i ordning. Ha du bara inte mer med henne att göra. . . Hör du det?«

»Nej, det skall jag inte. . . «

»Det gör ingenting, att du gråter. De kan gärna tro, att jag har gett dig pisk.«

Smeden stötte näven emot Jevsejs axel och tillade småleende:

»Sådana skälmar vi är, vi två. . . «

Då tryckte pojken huvudet tätt intill hans sida och frågade med darrande röst:

»Varför vill alla människor förnedra mig hela tiden?«

»Det vet jag inte, Föräldralös!« sade morbrorn, sedan han tänkt efter ett tag.

Kränkningarna började efter hand bereda gossen en frätande njutning. Det mognade inom honom en grumlig övertygelse, att han inte vore som de andra, och det vore därför, man kränkte honom.

Kyrkbyn låg på en höjd. På andra sidan älven sträckte ett ofarbart kärr ut sig. Om sommaren, efter heta dagar, höjde sig en lilafärgad, kvävande dimma ur träskmarken, och bakom den lågvuxna skogen

steg en röd måne upp på himlen. Kärret spydde ut sin ruttna andedräkt över kyrkbyn och skickade folket där hela moln av mygg. Dessa fyllde luften med sin rovlystna beskäftighet och sitt svårmodiga sjungande, och de arma, arga människorna kliade sig till blods.

Om nätterna irrade små, darrande, blå flammor över kärret. Det hette, att det var syndarnas själar, som inte kunde finna ro. Folk suckade bekymrat och beklagade dem. Emot varandra var de emellertid utan förbarmande.

Likväl kunde de också leva i glädje och endräkt. Det hade Jevsej själv sett en gång.

Hos den rike bonden Vjeretennikov hade det en natt utbrutit eldsvåda i rian.¹ Pojken hade sprungit ut i köksträdgården, klättrat upp i en videbuske och beskådat branden därifrån.

Det var en förskräcklig, rök svart och eldnäbbad fågels mångbevingade, böjlige kropp, som ringlade sig fram över himlen, tyckte han. Med det röda, gnistsprutande huvudet lutat emot marken tycks fågeln med sina eldiga, skarpa tänder rovlystet riva ut halmen och gnaga i träet. Dess rökiga kropp slingrar sig lekfullt över den svarta himlen, låter sig sedan falla ned över byn, kryper fram över stugornas tak, den stegar sig prålade — utan att riva loss det blossande röda huvudet ifrån marken — lätt till väders och spärrar allt vidare upp den bistra näbben.

Inför eldens ansikte blev alla människorna små och svarta. De sprutade vatten på den, stack in långa stänger i flammorna, slet de brinnande sädeskärvarna ur eldens käftar, stampade på dem, hostade, snörvlade och nös, på väg att kvävas i den tjocka röken. De ropade och tjöt, deras röster flöt ihop med eldens visslande och tjutande. De ryckte allt närmare elden, dess röda huvud omgav de med en svart, levande ring, som om de hade dragit ihop en snara om dess hals. Här och där slets snaran sönder, men de knöt på nytt ihop den och drog den allt fastare och snävare samman. Elden vältrade sig ursinnigt hit och dit, gjorde språng, dess kropp svällde, blåste upp sig, slingrade sig likt en orm, försökte slita loss sitt av människorna infångade huvud ifrån marken och föll, sedan den berövats krafterna, utmattat och misslynt ner på de intilliggande sädesladorna, kröp över köksträdgårdarna, smälte söndertrasad och försvagad bort.

»Hugg i!« hojtade folk för att sporra varandra.

»Vatten!« ljöd kvinnornas röster.

¹Ria: torkhus för säd. Ö.a.

Kvinnorna stod i kedja från elden till älven, skuldra vid skuldra, främlingar och släktingar, vänner och fiender. De langade oavbrutet spannarna med vatten vidare.

»Raska på, kärringar! Kära ni, raska på!«

Det hade varit skönt och glädjerikt, detta goda, kamratliga liv vid kampen emot elden. Alla hade uppmuntrat varandra; de hade turats om att lovorda varandras skicklighet och styrka. Och de hade skällt vänskapligt på varandra. Det hade inte legat något ont i deras skrikande. Det hade verkat, som om de här i eldsskenet bara såg varandras goda sidor, som om den ene tyckte bra om den andre. När de till sist besegrat elden, så hade de blivit glada. De hade stämt upp sånger, skrattat och skojat och skrutit för varandra med sina insatser. De äldre hade skaffat fram brännvin och druckit litet grand för att stärka sig, medan ungdomen nästan ända till morgonen hade spatserat omkring och firat på gatan — och allt hade varit skönt liksom i en dröm.

Jevsej hade varken hört något enda argt utrop eller sett ett enda bistert ansikte. Hela tiden — så länge, det hade brunnit — hade ingen gråtit av smärta och förnedring, ingen hade utstött det djuriska rytande av sådan vildsint ondska, som till och med är redo till dråp.

Följande dag sade Jevsej till morbror Pjotr:

»Så fint det var i går...«

»Nå-ja, Föräldralös, fint!... Litet till, så hade elden slickat i sig halva kyrkbyn!«

»Jag menade folk!« förklarade gossen. »Att de var så eniga. Så borde de alltid leva — tänk om det alltid hade brunnit!«

Smeden tänkte efter en stund och frågade förundrat:

»Det betyder alltså — du skulle vilja, att det alltid brunne?«

Sedan sade han med en sträng blick på Jevsej och hötte med pek-fingret:

»Passa dig, din virrhjärna, få inte för dig några sådana syndiga ting! Man kan ju inte tro det — han tycker om, när det brinner!«

Kapitel II

När Jevsej hade gått ut skolan, sade smeden:

»Var skall vi nu göra av dig? Här är du inte till någon nytta. Jag måste snart åka och köpa nya blåsbälgar. Då tar jag dig med mig till staden, Föräldralös.«

»Skall du själv ta mig med dit?« frågade Jevsej.

»Ja. Är du ledsen för det, att du skall lämna byn?«

»Nej. Men dig är jag ledsen för att lämna. . . «

Smeden stötte ett järn i elden, ryckte med tången kolen till rätta och sade eftertänksamt:

»Mig behöver du inte tycka synd om. Jag är ju en stor. . . En karl som alla andra.«

»Du är bättre än alla andra!« sade Jevsej stilla.

Morbror Pjotr måtte inte ha hört hans ord. Han svarade inte på det utan tog det glödgade järnet ur elden, kisade med ögonen och började smida, så att röda gnistor yrde. Så hejdade han sig plötsligt, lät långsamt handen med släggan sjunka och sade småleende:

»Jag borde ge dig några lärdomar med på vägen. . . «

Jevsej spetsade öronen i förväntan inför belärandet. Emellertid stack smeden på nytt ett järn in i elden, torkade tårarna från kinderna, och blickande in i ässjan glömde han bort sin systerson. Sedan kom det en bonde med en hjulring, som rämnat. Jevsej gick ner i klyftan, satte sig där i snåren och väntade till solnedgången på, om inte morbrorn skulle bli ensam i smedjan. Så skedde emellertid inte.

Dagen för avresan ifrån kyrkbyn blev sedermera oskarp i gossens minne. Han kom bara ihåg, att det var mörkt och egendomligt betryckande, när de körde ut på fältet, att vagnen skakade häftigt, och att svarta, orörliga träd höjde sig på ömse sidor om vagnen. Men ju längre de körde, desto friare och ljusare framträdde landskapet. Morbrorn var hela vägen vresig och svarade bara ogärna, korthugget och otydligt på frågor.

De körde hela dagen och övernattade i en liten by. Under natten var det någon, som spelade länge och väl på dragspel. Där var en kvinna, som grät. Ibland ropade någon arg röst:

»Håll tyst!«

Sedan följde en oanständig svordom.

Det var ännu natt, när de åkte vidare. Två hundar ledsagade dem springande bredvid vagnen och gläfsande i mörkret. När de lämnade byn, lät en rördrom i skogen till vänster om vägen höra sitt vemodigt klagande rop.

»Gud give, att det betyder tur!« mumlade smeden.

Jevsej föll i sömn och vaknade först då, när morbrorn klappade honom lätt på benen med piskan.

»Titta skall du få se, Föräldralös, hallå!«

För pojkens sömniga ögon framträdde staden liksom en jättelik bo-veteåker. Tät och brokig sträckte den ut sig utan ände, kyrkornas gyllene kupoler såg ut som gula smörblommor i den, och gatornas mörka rynkor liknade plogfåror.

»Åhå-å!« sade Jevsej, när han tittade närmare efter.

Staden blev, efter hand som den tornade upp sig inför dem, allt färgrikare. Grön, röd, grå och gyllene skimrade den, då den återspeglade solens strålar i de otaliga fönsterrutorna och i kyrkokupolernas guld. Den tände i gossens hjärta en förväntan inför något ovanligt. Jevsej stod på knä i vagnen, höll sig med ena handen fast vid morbrorns axel och såg oavvänt framåt, medan smeden talade till honom:

»Du skall leva så, att du gör det, man ger dig i uppdrag, och håll dig för övrigt undan. Akta dig för framfusigt folk. Av tio framfusiga kanske en slår sig fram, medan nio bryter nacken av av sig.«

Detta sade han tvekande, som om han betvivlade, att han egentligen sade det, som behövdes. Jevsej hörde uppmärksamt och allvarligt på i den förhoppningen, att han skulle få höra några särskilda ord, som kunde rusta honom emot det nya livets faror.

Smeden suckade högt och fortfor fastare, med mera övertygelse:

»Mig, du Föräldralös, har de en gång mörbultat på häradskontoret, ja minsann! Den gången var jag brudgum och skulle gifta mig, men de ville ge mig stryk! Det gör dem detsamma, de bryr sig inte mycket om andras angelägenheter. Sedan besvärade jag mig för guvernören. Då spärrade de in mig i tre och en halv månad... och gav mig prygel dessutom. Det var stryk efter noter. Jag spottade till och med blod, och ända sedan den tiden har jag tårar i ögonen. En viss polis, en sådan rödhårig en, liten till växten, slog mig med något tillhygge i huvudet.«

»Nå«, tyckte Jevsej tyst, »tala helst inte om det...«

»Vad skall man annars säga?« utropade morbror Pjotr leende. »Något annat kan jag inte komma på att säga, Föräldralös...«

Jevsej hängde modlöst med huvudet.

Enstaka smutsiga hus, som var insvepta i en tung os, kom dem till mötes samt drog häst och vagn med de resande allt djupare in i sina trassliga garn. På de röda och gröna taken reste sig skorstenar likt vartor, ur vilka blå och grå rök steg upp. Somliga skorstenar sköt rakt upp ur marken. Oformligt höga och smutsiga spydde de ut tjock, svart rök. Den hårdstampade marken föreföll inpyrd med fet rök. Från alla håll kröp tungt, oroväckande buller emot dem och pressade samman luften. Järnmassorna jämrade sig och tjöt, visslade och gormade grälsjukt...

Morbrorn sade:

»Detta är inte staden än, detta är fabrikerna.«

Nu tog de av in på en bred gata, som var kantad med trähus. De gamla, solitt byggda och brokigt målade husen erbjöd en fridsam, hemtam anblick. Särskilt snygga var de hus, vilka hade små trädgårdar emot gatan — så rena och prydliga, liksom om de tagit på sig gröna förkläden.

»Nu är vi snart framme!« sade smeden, när han styrde hästen in i en smal gränd. »Var inte rädd, du Föräldralöse...«

Han höll in hästen framför den öppna porten till ett stort hus, hopade ner på marken och gick in på gården. Huset var gammalt och alldeles vint. Under de små, grumliga fönstren stack bjälkarna ut. På den stora, smutsiga gården stod många enspannsdroskor. Fyra bönder, som hade omringat en vit häst, klappade den med handflatorna och ropade högt i munnen på varandra. En av dem — en rundlagd och skallig karl med stort, blekgult skägg och rosigt ansikte — bredde ut armarna, när han fått syn på morbror Pjotr, och ropade:

»A-a!«

...I ett trångt, mörkt rum drack de te. Den skallige gapskrattade och ropade så högt, att kärlen på bordet klirrade. Det var instängt och luktade starkt av varmt bröd. Jevsej var sömnig och sneglade hela tiden in i det hörn, där en bred säng med en mängd kuddar i stod bakom ett smutsigt förhänge. Det flög omkring en mängd stora, svarta flugor. De stötte emot pannan, kröp över ansiktet och kittlade obehagligt den svettdrypande huden. Jevsej blygdes för att jaga bort dem.

»Vi skall snart ordna det för dig!« ropade den skallige åt honom och nickade glatt. »Natalja, har du skickat efter Matvejijt?«

En yppig kvinna med svarta ögonbryn, liten mun och hög barm svarade med välklingande röst:

»Hur många gånger skall du fråga mig det...«

»Petrucha, min vän, vad säger du om Natalja? Rena honungskakan, inte sant?« ropade den skallige öronbedövande högt.

Morbror Pjotr småskrattade tyst för sig själv. Det verkade, som om han vore rädd för att se på kvinnan. Hon sköt fram en varm rågkaka med kvarg åt Jevsej och sade till honom:

»Ät mer!... I staden måste man äta mycket...«

Jevsej var mätt, och en känsla av övermättnad tryckte honom, men han vågade inte tacka nej utan tuggade ödmjukt i sig allt, man bjöd honom.

»Ät!« hojtade den skallige och berättade sedan för morbror Pjotr: »Det är kanske en lyckträff, skall jag säga dig. Nu är platsen ledig för din systerson. Det är bara en vecka sedan, den andre pojkspolingen blev nertrampad av en häst. Han hade gått till krogen efter tevatten, och så plötsligt...«

Obemärkt och ohörbart hade ytterligare en man uppenbarat sig. Han var också skallig men klen och mager med mörka glasögon på den stora näsan samt en lång kvast grått hår på hakan.

»Vad står på, folk?« frågade han med låg röst. Värden for upp ifrån stolen samt började ropa och skratta högt, så att Jevsej blev alldeles kuslig till mods.

Mannen hade kallat värdfolket och morbror Pjotr för »folk« och därigenom liksom från början avskilt sig ifrån dem. Han tog plats något avsides ifrån bordet, ryckte till på köpet ytterligare ett stycke bort ifrån smeden och lät genom långsamma rörelser med den tunna, magra hal-sen sin blick irra runt rummet. På hans huvud, något ovanom pannan, över högra ögat, hade han en stor bula. De små, spetsiga öronen smög sig tätt intill skallen, som om de ville gömma sig i den korta fransen av grått hår. Han såg grå och liksom dammig ut. Jevsej försökte omärkligt se hans ögon bakom glasögonen. Men det kunde han inte, och detta oroade honom.

Den skallige värden ropade:

»Han är ju föräldralös, förstår du!«

»Det är utmärkt!« anmärkte mannen med bulan. Han satt med de små, mörka händerna stödda på sina spetsiga knän och talade inte mycket. Emellanåt uppfattade Jevsej några ord, vilka för honom framstod såsom särskilt betydelsefulla.

Slutligen sade han:

»Saken är alltså därmed klar...«

Morbror Pjotr ryckte tungt ifrån sida till sida på sin stol.

»Där får du alltså en plats, Föräldralös... Och han där är nu din husbonde...«

Mannen med bulan mönstrade Jevsej genom sina svarta glasögon och sade:

»Jag heter Matvej Matvejitj. . . «

Sedan vände han sig bort, tog glaset, drack ljudlöst upp teet, reste sig, bugade sig tigande och gick ut.

När Jevsej senare tillsammans med morbrorn satt på gården i skuggan vid stallet, sade smeden försiktigt, som om han med sina ord trevade över någonting för honom själv obegripligt:

»Du skall nog få det bra hos honom. . . Han är en gammal man, han har tjänat ut sitt öde, har genomlevat alla synder och lever nu bara för att äta sin lilla bit och spinna som en mätt katt. . . «

»Är han inte trollkarl?« frågade gossen.

»Hur så? I städerna, får man tro, finns det inga trollkarlar.«

Men efter en kort stunds eftertanke tillade smeden:

»Men det kan ju göra dig det samma. Även trollkarlar är människor. En sak skall du veta: staden, den är farlig! Den lär folk allt möjligt. Där beger sig till exempel frun på valfart, och snart tar mannen köksan i hennes ställe och — roar sig med henne. Den gamle skall inte visa prov på sådant. . . Jag säger ju, att du säkert skall ha det bra hos honom. Du skall bo hos honom som om du vore gömd bakom en buske. Där sitter du och tittar ut.«

»Och när han dör?« frågade Jevsej oroligt.

»Det blir nog inte så snart. . . Smörj in huvudet ordentligt med fett, så att virvlarna inte spretar.«

Morbrorn sade till Jevsej, att han skulle säga adjö till värdfolket, och förde honom sedan in i staden. Jevsej glodde på allt med sina uggleögon och tryckte sig tätt intill morbrorn. Boddörrarna slogs igen med smällar, blocken knarrade. Droskornas rasslande, lastvagnarnas tunga dunkande, handlarnas rop, hovarnas skrapande och stampande — allt detta buller krokade ihop sig, trasslade in sig till ett kvavt, dammigt moln. Folk gick fort, som om de vore rädda att komma för sent någonstans, sprang rakt över gatan under hästarnas mular. Det rastlösa jäktandet tröttade ögonen, gossen slöt dem emellanåt, snavade då och sade till morbrorn:

»Gå fortare. . . «

Han önskade sig, att han skulle komma fram någonstans till en plats, en vrå, där det inte var så bullrigt, inte så oroligt och varmt. Äntligen kom de ut på ett litet torg, snävt omgivet av gamla hus, som alla stod tätt sammanträngda och stödde sig emot varandra. Mitt på torget stod det en springbrunn, på marken låg fuktiga skuggor. Larmet var här dovare och lugnare.

»Titta«, sade Jevsej, »bara hus överallt! Inga plank alls finns det här...«

Smeden suckade och svarade:

»Läs nu på skyltarna — var är Raspopovs bod?«

De begav sig ut till torgets mitt och ställde sig vid fontänen. Jevsej såg sig omkring och rörde på läpparna. Här fanns många skyltar. De täckte vartenda hus likt brokiga laglappar på en tiggares kaftan. När gossen på en av dem fick syn på det sökta namnet, for en rysning igenom honom, och han började utan att säga något till sin morbror granska skylten uppmärksam. Den var liten, sönderfränt av rost och hängde över en dörr, som ledde nedåt någonstans i ett mörkt hål. Framför dörren fanns det i trottoaren en fördjupning, som på ömse sidor inhägnades av ett lågt järngaller. Det hus, boden låg inrymd i, hade tre våningar och var smutsgult med avflagnad puts. Husets framsida var som ett förblindat, listigt och ovänligt ansikte.

De steg ned för stentrappan — den hade fem trappsteg — fram till dörren. Smeden tog av sig skärmmössan och kikade försiktigt in i boden.

»Stig in!« ljud en klar röst.

Butiksinnehavaren satt vid ett bord intill fönstret och drack te. På huvudet bar han en liten skärmlös mössa av svart siden.

»Ta dig en stol, bonde, sätt dig och drick te. Hämta ett glas, pojke, från hyllan där...«

Innehavaren sträckte ut handen inåt bodens mörka djup. Jevsej titade ditåt men såg ingenting. Då vände sig innehavaren till honom:

»Nå, vad nu? Är du manne ingen pojke?«

»Han är inte van än!« sade morbror Pjotr med låg röst. Gubben viftade på nytt med handen.

»Andra hyllan till höger. Husbonden skall man förstå efter ett halvt ord, sådan är regeln här.«

Smeden suckade. Jevsej hade i skumrasket trevat sig fram till kär-len och bar nu raskt fram glaset till husets herre men snavade över en trave böcker på golvet.

»Ställ det på bordet! Men var är tefatet?«

»Ack du!« utbrast morbror Pjotr. »Hur kan du väl glömma tefatet?...«

»Han kommer att behöva gå länge i lära«, sade innehavaren och gav smeden en genomträngande blick. »Se dig nu omkring i boden, min gosse, och lägg på minnet, vad som ligger var...«

Jevsej kände det, som om någon makt trängt in i hans kropp och befallande rörde på den dit, den ville. Han kröp ihop, drog in huvudet

emellan axlarna, spände sin synförmåga allt vad han orkade och började besiktiga hela boden, medan han lyssnade efter principalens ord. I boden var det svalt och skumt. Den var lång och smal likt en grav och tätt fylld med bokhyllor, där böckerna stod trångt ihoptryckta. Också på golvet låg hela staplar med böcker, i bodens inre nådde de i en hög nästan ända upp till taket, så att de fullkomligt belamrade den bortre väggen. Förutom böckerna fann Jevsej här endast en stege, ett paraply, ett par galoscher och en vit skål med avslaget öra. Det var mycket dammigt. Därav kom sig sannolikt också den unkna lukten.

»Jag är en ensam, stillsam man, och om han är mig till lags, så kommer han att bli mycket lycklig hos mig. Jag har vandrat ärligt och rättskaffens igenom hela mitt liv. En oärlighet skulle jag aldrig förlåta. Skulle jag märka något dylikt, så överlämnar jag honom till domstolen. För nuförtiden dömer man även minderåriga. De har inrättat ett fängelse för dem, den så kallade kolonin för minderåriga förbrytare — för små tjuvar. . . «

Hans gråa, sega ord snärjde sig stramt omkring Jevsej och framkallade inom honom en ängslig längtan att snarast vara gubben till lags och och behaga honom.

»Ta nu avsked av varandra! Pojken måste sätta igång med sitt arbete.«

Morbror Pjotr suckade och reste sig.

»Nå, Föräldralös. . . ha det så bra! Lyd din husbonde. . . Han vill dig ingen olycka — och varför skulle han det? Så gräm dig inte. . . «

»Det är okej!« sade Jevsej.

»Man säger inte „okej“ utan *bra*«, rättade principalen.

»Bra!« upprepade Jevsej raskt.

»Farväl då«, sade smeden, som hade lagt sin råa näve på gossens skuldra och skakat systersonen. Han avlägsnade sig hastigt, som om han plötsligt blivit rädd för någonting.

Jevsej bävade under trycket av en kall sorg, tog ett steg emot dörren och riktade sina runda ögon frågande på husbondens gula ansikte. Gubben tvinnade med fingrarna den grå hårkvasten på hakan, medan han granskade Jevsej uppiifrån och ned, och gossen tyckte sig nu märka ett par stora och skumt svarta ögon. Under loppet av några sekunder stod de så där, medan var och en av dem väntade sig något av den andre, och gossens hjärta bävade darrande av någon oviss rädsla. Men gubben tog en bok från hyllan, pekade på pärmen och frågade:

»Vad är det för siffror?«

»1873«, svarade Jevsej med lågt nedsänkt huvud.

»Det stämmer.«

Husbonden vidrörde Jevsejs haka med ett skinntorr finger.

»Titta på mig.«

Gossen sträckte på halsen och mumlade hastigt med slutna ögon:

»Snälle farbror, jag skall alltid vara lydig...« Sedan stelnade han, utan att se någonting.

»Kom hit...«

Gubben satt på stolen, stöttande sig med händerna på knäna. Han tog sin lilla mössa av huvudet och torkade flinten med näsduken. Glasögonen hade glidit ned på nästippen, och han såg över dem rätt in i Jevsejs ansikte. Nu hade han två par ögon — de riktiga ögonen var små, orörliga, mörkgrå med röda ögonlock.

»Har de ofta gett dig stryk?«

»Ja, ofta!« sade Jevsej tyst.

»Vem då?«

»Pojkarna...«

Innehavaren satte glasögonen till rätta framför ögonen, tuggade på sina mörka läppar och sade:

»Pojkarna är slagskämpar här också. Du skall inte ha med dem att göra, hör du det?«

»Ja.«

»Akta dig för dem! De är slynglar och små tjuvar. Jag skall inte lära dig några dåligheter, skall du veta. Jag är en god människa. Man måste tycka om mig. Om du tycker om mig, så skall du få det bra hos mig. Har du förstått?«

»Ja.«

Husbondens ansikte återtog det tidigare uttrycket. Han tog Jevsej i handen och ledde honom in i bodens djup, medan han sade:

»Här, ser du, finns det böcker. På var och en av dem är ett årtal angivet, och varje årgång har tolv band. Ställ dem i ordning! Hur skall du göra det?«

Jevsej tänkte efter ett tag och svarade blygt:

»Det vet jag inte...«

»Och jag tänker inte tala om det för dig. Du kan läsa och skriva, så du måste själv komma på det...«

Den torra, entoniga rösten träffade gossen likt pisksnärtar. Medan han höll tårarna tillbaka, började han knyta upp bokpaketen, och varje gång en bok small i golvet, ryckte han till och tittade ängsligt omkring sig. Innehavaren satt vid bordet och skrev. Pennan raspade svagt. Utanför dörren skymtade de jäktade benen förbi. Deras skuggor föll in i bokhandeln, där de hoppade omkring hit och dit. Ur Jevsejs ögon trillade den ena tåren efter den andra. Han blev rädd för dem, han torkade

hastigt av ansiktet med de dammiga händerna och började, fylld av dunkel rädsla, flitigt ordna böckerna. I början var det svårt, men redan efter några minuter försjönk han åter i det välbekanta tillståndet av tanketomhet — den invanda tomhet, som alltid maktfullt övermannade honom, när han efter slag och förödmjukelser satt ensam någonstans i ett hörn. Hans ögon uppfångade årtalen och månadernas namn, händerna radade mekaniskt upp böckerna i ordning. Sittande på golvet vaggade han kroppen regelbundet hit och dit och försjönk allt djupare i ett halvmedvetet verklighetsförnekandes lugna avgrund. Som vanligt i sådana ögonblick glimmade djupt i hans inre ett grumligt hopp, tändes det en förväntan på något annat, som inte skulle likna det, som nu omgav honom. Emellanåt flammade i hans medvetande de ord upp, som rymde så mycket:

„Det går över. . .“

Dessa ord värmdes hans hjärta genom löftet om något ovanligt. Gossens händer började ofrivilligt röra sig snabbare, och tidens gång blev omärklig.

»Där ser man, nu har du begripit, hur man skall göra!«

Jevsej ryckte till — han hade inte hört gubben närma sig. Han såg ned på sitt arbete och frågade:

»Är det rätt så?«

»Förvisso. Vill du ha te?«

»Nej, jag skall inget ha.«

»Du skall säga: ja tack, eller: nej tack, jag vill inte ha något«, sade principalen. »Nå, fortsatt arbeta, då. . .«

Han gick sin väg. Jevsej såg efter honom och fick i bokhandeln syn på en till åren kommen man utan mustasch och skägg, med rund hatt skjuten långt bak i nacken och käpp i handen. Han satt vid bordet och ställde upp vita och svarta små figurer. När Jevsej återvänt till sitt arbete, började det höras spridda rop ifrån gästen och innehavaren:

»Torner. . .«

»Damen schackad. . .«

Gatubullret sjönk trött ned i antikvariatet. De bådas besynnerliga uttryck lät genom detta likt grodornas kväkande i kärret. „Vad är det, de håller på med?“ tänkte gossen ängsligt och suckade stilla. Han kände, att något märkvärdigt kom emot honom ifrån alla håll, men det var inte det, som han skyggt väntade på. Dammet kittlade honom i näsa och ögon, det knastrade mellan tänderna. Han påminde sig morbrorns ord om den gamle:

„Du skall bo hos honom, gömd liksom bakom en buske. . .“

Det skymde.

»Schack och matt!« ropade gästen dovt. Innehavaren smackade med tungan och befallde med hög röst:

»Stäng boden, min gosse!«

Gubben bodde i två små rum på fjärde våningen i det hus, där bokhandeln var inrymd. I det första rummet, som hade endast ett fönster, stod en stor kista och ett skåp.

»Här kommer du att sova!« sade husbonden.

Det andra rummets två fönster vette mot gatan. Man såg de bakiga hustakens fält och den rosenröda himlen. I ett hörn darrade en liten låga i en blå glaslampa framför ikonerna. I ett annat hörn stod en säng, täckt med ett rött överkast. På väggarna hängde grälla porträtt av tsaren och några generaler. Det var trångt i rummet men rent, och det luktade som i en kyrka.

Jevsej stod i dörren och beskådade arbetsgivarens våning. Den gamle stod bredvid honom och sade:

»Lägg tingens ordning på minnet, så att det alltid förblir så, som det är!«

Längs väggen stod en bred, svart soffa och ett runt bord med tre stolar runt omkring. De var också svarta. Detta hörn av rummet såg dystert och olycksbådande ut.

En lång kvinna med vit ansiktshy samt lammögon trädde in och frågade med låg, sjungande röst:

»Skall jag ställa fram kvällsmaten?«

»Ja, ta ni fram den, Raisa Petrovna...«

»En ny pojke?«

»Ja. Han heter Jevsej...«

Kvinnan avlägsnade sig.

»Stäng dörren!« sade gubben, och när Jevsej gjort det, fortfor den förre, sedan han sänkt rösten:

»Det är vår värdinna. Jag hyr rummen av henne med middag och kvällsmat, har du förstått?«

»Ja...«

»Men för dig finns det bara en husbonde — jag... Förstår du?«

»Ja«, svarade Jevsej.

»Det är alltså bara mig, du skall lyda... Gå nu ut i köket och tvätta av dig.«

Medan Jevsej tvättade sig, försökte han omärkligt granska värdinnan, som just gjorde i ordning kvällsmaten samt dukade upp tallrikar, knivar och bröd på en stor bricka. Hennes stora, runda ansikte med de fina ögonbrynen hade något godmodigt över sig. Det slätt bakåtkam-

made mörka håret, de lugnt blickande ögonen och den breda näsan gav hos gossen upphov till antagandet:

„Hon är fridsam. . . “

Sedan han märkt, att även hon iakttog honom med sina smala, röda läppar hårt ihopknipna, blev han förvirrad och spillde vatten på golvet.

»Torka upp det!« sade hon men lät inte ond. »Trasan ligger under stolen.«

När han kom in i rummet igen, rannsade gubben honom och frågade:

»Vad var det, hon talade med dig om?«

Men Jevsej hann inte svara honom — värdinnan kom in med bricken, ställde den på bordet och sade:

»Jaha, då går jag. . . «

»Bra!« svarade principalen.

Hon höjde handen och slätade till håret vid tinningen — hon hade långa fingrar — och sedan gick hon.

De satte sig för att äta kvällsmat. Husbonden åt utan brådska, smackade högt och suckade emellanåt trött. När de började äta av köttfärsen, sade han till Jevsej:

»Ser du, så god mat, det finns här? Jag äter alltid gott. . . «

Efter kvällsmaten sade han åt Jevsej att bära ut disken i köket, lärde honom att tända lampan och sade sedan:

»Gå nu och lägg dig och sov. Det finns filt, kudde och täcke i skåpet. De är till dig. I morgon skall jag köpa dig en god kostym. Gå nu och lägg dig!«

När Jevsej redan halvsovande efter de tröttande upplevelserna lagt sig till sängs, kom husbonden igen och frågade:

»Nå, har du det bra?«

Det var hårt på kistan, men Jevsej svarade:

»Jadå. . . «

»Öppna fönstret, om det blir för varmt.«

Det gjorde Jevsej genast. Fönstret vette mot grannhusets tak. Där fanns skorstenar, som allesamman såg likadana ut. Jevsej tittade upp emot stjärnorna med ett skyggt vilddjurs vemodiga ögon, vilket man spärrat in i bur, men stjärnorna talade inte till hans hjärta. Han sträckte ut sig på kistan, svepte täcket över huvudet och blundade hårt. Det blev kvalmigt, han stack ut huvudet och lyssnade utan att öppna ögonen. Ur husbondens rum ljöd en torr, klar stämma:

„Den der under dens Högstes beskärm sitter, och under dens
Allsmäktigas skugga blifver...“¹

Jevsej begrep, att den gamle läste Psaltaren... Medan han uppmärksamt lyssnade till konung Davids för honom välkända men obegripliga ord, somnade han in.

¹I svenska bibelen: Psaltaren, 91. Psalmen, 1. versen (i ryska bibelen psalm 90). Citerat efter „Bibelen eller den Heliga skrift“, Stockholm 1857.

Kapitel III

Ensartat och likformigt flöt hans liv framåt. Han ville bli omtyckt av sin husbonde. Han kände, han begrep, att detta var fördelaktigt för honom, men han förhöll sig avvaktande och försiktigt gentemot gubben, utan hjärtevärm. Rädslan för folk födde inom honom en önskan att vara dem till lags, en beredvillighet för varje slags tjänst till självförsvar emot ett möjligt angrepp. Den ständiga väntan på någon fara utvecklade i honom en skarp iakttagelseförmåga, och denna egenskap fördjupade misstron emot folk ännu mer.

Utan att förstå något iakttog han det sällsamma livet i huset, vilket var fullproppat från källare till tak med folk, som från tidig morgon till sena kvällen myllrade däri likt kräftor i en korg. Här arbetade folk mer än på landet; men de var också, när de blev arga, häftigare och vådsammare. De levde oroligt, bullersamt och jäktande. Emellanåt tycktes folk vilja avsluta sitt arbete snabbare därför, att någon helgdag väntade dem, vilken de ville gå till mötes såsom fria, nytvättade, fredliga människor och med stillsam glädje. Gossens hjärta stelnade, när frågan helt tyst knackade på:

„Skall den komma?...“

Men den helgdagen kom inte. Folk drev på varandra, grälade, slogs emellanåt, och nästan dagligen sade de något ont om varandra.

Om morgnarna gick husbonden ned i antikvariatet, medan Jevsej blev kvar i våningen för att ställa i ordning rummen. När han var färdig med det, tvättade han sig, gick till krogen efter kokhett tevatten och hämtade det till antikvariatet, där han sedan tillsammans med sin läromästare drack morgonte. Nästan varje gång frågade gubben honom:

»Nå, vad nytt?...«

»Ingenting...«

»Det var litet, det!« brukade gubben säga.

Men en gång svarade Jevsej annorlunda:

»Idag sade urmakaren till körsnärns köksa, att ni tar emot tjuvgods. . . «

Han sade detta utan att han själv väntat sig det och lät genast darande av rädsla huvudet sjunka.

Den gamle skrattade tyst för sig själv. Sedan sade han släpigt och likgiltigt:

»En sådan kanalje. . . «

Det ryckte i hans mörka, torra läppar.

»Tack skall du ha, för att du har talat om det för mig, tack skall du ha!«

Därefter började Jevsej uppmärksamt avlyssna samtalen och meddelade ofördröjligen allt, han uppsnappade, för sin chef med låg röst, varvid han ofta såg denne rakt i ansiktet.

Efter några dagar fann han, då han städade rummet, på golvet en ihopknycklad pappersrubel. Och när gubben vid teet frågade:

»Nå, vad nytt?«

så svarade han:

»Här — jag har hittat en rubel. . . «

»Jaså, du har hittat en rubel, du. Men jag, jag har funnit guld, jag«, småskrattade principalen.

En annan gång plockade han vid ingången till boden upp ett tjugokopeksmynt, som han också gav husets herre. Gubben släppte ned glasögonen på nästippen och såg, medan han med fingrarna gned slanten, under några sekunder tigande in i gossens ansikte.

»Enligt lag«, sade han eftertänksamt, »tillhör en tredjedel av fyndet dig, alltså sex kopek. . . «

Han teg en stund, suckade sedan och sade, medan han släppte ned myntet i västfickan:

»Du är väl ändå en obegriplig pojke. . . «

Men de sex kopeken gav han honom inte.

Den stillsamme, föga iögonfallande men likväl — när någon såg honom — tjänstvillige Klimkov drog knappast alls folks uppmärksamhet till sig, under det att han själv ihärdigt spanade med sina uggleögons oskarpa blick, som ingen, han mötte, efteråt hade någon minnesbild av.

Den tystlåtna, fridsamma Raisa Petrovna väckte från första dagen hans livliga intresse. Varje kväll tog hon på sig en mörk, frasande klänning samt en svart hatt och gick någonstans. På morgonen, när han städade rummen, sov hon ännu. Han såg henne endast om kvällarna före maten och även då inte varje dag. Hennes liv syntes honom hemlighetsfullt, och överhuvud taget väckte denna tystlåtna kvinna med

det vita ansiktet och de stelt blickande ögonen i honom en oklar föreställning om något alldeles särskilt. Omärkligt intalade han sig, att hon levde bättre och visste mer än alla andra. Och så tillväxte inom honom en för honom själv obegriplig men godsint känsla gentemot denna kvinna. Varje dag tyckte han, att hon blev allt vackrare.

En gång vaknade han i gryningen, gick ut i köket för att dricka och fick plötsligt höra någon öppna farstudörren. Förskräckt störtade han in i sitt rum, lade sig, drog täcket över sig och tryckte sig så tätt som möjligt intill kistan. När han ett ögonblick senare stack ut ett öra, fick han från köket höra tunga steg, prasslandet av en klänning och Raisa Petrovnas röst:

»Å-å, n-ni!...« sade hon.

Han steg upp, begav sig försiktigt till dörren och spejade ut i köket.

Den vanligtvis så fridsamma kvinnan satt vid fönstret och tog just av sig hatten. Hennes ansikte såg ännu vitare ut än annars, och ur ögonen flödade ymnigt med tårar. Hennes stora kropp vaggade hit och dit, händerna rörde sig långsamt.

»Jag känner er allt«, sade hon med en föraktfull huvudrörelse och ställde sig upp, stödd emot fönsterbrädet.

Sängen knarrade i husbondens rum. Jevsej for snabbt tillbaka till kistan, lade sig ned och svepte in sig.

»Man har kränkt henne!« tänkte han och gladde sig över hennes tårar, genom vilka denna stillsamma kvinna, som förde ett så hemlighetsfullt nattliv, bragtes ännu närmare honom.

Det kom någon förbi honom med smygande steg. Han lyfte huvudet och for plötsligt upp liksom bränd av det gälla, onda skriket, som trängde fram till hans öra:

»Gå — gå!«

Snabbt ut ifrån köket kom principalen, nedböjd och iklädd nattdräkt, stannade upp och sade med en vissling till Jevsej:

»Sov, sov! Vad skall du? Sov...«

På morgonen frågade sedan gubben honom i boden:

»Du blev väl mycket rädd i natt?«

»Ja...«

»Hon hade supit. Det händer, att hon gör det...«

Sedan fortfor han i sträng ton:

»Kom dock ihåg det: denna kvinna är synnerligen listig. Hon tiger men hon är ondsint. En synderska är hon, hon spelar piano. En kvinna, som spelar piano, kallar man pianospelerska. Vet du, vad ett publikt hus är?«

Jevsej kände till det ifrån körsnärernas och glasmästarnas samtal på gården. Men eftersom han ville veta ännu mer om sådant, svarade han:

»Det vet jag inte. . . «

Den gamle förklarade det för honom mycket väl begripligt och full av iver. Emellanåt spottade gubben, rynkade pannan och uttryckte på så vis sin avsky mot dessa vedervärdigheter. Jevsej tittade på gubben men kunde av någon anledning inte riktigt tro på dennes avsky. Där-
emot satte han tilltro till allt, som arbetsgivaren berättade om det of-
fentliga huset. Men allt, den gamle sade om kvinnan, förstörde den
känsla av misstro, gossen hyste gentemot husbonden.

Förutom Raisa var det även glasmästarens lärling Anatolij, som
väckte Jevsejs intresse. Denne var en spenslig gosse med rufsigt hår,
trubbig näsa, inpyrd med fettlukta och alltid munter. Han hade en gäll
röst, och Jevsej tyckte om att lyssna på gossens sjungande, ljusa utrop:

»Glaaasruutor in-säätt-ees!«

Det var han, som först talade till Jevsej. Jevsej höll just på att sopa
trappan, när han plötsligt fick höra en högljudd fråga nedifrån:

»Hej du, vilket guvernement kommer du ifrån, då?«

»Jag är härifrån!« svarade Jevsej.

»Och jag ifrån Kostroma. Hur många år är du?«

»Tretton. . . «

»Jag också. Kommer du med?«

»Vart då?«

»Till floden, för att bada. . . «

»Jag måste ned i boden. . . «

»Det är ju söndag idag. . . «

»Det gör det samma. . . «

»Jaha, djävulen ta' dig!«

Glasmästerilärlingen försvann, utan att Jevsej hade blivit kränkt
av hans svärande.

Han gick hela dagen omkring i staden med en låda glas, återvän-
de nästan alltid precis då, när det var dags att stänga boden, och se-
dan hörde man hela kvällen ifrån gården hans uppsluppna röst, skratt,
visslande och sång. Alla svor över honom, hade emellertid gärna med
honom att göra och skrattade högt åt hans streck. Jevsej förundrades
över den djärvhet, som denne trubbnäste, rufsige bängel bemötte de
vuxna med. Han upplevde en avundsjuka, när han såg, hur guldstic-
kerskorna sprang omkring på gården och försökte jaga ifatt den glad-
lynte slyngeln. Och slutligen drog en känsla av beundran honom med

kraft till den lille glasmästarlärlingen. När Jevsej försjönk i sina oklara dagdrömmar om ett stillsamt och rent liv, fann han nu en plats i dessa även åt denne vilde, rufsige pojke. Efter kvällsmaten brukade Jevsej fråga husbonden:

»Får jag gå ut på gården?«

Gubben tillät det vanligen motvilligt.

Jevsej rusade sedan med språng nedför trappan, satte sig någonstans i skuggan och iakttog därifrån Anatolij. Gården var liten, på alla sidor omgavs den av husens höga murar. Emot väggarna låg all möjlig bråte, som folk brukade sitta och vila på, hantverkarna och sömmerskorna. Mitt ibland dem brukade Anatolij ge sina föreställningar.

»Körsnären Svorykin går till kyrkan!« kunde han då ropa ut.

Och då såg Jevsej förundrat den lille tjocke körsnären med hängande underläpp och sorgmodigt kisande ögon. Med magen framåtskjuten och huvudet lutat åt sidan gick Anatolij med små steg men uppenbart utan lust fram till porten. Åskådarna ledsagade honom med skratt och bifallsrop.

»Svorykin kommer ifrån krogen!« tillkännagav gossen och vältrade sig fram över gården, varvid han slängde kraftlöst med armar och ben, medan han spärrade upp de slött gloende ögonen och på ett samtidigt fränstötande och löjligt sätt skevade med läpparna. Han stannade, slog sig för bröstet och sade med visslande röst:

»Her-erregud, schå belåaten jag är! Min Guud, så skö-hönt allt är här i världen, schå gott det gör din tjänare Jakov Ivanytj, Herregud! Men... glasmästaren Kuzin — det är en ogärningsman inför Gu-hud och ett få för allt folk!... Herregud!«

Publiken gapskrattade, men Jevsej skrattade inte. En känsla, som var sammansatt av förundran och avund, betryckte honom. Förväntan inför Anatolij's nya upptåg flöt inom honom samman med en önskan att få se denne gosse skrämmd och förödmjukad — det förtretade och ingav honom obehag, att glasmästarlärlingen inte framställde folk såsom farliga utan endast såsom löjlige.

»Här kommer glasmästare Kuzin!« ropade Anatolij.

Inför Jevsej visade sig den rödbrusige, vanligen halvfulle, avmagrade mannen med rödaktigt, tvekluvet skägg och uppkavlade, smutsiga skjortärmar. Den högra handen hade han stuckit bakom sitt korta förklädes bröstlapp, med den vänstra strök han långsamt sitt skägg, rörde sig blickande under lugg långsamt framåt och kraxade med sprucken, hes röst:

»Svär du igen, din kättare? Skall jag behöva höra länge på det, vad? Förtappad är du, måtte du drabbas av olycka... «

»Girigbuken Raspopov!« tillkännagav Anatolij.

Förbi Jevsej skred med ljudlösa benrörelser hans husbondes böjliga, magra skepnad. Han sniffade löjligt med näsan, som om han nosade reda på någonting, nickade hastigt med huvudet, tog sig över skägget med sin lilla hand och ryckte ideligen i det. Det låg något ömkansvärt och löjligt i denna avbildning. Jevsejs förargelse växte. Han visste mycket väl, att principalen inte var sådan, som den lille glasmästarlärlingen framställde det.

Efter det, att Anatolij hade framställt arbetsgivarna, tog han sig för att härma någon ur publiken. Outtröttligt lät han långt utåt sena natten sin stämma klinga likt en liten bjällra och avlockade därigenom åskådarna några oförargliga skratt. Emellanåt störtade någon, som han just härmat, över honom för att försöka fånga honom — och så började en bullrande hetsjakt. Då suckade Jevsej avundsjukt.

När Anatolij lagt märke till Jevsej Klimkov, brukade han ta denne i handen och dra honom ut till gårdens mitt, där han presenterade honom:

»Här är han, mina damer och herrar! Socker med tvåll! Girigbuken Raspopovs lille hustomte!« Medan han vred gossens magra gestalt hit och dit, berättade han uttrycksfullt allehanda komiska och märkvärdiga ting om principalen, om Raisa Petrovna och om — Jevsej själv.

»Släpp!« bad då gossen honom med helt låg röst och försökte slita loss handen ur glasmästarlärlingens kraftiga näve. Men han hörde själv likväl uppmärksamt på och bemödade sig om att förstå antydningarna, vilkas smutsighet han kände på sig. Om sedan Jevsej alltför häftigt försökte slita sig loss, brukade publiken — vanligen var det kvinnor — lojt säga till Anatolij:

»Släpp honom. . . «

Deras inblandning önskade sig Jevsej vanligen av någon anledning inte alls, ty Anatolij blev endast uppretad av den, började knuffas och nypas och utmanade honom på slagsmål. En del av karlarna ropade:

»Nå, men så slåss då — vem slår vem?«

Kvinnorna motsatte sig detta:

»Låt bli det!«

På nytt fick Jevsej känna på något obehagligt till följd av dessa ord. Det slutade med det, att Anatolij föraktfullt stötte Jevsej åt sidan:

»A, din morsgris!«

En gång på morgonen efter en sådan scen mötte Jevsej Anatolij på gården med en låda glas och plötsligt, utan att egentligen vilja det, sade till honom:

»Varför gör du dig lustig över mig?«

Glasmästarlärlingen gav honom en blick och frågade:

»Än sedan?«

Jevsej kunde inte svara på det.

»Vill du slåss?« frågade Anatolij på nytt. »Kom med in i skjulet!«

Han talade lugnt och sakligt.

»Nej, jag vill inte slåss«, svarade Jevsej stillsamt.

»Det behöver du inte, jag klår dig i alla fall!« sade glasmästarlärlingen och tillade övertygat: »Dödsäkert, jag klår dig!«

Jevsej suckade. Han förstod sig inte på denne gosse. Då han likväl ville förstå honom, frågade han en gång till med låg röst:

»Jag säger, varför gör du dig lustig över mig?«

Anatolij måtte ha tyckt, att scenen blev pinsam. Han blinkade med de käcka ögonen, smålog hånfullt och ropade till sist argt:

»Dra åt helvete! Vad står du där för? Du kan få en på truten med det samma. . . «

Jevsej flydde in i boden och kände nu hela dagen i hjärtat en klåda av oförtjänt förödmjukelse. Den sönderslet visserligen inte hans dragning till Anatolij, men den fick honom att lämna gården, så snart Anatolij märkte honom där. Han förvisade också glasmästarlärlingen bort ur sina drömmier. . .

Snart efter detta misslyckade försök att komma en människa närmare, väckte honom en natt några röster ifrån principalens rum. Han lyssnade — det var Raisa, som var där. Han fick lust att övertyga sig om detta. Han steg tyst upp, gick fram till den hårt igendragna dörren och lade ögat till nyckelhålet.

Hans sömndruckna öga hejdade sig först vid det brinnande ljusets låga och bländades. Sedan fick han på den svarta soffan syn på kvinnans stora, välvda kropp. Hon låg på rygg alldeles naken, hade brett ut håret på bröstet och höll på att med sina långa fingrar sno ihop det till en fläta. På hennes vita kropp darrade ljusets återsken. Ren och klar, som den var, föreföll den så lätt som ett moln. Detta var mycket vackert. Hon talade om något. Men han uppfattade inte orden utan endast hennes sjungande, trötta, klagande stämma. Husbonden satt i nattskjorta på en stol framför soffan och slog upp brännvin i ett glas. Hans hand darrade, och även den grå hårvippan på hans haka darrade. Han hade tagit av sig glasögonen. Hans ansikte var nu frånstötande.

»Ja, ja, ja«, sade han, »Vad är du väl för en. . . «

Jevsej avlägsnade sig ifrån dörren, lade sig i sängen och tänkte:

„De har gift sig. . . “

Han tyckte synd om Raisa. Varför hade hon blivit hustru åt en man, som talade illa om henne? Och det måste ju vara kallt för henne att

ligga så naken på skinnsoffan. En ful tanke skymtade till för honom, men han sjasade förfärat bort den, eftersom den skulle ha bekräftat gubbens ord om Raisa.

På kvällen följande dag kom Raisa som vanligt in med kvällsmaten och sade med sin vanliga röst:

»Nu går jag. . . «

Lika torrt och nedlåtande som vanligt talade principalen med henne. Jevsej trodde nu nästan, att han bara hade drömt om den nakna kvinnan.

Alldeles oväntat och utan särskild anledning dök morbror Pjotr upp på besök. Han hade blivit grå, rynkig och mindre till växten.

»Jag håller på att bli blind, Föräldralös!« berättade han, medan han ljudligt sörplade sitt te från fatet och log med de fuktiga ögonen. »Arbeta kan jag ju redan inte mer, så att jag alltså måste gå och tigga. Det går inte att komma någon vart med Jasjka mer, han ber bara att få flytta till staden. Släpper jag inte iväg honom, så rymmer han. . . En sådan en är han. . . «

Allt, som smeden talade om, var tungt att åhöra. Morbrorn hade något skuldmedvetet i blicken, och det var pinsamt för Jevsej. Han skämdes för morbror Pjotr inför arbetsgivaren. När morbrorn åter skulle till att bege sig åstad, stack Jevsej i smyg till honom tre rubel i handen och följde honom gärna med ut.

Boklådan väckte genom sin gravlikhet och genom anhopningen av livlösa böcker efter hand en dunkel misstro hos gossen. De såg alla så sönderbläddrade och förtuggade ut, de spred en unken, däven lukt. De blev sällan köpta. Jevsej undrade inte vidare över det, men det sätt, på vilket innehavaren förhöll sig till kunderna och till böckerna, det väckte allt mer hans nyfikenhet.

Det brukade vara som så: gubben tog en bok i handen, bläddrade försiktigt igenom dess utnötta sidor, strök över pärmarna med sina mörka fingrar, nickade med det lilla huvudet och log stillsamt. Det såg då ut, som om han smekte boken liksom något levande, som om han lekte med den liksom med en katt. När han läste, såg det ut, som om han lågmält mumlande samtalade med boken — liksom morbror Pjotr med elden i ässjan. Det ryckte därvid hånfullt i hans läppar, och nickande med huvudet mumlade han:

»Så, så. . . Jaså, du? Aha, jaså på det viset? Å! vilken fräckhet! . . . Så får det inte gå till, å nej!«

Dessa underliga utrop i tvist emot någon förundrade Jevsej och förskräckte honom; de visade på en hemlighetsfull kluvenhet i den gamles liv.

»Du skall inte läsa några böcker!« sade innehavaren en dag. »En bok är något otuktigt, barn av ett förstånd, som bedriver hor. Den berör allt möjligt, förvirrar och oroar. Förr fanns det goda, historiska böcker, berättelser av stillsamt folk om det förflutna. Men nu vill varenda bok blotta människan, som dock borde leva fördolt — såväl i fråga om kropp som i fråga om själ — för att skydda sig emot nyfikenhetsdjävulen, som berövar henne tron. . . Det är bara på människans ålderdom, som boken inte är skadlig för henne.«

Jevsej lade dessa ord på minnet. Fastän de var obegripliga för honom, så bekräftade de riktigheten i hans känsla, att principalens liv var omslutet av någon hemlighet.

När gubben sålde en bok, så liksom nosade han på kunden, talade med honom annorlunda än annars, än överdrivet högt och hastigt, än med intill en viskning sänkt röst. Hans mörka glasögonlinser satt då liksom klistrade vid köparens ansikte. När han följde en student ut, vilken hade köpt någon bok, myste han ofta efter honom, och en gång, när en fager liten man med svart mustasch i det bleka ansiktet lämnade bokhandeln, höjde han hotfullt fingret. Oftast var det studenter, som köpte böckerna. Ibland kom även gamla män, som rotade länge bland böckerna och prutade envist. Nästan dagligen kom en man med kubb på huvudet och bred, porig näsa i det slätrakade, platta och breda ansiktet. Han hette Dorimedont Lukitj, bar på högra handen en stor klackring av guld, och när han spelade schack med innehavaren, snörvlade han högt genom näsan samt ryckte sig med vänster hand i örat. Han hade också med sig några böcker och pappersrullar. Innehavaren tog emot dem, nickade gillande, skrattade tyst för sig själv och gömde dem i skrivbordslådan. Eller också ställde han dem i hörnet på hyllan bakom sin rygg. Jevsej såg inte, att hans arbetsgivare betalade något för dessa böcker. Likväl sålde denne dem vidare.

Under en tid började en lång, blåögd student med rödaktig mustasch och mössan skjuten bak i nacken, så att en hög, vit panna blotades, komma mycket oftare än andra kända kunder. Han talade med djup stämma och köpte alltid många gamla tidskrifter.

Innehavaren erbjöd honom en gång en bok, som Dorimedont kommit dit med. Medan studenten tigande bläddrade igenom den, berättade den gamle hastigt någonting i viskande ton.

»Fängslande!« utropade studenten och skrattade. »Å, ni gamle fres-tare! Är ni inte rädd — vad?«

Innehavaren suckade och svarade sedan:

»Om man känner, att en sanning är obestridlig, måste man i mån av sina svaga krafter hjälpa den på traven. . . «

De viskade länge med varandra, och till sist sade studenten:

»Skriv upp adressen.«

Gubben skrev upp den på ett särskilt papper, och när Dorimedont kom och frågade „Vad nytt, Matvejijtj?“ höll innehavaren fram lappen och sade mysande:

»Här — en ny en...«

»Ja-aså. Nikodim Archangelskij«, läste Dorimedont. »Ett fall! Det skall vi få se, vad denne Nikodim är för en.«

Efter någon tid meddelade han principalen, medan han satte sig för att spela schack:

»Denne Nikodim visade sig vara en romstinn fisk! Vi hittade allt möjligt hos honom...«

»Lämna tillbaka böckerna till mig«, sade innehavaren med låg röst, medan han flyttade en pjäs.

»Självklart!«

Den blåögde studenten visade sig inte mer. Även den kortvuxne unge mannen med svart mustasch var försvunnen. Allt detta gav näring åt gossens misstro. Det tydde på något slags hemligheter och några gåtor.

Böckerna väckte inget intresse i honom. Han hade visserligen försökt läsa i dem men kunde aldrig samla sina tankar i boken. Hans tankar splittrades upp i småstycken inför iakttagelsernas ymnighet, flöt ut och försvann till sist, liksom när en fin vattenstråle en varm dag avdunstar ifrån en sten.

När han arbetade och rörde på sig, så kunde han inte tänka. Det var, som om rörelserna hade slitit av tankens spindelvävstunna tråd. Gossen fullgjorde sitt arbete utan brådska, noggrant och precist som en maskin men utan att tillföra det någonting av sig själv.

Men när han var ledig och bara satt utan att röra sig, bemäktigade sig honom en behaglig känsla av att flyga fram i en genomskinlig dimma, vilken omslöt livet och mildrade allt genom att förvandla den bullrande verkligheten till en stilla halvslummer.

I denna sinnesstämning förflöt dagarna ofattbart snabbt. Hans yttre liv var enformigt, och hans hjärna blev omärkligt igenkorkad av vardagens klibbiga damm. Ut i staden kom Klimkov sällan. Han tyckte heller inte om staden.

Dess oupphörliga rörelse tröttade ögonen, och dess larm hällde huvudet fullt med en grumlig, avtrubbande fällning. Staden liknade det sagans vidunder, som spärrar upp hundra glupska käftar och ryter med hundra omätliga strupar.

När han om morgnarna städade husbondens rum och stack ut huvudet genom fönstret, tittade han djupt ned på en smal gata och såg där alltid samma människor. Han visste redan, vad var och en av dem skulle göra om en timme eller följande dag, alltid. Han kände alla bodpojkar. Han kunde inte med dem och var rädd för deras busaktighet. Varendra människa föreföll fjättrad vid sitt arbete likt en hund vid sin koja. Emellanåt skymtade något nytt förbi öga och öra, men det var svårt att uppfatta det i den täta massan av välkänt, invant och vedervärdigt.

Han tyckte inte heller om kyrkorna i staden. Det var alltför ljus i dem, och det doftade alltför starkt av rökelse och olja. Jevsej tålde inga starka lukter. Han blev yr i huvudet av dem.

Ibland på någon helgdag stängde principalen boden och tog med sig Jevsej ut i staden. De gick omkring länge och långsamt. Gubben pekade ut för Jevsej de rikas och anseddass hus. Han talade om deras liv. I hans berättelser förekom många siffror, kvinnor som hade gått ifrån sina män, dödsfall och begravningar. Han framförde alltsammans högtidligt och torrt och klandrade allt. Det var bara, när han talade om hur, när och varav, någon dött, som han blev livlig, som om sjukdom och död vore de viktigaste och intressantaste sakerna här i världen.

Efter en sådan promenad brukade han bjuda Jevsej te på en krog, där en musikautomat spelade. Där kände alla gubben och bemötte honom med en slags förskrämd aktning. Vid musikens ylande och larmande, omgiven av ett moln unkna lukter, föll den uttröttade Jevsej in i en halvsovande förstelning.

Men en gång tog husbonden med honom till ett hus, där ett oräkneligt antal vackra ting, märkvärdiga vapen, kläder av siden och brokad var hopsamlade. I gossens själ började plötsligt moderns sedan länge bortglömda sagor röra på sig, och ett bevingat hopp sköt glatt upp inom honom. Han vandrade länge omkring i rummen, blinkade tankspritt, och när de återvänt hem, frågade han principalen:

»Vems är det? . . .«

»Kronans, tsarens!« förklarade gubben i undervisande ton.

Gossen frågade på ett annat sätt:

»Men vem har burit sådana kaftaner och sablar?«

»Tsarerna, bojarerna och annat kejserligt folk. . .«

»Finns det inte sådana nu?«

»Hur så finns inte? De finns. Utan dem klarar man sig inte. Men de klär sig inte så nu.«

»Varför det?«

»Det blir billigare. Förr var Ryssland rikare, men nu utplundrar de främmande det — judarna, polackerna, tyskarna. . . «

Han talade länge om det, att ingen älskade Ryssland, att alla bestal det och önskade det allt möjligt ont. När han talade så mycket om detta, slutade Jevsej tro honom och förstå honom. Likväl frågade han:

»Men jag, är jag också härskarens?»

»Ja visst! Här hos oss är allt härskarens. Hela jorden tillhör Gud, men hela Rus tillhör tsaren!»

Inför Jevsejs ögon kretsade i en brokig ringdans ståtliga, vackra människor i bländande dräkter. Det uppstod ett annat, sagoaktigt liv. Det stannade kvar inom honom, när han lade sig att sova. Mitt i detta brokiga liv såg han sig själv i en blå kaftan med guld och i röda safiansstövlar samt Raisa i en brokadklänning, som var smyckad med naturfärgade ädelstenar.

„Allt går alltså över!“ tänkte han.

På nytt framkallade denna tanke inom honom hoppet på en annan framtid.

Från andra sidan dörren ljöd principalens torra stämma:

„Förgäfves göra sig hedningarne möda, Djäfvulen rufvar på ondt. . . “¹

¹Början av detta citat tycks komma ifrån Psaltaren, 2. Psalmen, första versen, vilken i den svenska bibeln lyder: „Hvarföre vredgas Hedningarne, och folken tala så fåfängt? . . . “.

Kapitel IV

När Jevsej en kväll efter att ha stängt boden gick ut på gården tillsammans med innehavaren, mötte dem Anatolijs genomträngande, skräckfyllda skrik:

»Jag skall inte göra så mer, snälle farbror, aldrig me-e-er. . . «

Jevsej ryckte till och sade ofrivilligt i stillsam triumf: »Aha-a. . . «

Han njöt av att höra skrik av ångest och smärta, när de kom ur bröstet på den gladlynte, av alla omtyckte gossen, och han bad husbonden:

»Får jag stanna kvar på gården?«

»Det är dags att äta kvällsmat. Men för övrigt skall jag också gå med och se på, när den slyngeln får lära sig en läxa. . . «

Bakom husets yttertrappa, bredvid dörren till ett tegelskjul, hade åskådarna samlats. Men ur skjulet hörde man tungt, vått klatschande och Anatolijs ylande stämma:

»Snälle farbror, det är inte mitt fel! O Gud, jag skall aldrig göra så mer. Släpp mig! . . . För Kristi skull. . . «

Urmakaren Jakubov, som blossade på en cigarrett, sade:

»Det är rätt åt honom!«

Den skelögda guldstickerskan Zina höll med den länge, gulhyade urmakaren:

»Nu kanske han blir tystare. . . Inte en människa på hela gården har fått ro för honom. . . «

Men Jevsejs arbetsgivare frågade: »Det sägs, att han är en mästare på att härma folk?«

»Ja, om!« svarade körsnärens köksa. »En sådan liten djävul, alla hånar han! . . . «

Ur skjulet ljöd ett dovt buller, liksom om man hade släpat en säck, som var fylld med något mjukt, över golvets gamla plankor, från den ena sidan till den andra. Dessemellan skallade Kuzins andtrudet hesa röst och Anatolijs allt dovare och allt glesare skrik:

»Aj. . . men kom och hjälp mig då. . . Å Gud!«

Hans ord började sammanflyta till ett gnälligt, halvkvävt snyftblandat stönande. . . Jevsej ryckte till. Han kom ihåg, hur ont det gör att få stryk. Åskådarnas samtal väckte inom honom blandade känslor. Det var skrämmande att stå så mitt ibland folk, som dagen förut gärna och med glatt nöje betraktat den käcke gossens spratt och idag med nöje åsåg, hur man gav honom stryk. Men nu tyckte han, att dessa misslynta människor, som var utmattade av arbetet, verkade lättare att förstå sig på. Han var övertygad om, att ingen av dem förställde sig utan med uppriktig nyfikenhet såg på, hur en människa blev misshandlad. Han tyckte en smula synd om Anatolij, men ändå njöt han av att höra dennes stönanden. En tanke kom för honom:

„Nu kommer han att bli fridsammare och snarast bli vän med mig. . .“

Plötsligt visade sig en av körsnärerna — gesällen Nikolaj, en liten, svartlockig karl med långa armar. Fräck och som vanligt utan att visa aktning för någon stötte han åskådarna till sidorna och gick in i skjulet. Man hörde hans dånande stämma skalla två gånger:

»Släpp honom! Bort därifrån!«

Alla ryckte tillbaka från dörren. Ut ur skjulet for Kuzin, satte sig ner på marken och grep sig med händerna om huvudet. Hans ögon var vitt uppspärrade och han tjöt med hes röst:

»Po-oli-is!«

»Vi går, bort ifrån synden!« sade principalen. Gossen drog sig tillbaka in i vrån vid trappan och började därinifrån iaktta det fortsatta förloppet.

Nikolaj kom ut. I hans armar låg gossens lilla sönderslagna kropp kraftlöst utsträckt. Han lade ned den på marken, sträckte på sig och ropade:

»Hallå där, kärringar! Vatten hitåt, era as. . . »

Zina och kokerskan skyndade bort.

Kuzin, som ännu satt på marken, kastade huvudet bakåt och frustade dovt:

»Överfall, polis. . .«

Nikolaj vände sig om emot honom och sparkade honom i bröstet, så att den senare föll på rygg. Sedan började Nikolaj vråla — och man såg då hans svarta ögons vitor blixtra:

»Slödder! Ett barn blir ihjälslaget, och för er är det en komedi! Jag skall slå in skallen på er allihop!«

Man svarade honom ifrån alla håll med svordomar, men ingen vågade komma nära.

»Kom, så går vi!« sade principalen, som hade tagit Jevsej i handen. När de gick, såg de, hur Kuzin nedböjd sprang ljudlöst åt porten.

När han blivit ensam, kände gossen, att hans avund gentemot Anatolij hade försvunnit; och anspännande sin tröga hjärna försökte han bli klar över, vad han sett. Det hade alltså bara verkat så, som om den skojige Anatolij varit omtyckt av folk. I själva verket var det inte så. Alla tycker om att slåss, de tycker om att se på, när andra får prygel, alla vill gärna vara grymma. Nikolaj hade kommit Anatolij till försvar därför, att han tyckte om att slå Kuzin, som han brukade prygla nästan varenda helgdag. Modig och stark, som han är, kan han piska upp vem som helst här i huset. I gengäld får han själv i sin tur prygel hos polisen. Det gjorde alltså det samma, om man var stillsam eller livlig. Slagen och kränkt blev man ändå alltid.

Det förflöt flera dagar, men så gick talet på gården om, att den där glasmästerilärningen, som man skaffat iväg till sjukhuset, hade förlorat förståndet. Nu drog sig Jevsej till minnes, hur gossens ögon glött under hans föreställningar, hur häftiga hans rörelser varit, hur tvärt hans ansikte förändrats. Förskräckt tänkte han, att Anatolij kanske redan alltid varit förryckt. Sedan glömde han honom.

... Under regniga höstnätter kom uppifrån taket, nedanför fönstret, ett lågt brus, som störde sömnen genom att inge hjärtat oro. En sådan natt fick han höra husbondens förargade rop:

»Ditt gemena as!...«

Raisa invände som vanligt med låg, sjungande röst:

»Jag kan inte tillåta er, Matvej Matvej!...«

»Nedriga fruntimmer! Och alla pengar, jag betalar dig?«

Dörren till husbondens rum var inte stängd. Rösterna ljöd klart och tydligt. Ett fint regn sjöng stilla utanför fönstret en gråtmild sång. Över taket kröp vinden. Likt en stor, hemlös och av oväder utmattad fågel suckade den högt och strök sina fuktiga vingar mjukt över fönsterrutorna. Gossen satte sig upprätt i sängen, slog armarna om knäna och lyssnade med bävan.

»Ge mig de tjugofem rublerna, din tjuvkärring!«

»Jag förnekar ju inte, att jag har dem, men Dorimedont Lukitj har ju gett mig dem...!«

»Aha! Där ser du, ditt stycke!«

»Nej då, tillåter ni — när ni bad mig att hålla ögonen på den där herrn...«

Dörren stängdes, men även genom väggen kunde man höra, hur gubben skrek:

»Tänk på det, ditt nedriga as, att jag har dig i min hand! Om jag kommer på, att du har spelat under täcket med Dorimedont...«

Kvinnans varma och smidiga röst slingrade sig runt gubbens elaka ord och suddade ut dem ur Jevsejs minne.

Kvinnan hade rätt. Om detta var Jevsej övertygad genom hennes lugn och hela hennes förhållande till honom. Han gick redan på sitt femtonde år, och hans dragning till den lugna, vackra Raisa Petrovna började förveckla sig till en oroväckande angenäm känsla. När han mötte Raisa — det hände varje gång bara några minuter — såg han henne alltid i ansiktet med hemlig, blyg glädje. Talade hon då vänligt till honom, så framkallade detta en häftig sinnesrörelse av tacksamhet i hans bröst, och han kände sig ännu starkare dragen till henne. . .

Redan på landet hade han känt till den grova sanningen om förhållandet emellan man och kvinna. Staden målade över denna sanning med ett lager smuts, men ingenting av det fastnade på pojken. Ängslig som han var, vågade han inte tro på det, som sades om kvinnor. Och inget av detta tal utövade någon lockelse på honom utan väckte i honom enbart betryckande motvilja. Sittande i sängen återkallade Jevsej nu i minnet Raisas hjärtegodaste leenden och vänliga ord. Häfnad av detta hade han inte hunnit lägga sig, när plötsligt dörren till principalens rum öppnades och Raisa stod framför honom — halvklädd, med upplöst hår, med ena handen tryckt emot bröstet. Han blev rädd och stelnade till, men leende hötte kvinnan med fingret åt honom och gick in till sig.

När han på morgonen sopade köksgolvet, fick han se Raisa i dörren till hennes rum och sträckte upp sig för henne med kvasten i händerna.

»Vill du dricka kaffe tillsammans med mig?« frågade hon.

På samma gång glad och förvirrad svarade Jevsej:

»Jag har inte tvättat mig än, — jag kommer snart!«

Några minuter senare satt han tillsammans med henne vid bordet i hennes rum utan att se någonting annat omkring sig än det vita ansiktet med de fina ögonbrynen och de snälla, fuktigt leende ögonen.

»Tycker du om mig?« frågade hon.

»Ja!« svarade gossen.

»Varför det?«

»Ni är så snäll och vacker. . . «

Han svarade detta såsom i en dröm. Det kändes besynnerligt för honom att höra hennes frågor, ty hennes ögon måste väl ändå ha kunnat inse allt, vad som försiggick i hans själ.

»Och. . . älskar du Matvej Matvejiti?« frågade Raisa långsamt och med låg röst.

»Nej!« svarade Jevsej enkelt.

»Inte det? Men han älskar dig. Det har han själv sagt till mig. . . «

»Nej!« skakade gossen på huvudet och upprepade.

Hon höjde på ögonbrynen. Sedan flyttade hon sig litet närmare honom, medan hon frågade:

»Tror du mig inte?«

»Er tror jag på, men husbonden litar jag inte på, inte alls...«

»Varför det? Varför det?« frågade hon hastigt med låg röst två gånger och flyttade sig ännu närmare honom. Den varma strålen i hennes blick trängde ända in i hjärtat på gossen och väckte där några små tankar. Han framlade dem nu hastigt för kvinnan:

»Jag är rädd för honom. Jag är rädd för alla, utom för er...«

»Varför det?«

»Man kränker ju er också... Jag såg, hur ni grät... Den gången grät ni inte därför, att ni var drucken — det förstår jag. Det är mycket, jag begriper — det är bara alltihop tillsammans, jag inte kan begripa. Var för sig ser jag allt in i minsta lilla rynka och jag ser och begriper också mycket, som inte alls passar ihop med det andra, men varför är allt på det viset? Det hänger ju inte ihop. Det finns detta liv och så ett till...«

»Vad är det, du talar om?« frågade Raisa förundrat.

De betraktade varandra några sekunder under tystnad. Gossens hjärta slog skyndsamt. Hans kinder täcktes med en besvärad rodnad.

»Nå, gå nu!« sade Raisa med låg röst och reste sig. »Gå — annars kommer han att fråga, varför du blir borta så länge. Säg honom inte, att du varit hos mig, förstår du det?«

»Ja.«

Mättad av hennes sjungande stämmas vänliga klang och genomvärmd av hennes deltagande blick lämnade Jevsej rummet. Hela dagen genljöd denna kvinnas ord i minnet och värmden hans hjärta med stilla glädje.

Denna dag var besynnerligt långdragen. Över hustaken och torget hängde ett orörligt, grått moln. Den trötta dagen tycktes ha trasslat in sig i dess fuktiga massa och likaledes blivit stående. Framemot kvällen kom några kunder till bokhandeln. Den ene var mager, något krokryggig och försedd med en stilig, halvt grånad mustasch. Den andre hade ett rödaktigt skägg och bar glasögon. Båda rotade länge och uppmärksamhet ibland böckerna. Den magre visslade hela tiden lågt för sig själv, varvid hans mustasch rörde på sig, medan den rödskäggige talade med innehavaren. Jevsej ställde tillbaka de genomsedda böckerna i ordning med ryggarna uppåt och lyssnade samtidigt på gubben Raspopovs ord.

Han visste redan i förväg allt, vad principalen skulle säga och hur denne skulle säga det. Och eftersom han hade tråkigt i väntan på, att

det skulle bli kväll, gav han nu akt på, om gubben verkligen också skulle säga så.

»Köper ni in till något bibliotek?« frågade gubben vänligt.

»Ja, till lärarsällskapets bibliotek!« svarade den rödhårige och frågade i sin tur: »Varför frågar ni?«

»Nu kommer han att berömma honom!« tänkte Jevsej om sin husbonde och misstog sig inte.

»Ni väljer med stor sakkunskap. Det är angenämt att se böckerna riktigt värdesatta...«

»Angenämt?«

»Nu skall han till att le“, tänkte Jevsej.

»Förvisso!« smålog gubben älskvärt. »Man vänjer sig så vid denna vara, att man till och med börjar hålla av den! Det är ju inte heller fråga om några vedklabbar utan ett andens verk. När man då ser, att också kunden högaktar boken — då är det angenämt. Överhuvud taget är vår kund ibland en underlig kuf. Han kommer och frågar: „har ni inte någon intressant bok?“ Det gör honom detsamma, vad han läser. Han söker en förlustelse — en nått liten leksak men ingen nytta. En annan gång kan det också hända, att någon plötsligt frågar efter förbjudna böcker...«

»Efter vad då för några — förbjudna?« frågade den rödhårige och kisade med sina små ögon.

»Tryckta i utlandet eller hemligt i Ryssland...«

»Men förekommer även sådana böcker till försäljning?«

»Nu skall han tala med riktigt låg röst!« mindes Jevsej principalens tillvägagångssätt.

Innehavaren gav den rödhårige en blick genom glasögonen och sade nästan viskande:

»Varför inte? Ibland köper man ett helt bibliotek. Nå, och så är det alla slags böcker med där — alla slags.«

»Har ni sådana böcker här just nu?«

»Det skall väl gå att hitta några...«

»Nå, visa dem då!« bad den rödhårige.

»Jag måste dock be er bevara detta som en hemlighet... ni vet, jag gör det inte för vinnings skull, utan mer av aktning... man vill ju stå till tjänst...«

Mannen med den krokiga ryggen upphörde med att vissla, satte glasögonen till rätta och betraktade gubben uppmärksam.

Idag tedde sig principalen särskilt motbjudande för Jevsej. Redan hade han hela dagen iakttagit honom med dyster vrede. När nu den

gamle gått in i ett hörn av bokhandeln och där visade fram böcker, sade Jevsej plötsligt viskande till krokryggige kunden:

»Köp inte de där böckerna. . . «

Han sade det och ryckte till i häftig förskräckelse. Två ljusa, kisande ögon kikade frågande fram genom glasögonen:

»Varför inte?«

Inte genast och med stor ansträngning svarade Jevsej:

»Det vet jag inte. . . «

Kunden sköt på nytt glasögonen till rätta, drog sig undan från Jevsej och började vissla ljudligare, medan han sneglade åt gubben. Sedan höjde han huvudet, sträckte på sig, liksom växte, strök sina gråa mustascher, gick utan brådska fram till sin kamrat, tog boken ur dennes händer, kastade en blick på den och slängde den på bordet. Jevsej följde honom med blicken och inväntade, att något förskräckligt skulle drabba honom. Den krokryggige rörde dock endast vid vännens arm samt sade lugnt och enkelt: »Nå, då går vi. . . «

»Men böckerna då?« utropade den rödhårige.

»Vi går. . . «

Den rödhårige kastade först en blick på honom och sedan på innehavaren, blinkade flera gånger med sina små ögon och började gå mot den dörr, som ledde ut till gatan.

»Men vill ni ingenting köpa?« frågade Raspopov.

Jevsej förstod på rösten, att gubben var förvånad.

»Nej, det vill jag inte!« svarade kunden och gav innehavarens ansikte en genomträngande blick. Den senare drog ihop sig, ryggade tillbaka och började fäktande med armarna plötsligt tala med en onaturligt hög röst, som Jevsej inte kände igen:

»Som ni vill! Men ursäkta mig, det förstår jag inte alls. . . «

»Vad är det, ni inte förstår?« frågade den krokryggige med ett småleende.

»Här har ni rotat omkring i två timmar, prutat på böckernas pris, och så nu plötsligt — varför?« utbrast gubben upphetsat.

»Kanske därför, att jag har känt igen ert vidriga tryne. Har inte ni dragit er sista suck än?«

Den krokryggige uttalade sina ord långsamt, inte högt men tydligt, och lämnade sedan utan brådska bokhandeln med tunga, ekande steg.

Under någon minut tittade gubben efter honom. Sedan ryckte han sig ur fläcken, sprang trippande fram till Jevsej, grep honom om axeln och viskade hastigt till honom:

»Följ efter honom, ta reda på, var han bor, gå! Omärkligt, förstår du, skynda dig!«

Jevsej skulle ha fallit omkull, om inte gubben hade hållit honom på benen. Gubbens ord knastrade torrt i hans bröst likt ärtorna i en skallra...

»Vad darrar du så för, ditt träbeläte?»

När Jevsej kände, att husbondens hand släppte hans axel, började han springa åt dörren...

»Stanna!...«

Han hejdades av ropet och stannade.

»Det är inte lönt — du klarar i alla fall inte av det!... Ack-ack...«

Jevsej for tillbaka in i hörnet. För första gången hade han sett den gamle så arg och begrep, att det i denna vrede även dolde sig en god del fruktan — en känsla, som var honom bara alltför väl bekant. Även om han själv var alldeles förstörd av skräck, så gladde han sig likväl över principalens oro.

Den dammige lille gubben rusade omkring hit och dit i boden likt en råtta i fällan. Han sprang till dörren, stack ut huvudet på gatan, sträckte på halsen, återvände på nytt in i bokhandeln, kände på sig själv med fladdriga, kraftlösa händer, mumlade och väste, varvid han skakade så häftigt på huvudet, att glasögonen hoppade upp och ned i ansiktet:

»Ja-a, din skurk, ja-a, din skurk, ännu är jag i livet!«

Sedan skrek han åt Jevsej:

»Stäng boden!«

Han gick upp på sitt rum, korsade sig och lät sig falla tungt på den svarta soffan. Hans annars alltid släta ansikte var nu alldeles rynkigt och skrumpnat, kostymen hängde i veck på hans uppbragta kropp.

»Säg åt värdinnan, att hon ger mig ett glas pepparbrännvin — ett stort spetsglas...«

När Jevsej hämtat brännvinet, satte sig principalen upp, tömde glaset i ett drag och såg länge med vidöppen mun Jevsej i ansiktet. Sedan frågade han:

»Begriper du, att han förolämpade mig?»

»Ja«, sade Jevsej.

Gubben lyfte ena handen, hötte tigande med fingret och sade med sprucken röst:

»Jag känner honom allt...«

Han tog av sig sin lilla svarta mössa, gned med händerna den kala hjässan, lät blicken flyga genom rummet, lät sedan händerna på nytt fara över huvudet och lade sig därefter på soffan.

Raisa bar in kvällsmaten och frågade, medan hon ställde tallrikarna på bordet:

»Är ni trött?«

»Jag är inte riktigt kry, jag har feber. Ge mig ett glas pepparbrännvin till. Sätt er här hos oss, det är för tidigt för er att gå än. . . «

Han talade hastigt och befallande. När Raisa satt sig, sköt gubben upp glasögonen i pannan och skärskådade henne misstänksamt.

Vid kvällsmaten sade han plötsligt med lyftad sked:

»Jag har ingen aptit. . . «

Sedan teg han länge med huvudet lutat över tallriken.

Jevsej bemödade sig envist om att förstå, vad som egentligen försiggått i bokhandeln. Det föreföll, som om han oförmodat tänt en tändsticka, och av dess lilla låga hade plötsligt någonting blossat upp och nästan förbränt honom själv med ond eld.

Folk är omspunna och förbundna med något slags osynliga trådar — rör man av en händelse vid en av trådarna, så rycker människan till och blir rasande.

Den gamle, som såg på Jevsej, frågade plötsligt misstänksamt med låg röst: »Vad är det, du tänker på?«

Jevsej reste sig förvirrat upp:

»Jag tänker inte. . . «

»Gå nu! Du har ätit kvällsmat, gå då!«

Då han ville förarga husbonden, började Jevsej med avsikt utan brådska duka av bordet. Då skrek gubben gällt åt honom:

»Gå, säger jag dig! Dummer!«

Jevsej gick ut och satte sig på kistan. Dörren ställde han på glänt, ty han ville lyssna efter, vad husbonden skulle säga.

»Vad sitter du där för?«

Han vände sig om. Den gamle hade stuckit ut huvudet och såg på honom.

»Lägg dig och sov!«

Dörren stängdes ordentligt. Jevsej klädde av sig och lade sig.

Gubbens torra ord prasslade likt höstlöv bakom dörren. Emellanåt blev han vred och ropade högt — det störde Jevsej, när han försökte tänka, och lät honom inte somna.

På morgonen kallade Raisa åter in honom på sitt rum, och när han satt sig ned, frågade hon leende:

»Vad var det, som hände hos er i boden i går?«

Jevsej berättade utförligt alltsammans för henne. Hon skrattade glatt och belåtet. Men plötsligt knep hon ihop ögonen och frågade med låg röst:

»Begriper du nu, vad det är för en, han är?«

»Nej. . . «

»Detektiv!« viskade hon, och hennes ögon vidgade sig ängsligt.

Jevsej teg. Då reste hon sig, gick fram till honom och sade, medan hon smekte hans huvud, eftertänksamt och vänligt:

»Vad är du för en — ingenting begriper du. Vad var det, du berättade för mig? Vad för ett annat liv?«

Frågan livade honom. Han ville mycket gärna tala om detta. Medan han såg henne i ansiktet med sina närsynta ögons outgrundliga blick, började han berätta:

»Det finns ett annat liv också. Varifrån kommer annars sagorna? Och inte bara sagorna...«

Kvinnan rufsade skrattande till hans hår med sina varma fingrar.

»Din lille dummer...«

Sedan sade hon allvarligt, ja till och med strängt:

»De griper en och för en dit, de vill, och de kommer att göra med en, vad de vill — så är det alltid här i livet!«

Jevsej nickade och höll tigande med Raisa. Hon gav till en suck, tittrade genom fönstret ut på gatan, och när hon åter vände sig till Jevsej, fick han förundrat se ett helt annat ansikte — det hade rodnat, ögonen var mindre och mörkare. Med trög, ihålig röst sade kvinnan:

»Om du hade varit... klokare och vaknare, så hade jag kanske sagt något. Men du är ju sådan, att det inte lönar sig att säga dig något. Din husbonde däremot — honom borde man strypa... Du kan ju tala om det för honom, som jag säger... du avslöjar ju allt för honom...«

Jevsej reste sig från stolen, djupt kränkt, och mumlade fram:

»Om er skall jag aldrig säga något. Jag älskar er mycket, och även om ni skulle strypa honom, så skulle det göra mig detsamma. Så mycket älskar jag er...«

Han började trögt gå mot dörren, men kvinnans armar omslöt honom likt varma, vita vingar och drog honom tillbaka.

»Har jag kränkt dig?« hörde han henne säga. »Nå, förlåt... Om du visste, vilken djävul han är. Jag hatar honom... Å, du...«

Hon tryckte honom fast emot sin barm och kysste gossen två gånger.

»Så du älskar mig?«

»Ja«, viskade Jevsej och kände det, som om han snurrade runt i en varm virvel av oanad glädje.

Skrattande smekte hon honom och sade:

»Å, du — din lille pojke!...«

Medan han gick nedför trappan, log han för sig själv. Han var alldeles yr i huvudet, hans kropp var uppfylld av söt matthet, han klev tyst och försiktigt nedför trappstegen, som om han hade varit rädd att spilla ut sitt hjärtas heta lycksalighet.

»Var har du varit så länge?« förhörde honom principalen.

Pojken såg på honom men uppfattade likväl endast ett någon otydlig, formlös fläck framför sig.

»Jag har ont i huvudet!« svarade han långsamt.

»Det har jag också. Vad kommer det sig? Är Raisa uppe?«

»Ja. . . «

»Har hon talat med dig?«

»Ja-a. . . «

»Om vad?« frågade husbonden hastigt.

Likt en pisksnärt slog frågan Jevsej i ansiktet. Men han återfick fattningen och svarade:

»Hon sade, att jag hade sopat köket illa. . . «

Jevsej hörde, hur gubben nedslaget sade med låg röst:

»Det är ett farligt fruntimmer! Ja, ja. . . Hon frågar ut en, får en att säga henne saker, som man inte borde. . . «

Kapitel V

Dagarna ilade fram i ett hastigt, stimmigt virrvarr, som om någon glädje hade väntat dem någon gång där framme. Men varje ny dag blev allt oroligare.

Gubben hade blivit butter och förtegen, han såg sig omkring med en underlig blick, och när han sedan plötsligt brusade upp, skrek han och gormade och ylade upphetsat som en sjuk hund. . .

Han beklagade sig över dålig hälsa. Han plågades av illamående. Vid middagen luktade han misstänksamt på matvarorna, bröt med darrande händer brödet i små smulor och höll varje gång teet och brännvinet granskande upp emot ljuset. Om kvällarna skällde han allt oftare på Raisa och hotade ta livet av henne. Hon svarade alltid lugnt och mjukt på hans utfall; inom Jevsej växte kärleken till henne; och på samma gång upphopades ett efterhängset hat emot arbetsgivaren.

»Tror du, att jag inte begriper, vad du har tänkt ut, ditt nedriga fruntimmer?« skrek den gamle ömkligt och argt. »Vad kommer sig min sjukdom av? Vad är det, som du förgiftar mig med?«

»Men vad säger ni, vad är det, ni säger!« klingade kvinnans lugna stämma. »Er sjukdom kommer sig just bara av åldern!«

»Du ljuger, du ljuger!«

»Och av rädsla också. . . «

»Tig med dig, du förbannade!«

»Det är dags för er att tänka på döden. . . «

»Aha — det är alltså det, du vill? Du bedrar dig! Du har inget att hoppas på. Ditt fall är känt för andra än mig. Jag har berättat om dig för Dorimedont, — jada! Vad?«

Och så tjöt han gråtmilt och ljudligt igen.

»Jag vet, att han är din älskare! . . . Han har förlett dig till att förgifta mig. Tror du, du skall få det lindrigare i hans händer? Där bedrar du dig. . . det blir det inget av!«

I nattens mörka timme efter ett liknande uppträde kom Raisa halvt avklädd, vit och yppig med ett ljus i handen ut ifrån gubbens rum. Hon gick liksom i sömne med vacklande gång och hasade osäkert med de nakna fötterna över golvet. Ögonen var halvslutna, den utsträckta högerhandens fingrar rörde sig krampaktigt och grep i luften. Ljusets låga fladdrade emot hennes bröst, den röda, osande lilla tungan vidrörde nästan linnet, belyste de trötta, öppna läpparna och glänste på tänderna.

När hon gick förbi Jevsej utan att lägga märke till honom, sträckte han sig ofrivilligt efter henne, gick fram till köksdörren, kikade ut i köket och stelnade av förfäran. Kvinnan hade ställt ljuset på bordet, höll en stor kökskniv i handen och provade eggens skärpa med fingret. Sedan höjde hon huvudet, kände med fingrarna på sin yppiga hals intill örat och föreföll söka någonting på den med de långa fingrarna. Med en tung suck lade hon försiktigt kniven på bordet och lät armarna sjunka ned längs kroppen. . .

Jevsej grep efter dörrposten. Hon ryckte till och vände sig om vid bullret samt viskade argt:

»Vad vill du? . . . «

Jevsej svarade med tunga andedrag:

»Han dör ju snart i alla fall. Varför vill ni då göra det?«

»Hysch!« avbröt hon honom och gick sedan, efter att ha vidrört Jevsej som om hon velat stödja sig på honom, åter in i gubbens rum.

Snart kunde Raspopov inte längre stiga upp ur sängen, hans röst blev allt svagare och han rosslade. Ansiktet svartnade, den kraftlösa halsen kunde inte längre hålla huvudet uppe, och den grå hårbuschen på hakan strävade på något underligt sätt uppåt. Doktorn kom. Och varje gång, Raisa gav den sjuke medicin, rosslade han:

»Det är väl gift i, vad?«

»Om ni inte vill ta det, så slår jag ut det!« sade kvinnan med låg röst.

»Nej, nej, låt bli. . . I morgon tillkallar jag polisen och frågar, vad det är, du förgiftar mig med. . . «

Jevsej stod vid dörren, satte än ögat, än örat till springan i den och var nästan till tårar rörd av Raisas tålamod. I hans bröst växte en känsla av medlidande, som inte kunde hejdas, med henne och en lidelsefull önskan, att gubben skulle dö.

Sängen knarrade, och en sked lät ett glas plinga till i en svag, skälvande klang.

»Rör nu om, ditt as, rör nu om!« mumlade husbonden.

»Bär mig över till soffan!« befallde han en gång.

Raisa tog honom i armarna och bar över honom, lätt som ett barn. Hans gula skalle låg på hennes rosiga axel, medan de mörka, skinn- torra benen dinglade slappt och trasslade in sig i hennes vita underkjolar.

»O Herre Gud... jämrade sig gubben högt och vältrade sig hit och dit på den breda soffan. »Å min Gud, varför har du överlämnat din tjänare i händerna på missdådare? Är då mina synder värre än deras synder, du Allsmäktige?«

Han tappade andan, började rossla och fortfor sedan med pipande röst:

»Bort med dig! En har du redan förgiftat — jag har räddat dig från tukthuset, och nu vill du förgifta mig, — a-ha! Du ljuger... «

Raisa drog sig långsamt undan. Jevsej såg principalens lilla, magra kropp. Dennes mage svällde upp och föll åter ihop, det ryckte i benen, läpparna i det grå ansiktet förvreds krampaktigt till en grimasch, han omväxlande öppnade dem och slöt dem, girigt kippande efter luft, och han slickade dem med den tunna tungan, så att hans mörka munhåla blottades för insyn. Kinder och panna glänste, fuktiga av svett, de små ögonen föreföll nu stora och djupa och förföljde oavlatligt Raisa.

»Ingen har jag!... Ingen närstående på jorden... Ingen enda sann vän — men varför? Å Herre Gud!«

Gubbens röst gnydde och slog över.

»Du, lösaktiga... Svär framför ikonen, att du inte skall förgifta mig... «

Raisa vände sig åt hörnet och korsade sig flera gånger.

»Jag tror dig inte, jag tror det inte!« mumlade han och grep hårt med händerna i bröstet, i nattskjortan, i soffans ryggstöd.

»Drick, så blir det bättre«, plötsligt nästan skrek Raisa.

»Bättre?... « upprepade gubben. »Min kära, du är ju den enda, jag har, du! Jag efterlämnar dig allt!... Min kära, Raja... «

Han räckte ut sin knotiga hand efter henne och vinkade henne till sig, i det han rörde på de svartnade fingrarna.

»Å, jag är trött på dig, du förbannade!« ropade Raisa med kvävd röst. Hon slet ut kudden underifrån gubbens huvud, slängde den i ansiktet på honom, vältrade sig med bröstet över den och mumlade:

»Dra åt helvete! Gå... gå... «

Jevsej hörde ett rosslande och några dova slag. Han begrep, att Raisa tryckte ned gubben och kvävde denne, som nu bara sprattlade med benen emot soffan. Han kände varken medlidande med gubben eller fruktan utan önskade, att allt skulle gå riktigt fort, och höll därför händerna för ögon och öron.

Smärtan av stöten i sidan ifrån dörren till husbondens rum fick honom att hastigt ställa sig upp. Framför honom stod Raisa och strök det upplösta håret till rätta, vilket hängde ned över axlarna.

»Nå, såg du?« frågade hon barskt.

»Ja, det gjorde jag!«, nickade Jevsej och ryckte närmare Raisa.

»Nå, anmäl mig för polisen, då...«

Hon vände sig om, gick in i rummet och lämnade därvid dörren öppen. Men Jevsej ställde sig i dörren, försökte låta bli att titta på soffan och frågade med en viskning:

»Är han riktigt död?...«

»Ja!« svarade kvinnan tydligt.

Då vred Jevsej på huvudet, såg med likgiltiga ögon på principalens lilla kropp, som liksom var klistrad vid den svarta soffan, tittade först på honom och sedan på Raisa och drog en lättnadens suck.

I hörnet intill sängen slog vägguret obeslutsamt och svagt en gång, två gånger. Kvinnan ryckte båda gångerna till, kom sedan fram, hejdade med en osäker handrörelse pendelns svängande och satte sig på sängen. Med armbågarna stödda mot knäna tryckte hon händerna mot huvudet. Hennes hår hade löst upp sig igen, omhöljde hennes armar och täckte för ansiktet likt en tät, mörk gardin.

Nätt och jämnt vidrörande golvet med de nakna fötternas tår, som om han fruktade att störa den stränga tystnaden, gick Jevsej fram till Raisa, med blicken på hennes nakna skuldra, och sade med låg röst:

»Det var rätt åt honom...«

»Öppna fönstret!« befallde Raisa strängt. »Vänta litet. Är du rädd?«

»Nej!«

»Hur kan det komma sig? Du är ju så rädd av dig.«

»Tillsammans med er är jag inte rädd...«

»Öppna fönstret, då!«

Nattkylan vällde in i rummet, flög runt det i cirkel och försökte blåsa ut lampans låga. Skuggorna dansade på väggarna. Kvinnan kastade med en huvudrörelse håret bakåt över axlarna, rätade på sig, såg på Jevsej med väldiga ögon och sade förundrat:

»Varför måste jag gå under så? Hela mitt liv ur avgrund, i avgrund... Den ena djupare än den andra...«

Jevsej ställde sig åter bredvid henne. Båda teg länge. Sedan omslöt hon honom med sin mjuka arm om livet, tryckte honom till sig och frågade med låg röst:

»Hör du, kommer du att säga något om detta?«

»Nej!« svarade han med slutna ögon.

»Inte till någon? Aldrig?« sade kvinnan eftertänksamt.

»Aldrig!« upprepade han med låg röst men bestämt.

Hon reste sig, såg sig omkring och anmärkte sakligt:

»Klä på dig, det är kallt! Vi måste städa litet i rummet... Gå nu och klä på dig!«

När han återvände, såg han, att principalens lik ifrån huvudet till fötterna var skylt med ett täcke, medan Raisa ännu stod där som hon var — halvklädd, med bara axlar. Det berörde honom. Utan brådska städade de nu rummet. Jevsej kände, att dessa under tigande i det trånga rummet förrättade nattliga göromål fast sammanlänkade honom vid denna kvinna, som också hon kände rädslan. Han ansträngde sig att förbli i hennes närhet och undvek att se på husbondens lik.

Det ljusnade.

»Gå nu, lägg dig och sov«, befälde kvinnan. »Jag skall snart väcka dig.« Hon kände med handen på hans bädd och sade: »Å, så hårt för dig...«

När han gått och lagt sig, satte hon sig hos honom och sade med låg röst, medan hon strök hans huvud med sin mjuka handflata:

»När de frågar dig, så vet du inget... du sov och såg ingenting...«

Lugnt och begripligt lärde hon honom det, han måste berätta, och hennes smekningar väckte inom honom minnet av modern. Han kände sig väl till mods och han log.

»Dorimedont är också detektiv...« uppfattade han hennes sövande stämma. »Var riktigt försiktig... Om han frågar ut dig och får ur dig någonting, så säger jag, att du vet allt och har hjälpt mig med allt. Då sätter de dig också i fängelse.«

Hon log nu också och upprepade:

»I fängelse och sedan — på tukthuset... Har du förstått det?«

»Ja!« svarade Jevsej med låg röst och lyckligt, medan han såg henne i ansiktet med ögon, som höll på att falla ihop.

»Somnar du? Nå, sov då...«, hörde han i halvslummer hennes röst, lycklig och tacksam. »Du glömmer väl inte allt, vad jag har sagt dig?... En sådan klen liten gynnare du är... sov nu!«

Han somnade.

Men snart var det en sträng röst, som väckte honom:

»Min gosse, stig upp!... Hör du, pojke!«

Han for hastigt upp med hela kroppen och armarna framsträckta. Vid hans säng stod Dorimedont med käpp i hand.

»Hur kan du bara sova, vad? Din arbetsgivare är död, och så sover du? På sin välgörares dödsdag måste man gråta och inte sova... Klä på dig!«

Detektivens platta, finniga ansikte var strängt, hans ord ryckte befallande upp Jevsej och styrde honom liksom tömmarna en beskedlig häst.

»Kila iväg till polisen! Här är en lapp!«

Jevsej klädde sävligt på sig, rusade ut på gatan och sprang trottoaren fram med våldsamt uppspärrade ögon och stötande emot dem, han passerade.

„Man måste begrava honom så snabbt som möjligt!“ for det genom huvudet på honom. „Dorimedont kommer att skrämma henne, och så berättar hon allt för honom. Sedan hamnar jag också i fängelse. . .“

När han kom hem igen, satt där redan en svartskäggig polistjänsteman och någon gråhårig gamling i lång rock. Dorimedont sade i kommandoton till polistjänstemannen:

»Hör ni, vad doktorn säger, Ivan Ivanovitj? Cancer! . . . Aha, där är pojken, — se här, min gosse, hämta oss ett halvt dussin öl, men låt det gå fort!«

I köket kokte Raisa kaffe och lagade äggröra. Hon hade kavlat upp ärmarna. Hennes vita armar for raskt och flinkt hit och dit.

»När du kommer tillbaka, får du kaffe!« lovade hon Jevsej leende.

Hela dagen ända till kvällen sprang han omkring, villade bort sig i oredan och hade inte tid att iaktta, vad som försiggick i huset. Likväl kände han, att allt förlöpte väl för Raisa. Denna dag var hon vackrare än någonsin, och alla tittade på henne med välbehag.

Men när Jevsej på kvällen nästan sjuk av trötthet låg i sängen med en obehaglig, klibbig smak i munnen, hörde han, hur Dorimedont strängt och befallande talade till Raisa:

»Man får inte släppa honom ur sikte — förstår du? Han är — dum.«

Sedan kom han och Raisa in i Jevsejs rum. Detektiven räckte fram handen och sade snörvlande:

»Stig upp! Säg mig nu — hur skall du nu leva?«

»Det vet jag inte. . . «

»Vet inte *du* det? Vem skall då veta det?«

Detektivens ögon var igensvullna, hans kinder och näsa var mörkröda. Han andades häftigt och bullrande och liknade en överhettad ugn.

»Du skall bo hos oss — hos mig«, förklarade Raisa ömt.

»Ja, du skall bo hos oss, och jag skall skaffa dig en god plats.«

Jevsej teg.

»Nå, vad säger du om det?«

»Ingenting. . .«, sade Jevsej efter en stunds tvekan.

»Du skall tacka, din dumbom!« förklarade Dorimedont nedlåtande.

Jevsej kände det, som om de små grå ögonen naglade fast honom vid någonting obestridligt.

»Vi skall vara ännu bättre än släktingar åt dig«, sade Dorimedont, medan han gick ut och lämnade efter sig en tung os av öl, svett och flott.

Jevsej öppnade fönstret och lyssnade en stund på stadens läten, vilken var i färd med att försjunka i sömn.

Sedan lade han sig igen och stirrade med ängsliga ögon in i mörkret, där nu skåpens och kistornas svarta skuggor rörde sig långsamt. De knappt urskiljbara väggarna vacklade, och allt detta tryckte ned honom med en oövervinnelig fruktan, stötte in honom i någon kvalmig vrå, som det inte gick att undkomma ur.

I Raisas rum råmade detektiven:

»Det är ingen fa-ara... Det går över... A-a, du vänjer dig!«

Jevsej borrade in huvudet i kudden men någon minut senare for han andlös upp — inför honom skymtade principalens skinntorra, mörka ben förbi, där lyste hans små, röda, sjukliga ögon.

Jevsej gnällde till, for med armarna framsträckta ur sängen, stötte dem emot dörren till Raisas rum och kved stilla:

»Jag är rädd...«

Två stora, vita kroppar rörde sig genom rummet; en av dem röt förskräckt och argt åt honom:

»Försvinn!«

Jevsej föll ned på knä, sprattlade på golvet vid de bådas fötter likt en uppskrämd ödla och gnydde tyst:

»Jag är rädd...«

...Sedan var några dagar uppfyllda med allt ståhej kring begravningen och Raisas flyttning till Dorimedonts våning. Utan att tänka flaxade Jevsej hit och dit som en liten fågel i ett moln av dunkel fruktan. Det var bara då och då emellanåt, som den räddhågsna tanken blinkade till likt ett djupblått irrbloss inom honom:

„Vad skall det nu bli av mig?“

Denna tanke brände hans hjärta med svårmod, framkallade en önskan att fly någonstans, gömma sig — men överallt mötte han Dorimedonts vaksamma ögon, hörde hans dova stämma:

»Rappa på, pojke!«

Denna befallning genljöd någonstans i Jevsejs inre, den stötte honom från sida till sida. Hela långa dagar sprang han omkring. Först om kvällen sjönk han sedan uttröttad och tom invärtes in i en tung, svart sömn full med förskräckliga drömmar.

Kapitel VI

Ur detta liv vaknade han upp i en skum vrå av ett stort rum med lågt i tak, vid ett bord med en smutsig, grön vaxduk. Framför honom låg en tjock, fullskriven bok och några blad blankt, omsorgsfullt linjerat papper. I hans hand darrade en stålpena. Han begrep inte, vad som skulle göras med allt detta, och såg sig hjälplöst omkring.

I rummet stod det många bord. Vid dem satt några människor två och två eller fyra och fyra. Trött och retligt slängde de till varandra korta ord, skrev hastigt och rökte mycket. Den frätande, blå röken svävade upp emot fönstrens vädringsluckor och mötte där det öronbedövande buller, som efterhängset och oavbrutet trängde in från gatan. En mängd flugor kretsade ovanom huvudena, de kröp liknöjt över kungörelserna på väggarna och över borden, slog emot fönsterrutorna och var i sin tillvaros verksamhetsiver lika de människor, som uppfyllde denna kvava, smutsiga bur. Vid dörren stod polissoldater, folk av alla slag kom in, bugade sig, log underdånigt och suckade djupt. Deras fjäskande, ömkliga skvaller avbröts av tjänstemännens barska skällande.

Jevsej bespejade tjänstemännen med sträckt hals, då han önskade ibland dem få finna någon, som kunde hjälpa honom. Självbevarelse-driften hade vaknat inom honom och samlade ihop alla undertryckta känslor, alla sönderrivna tankar till en enda strävan — snarast anpassa sig till denna plats och dessa människor för att kunna göra sig obemärkt ibland dem.

Alla tjänstemännen — unga såväl som gamla — hade någonting gemensamt; något ihopknycklat och avnött hade de över sig. De blev alla lätt uppretade, de ropade och skrek med blottade tänder och fäktande med armarna. Många av dem var till åren komna och skalliga, en del var rödhåriga och två var grå. En av dessa två — en långhårig, lång karl med stor mustasch — såg ut som en präst, vilken man rakat av helskägget. Den andre hade ett rött ansikte, ett enormt skägg och kal hjässa.

Just denne var det, som hade satt Jevsej i hörnet, lagt boken framför honom och knackande med fingrarna på boken befallt honom att skriva av någonting ur den.

Nu stod just framför denne gubbe en helt svartklädd, äldre kvinna och jämrade sig ömkligt:

»Nådige herre...«

»Ni stör mig!« utropade gubben utan att se på henne.

Några människor anförde besvär, överlämnade inlagor eller rättfärdigade sig, talande i underdånig och gråtmild ton. De andra, som satt mitt emot dem, skrek argt och hånfullt i trött leda åt dem. Papper prasslade, pennor raspade och genom allt detta larm sipprade en ung flickas stilla gråt.

»Alexej!« ropade den gråskäggige gubben högt, »För bort denna kvinna...«

Hans ögon stannade vid Klimkov. Han gick raskt fram till denne och frågade förvånat:

»Vad är det med dig, vad? Varför skriver du inte?«

Jevsej teg och hängde med huvudet.

»Jaha, där har man belönat oss med ytterligare ett dumhuvud!« sade gubben, ryckte på axlarna och ropade, när han gick sin väg: »Hör ni, Zarubin...«

En skinntorr, magerlagd, halvvuxen ungdom med svarta lockar på det nätta lilla huvudet, låg panna och irrande små ögon satte sig bredvid Jevsej och stötte honom i sidan med armbågen, medan han halvhögt frågade:

»Vad är det fråga om?«

»Jag förstår inte...«, sade Klimkov förskräckt.

Någonstans inuti den halvvuxne avgavs — liksom ur hans mage — ett dovt, kort »Öh!«.

»Jag skall lära upp dig, och för det skall du ge mig en halvrubel, så snart du får lön! Överenskommet?«

»Överenskommet...«

Den svarte visade, vad som skulle skrivas av ur boken, och lät på nytt ur sitt inre undslippa ett »Öh!«.

Sedan försvann han, kvickt slinkande mellan borden. Han böjde sig under gång, drog in armbågarna till sidorna, tryckte händerna mot bröstet, vred på det rufsiga lilla huvudet hit och dit och blänkte med sina smala små ögon. Jevsej, som hade följt honom med blicken, doppade andäktigt stålpenan i bläckhornet, började skriva och försjönk snart i den invanda, angenäma känslan av att glömma sin omvärld, stelnade i sitt meningslösa arbete och förlorade sin fruktan i detsamma.

Han vande sig snabbt vid sin nya plats. Mekaniskt utförde han alla åligganden, var ständigt beredd att stå var och en till tjänst för att fortare bli av med honom, underordnade sig underdånigt alla och gömde sig skickligt bakom sitt arbete för kollegornas kalla nyfikenhet och råa utfall. Förtegen och anspråkslös skapade han sig i sitt hörn en obemärkt tillvaro och framlevde utan att begripa meningen med de dagar, som brokigt och bullersamt drog förbi hans runda, bottenlösa ögon.

Han hörde klagan, stönanden, förskräckta utrop, polisofficerarnas barska röster, kanslisternas upprörda knorrande och ondsinta hån. Ofta slog man folk i ansiktet, tog dem vid nacken och slängde ut dem genom dörren. Inte sällan flöt det blod. Emellanåt kom poliserna in med folk, som var bundna med rep, fruktansvärt mörbultade och röt förfärligt. Tjuvarna log emot alla liksom emot gamla goda bekanta, de prostituerade log också inställsamt och slätade samtliga till sina klänningar med likadan handrörelse. De, som inte hade några pass, teg surmulet eller nedslaget och tittade under lugg. De under uppsikt stående politiskt misstänkta kom stolt in, bråkade, skrek, sade varken goddag eller adjö och förhöll sig gentemot alla med lugnt förakt eller tydlig fientlighet. På kansliet talade man mycket om dem, nästan alltid hånfullt, emellanåt även skadeglatt, fastän Jevsej i hånet och skadefröjden kunde känna ett förtäckt intresse och en viss respektfull fruktan inför människor, som upprätthöll ett oberoende.

Mer än alla andra väckte de hemliga politiska detektiverna — förteguna och barska män med obestämbara anletsdrag — tjänstemännens intresse. Med tydlig avund var det, man talade om, att de förtjänade stora pengar. Man berättade med förfäran, att för dessa män vore allting känt, allt uppenbart. Deras makt över folks liv vore gränslös, de kunde försätta vilken människa som helst i en sådan belägenhet, att hur hon än bure sig åt, så skulle hon ovillkorligen hamna i fängelse.

Hos Klimkov hopades omärkligt erfarenheterna. Hans klena, oviga förstånd förmådde förvisso inte sammanfoga dem till ett ordnat helt. Men underställde sin egen tyngdkraft ordnade de sig så småningom av sig själva, skärpte hans nyfikenhet och ingav Jevsej i det tysta ibland tankar, som förskräckte honom.

Runt omkring var det ingen, som hade något medlidande med någon, och inte heller Jevsej tyckte synd om människorna. Han tyckte det verkade, som om de alla förställde sig, även då de grät eller stönade, sedan de fått prygel. I vars och ens ögon såg han något fördolt, något misstroget. Mer än en gång uppfångade hans öra en svagt frammumlad hotelse:

»Vänta bara — det skall bli fest på vår gata också en vacker dag. . . !«

När han satt där hemma i vardagsrummet om kvällarna — nästan alltid ensam — och drog sig till minnes dagens intryck, föreföll alltsammans överflödigt och overkligt. Allt var obegripligt för honom. Det verkade visserligen, som om alla visste, att man måste leva stilla och godhjärtat, men att av någon anledning ingen ville yppa hemligheten om det andra livet för folk. Alla misstrodde varandra, ljög och fick andra att ljuga. Den allmänna förbittringen över detta liv var uppenbar. Alla klagade över hur besvärligt, det var. Var och en såg i den andre en farlig fiende; och hos var och en kämpade missnöjet med livet emot misstron till människorna.

Emellanåt övermannades Jevsej av en tung, försvagande leda. Fingrarna blev slappa, han lade pennan åt sidan och stirrade länge in i det nedrökta rummets halvdunkel med huvudet emot bordet utan att röra sig, som om han ansträngde sig att finna något i sin själs djup.

Hans chef, den slätrakade gubben, skrek åt honom:

»Klimkov! Har du somnat?»

Jevsej grep pennan och suckade för sig själv:

„Det går över. . . “

Men han kunde inte begripa, om han ännu trodde på det eller ej, eller om han bara försökte trösta sig själv. . .

Hemma var det ännu ledsammare och bedrövligare än på polisförvaltningens kansli.

Om morgnarna hällde Raisa — halvklädd, med mosigt ansikte och grumliga ögon — tigande upp hans kaffe. I hennes rum hostade och harklade sig Dorimedont. Hans slöa röst hade nu börjat ljuda ännu högre och mer befallande än tidigare. Vid middagen och kvällsmaten smackade han ljudligt och slickade sig om läpparna, varvid han räckte den stora, tjocka tungan långt ut. Han grymtade och synade matvarorna lystet, innan han började äta av dem. Hans röda, finniga kinder glänste, och de små, grå ögonens blickar kröp likt två kalla skalbaggar över Jevsejs ansikte, så att det kittlade obehagligt i skinnet.

»Jag känner till hela livet, broder!« sade han, »vad människan skall betala för ett pund gott och ett pund ont! Till dig har lyckan kommit på en gång — jag har skaffat dig en plats och skall skjuta dig vidare så högt det är möjligt. . . «

Medan han talade, vaggade han sin klumpiga kropp. Stolen under honom knarrade och gnisslade klagande. Jevsej kände, att denne man kunde tvinga honom att göra vadhelst, han ville.

Emellanåt berättade detektiven något självbelåtet och skrytsamt:

»Idag tackade Filipp Filippovitj mig igen. Han räckte mig till och med handen. . . «

En gång berättade han vid kvällsmaten, medan han ryckte sig i örat:

»Där sitter jag på en viss restaurang och ser, hur en man äter en kotlett, medan han hela tiden ser sig omkring och ofta tittar på klockan. Nu skall du veta, Jevsej, att en ärlig, fridsam människa inte hela tiden ser sig om, folk intresserar honom inte, och han vet också, vad klockan är. Det är bara agenter i skyddspolisen och förbrytare, som iakttar folk. Jag lade förstås märke till denne herre. Så kommer tåget från villaförorterna in, och nu dyker ytterligare en herre upp på restaurangen. Han är svarthårig och bär skägg, tydligen en jude, och i knapphålet bär han två blommor, en röd och en vit. Ett tecken! Jag ser, hur de hälsar — med ögonen. Aha, tänker jag!... Den svarte beställde något att äta, drack ur en flaska sodavatten och gick vidare, och den andre, den förste, följde efter honom utan brådska... Och jag efter dem...«

Han blåste upp kinderna och andades ur munnen — rätt i ansiktet på Jevsej — med kraft ut sin andedräkt, som var mättad med lukten av kött och öl. Jevsej vacklade till på stolen. Men detektiven gav till ett gapskratt, rapade högt och fortfor med det tjocka fingret höjt:

»I en månad och tjugotre dagar hade jag varit efter dem — jodå! Till sist anmäler jag: „Har upptäckt ett spår till några misstänkta personer.“ Vi åkte dit. „Vem är ni?“ Den ljuse, som ätit kotlett, sade: „Det angår er inte.“ Juden nämnde sitt riktiga namn. Tillsammans med dem grep vi även en kvinna — det var redan tredje gången, hon kom i våra händer. Sedan åkte vi till andra ställen också, samlade upp folk som svampar i skogen; men de var allihop bara slödder, som vi redan kände till. Jag var redan på väg att bli mycket förargad, men i går nämnde den ljuse plötsligt sitt namn. Det visade sig, att han är en mycket betydelsefull herre, som rymt från Sibirien — jo, minsann! Till nyår får jag en belöning!«

Raisa såg, medan hon lyssnade, bort någonstans över huvudet på detektiven och tuggade långsamt på en brödkant, varav hon bet av små, små bitar.

»Fånga dem, ni, fånga dem — och likväl tar de inte slut!« sade hon trögt.

Detektiven log och menade viktigt:

»Du förstår dig inte på politik, därför pratar du sådant strunt, kära du! Vi vill ju inte alls utrota dessa människor slutgiltigt — för oss är det ju de, som liksom är gnistorna och kommer att visa oss, var själva elden kommer att bryta ut. Det brukar Filipp Filippovitj säga, som själv är

en före detta politisk och dessutom — judisk,¹ tja... Det är ett mycket invecklat spel... «

Jevsejs blick irrade uttråkat genom det trånga, kvadratiska rummet. På väggarna med de gula tapeterna hängde överallt bilder av kejsaren, några generaler och nakna kvinnor. De påminde om sår och bölder på en sjuklings hud. Möblerna tryckte sig tätt emot väggarna, som om de ville gå åt sidan för folk. Det luktade av brännvin och fet, varm mat. Lampan brann under en grön skärm och kastade livlösa skuggor på ansiktena...

Detektiven räckte ut handen över bordet och luggade Jevsej: »När jag talar, skall du lyssna... «

Det var ofta, han slog Klimkov, och även om slagen inte gjorde ont, så var de särskilt kränkande. Han slog liksom inte i ansiktet utan i själen. Han tyckte särskilt om att slå Jevsej i huvudet med fingerringen — då krökte han fingret och knackade honom på skallen med den tunga ringen, så att det hördes en underlig, knäppande knackning. Varje gång, som Jevsej fick ett slag, brukade Raisa höja på ögonbrynen och säga föraktfullt:

»Men Dorimedont Lukitj då, låt bli det där... «

»Nå-nå! Han skall väl inte komma undan så lätt? Man måste ju lära honom!... «

Raisa hade magrat, blå skuggor hade dykt upp under ögonen, och hennes blick hade blivit ännu stelare och mattare. På de kvällar, då detektiven inte var hemma, skickade hon Jevsej efter brännvin, söp det ur små spetsglas, började sedan med entonig röst berätta något tilltrasslat och obegripligt men avbröt det ofta med en suck.

Hennes stora kropp flöt då ut. Hon knäppte efter hand upp den ena knappen efter den andra, löste upp banden och sträckte halvt avklädd ut sig i fåtöljen likt en uppjäst deg.

»Långtråkigt har jag«, brukade hon då säga och skakade på huvudet, »så långtråkigt! Vore du stiligare eller åtminstone äldre, så hade du kunnat förströ mig. Å, så onödig du är... «

Jevsej sänkte tigande huvudet. En förnedringens brännande köld översvämmade hans hjärta.

¹I den ryska texten säger Dorimedont här, att hans chef är „еврей“ („hebré“, benämning på jude), medan den tidigare omtalade juden, vilken stod under polisövervakning, av honom kallades „жид“ („zjid“, nedsättande benämning på jude). Därför „judisk“ här men „jude“ tidigare i texten för att på något vis utmärka denna skillnad. Se även noten på s. 124. Ö.a.

»Å, du din mes, du bara hänger med huvudet!« hörde han hennes svårmodiga klagan. »Andra pojkar i din ålder älskar redan flickor sedan länge, de lever livet. . . «

Ibland, när hon supit brännvin, drog hon honom till sig, ruskade om honom och väckte i honom en sammansatt känsla av fruktan, skam och skarp men inte djärv nyfikenhet. Då blundade han hårt och överlämnade sig åt hennes skamlösa och grova händer — tigande, viljelös, ett blodfattigt, klent barn, nedtryckt av den försvagande föreningen om någonting förskräckligt.

»Gå nu, lägg dig och sov! O, min Gud!« utbrast hon och stötte honom föraktfullt ifrån sig. Han gick ut i tamburen, där hans sovplats var. Och så blev han inom sig alltmer främmande för henne och förlorade så småningom den obestämda, varma känslan för henne. Medan han förnedrad och försatt i en plågsam, obehaglig upphetsning låg i sin säng, hörde han, hur Raisa med sin djupa, kuttrande stämma sjöng en eftertänksam visa, alltid densamma, och — hur flaskan slog emot spetsglaset. . .

Men en gång, en mörk natt, när höstregnet klagande piskade med tunna strålar emot fönstret intill Jevsejs säng, lyckades Raisa uppväcka den känsla, hon eftertraktade, i den halv vuxne pojken.

»Så skall det gå«, sade hon rusigt skrattande. »Nu är du min älskare! Ser du nu, så skönt det är — vad?«

Han stod framför sängen med darrande ben och en skälvning i bröstet, han höll på att kvävas och såg på hennes ofantliga, mjuka kropp med det breda ansiktet, vilket flöt isär i ett leende. Han skämdes redan inte längre, men hans hjärta var uppfyllt av sorgen över en förlust, och han hade av någon anledning velat gråta. Han teg och kände, fylld av sorg, att denna kvinna var honom främmande, att han inte behövde henne, att hon var honom motbjudande, att allt vänligt och gott, som legat bevarat för henne i hans hjärta, på en gång uppslukats av hennes lystna kropp och försvunnit ur honom så spårlöst liksom en försenad regndroppe i en grumlig vattenpöl.

»Du och jag skall spela den svinpälzen Dorimedont ett spratt — kom hit!«

Han vågade inte vägra utan kom närmare. Men nu förmådde kvinnan inte längre besegra den fiendskap, som vaknat inom honom. Hon ryckte honom länge hit och dit och skrattade hånfullt åt honom. Sedan stötte hon hans beniga kropp omilt ifrån sig, svor åt honom och gick sin väg.

När Jevsej blivit ensam, tänkte han utan hopp:

„Nu kommer hon att störta mig i fördärvet. Hon kommer inte att förlåta mig detta. Det är ute med mig...“

Han såg åt fönstret — där det i mörkret utanför glastrutan skälvde och ryckte någonting formlöst och förskrämt, som gråtande och gnyende piskade mot rutorna, rev i väggarna och hoppade omkring på taket.

Helt stilla smög sig frestande en försiktig tanke på honom:

„Om jag nu talar om, att hon har kvävt gubben?“

Jevsej blev förskräckt inför denna fråga och kunde på länge inte stöta den bort ifrån sig.

„Hon kommer hur som helst att störta mig i fördärvet!“ svarade han sig själv. Men frågan stod likväl orubbligt kvar inför honom och lockade honom bort någonstans.

Följande morgon tyckte han dock det verkade, som om Raisa glömt bort nattens sorgliga våldtäkt. Trögt och likgiltigt gav hon honom kaffe och bröd, var efter vanligheten halvt sjuk av bakruset och anspelade inte med ett ord, inte med en blick på det förändrade förhållandet till honom.

Lugnad gick han till arbetet, började från denna dag arbeta över om kvällarna och alltid gå mycket långsamt hemåt för att komma senare hem. Det var svårt för honom att vara ensam med kvinnan. Han var rädd för att tala med henne, ty han måste ju förvänta sig, att hon skulle påminna om den där natten, då hon hade tillintetgjort den ömma men för honom så dyrbara känsla, han haft för henne.

Kvar i kansliet om kvällarna stannade tillsammans med honom oftare än de övriga Jakov Zarubin och Jevsejs chef — den Kapiton Ivanovitj med grå mustasch, som bakom ryggen av alla kallades vid sitt öknamn „Flöjten“.

Hans slätrakade ansikte var täckt med ett tätt nät av fina, röda ådror. På avstånd såg det rodnat ut, men på nära håll såg det ut att ha piskats sönder med ett fint spö. Nedanför de grå ögonbrynen och de trött sänkta ögonlocken blixtrade de glädjelösa ögonen argt. Han talade vresigt och rökte oavbrutet tjocka, gula cigarretter. Över hans stora, vita huvud svävade ständigt ett moln av blåaktig rök, vilket utmärkte honom ibland andra människor.

»Så aktningsvärd han är!« sade Jevsej en gång till Zarubin.

»Han är halvgalen!« invände den mörkhårige Jakov. »Han har suttit på dårhus i nästan ett helt år.«

Jevsej såg, att Flöjten emellanåt tog upp en liten svart bok ur fickan på sin långa, gråa kavaj, höll upp den nära ansiktet och muttrade någonting tyst för sig själv, varvid hans mustasch rörde på sig.

»Är det en bönbok, han har där?«

»Det vet jag inte. . . «

Det ryckte krampaktigt i Zarubins bruna ansikte, hans små ögon flammade upp, han böjde sig fram emot Jevsej och viskade upphetsat:

»Brukar du gå till flickor?»

»Nej. . . «

»Öh! Kom med mig — vad? Det behöver inte kosta något, man behöver bara tjugofem kopek till ett par öl. Ifall vi säger, att vi kommer från polisförvaltningen, så släpper de in oss gratis och ger oss flickorna gratis. De är rädda för oss polistjänstemän!»

Med ännu lägre röst men med mera glöd och lystnad fortfor han:

»Sådana flickor det finns! Tjocka och varma som dunbolster. En flicka — det är det allra skönaste, å Gud! . . . Somliga smeker en liksom ens köttsliga mor!»

»Har du någon mor, då?»

»Ja, men jag bor hos en tant. Min mor är en satkärring. Hon bor hos en slaktare för underhållets skull. Jag går inte till henne, det tillåter slaktaren inte. . . En gång gick jag dit. Då gav han mig en spark där bak, så hä-är, öh!»

Det ryckte i Zarubins små musöron, och han förvred sina smala ögon på ett underligt sätt upp under pannan. Krampaktigt ryckte han med fingrarna i de svarta fjunen på överläppen och darrade av upphetsning.

»Varför är du så tystlåten? Man måste vara djärvare, annars lastar de på en arbete. Jag var också rädd i början. Då toppred mig alla. Kom, skall vi vara vänner för hela livet?»

Jevsej tyckte inte om honom. Hans sprattlighet väckte farhågor inom honom, men Klimkov sade:

»Kör till.»

»Här har du näven! Så är det avtalat. Då går vi till flickorna i morgon.»

»Jag kommer inte med. . . «

De hade inte märkt, att Flöjten kommit fram till dem. Vresigt frågade han:

»Nå, vem klår vem?»

»Här brottas vi väl inte!» sade Zarubin buttert och respektlöst.

»Där ljuger du!» sade Flöjten. »Du, Klimkov, låt honom inte få övertaget, hör du det?»

»Ja!» sade Jevsej och reste sig för honom.

En känsla av aktningsfull nyfikenhet drog honom till denne man. Och en dag — det kom för honom själv som vanligt alldeles oväntat — tog han mod till sig och talade till Flöjten:

»Kapiton Ivanovitj...«

»Vad är det?«

»Jag skulle vilja fråga er något: Hur kommer det sig, att folk lever så illa?«

Gubben höjde på de tunga ögonlocken, såg Klimkov i ansiktet och frågade i sin tur:

»Vad angår det dig?«

Jevsej blev förvirrad. Gubbens fråga reste sig inför honom i sin enkelhets fulla kraft.

»Aha!« sade gubben med låg röst. Sedan rynkade han pannan, tog upp den lilla svarta boken ur fickan och sade, knackande med fingret på denna:

»Evangeliet! Har du läst det?«

»Ja.«

»Och begripit?«

»Nej!« svarade Jevsej blygt.

»Läs mer i det...« Hans mustasch rörde på sig, när han gömde boken i fickan. »En bok för barn är det, för de renhjärtade...«

Han brummade vänligt, och Jevsej hade lust att fråga honom ytterligare något men kunde inte riktigt framställa frågorna. Gubben tände sig en cigarrett, svepte in sig i rökmoln och hade av allt att döma glömt den, som han talat med. Klimkov avlägsnade sig försiktigt. Hans dragning till Flöjten hade tilltagit ännu mer, och han tänkte:

„Det vore gott att sitta litet närmare honom...“

Det var därefter hans dröm. Men Jakov Zarubin drömde om annat:

»Vet du vad, Klimkov?« viskade han en dag upphetsat åt denne. »Vi skall se till, så att vi kommer till de politiska detektiverna. Där kan du och jag leva livet — öh!«

Jevsej teg. De politiska detektiverna skrämde honom genom sina stränga blickar och det hemlighetsmakeri, som omgav deras dunkla verksamhet.

Kapitel VII

Dorimedont dök sent om natten upp i sönderrivna kläder, utan hatt och käpp, med ansiktet sönderslaget och våt av blod. Hans väldiga kropp skälvde, och tårarna flödade över det uppsvullna ansiktet. Han svalde och sade dovt:

»Jag måste resa bort härifrån... till någon annan stad...«

Raisa torkade tigande av hans ansikte med en handduk, som var fuktad i brännvin och vatten. Han ryckte därvid till och stönade:

»Nä-ätt-a-re... Sådana odjur, som de har pryglat mig! Med käppar, aj!«

Det var med tillfredsställelse, som Jevsej, vilken just var i färd med att dra av detektiven stövlarna, åhörde hans stönande, såg tårarna och blodet.

»Jag skall be om förflyttning till någon annan stad. Här slår de ihjäl mig...«

»Jag reser inte med!« sade kvinnan ovanligt bestämt.

»Tig, oroa inte en sjukling!« utbrast detektiven med gråt i rösten.

Följande morgon förstod Jevsej av Raisas stenansikte och detektivens arga retlighet, att de båda ännu inte försonats med varandra. Vid kvällsmaten började de grälet på nytt. Detektiven skällde och svor, hans svullna, blå ansikte var förskräckligt att skåda, högra handen hängde i ett förband, med den vänstra fäktade han hotfullt omkring. Raisa följde blek men behärskad, med utstående runda ögon hans röda hands rörelser och uttalade envist, enstavigt och nästan varje gång med samma ord:

»Jag reser inte med.«

»Varför inte?«

»Jag vill inte...«

»Jo, du kommer med!«

»Nej, jag kommer inte med...«

»Det skall vi få se! Vem tror du, att du är? Har du glömt det?«

»Det gör alldeles det samma...«

Efter kvällsmaten virade detektiven en sjal om huvudet och gick sin väg bort någonstans. Men Raisa skickade Jevsej efter brännvin. När han hämtat henne en butelj med taffelbrännvin och en annan med något slags mörk likör, blandade hon en tekopp full ur båda flaskorna, sörplade i sig alltsammans, stod länge med slutna ögon och gned halsen med handflatan. Sedan frågade hon Jevsej, efter att ha nickat åt flaskan:

»Vill du ha? Drick, det gör ju det samma, du kommer att supa!...«

Jevsej tittade på hennes slappa läppar och omtöcknade ögon. När han drog sig till minnes, hur hon ännu för kort tid sedan varit, kände han ett otröstligt medlidande med henne.

»Ack«, sade hon eftertänksamt, »Om det ändå vore möjligt att leva sin tid med rent samvete...«

Det ryckte krampaktigt i hennes läppar. Hon höll på nytt upp brännvin åt sig och bjöd honom:

»Drick!«

Han skakade avvisande på huvudet.

»Din ynkrygg. Att du har ett riktigt dåligt liv, det begriper jag, men varför du över huvud taget lever — det begriper jag inte. Varför?«

»Tja, det bara är så!« svarade Jevsej dystert. »Vad skall jag annars ta mig till?«

Hon gav honom en blick och sade sedan vänligt:

»Jag tror, du kommer att hänga dig själv...«

Jevsej gav till en suck av förnärmelse och lutade sig hårdare bakåt i stolen.

Hon gick med tröga, ohörbara steg omkring i rummet, stannade till framför spegeln och betraktade länge, utan att blinka sitt eget ansikte. Hon kände med händerna på den fylliga, vita halsen. En rysning for över axlarna, händerna sjönk tungt ned, och sedan började hon åter med vaggande höfter vandra omkring i rummet. Utan att öppna munnen började hon på att sjunga någonting — det lät som stönanden från en människa, som lider av tandvärk.

På bordet brann lampan under sin gröna skärm, framför fönstret lyste månens runda skiva på den tomma himlen — även den föreföll grön — den stod orörlig liksom skuggorna i rummet och utlovade något obehagligt...

»Jag går och lägger mig!« sade Jevsej och reste sig från stolen. Hon svarade inte och gav honom heller inte en blick. Då gick han till dörren och upprepade tystare:

»Jag går och lägger mig...«

»Vem håller dig kvar? Gå då...«

Jevsej begrep, att hon mådde illa, och han kände ett behov av att säga något. Han stannade vid dörren och frågade:

»Behöver ni ingenting?«

Hon såg honom i ansiktet med grumliga ögon och svarade med helt låg röst:

»Dra åt fanders...«

På natten ryckte detektiven helt rått Klimkov ur sömnen:

»Var är Raisa? Vet du inte? Dummer!«

Han begav sig in i rummet, stack sedan ut huvudet genom dörröppningen och frågade barskt:

»Vad har hon gjort?«

»Ingenting...«

»Men hon har druckit brännvin?«

»Jo...«

»Den suggan...«

Detektiven ryckte sig i örat och försvann.

Lampan klirrade till. Detektiven svor, därpå började han stryka eld på den ena tändstickan efter den andra. De flammade upp, förjagade mörkret och slocknade igen. Till sist trängde en blek ljusstråle ut ur rummet och fram till Jevsejs säng. Den flämtade tvekande, som om den sökte efter något i den smala tamburen...

Dorimedont kom tillbaka igen. Ena ögat var igensvullnat, det andra — ljust och oroligt — kastade en snabb blick över väggarna och stannade på Jevsejs ansikte:

»Sade hon ingenting, Raisa?«

»Ingenting...«

Jevsej satte sig upp i sängen.

»Ligg kvar, ligg kvar!« sade Dorimedont och satte sig vid Jevsejs fötter. »Hade du varit litet äldre«, viskade han ovanligt vänligt, »så skulle jag skaffa dig plats vid skyddspolisens politiska avdelning. Det är en mycket god tjänst! Lönen är inte hög, men för framgångar får man belöning... Hör du, Raisa är väl ett grant kvinnfolk?«

»Ja, hon är vacker«, höll Jevsej med honom.

Detektiven skrattade egendomligt för sig själv, drog huvudförbandet till rätta med vänsterhanden och trevade sig på örat.

»Det är en kvinna — henne blir man aldrig mätt på! Förförelsens och syndens ärkemoder. Vart har hon gått?«

»Det vet inte jag«, svarade Jevsej tyst. Han började bli rädd för något.

»Men någon älskare har hon inte... Vänta litet med kvinnfolken, Jevsej! Det händer, att de står en dyrt!«

Klumpig och tung, omvirad med trasor vaggade han hit och dit framför ögonen på Jevsej. Han föreföll i vilket ögonblick som helst kunna sönderfalla i sina beståndsdelar. Hans dova stämma lät orolig. Med vänstra handen kände han sig på huvudet och bröstet.

»Jag har varit alldeles för mycket i lag med dem«, sade han och glodde misstänksamt in i rummets mörka hörnor. »Det skaffar en mycken oro — och ändå är inget skönare. Somliga säger, att det är bättre med kortspel, men de kan inte heller leva utan kvinnor. Jakten skyddar en inte heller ifrån kvinnorna — ingenting bevarar en för dem!«

På morgonen fick Klimkov se, att detektiven låg på soffan och sov med kläderna på. Lampan hade inte slocknat. Rummet var fullt med sot och fotogenos. Dorimedont snarkade, hans stora mun var vitt uppspärrad, den friska armen hängde ned på golvet. Han var motbjudande och ömkansvärd att skåda.

Det dagades, och genom fönstret tittade ett stycke blek himmel in. I rummet vaknade flugorna, de surrade omkring och avtecknade sig mot fönstrets gråa bakgrundsljus. Förutom fotogenlukten var det också någon annan, tät och oroande lukt, som fyllde hela våningen.

Jevsej släckte lampan, tvättade sig av någon oförklarlig anledning mycket hastigt, klädde på sig och begav sig till tjänsten.

Där ropade omkring middagstid Zarubin plötsligt högt på honom:

»Klimkov, Raisa Fialkovskaja — är inte hon älskarinna till Lukin, din värd?«

»Hur så?« frågade Jevsej hastigt.

»Hon har tagit livet av sig!«

Jevsej for upp, träffad i ryggen av ett förskräckelsens skarpa hugg.

»De har just hittat henne på vinden — kom, så går vi och tar en titt...«

»Jag kommer inte med!« sade Jevsej och lät sig sjunka ned på sin stol.

Zarubin rusade iväg och underrättade på utvägen kanslisterna:

»Det sade jag ju — Lukins älskarinna!«

Ordet „älskarinna“ utskrek han särskilt högt. Han riktigt smakade på det. Jevsej såg storögt efter honom, och då framträdde, gungande inför honom i luften, Raisas huvud, varifrån det tunga, praktfulla håret flöt nedåt i bäckar.

»Varför går du inte och äter middag?« frågade Flöjten honom.

Det var nästan ingen kvar i kansliet. Jevsej svarade med en suck:

»Min värdinna har tagit livet av sig.«

»Aha, ja! Jaha, kom med på krogen, då...«

Flöjten började gå. Jevsej for upp och grep honom i ärmen.

»Ta mig med...«

»Vart då?«

»Ta mig till er på riktigt...«

Flöjten böjde sig ned emot honom:

»Vad skall det betyda — på riktigt?«

»Till er våning, för att bo hos er — för alltid...«

»Först går vi och äter middag!«

På krogen sjöng en kanariefågel hela tiden sin genomträngande sång. Gubben åt stekt potatis under tystnad, men Jevsej kunde inte äta någonting utan tittade honom avvaktande, frågande i ansiktet.

»Så du skulle alltså vilja bo hos mig? Nå, gärna för mig...«

När Jevsej uppfattade dessa ord, fick han plötsligt en känsla av, att de avskärmade honom ifrån hans dittillsvarande förskräckliga liv. Han tog mod till sig och full av tacksamhet sade han:

»Jag skall putsa stövlarna åt er...«

Flöjten sträckte fram ett långt ben med en trasig stövel underifrån bordet, tittade på det och sade:

»Det behövs inte. Var hon en god kvinna, din värdinna?«

Den gamles ögon gav honom en vänlig blick. Det var, som om de hade bett honom: »Säg sanningen...«

»Det vet inte jag...« svarade Jevsej, lät huvudet sjunka och märkte nu för första gången, att han alldeles för ofta upprepade dessa ord.

»Jaså«, sade Flöjten, »jaså!«

»Jag vet ingenting alls!« började Jevsej. Han kände ett kränkande missnöje med sig själv. Men plötsligt tog han mod till sig. »Jag ser det ena och det andra, men vad det är till för — det kan jag inte förstå. Det måste ändå finnas ett annat liv...«

»Ett annat?« upprepade Flöjten och kisade.

»Ja. Så här kan man ju inte...«

Flöjten gav till ett helt svagt skratt, knackade sedan med kniven i bordet och ropade åt kyparen:

»En flaska öl! — Alltså, det går inte? Intressant.«

Flöjten började tigande dricka av ölet.

När de kom tillbaka till förvaltningen, var Dorimedont där och mötte Jevsej. Hans förband hade gått upp och ena ögat var blodsprängt. Han stegade snabbt fram till Jevsej och frågade honom hemlighetsfullt:

»Om Raisa... har du redan hört det?... Det var till följd av dryckenskapen... å Gud!«

»Jag går inte dit!« sade Jevsej. »Jag skall bo hos Kapiton Ivanovitj...«

Dorimedont blev plötsligt orolig, tittade sig omkring och viskade:

»Se upp — han är inte riktigt som han skall i huvudet. Man behåller honom här av medlidande. Han är till och med en farlig människa — var försiktig med honom!«

Jevsej hade väntat sig, att detektiven skulle banna honom. Därför blev han mycket förvånad över dennes viskande och lyssnade uppmärksam.

»Jag reser bort från denna stad, — farväl!... Jag skall för din skull tala med min chef. När han behöver en ny man, kommer man att tänka på dig, oroa dig inte!«

Han viskade länge och brådsande. Hans ögon irrade hela tiden misstänksamt hit och dit. När någon dörr öppnades, for detektiven upp ifrån stolen, som om han tänkte fly därifrån. Han luktade av något slags salva. Det verkade, som om han magrat, sjunkit ihop och förlorat sin viktighet.

»Farväl!« sade han och lade handen på Jevsejs axel. »Lev försiktigt. Lita inte på folk, allra minst fruntimren. Lär dig att uppskatta pengars värde. „Köp med silver, samla på guld, förakta inte koppar, försvara dig med järn“, så lyder ett kosackordspråk. Jag är ju kosack, ja!«

Det var betryckande och tråkigt för Jevsej att lyssna på honom. Han trodde inte ett ord av, vad detektiven sade, och som vanligt var han rädd för denne. När Dorimedont gått, kände Klimkov sig lättad och tog ivrigt itu med sitt arbete, vari han sökte gömma sig undan minnena av Raisa och alla tankar.

Inom honom hade någonting vänt sig och rört på sig denna dag. Han kände sig som på aftonen före ett annat liv. Från sidan sneglade han åt Flöjten, vilken satt böjd över sitt bord i ett grått rökmoln. Ofrivilligt tänkte han:

„Så plötsligt, allt detta har hänt! Så har hon nu tagit livet av sig...“

På kvällen gick han bredvid Flöjten gatan fram och såg, att nästan alla människor lade märke till gubben. Emellanåt stannade de till och med upp och tittade efter honom.

Flöjten gick inte fort men med långa steg. Under gåendet vaggade hans kropp och lutade sig framåt. Huvudet nickade som på en trana. Han böjde sig, lade händerna på ryggen, hans rockskört gick i sär och dinglade likt brutna vingar ned på båda sidorna.

Den uppmärksamhet, folk bevisade gubben, upphöjde honom ännu mer i Klimkovs ögon.

»Vad heter du?«

»Jevsej...«

»Ioann¹ — det är ett gott namn!« sade den gamle och satte med sin långa hand den buckliga hatten till rätta. »Jag har haft en son, som hette Ioann...«

»Var är han, då?«

»Det rör dig inte«, svarade gubben lugnt. Efter ett par steg tillade han i samma ton: »När man säger: har haft, så betyder det: finns inte mer! Han är inte mera till...«

Han sköt fram underläppen, krafsade på den med lillfingret och sade med låg röst:

»Vi skall få se vem, som slår vem...«

Sedan vände han halsen åt sidan, lade huvudet på sned och sade, medan han såg in i Jevsejs ögon, eftertryckligt och med höjt pekfinger:

»I dag kommer det en god vän hem till mig. Jag har en god vän — en enda. Vad vi talar om, vad vi sysslar med — det rör dig inte. Vad du vet — det vet inte jag, och vad du sysslar med — det vill jag inte veta. Så skall du också bevara det. Det är nödvändigt...«

Jevsej nickade tigande.

»Följ det överhuvud taget — tillämpa det gentemot alla människor. Ingen skall veta något om dig — och du skall inte veta något om de andra. Vägen till mänskligt fördärv är vetandet, som djävulen utsatt. Lycka är ovetenhet. Det är ju klart.«

Jevsej hörde uppmärksam på och betraktade hans ansikte. När gubben märkte detta, knarrade han:

»Du har något mänskligt i dig, märker jag...«

Sedan tillade han:

»Något mänskligt har också hundarna i sig...«

Längs en smal trätrappa klättrade de upp till en kvav vind, där det var mörkt och luktade damm. Flöjten gav Jevsej tändstickor, befallde honom att lysa sig, vek sig nästan dubbel och ägnade en lång stund åt att försöka öppna dörren, som hade ett överdrag av vaxduk med revor i och trasig filt. Jevsej lyste, varvid tändstickorna svedde skinnet för honom på fingrarna.

Gubben bebodde ett långt, smalt, vitmålat rum, vars innertak liknade ett likkistelock. Mitt emot dörren lyste ett brett fönster matt, i hörnet till vänster om ingången stod en liten spis, längs vänstra väggen sträckte sig en säng. Mitt emot den bredde en nedlegad brun soffa ut sig. Det luktade starkt av kamfer och torkade örter i rummet.

Den gamle öppnade fönstret och suckade ljudligt.

¹*Ioann*: äldre form av Ivan (Johan). Ö.a.

»Det är gott, när luften är frisk!« sade han. »Du skall sova på soffan. Hur var det nu du hette? Alexej?«

»Jevsej. . . «

Han tog lampan ifrån bordet, höll upp den och pekade på väggen.

»Det är min son — Ioann. . . «

I en tunn, vit ram, som knappt ens märktes på väggen, hängde ett porträtt, som var utfört med tunna blyertsstreck — ett ungt ansikte med hög panna, spetsig näsa och trotsigt sammanpressade läppar.

Lampan i gubbens hand darrade, lampskärmen stötte emot glaset och fyllde rummet med en svag, klagande klang.

»Ioann!« upprepade den gamle, medan han ställde lampan på bordet. »En människas namn betyder mycket. . . «

Han stack ut huvudet genom fönstret, drog ljudligt in den kalla luften och befallde Jevsej, utan att vända sig om emot honom, att ställa fram samovaren.

En puckelryggig man kom in, tog tigande av sig halmhatten, fläktade sig i ansiktet med den och sade med välklingande röst djupt ur bröstet:

»Det är kvavt, fastän det redan är höst. . . «

»Aha, har du kommit!« sade Flöjten. Stående vid fönstret började de lågmält tala med varandra. Jevsej begrep, att de talade om honom, men han kunde inte uttyda något. De satte sig vid bordet och Flöjten slog upp te. Jevsej iakttog gästen i smyg — även denne var slätrakad, hans ansikte blåaktigt, med en ofantlig mun och smala läppar. Under den höga, släta pannan låg mörka ögon djupt i hålorna, Det stora, kantiga huvudet var fullkomligt kallt ända till hjässan. Han trummade hela tiden helt svagt med sina långa fingrar emot bordet.

»Nå, läs!« sade Flöjten.

Den puckelryggige tog ur kavajfickan upp en bunt papper och vecklade ut dem.

»Titlarna utelämnar jag. . . «

Han harklade sig och började läsa med halvslutna ögon:

»„Vi undertecknade, folk, som ingen känner och som redan äro till åren komna, kasta oss nu underdånigst till Edra fötter med en bekymrad klagan, som utur våra av livet förkrossade hjärtans djup, vilka likväl ännu bevara den heliga tron på Eder Majestäts barmhärtighet och vishet. . . “ Är det bra så?«

»Fortsätt!« sade Flöjten.

»„För oss är Ni sannerligen det ryska folkets fader, vishetens källa och den enda kraft på jorden, som är i stånd att. . . “«

»Hellre „mäktig“ än „i stånd“, anmärkte Flöjten.

»Vänta!... „i stånd att återställa och förstärka rättvisan i Ryssland...“ — här behöver tilläggas ytterligare något ord för jämvikten i uppbyggnaden, men jag vet inte vad för något...«

»Försiktigare med orden!« sade Flöjten strängt men lågmält. »Betränt, att de har en särskild betydelse för varje människa...«

Den puckelryggige gav honom en blick och satte sina glasögon till rätta.

»Ja... „Det stora Ryssland faller sönder, otillbörliga ting tilldraga sig och förskräckliga ting fullbordas där, folk gå under, de betryckas av fattigdomens och armodets bedrövelse, deras hjärtan förvridas av avund, den tålmodiga och saktmodiga ryska människan förgås, genom den vildsinta girigheten kommer ett obarmhärtigt släkte av vargmänniskor till världen. Tron är tillintetgjord; utanför dess helgade fäste göra folken nu uppror, och från alla håll störta sig sedefördärvade människor över de värnlösa, fjättra dem med sin djävulska bakslughet och locka dem med sig på brottets bana tvärtemot alla Dina lagar, o vårt livs härskare...“«

»Det låter som om det vände sig till en biskop«, mumlade Flöjten. »Det behöver uttryckas annorlunda... Man måste säga det rakt på sak...: „En allmän harm över livet växer ibland folk och därför måste Du, som av Gud är kallad...“«

Den puckelryggige skakade ogillande på huvudet.

»Vi kan peka på det, men vi har ingen rätt att råda honom...«

»Vem är vår fiende, och vilket är hans namn? Ateist, socialist, revolutionär — ett trefaldigt namn. Familjens förstörare, som berövar oss våra barn, Antikrists förkunnare...«

»Du och jag tror ju inte på Antikrist...« sade den puckelryggige stilla.

»Sak samma! Vi talar i namn av de många — de tror på Antikrist... Vi måste visa på roten till det onda. Var ser vi den? I predikandet av förstörelse...«

»Det vet han själv...«

»Vem säger honom sanningen? Hans barn har man aldrig gisslat med dårskapens snara... Varuppå bygger då deras predikande? Uppå den allmänna fattigdomen och förbittringen däremot. Vi måste säga honom rent ut: „Du är folkets fader, och Du är rik, avstå då åt folket utav den rikedom, som Du har samlat — därmed skall Du avhugga roten till det onda, och alla skall räddas genom Din hand...“«

Den puckelryggige drog ut munnen till en bred, tunn springa och sade:

»För det kommer vi på tukthus.«

Han tittade först på Jevsej och sedan på husets herre.

Klimkov hade uppmärksamhet hört på såväl uppläsningen som samtalet såsom på en saga. Han kände, att alla dessa ord trängde in i hans huvud och för alltid klistrade sig fast i minnet. Med halvöppen mun tittade han storögt än på den ene, än på den andre. Inte ens då, när den puckelryggiges mörka blick trevade över hans ansikte, blinkade han, förtrollad av det, som försiggick.

»Det är dock«, sade den puckelryggige, »olägligt...«

»Hur är det fatt, Klimkov?« frågade Flöjten mulet.

Jevsej var alldeles uttorkad i strupen. Han kunde först efter en stund svara:

»Jag lyssnar...«

Plötsligt begrep han av deras miner, att de inte litade på honom utan fruktade honom. Han reste sig från stolen, började tala och trasslade därvid in sig i sina egna ord:

»Jag — jag skall inte tala om det för någon!... Låt mig bara lyssna. Jag har ju redan sagt er, Kapiton Ivanovitj, att allt måste inrättas annorlunda...«

»Ser du?« sade Flöjten argt och pekade på Jevsej. »Se där — vad är detta? En pojkspoling — men han säger också: det behövs ett annat liv. Det är ur det, de hämtar sin kraft!...«

»Nå ja...«, medgav den puckelryggige.

Jevsej blev alldeles förlägen. Flöjten började tala med stränga ögonbrynsrörelser och böjde sig ned över honom:

»Bara så du vet det: vi två håller på med att skriva ett brev till tsaren och be honom att vidta de strängaste åtgärder emot dem, som står under polisövervakning på grund av politisk opålitlighet, förstår du det?«

»Jag förstår«, svarade Klimkov.

»Dessa människor«, började den puckelryggige långsamt och eftertryckligt, »är agenter för utländska stater, huvudsakligen för England. De får en enorm lön för att uppvigla det ryska folket och försvaga vår stat. Engelsmännen behöver göra detta, för att vi inte skall ta Indien ifrån dem...«

De turades båda två om att tala till Jevsej — slutade den ene, så började den andre. Han lyssnade, ansträngde sig att lägga deras invecklade utläggningar på minnet och blev liksom berusad av detta för hjärnan ovana arbete. Det tycktes honom, som om han nu genast skulle begripa något väldigt stort, som skulle belysa hela livet, alla människor och all deras olycka. Medvetandet om, att två kloka män talade med honom såsom med en vuxen, var outsägligt angenämt. En känsla

av tacksamhet och beundran för dessa män grep honom kraftigt. De var fattiga och illa klädda men dryftade ändå så angeläget inrättandet av ett annat liv. Men snart blev han så tung i huvudet, som om det hade gjutits fullt med bly. Känslan av ett besvärande tryck ifrån det, som uppfyllde hans bröst, överväldigade honom, och han slöt ofrivilligt ögonen.

»Gå och lägg dig!« sade Flöjten.

Klimkov reste sig undergivet, klädde försiktigt av sig och lade sig på soffan.

Hösnatten blåste sin varma, välluktande fuktighet genom fönstret in i rummet. På den svarta himlen blinkade tusenden av klara stjärnor, som flög bort allt högre och högre. Lampans låga skälvde till, som om även den försökte slita sig uppåt. Lutade emot varandra samtalande de båda männen lågmält med viktiga röster. Allt runt omkring var hemlighetsfullt. Det var kusligt och samtidigt behagligt att känna, hur allt upphöjdes bort någonstans till något nytt och gott.

Kapitel VIII

Redan efter några dagars liv tillsammans med Kapiton Ivanovitj kände Klimkov inom sig något betydelsefullt. Tidigare, när han hade tilltalat de polissoldater, som tjänstgjorde i kansliet, hade han bara talat tyst och underdånigt med dem, men nu kallade han med sträng röst gubben Butenko till sig och sade argt:

»Nu har jag flugor i mitt bläckhorn igen!«

Den grånade soldaten, som var behängd med kors och medaljer, förklarade liknöjt och mångordigt:

»Här har vi allt som allt trettiofyra bläckhorn men tusentals flugor, som är törstiga och kryper ned i bläcket. Vad skulle de annars göra?«

På toaletten ställde sig Klimkov framför spegeln och granskade uppmärksamt sitt gråbleka, kantiga ansikte med den spetsiga lilla näsan och de tunna läpparna, sökte på överläppen efter antydningar till mustasch och tittade in i sina vattniga, osäkert blickande ögon.

„Jag måste gå och klippa mig!“ avgjorde han, när han inte lyckades få de ljusa, tunna hårvirvlarna på huvudet att ligga. „Och sedan måste jag bära stjärkrugar, annars ser halsen så smal ut.“

På kvällen klippte han sig, köpte två kragar och kände sig nu ännu mer som en man.

Flöjten förhöll sig uppmärksamt och godmodigt emot honom, men ofta blixtrade ett hånfullt leende till i hans ögon, vilket framkallade förlägenhet och blygsel hos Klimkov. När sedan den puckelryggige kom, blev gubbens ansikte bekymrat, hans röst lät sträng, och på nästan alla vännens utläggningar svarade han bara med osammanhängande ord.

»Icke det. Icke så. Ditt förstånd är som en dålig bössa — det strör omkring tankar åt alla håll. Men man måste skjuta så, att hela laddningen samlat träffar målet, i en klump.«

Den puckelryggige skakade på sitt tunga huvud och svarade:

»En god sak blir inte färdig så fort. . . «

»Tiden går — fienden tillväxer...«

En dag sade den puckelryggige: »För övrigt, jag har lagt märke till en karl, inte långt ifrån min bostad. Det är en lång man med litet, spetsigt pipskägg och kisande ögon, vilken går fort. Jag frågade gårdskarlen, var manne mannen vore anställd. Han har kommit för att söka plats. Jag skrev genast till skyddspolisen — titta!...«

Flöjten avbröt hans tal, klyvande luften med en yvigt svepande handrörelse.

»Det är oviktigt!« sade han. »När det blir fukt i ett hus, så kommer gråsuggor att bo där. Dem blir man inte av med utan att torka ut själva huset... — Jag är soldat«, fortfor han och knackade sig med fingret för bröstet, »jag har fört befäl över ett kompani och förstår mig på levnadsordningen. Alla måste noga lära sig reglementet, lagarna — det skapar endräkt. Vad hindrar en ifrån att känna till lagarna? Fattigdomen. Dumheten, den kommer sig av själva fattigdomen. Varför bekämpar han inte armodet? Däri ligger roten till den mänskliga dårskapen och fiendskapen emot honom, självhärskaren...«

Lystet slök Jevsej gubbens ord och trodde honom — att roten till all människolivets olycka vore armodet. Det var klart. Ur det kom avund, ondska, grymhet, ur det kom girigheten och den för alla människor gemensamma livsångesten, fruktan för varandra. Flöjtens plan var enkel och vis: tsaren är rik, folket är fattigt, tsaren skulle alltså överlåta sina rikedomar på folket, sedan skulle alla bli mätta och snälla!

Klimkovs förhållande till folk ändrade sig. Han förblev väl lika tillmötesgående som tidigare men han började nu se ned på alla med den människas ögon, vilken begripit livets hemlighet och var i stånd att visa vägen till fred och ro...

Då han kände på sig oundgängligheten av att glänsa med sitt vetande, så lade han full av stolthet en dag, när han åt middag tillsammans med Jakov Zarubin på krogen, fram allt detta, som han hört av gubben och hans puckelryggige vän.

Zarubins smala små ögon blixtrade till, han vände sig hit och dit, rufsade till håret, drog båda händerna genom det och utropade halvhögt:

»Det är sant, å Gud! Faktiskt, för djävulen! Han har tusentals miljoner, och här kreperar vi! Vem har lärt dig det?«

»Ingen!« svarade Jevsej bestämt. »Jag har själv tänkt ut det.«

»Nej, säg som det är! Var har du hört det?«

»Det säger jag ju — jag har själv kommit fram till det...«

Jakov betraktade honom roat.

»Om så är — då har du inget dåligt huvud. Det är bara det, att du ljuger!«

Jevsej kände sig förolämpad.

»Mig gör det detsamma — tro det inte, om du inte vill.«

Jakov brast av någon anledning i skratt och gnuggade händerna hårt.

Två dagar därefter kom polischefens biträde fram till Jevsej vid bordet, och tillsammans med honom en gråögd herre med runt, slätsnaggat huvud och uttråkat, gult ansikte.

»Du, Klimkov, nu kommer du med till skyddsavdelningen!« sade polismannen med låg röst och olycksbådande.

Jevsej reste sig från stolen, men hans ben började darra, och han satte sig igen. Den snaggade drog ut hans skrivbordslåda och rafsade ihop alla papper.

Försvagad och utan att begripa någonting kom Klimkov till sans i ett halvmörkt rum, vid ett bord, som var överdraget med grönt kläde. I hans bröst gick förskräckelsen i vågor upp och ned, golvet gungade ostadigt under hans fötter, väggarna i rummet, som var fyllt av grönaktigt skumrask, kretsade liksom svävande omkring honom. Över bordet höjde sig ett blekt ansikte, vilket var inramat av ett tjockt, svart skägg och ur vilket ett par djupblå glasögon blänkte. Jevsej stirrade oavvänt rakt in i dessa glas, i ett djupblått, bottenlöst mörker, som drog honom till sig och föreföll suga blodet ur ådrorna på honom. Han avlade rapport om Flöjten och dennes puckelryggige vän, utförligt, sammanhängande, noggrant som om han flådde av en tunn hinna likt ett skinn från hjärtat.

En gäll, öronskärande röst avbröt honom:

»Därmed vore alltså Hans Majestät Tsaren skuld till allt, menar dessa åsnor?«

Mannen i blå glasögon räckte utan brådska ut handen, lyfte telefonluren och frågade spefullt:

»Bjelkin, är det ni? Ja... Ombesörj bara, min bäste, att två bovar blir uppspårade och arresterade redan i kväll: poliskanslisten Kapiton Reusov och tjänstemannen vid drätselkammaren Anton Drjagin... Nå ja, naturligtvis... «

Jevsej var tvungen att hålla sig fast i bordskanten.

»Så där ja!« sade mannen med det svarta skägget, lutade sig tillbaka mot fåtöljens ryggstöd, slätade med båda händerna sitt skägg, lekte litet med sin blyertspenna, slängde den sedan på bordet och stoppade händerna i byxfickorna. Plågsamt länge teg han, sedan frågade han strängt med skarp betoning på vartenda ord:

»Vad skall jag nu göra med dig?«

»Förlåt mig!« bad Jevsej med en viskning.

»Klimkov?« sade den svarte utan att svara. »Jag tycker mig liksom ha hört efternamnet. . . «

»Förlåt mig. . . «, upprepade Jevsej.

»Känner du dig mycket skyldig?«

»Ja, mycket. . . «

»Det är bra. Och vari består din skuld?«

Klimkov teg. Den svarte satt där så lugnt och bekvämt, så att det såg ut, som om han överhuvud taget aldrig skulle släppa ut Jevsej ur detta rum.

»Vet du inte det?« frågade han och förmanade honom: »Tänk nu efter ett tag. . . «

Då drog Klimkov bröstet fullt med luft och började berätta om Raisa, och om hur hon kvävt gubben.

»Lukin?« sade mannen i de blå glasögonen efter en likgiltig gäspning. »Aha, då är det därför, jag känner igen ditt efternamn!«

Han reste sig, gick fram till Jevsej, lyfte med fingret dennes haka, såg honom några sekunder i ansiktet och ringde sedan på klockan.

I dörren uppenbarade sig med tunga steg en stor, koppärrig yngling. Han hade väldiga klasar till nävar, han spretade med sina röda fingrar, rörde skräckinjagande på dem och tittade på Jevsej.

»För bort honom!«

Klimkov ville gå ned på knä. Han hade redan börjat böja dem, men ynglingen grep honom under armarna och släpade honom med sig någonstans nedför en stentrappa.

»Nå, din gynnare, blev du rädd?« sade han, medan han föste in Jevsej genom en liten dörr. »Du är bara skinn och ben men försöker göra uppror?«

Hans ord förkrossade Jevsej slutgiltigt.

När han bakom dörren hört järnets tunga slamrande, satte han sig på golvet, slog armarna om knäna och hängde med huvudet. Tystnaden vältrade sig tungt över honom. Han trodde, att han skulle dö genast. Han for upp ifrån golvet och kilade likt en mus tyst omkring i rummet, medan han fäktade med armarna. Han klämde på britsen, som var bäddad med ett grovt täcke, sprang fram till dörren, kände på den, upptäckte på väggen mitt emot dörren ett litet, kvadratiskt fönster och störtade dit. Fönstret befann sig under markhöjd i en fördjupning, som var tillstängd upptill med ett tjockt järngaller. Genom detta föll tjocka snöflingor och gled nedför den smutsiga fönsterrutan. Klimkov åter-

vände ljudlöst till dörren, lutade sig emot den med pannan och viskade förtvivlat:

»Förlåt... släpp ut mig...«

Sedan lät han sig åter sjunka ned på golvet. Hans medvetande slocknade, översköljt med en våg av förtvivlan.

...Dödande genom sitt frätande på svagheten drog sig dagarna och nätterna långsamt fram likt grå och svarta band. De krälade fram genom den stumma tystnaden och var fulla med olycksbådande föraningar. Ingenting sade någonting om, när de skulle sluta sitt plågsamma, långsamma lopp. I Jevsejs själ hade allt förstummats och förstenats. Han kunde inte längre tänka, och när han gick omkring, ansträngde han sig att inte låta sina steg höras.

På den tionde dagen ställde man honom slutligen åter inför mannen med de blå glasögonen och en annan, som förde honom dit.

»Det är inte så behagligt där, eller hur, Klimkov?« frågade den svarte och smackade med sin tjocka, röda underläpp. Hans gälla röst kluckade underligt, som om denne man skrattade invärtes. I de mörkblå glasögonlinserna återspeglades det elektriska ljuset. Dess befallande strålar föll in i Jevsejs tomma bröst och fyllde honom med trälens beredvillighet att göra vad som helst, som behövdes, för att han snarast skulle lägga bakom sig dessa sega dagar, som sög in honom i mörker och hotade honom med vansinne.

»Släpp mig fri!« bad han tyst.

»Ja, det skall jag göra. Och än mer! jag tar dig i tjänst, och nu skall du själv sätta folk där, varifrån du kommit — dit och till ytterligare andra trivsamma smårum.«

Han skrattade till och smackade med läpparna.

»Den avlidne Lukin har lagt sig ut för dig, och till åminnelse om hans hedervärda tjänstgöring skall jag ge dig en plats. Du erhåller tjugofem rubel i månaden, så länge...«

Jevsej bugade sig tigande.

»Pjotr Petrovitj kommer att vara din chef och lärare, du måste fullgöra allt, som han befäller dig... Förstått?! — Kommer han att bo hos er?«

»Ja!« sade den gråögde mannen överraskande högt.

»Gott.«

Den svarte vände sig nu åter till Jevsej och sade honom med mildare röst något tröstande, uppmuntrande. Jevsej försökte svälja hans ord. Utan att blinka iakttog han de röda läpparnas tunga rörelser under mustaschen...

»Kom ihåg: Nu skall du skydda självhärskarens helgade person ifrån anslag emot hans liv och gudomliga makt. Förstått?!«

»Jag tackar underdånigast!« sade Jevsej tyst.

Pjotr Petrovitj ryckte upp huvudet.

»Jag skall förklara allt för honom... nu är det dags för mig att gå...«

»Gå ni! Du kan också utgå, Klimkov... Förrätta din tjänst väl, så kommer du att bli nöjd. Men — glöm dock icke, att du har medverkat till mordet på antikvariatsbokhandlaren Raspopov, det har du själv bekänt, och jag har skrivit upp ditt erkännande — förstår du det?«

Filipp Filippovitj nickade, varvid hans orörliga, liksom i trä snidade skägg försköts, och han räckte fram sin vita, fylliga hand med guldringar på de korta fingrarna. Jevsej blundade och raglade bakåt.

»Vad är du för en ynkrygg, min gosse!« utropade Filipp Filippovitj med sin tunna stämma och skrattade, så att det klirrade liksom glas. »Nu behöver du inte längre vara rädd för någon eller något, nu är du en tsarens tjänare och kan vara lugn. Nu har du fast mark under fötterna — förstått?«

När Jevsej kom ut på gatan, stannade andningen upp för honom. Han vacklade till och var nära att falla omkull. Pjotr slog upp rockkragen, såg sig omkring, vinkade till sig en droska och sade med låg röst:

»Kom, så far vi hem till mig...«

Jevsej gav honom en blick ifrån sidan och hade så när skrikit till. På Pjotrs slätrakade ansikte hade plötsligt en liten, ljus mustasch vuxit ut.

»Nå, vad gapar du för?« frågade Pjotr buttert och missnöjt, sedan han märkt Klimkovs förvåning. Jevsej lät huvudet sjunka och tvärtemot sin önskan bemödade han sig om att inte se sitt ödes nye herre i ansiktet.

Denne hade hela tiden tigande suttit och räknat ut någonting på fingrarna, varvid han böjt det ena fingret efter det andra. Han rynkade olycksbådande ögonbrynen, bet sig i läpparna och ropade då och då förargat åt kusken:

»Nå, fortare...«

Det föll snöblandat regn och var kallt. Det föreföll Jevsej, som om ekipaget hela tiden med hög fart rullade utför ett brant berg och ned i en mörk, smutsig avgrund. De stannade framför ett stort trevåningshus. Bland de tre raderna med blindade, mörka fönster glimmade några rutor, som var inifrån upplysta med ett gult sken. Från taket rann vatten i snyftande bäckar.

»Gå upp!« befallde Pjotr. Han var redan utan mustasch igen.

De gick uppför trappan och vandrade länge genom en lång korridor förbi vita dörrar. Jevsej tänkte först, att det var ett fängelse, men sedan lugnade honom den tunga osen av stekt lök och skokräm, som inte passade ihop med föreställningen om ett fängelse.

Pjotr öppnade hastigt en av de vita dörrarna, lyste upp rummet med skenet från två elektriska lampor, blickade spänt in i alla vinklar och vrår och började, medan han tog av sig ytterkläderna, tala torrt och snabbt.

»När man frågar dig, vem du är, så svara, att du är min kusin från Tsarskoje Selo och har kommit för att söka plats. Se upp, så att du inte försäger dig!«

Hans ansikte var bekymrat, hans ögon var inte glada, han talade utan riktigt sammanhang, medan hans tunna läppar hela tiden skälvde och förvreds. Han ringde, öppnade dörren, stack ut huvudet i korridoren och ropade:

»Samovaren!«

Jevsej stod i ett hörn av rummet, såg sig modfällt omkring och väntade håglöst på någonting, vad det nu kunde vara.

»Ta av dig ytterkläderna och sätt dig! Du skall bo i rummet bredvid«, sade detektiven och fällde i all hast upp ett spelbord. Sedan tog han ur fickan upp en anteckningsbok samt en kortlek och fortfor, sedan han delat ut korten till fyra, utan att se på Klimkov:

»Du förstår naturligtvis, att vår tjänst är hemlig. Vi måste gömma oss, annars slår man ihjäl oss, såsom de nu har slagit ihjäl Lukin.«

»Har de slagit ihjäl honom?« frågade Jevsej sakta.

»Nå, ja«, sade Pjotr oengagerat.

Han torkade sig i pannan och granskade de utdelade korten.

»Ettusentvåhundrafjortonde given... jag har hjärter ess och sjuva, klöver dam...«

Han skrev någonting i sin anteckningsbok och utan att höja huvudet fortfor han sedan med två olika röster sitt tal. Han talade otydligt och bekymrat, när han räknade korten, men likväl sakligt, tydligt och raskt, när han undervisade Jevsej:

»Revolutionärerna är Guds och tsarens fiender. Ruter tio och tre, spader knekt. De är mutade av tyskarna för att fördärva Ryssland... Vi ryssar har börjat tillverka allting själva, men tyskarna... Kung, femma, nia — fan anamma! Det slog in för sextonde gången!...«

Han blev plötsligt muntrare, hans ögon blixtrade, och hans ansikte fick något mjukt och belåtet över sig.

»Vad var det, jag talade om?« frågade han Jevsej och gav honom en blick.

»Om tyskarna...«

»Tyskarna, de är rovgiriga. De är fiender till det ryska folket, de vill underkuva oss, de vill, att vi skall köpa allting hos dem, allehanda varor, och i gengäld ge dem vårt spannmål — tyskarna har ingen brödsäd... Ruter dam — gott! Hjärter tvåa, klöver tio... Tia?«

Med kisande ögon tittade han upp i taket, suckade och blandade korten.

»Överhuvud taget, alla utlänningar, som avundas Ryssland dess rikedomar och dess makt... Tvåhundrafemtonde given... De försöker få till stånd uppror hos oss, störta tsaren och... tre ess... hm?... Och överallt sätta in sitt eget herravälde, sina regenter över oss för att plundra oss och ruinera oss... Och det vill du väl inte, vad?«

»Nej, det vill jag inte!« sade Jevsej, som ingenting förstod och likgiltigt iakttog Pjotrs snabba fingerrörelser.

»Det vill ingen!« sade Pjotr eftertänksamt och delade på nytt ut korten, medan han bekymrat strök sig över ena kinden. »Därför måste du bekämpa revolutionärerna — utlänningarnas agenter — och därigenom försvara Rysslands frihet, självhärskarens makt och liv — det är alltsammans. Hur man skall göra det — det skall du få se sedan... Söla bara inte utan lär dig att verkställa det, man befäller dig... Sådana som vi måste ha ögon i nacken... annars får man ta emot slag både framifrån och bakifrån... Spader ess, ruter sju, spader tio...«

Det knackade på dörren.

»Öppna!« befällde Pjotr.

En ljuslockig yngling kom in med samovaren på en bricka.

»Ivan, det där är min kusin«, sade Pjotr. »Han skall bo här, ställ rummet här intill i ordning!«

»Herr Tjizjov har kommit«, sade Ivan sakta.

»Drucken?«

»En smula... Han ville komma in.«

»Brygg te, Jevsej!« sade detektiven, sedan tjänaren avlägsnat sig. »Håll upp och drick... Hur mycket fick du i lön på polisförvaltningen?«

»Nio rubel.«

»Du har väl inga pengar?«

»Nej...«

»Det måste du skaffa dig och låta sy dig en kostym. Man får inte gå i samma för länge... Du måste själv lägga märke till alla, men ingen får lägga märke till dig...«

Han började på nytt mumla för sig själv, medan han räknade korten. Jevsej ansträngde sig, medan han ljudlöst hällde upp teet, att bearbeta dagens märkliga intryck, men förmådde det inte, då han kände sig sjuk. Han småfrös, händerna darrade, och han hade helst velat lägga sig i en vrå, blunda och ligga där länge, utan att röra sig. I hans huvud upprepades andras ord utan sammanhang:

„Vari består din skuld?“ fortfor Filipp Filippovitj att fråga med gäll röst.

Någon bultade hårt på korridordörren. Pjotr såg upp:

»Är det du, Sasja?«

Från andra sidan dörren ljud svaret argt:

»Så öppna då!«

När Jevsej öppnade dörren, stod det framför honom, svajande på långa ben, en lång karl med svart mustasch. Dess ändar hängde ned på hakan, och hårstråna måtte ha varit sträva, ty vart och ett spretade åt sitt eget håll. Han tog av sig mössan och blottade sin kala hjässa, slängde den förra på sängen och gned sig kraftigt i ansiktet med handflatorna.

»Mössan är våt, och den kastar du på min säng!« anmärkte Pjotr.

»Fan ta' din säng!« snörvlade gästen.

»Jevsej, häng upp överrocken. . . «

Gästen satte sig på en stol, sträckte ut de långa benen och frågade, sedan han tänt en cigarrett: »Vem är då denne Jevsej?«

»Min kusin.«

»Vi är alla kusiner sedan människorna gick i adamskostym och evadräkt. Finns det något brännvin?«

Pjotr befallde Klimkov att beställa en flaska brännvin och något tilltugg. Jevsej gjorde det och satte sig sedan vid bordet så, att gästen inte kunde se hans ansikte för samovaren.

»Vad nytt, din falskspelare?« frågade gästen och nickade åt korten.

Pjotr reste sig plötsligt från stolen och sade livfullt:

»Jag har funnit hemligheten, funnit den!«

»Funnit?« frågade gästen, vaggade med huvudet hit och dit samt sade långsamt och utdraget: »Ditt dumhuvud!«

Pjotr grep sin anteckningsbok och fortsatte, upphetsat viskande och med lyftat pekfinger:

»Vänta bara, Sasja! . . . Det har redan slagit in för sextonde gången, förstår du? Men då har jag allt som allt bara spelat tolvhundrafjorton omgångar. Nu upprepar sig korten allt oftare. Man måste spela tvåtusensjuhundrafyra omgångar. . . förstår du? . . . Femtiotvå gånger femtiotvå. Sedan måste man göra det tretton gånger — efter antalet

kort i varje färg; det gör trettiofemtusenettthundrafemtio två. Och det upprepar man fyra gånger igen — efter antalet färger; det gör hundra-fyrtiotusensexhundraåtta gånger.«

»Ä-ä, ditt dumhuvud!« snörvlade gästen, skakande på huvudet, och hans läppar förvreds hånfullt.

»Varför, Sasja, varför, förklara det!« utbrast Pjotr med låg röst. »Då kommer jag ju att kunna alla kombinationer, som är möjliga i spelet, betänk det! Jag ser igenom mina kort« — han höll upp sin lilla bok till ansiktet och började hastigt läsa: »spader ess, ruter sju, klöver tio — då har de motstycken — det ena: hjärter kung, ruter fem och nio; det andra: hjärter ess och sju och klöver dam; och det tredje: ruter dam, hjärter två och klöver tio!«

Hans händer skälvde, svetten glänste på tinningarna, och hans ansikte fick ett godsint och vänligt uttryck. Klimkov såg, kikande fram bakom samovaren, Sasjas stora, grumliga ögon med fina, röda ådror i det vita, en kraftig, uppsvullen näsa och på pannans gula hud ett nät av finnar, vilket drog som ett band ifrån den ena tinningen till den andra. En skarp, obehaglig os utgick ifrån honom. Med anteckningsboken tryckt emot bröstet och med livliga handrörelser viskade Pjotr hänryckt:

»Då kommer jag ju att spela utan att det slår fel. Hundratusental, miljoner kommer att le emot mig! Och likväl är det inget falskspel! Jag — vet! Jag vet, och — det är hela saken! Allt lagligt! . . .«

Han slog sig så häftigt med knytnäven för bröstet, att han fick hosta. Sedan satte han sig åter på stolen och började skratta tyst för sig själv.

»Varför kommer de inte med brännvinet?« frågade Sasja vresigt, när han slängde cigarettefimpen på golvet.

»Jevsej, gå och säg till. . .« sade Pjotr hastigt, men då knackade det redan på dörren.

»Dricker du igen?« frågade Pjotr leende.

Sasja räckte ut handen efter buteljen.

»Nej, jag dricker inte än, men jag skall snart börja dricka.«

»Men det är ju skadligt vid din sjukdom. . .«

»Brännvin är skadligt även för de friska — brännvinet och fantasiererna. Du, till exempel, kommer snart att bli idiot. . .«

»Det skall jag inte, oroa dig inte. . .«

»Jag förstår mig på matematik och jag ser, att du är en träskalle.«

»Var och en har sin egen matematik!« svarade Pjotr missnöjt.

»Tig!« sade Sasja, drack långsamt ur sitt spetsglas, luktade på en bit bröd och slog upp ännu ett glas.

»Idag har jag«, började han med sänkt huvud och de böjda armarna stödda på knäna, »talat med generalen en gång till. Jag gav honom ett förslag. „Ge mig medel,“, sade jag, „så skall jag välja ut folk, öppna en litterär klubb och fiska upp de största skurkarna åt er — samtliga. . .“ Han blåste upp kinderna, sköt ut sin tjocka isterbuk och förklarade för mig, det nötet: „Jag vet bäst själv,“ sade han, „vad man skall göra och hur.“ Han vet allt! Men att hans älskarinna dansat naken för herr von Rutzen, det vet han inte, och att hans dotter har gjort abort — det vet han heller inte. . . «

Han tömde sitt glas på nytt och hällde upp mer.

»Allihop är pack, och leva — det kan man inte. Moses lät slakta ned tjugotretusen syfilitiker. På den tiden fanns det inte så mycket folk än, lägg märke till det! Om jag hade makt till det — så skulle jag förinta miljoner. . . «

»Dig själv först?« frågade Pjotr leende.

Utan att svara snörvlade Sasja liksom i feberyra vidare:

»Alla dessa liberaler, generaler, revolutionärer, lösaktiga fruntimmer. Ett stort bål — och så bränna dem! Vattna jorden med blod, göds-la den med aska, då skulle man få en skörd. De mätta bönderna skulle välja sig en mätt överhet. . . Människan är ett djur och behöver bör-diga betesmarker, fruktbara fält. Städerna borde man förstöra. . . Och allt överflödigt, — allt, som hindrar mig ifrån att leva så enkelt som getabockarna och tupparna, — allt — djävulen ta' det!«

Hans klibbiga, illaluktande ord sög sig liksom fast vid Jevsejs hjärta och klistrade igen det — vedervärdigt och farligt var det att höra på dem.

„Plötsligt ropar man på mig och frågar: Vad har han sagt? . . . Kan-ske talar han med avsikt så, för min skull — och sedan — griper de mig igen. . . “

Han rös. Han ryckte hit och dit på sin stol och frågade Pjotr tyst:

»Får jag gå?«

»Vart då?«

»Lägga mig och sova. . . «

»Gå du bara. . . «

»Dra iväg till alla djävlar!« ropade Sasja efter Jevsej till avsked.

Kapitel IX

Utan att tända i sitt rum klädde Klimkov ljudlöst av sig, trevade sig i mörkret fram till sängen, lade sig och svepte in sig hårt i det fuktiga, kalla lakanet. Han ville ingenting se, ingenting höra och hade helst rullat ihop sig till ett litet, omärkligt nystan. I minnet genljöd Sasjas snörvlande ord. Jevsej tyckte sig känna dennes lukt och se det röda bandet på pannans gula hud. Någonstans ifrån trängde faktiskt upphetsade ord fram till honom igenom väggen:

»Jag är själv bonde! Jag vet, vad som behövs. . . «

Ofrivilligt lyssnade Jevsej spämt. Ängsligt efterforskade han i minnet, vem denne elake man påminde honom om.

Det var mörkt och kallt. Utanför fönstrets glastrutor kilade matta ljusreflexer hit och dit, försvann och dök upp på nytt. Ett lätt brusande lät höra sig, vinden piskade regnet och tunga droppar knackade på fönstret.

„Om man ändå kunde gå i kloster!“ tänkte Klimkov vemodigt.

Och plötsligt tänkte han på Gud, vars namn han, sedan han flyttat till staden, bara sällan hört, och som han nästan aldrig tänkt på. I hans själ, som ständigt var full med fruktan och kränkningar, hade dittills inte funnits plats för hopp om himlens nåd. Men nu, när det oförmodat dök upp, mättade det hans bröst med värme och utsläckte ur det den tunga, trubbiga förtvivlan. Han for upp ifrån sängen, föll ned på knä, tryckte händerna mot bröstet, vände sig utan ord emot ett av rummets mörka hörn, slöt ögonen, lyssnade på sitt hjärtas bultande och väntade. Emellertid var han alltför trött, det var kallt, denna kyla genomträngde hans hud med hundratals fina nålar och framkallade i kroppen en rysning. Klimkov lade sig på nytt i sängen. När han vaknade, fick han se, att det inte fanns någon helgonbild i det hörn, han riktat sin stumma bön åt. Två tavlor hängde väl där, men på den ena kysste en jägare med grön fjäder i hatten en tjock piga, medan den andra föreställde en blond kvinna med bara bröst och en blomma i handen.

Han suckade, klädde på sig, granskade likgiltigt sin bostad, satte sig vid fönstret och började titta ut på gatan. Trottoarerna, körbanan, husen — allt var smutsigt. Skakande på huvudena lunkade hästarna makligt åstad, på kuskbockarna satt de genomvåta kuskarna och skakades i sin tur hit och dit. Folk rusade som vanligt hastigt iväg bort någonstans. Nedstänkta med smuts och genomvåta föreföll de mindre farliga än annars.

Jevsej var hungrig, men då han inte visste, om han hade rätt att beställa te och bröd, så satt han orörlig som en sten, tills han plötsligt fick höra en knackning i väggen.

Han begav sig till Pjotrs rum och stannade till vid dörren. Detekti-ven, som låg i sängen, frågade honom:

»Har du druckit te? Beställ något. . . «

Han svängde de nakna benen ned ur sängen, vickade på tårna och betraktade dem.

»Låt oss dricka te och sedan gå ut tillsammans. . . «, gäspade han. »Jag skall visa dig en karl, som du skall skugga. Dit han går, dit går också du, förstår du? Skriv upp tiden, när han går in i något hus, och hur länge, han stannar där. Ta reda på, vem han har besökt. Ifall han lämnar huset eller sammanträffar med någon annan på vägen, så lägg den andres yttre på minnet. Och sedan. . . Men du fattar nog inte allti-hop på en gång, förresten.«

Han mönstrade Klimkov, visslade sakta för sig själv och fortfor trögt, medan han vände sig på sidan:

»En sak till, Sasja pratade en del strunt här i går. . . Få inte för dig att berätta något av det, hör du! Han är en sjuk man och en drinkare, men han är en kraft! Honom kommer du inte åt att skada, men han kan mosa dig sönder och samman — lägg det på minnet. Han har själv varit student, broder, och han känner till allt om deras förehavanden — han har till och med suttit i fängelse! Men nu får han hundra rubel i månaden!«

Pjotrs sömndruckna, vissna ansikte mulnade. Han klädde sig och sade med uttråkad och vresig röst:

»Vår tjänst är inget nöje. . . Ja, om man så där utan vidare finge ta strupgrepp på folk, så — naturligtvis! Men då måste man först ränna efter varenda en hundratalst versta eller mer. . . «

Föregående dag hade Pjotr, trots alla dagens sinnesrörelser, framstått för Klimkov som en intressant, skicklig människa. Men nu talade han släpigt, rörde sig olustigt och allt föll honom ur händerna. Detta gjorde Klimkov djärvare, så att han frågade:

»Måste man gå omkring på gatorna hela dagen?«

»Ibland spatserar man omkring på natten också — i trettio graders kyla. Det är en mycket ond djävul, som har tänkt ut vår tjänst...«

»Och när man fångat in dem allihop?« frågade Jevsej igen.

»Vilka?«

»Tja, de här... de här fienderna.«

»Säg revolutionärer eller politiska... Allihop skall väl du och jag knappast lyckas infånga. De måste alltid födas såsom tvillingpar...«

Vid teet slog Pjotr upp sin lilla bok, tittade i den, blev plötsligt upplivad, for upp ifrån stolen, delade hastigt ut korten och började räkna:

»Ettusentvåhundrasextonde given... Jag har spader tre, hjärter sju, ruter ess...«

När han lämnade huset, hade han klätt på sig en svart överrock och en fårskinnsmössa samt tagit en portfölj i handen, så att han gjort sig lik en tjänsteman, och sade strängt:

»Gå inte bredvid mig på gatan, samtala inte heller med mig. Jag skall gå in i ett hus. Men du beger dig till portvaksstugan och säger där, att du måste vänta på Timofejev. Jag kommer snart...«

Då Jevsej var rädd, att han skulle kunna bli av med Pjotr i mängden av förbipasserande, gick han tätt bakom denne och utan att släppa hans gestalt ur sikte. Men plötsligt var Pjotr försvunnen. Klimkov blev utom sig. Han rusade raskt vidare och stannade slutligen lutad mot en lyktstolpe. Framför honom reste sig ett stort hus med galler för bottenvåningens fönster och mörker innaför rutorna. Genom den smala inkörsporten såg man en ödslig, skum gård, som var stenlagd med stora block. Klimkov vågade inte gå dit in utan spejade åt alla håll, i det han oroligt trampade på än den ena, än den andra foten.

Ut ifrån gården kom det med bråda steg en man i långrock utan ärmor, med mössan nedtryckt i pannan och ett litet rött skägg. Han blinkade åt Jevsej med ett grått öga och sade med låg röst:

»Varför gick du inte till portvakten?«

»Jag hade tappat bort er!« bekände Jevsej.

»Tappat bort? Ser du, för det skulle du egentligen ha på öronen... Hör på: tre hus härifrån ligger zemstvoförvaltningen. Snart kommer det ut en man därifrån. Han heter Dmitrij Iljitj Kurnosov — kom ihåg det! Kom, så skall jag visa dig honom...«

Några minuter senare kilade Klimkov likt en liten hund kvickt längs trottoaren bakom en man med sliten rock och bucklig, svart hatt. Mannen var stor och kraftig, han gick fort, tog långa steg med käppen och stötte den hårt emot asfalten. Under hatten hängde det svarta, gråsprängda håret ned över nacke och öron.

Jevsej kände sällan medlidande med några människor, men nu gjorde han det plötsligt. Svettandes av upphetsning sprang han raskt, med trippande steg över på andra sidan gatan, sprang i förväg, korsade gatan igen och mötte mannen framifrån. Framför sig såg han ett skäggigt ansikte med tjocka ögonbryn, ett förstrött leende och blå ögon. Mannen sjöng något för sig själv eller också talade han med sig själv, ty hans läppar rörde sig.

Klimkov stannade, torkade sitt svettiga ansikte med handflatorna, böjde på ryggen och började följa efter mannen. Han såg ned i marken och det var bara sällan, han höjde blicken.

„Han är inte ung“, tänkte han. „En fattig, det syns... Allt kommer sig av armodet...“

Han drog sig till minnes Flöjten och ryckte till.

„Han kommer nog att ge mig igen...“

Han började tycka synd om Flöjten.

Gatubullret kröp påträngande in i öronen på honom, den slaskiga och kalla gatsmutsen klafsade och stänkte. Klimkov kände sig uttråkad och ensam. Han tänkte på Raisa. Det drog honom bort ifrån gatan.

Den man, som han övervakade, stannade vid yttertrappan till ett hus, tryckte med fingret på knappen till dörrklockan, tog av hatten, fläktade ansiktet med den och tryckte den tillbaka på huvudet. Jevsej stod fem steg ifrån honom vid kantstenen, såg honom ömkligt i ansiktet och kände sig pressad att säga någonting till honom. Mannen hade lagt märke till honom, rynkade pannan och vände sig bort. Förvirrad lät Jevsej huvudet sjunka.

»Från skyddspolisen?« fick han höra en låg, hes röst. Det var en lång, rödhårig karl med smutsigt förkläde och sopkvast i handen, som frågade.

»Ja«, svarade Jevsej tyst, men i samma sekund tänkte han: »Jag skulle inte ha gett mig till känna...«

»En ny igen«, anmärkte gårdskarlen. »Ni är väl ute efter Kurnosov än?«

»Ja...«

»Jaha. Säg då de överordnade, att han fick besök i morse, från järnvägsstationen, med resväskor — tre koffertar. Hos polisen har de inte skrivit in sig än — de har ju ett dygn på sig. En sådan där liten fager en, med en liten mustasch...«

Portvakten tystnade, sopade några tag med kvasten över trottoaren och stänkte därvid ned Jevsejs stövlar och byxor. Sedan slutade han och anmärkte:

»Här ser man dig. De är heller inga dumbommar, de lägger genast märke till er. Du borde hellre ställa dig i porten, vad...«

Jevsej gick lydigt åt porten... Plötsligt fick han på andra sidan gatan syn på Jakov Zarubin. Med spatserkäpp i handen, i ny rock och handskar gick Jakov trottoaren fram med sin svarta knall käckt på sned, log och lät ögonen spela likt en gatflicka, som är övertygad om sin egen skönhet...

»God dag!« sade han, när han vände sig om. »Jag har kommit för att avlösa dig... Gå till Somovs krog på Lebjazjagatan. Fråga där efter Nikolaj Pavlov...«

»Är du då också vid skyddspolisen?« frågade Jevsej.

»Tio dagar före dig gick jag in... hur så?«

Jevsej såg in i hans strålande, lilla svarta ansikte.

»Var det du, som berättade om mig?«

»Och var det du, som förrådde Flöjten?«

Sedan han tänkt efter ett tag, svarade Jevsej mulet:

»Inte förrän efter dig. Jag sade det ju bara till dig...«

»Och Flöjten ju bara till dig — öh!«

Jakov gav till ett skratt och klappade Jevsej på axeln.

»Kom, skynda dig, din kokta höna!«

Och svängande med käppen gick han bredvid honom framåt.

»Detta är en god tjänst, det förstår jag! Man kan leva som en herreman — gå på promenad, se sig om. Se bara vilken nätt kostym, vad?«

Han sade snart adjö till Jevsej och gick raskt tillbaka. Klimkov skickade en fientlig blick efter honom och försjönk i eftertankar. Han höll Jakov för en tom människa, som stod djupt under honom, och det förgade honom att se denne så sprättigt klädd och så belåten.

„Det var han, som angav mig. Om jag berättade det där om Flöjten, så gjorde jag det av rädsla. Men han — varför?«

Hotande Jakov ropade han i tankarna:

„Vänta bara! Vi skall nog få se, vem som skrattar sist...“

När han frågade efter Nikolaj Ivanovitj Pavlov på krogen, visade man honom en trappa upp. Han gick upp och stannade framför en dörr, bakom vilken han hörde Pjotrs röst:

»Det finns femtiotvå kort i leken... I staden, i mitt distrikt, finns det tusentals människor, och av dem känner jag några hundra. Jag vet, vem som bor hos vem och vem som tjänar var. Ändå växlar människorna ständigt, medan korten alltid förblir desamma...«

Förutom Pjotr och Sasja fanns det ytterligare en tredje man i rummet. Han var lång och smärt. Han stod vid fönstret, läste i en tidning och rörde sig inte, när Jevsej kom in.

»Vad är det för ett enfaldigt nylle!« sade Sasja, medan han stirrade på Jevsej med en arg blick. »Det måste man göra om — hör ni det, Maklakov?«

Den läsande vände på huvudet, synade Jevsej med stora, ljusa ögon och sade:

»Ja, det måste man...«

Upphetsad, med rufsigt hår satt Pjotr och frågade Jevsej, vad denne sett, och petade tänderna med en gåspenna. På bordet stod lämningarna efter middagen. Lukten av fett och surkål steg Jevsej retande upp i näsborrarna och framkallade en skarp hungerkänsla. Nu stod han framför Pjotr och anmälde i likgiltig ton, vad gårdskarlen meddelat honom. Från redogörelsens allra första ord hade Maklakov lagt händerna med tidningen på ryggen och uppmärksammt hört på med sänkt huvud, varvid han rörde på sin ljusa mustasch. Även hans huvudhår var märkvärdigt vitt — nästan silvrigt — med en lätt gulaktig ton. Det rena, allvarliga ansiktet med den rynkade pannan, de lugna ögonen, de självsäkra rörelserna hos den kraftiga, av en god, oklanderligt väl-sittande kostym omslutna kroppen, den kraftiga basrösten — allt det skilde Maklakov på ett fördelaktigt sätt ifrån Sasja och Pjotr.

»Bar portvakten själv in resväskorna?« frågade han Jevsej.

»Det sade han inte.«

»Då var det alltså inte han, som bar in dem. Annars hade han sagt, om de var tunga eller lätta. De bar dem alltså själva!« anmärkte Maklakov och lade till: »Sannolikt var det litteratur. Senaste numret.«

»Man måste säga till om, att en husundersökning ofördröjligen företas!« sade Sasja och svor sedan oanständigt, varvid han hötte med knytnäven. »Jag behöver ett tryckeri. Skaffa mig bara typer, mannar — så inrättar jag själv ett tryckeri. Jag skall snart finna några åsnor, jag skall skaffa dem allt, vad de behöver — och sedan så kniper vi dem, och — så får vi pengar...«

»Den planen är inte illa!« utropade Pjotr.

Maklakov såg på Jevsej och frågade honom:

»Har ni ätit middag?«

»Nej...«

Med en nickning visade Pjotr på bordet och kommenderade:

»Ät fort!«

»Varför bjuda honom på lämningarna?« frågade Maklakov lugnt, gick fram till dörren, öppnade den och ropade: »Hallå där, en middag...«

»Men försök du«, snörvlade Sasja åt Pjotr, »övertala den idioten Afanasov, att han ger oss det där tryckeriet, som blev beslagtaget i fjor.«

Men Maklakov såg på de två och vred tigande på sin mustasch. Middagen serverades, och tillsammans med kyparen kom en rundlagd, koppärrig, anspråkslös man in i rummet. Han log välvilligt emot alla och sade:

»I kväll äger en bankett för revolutionärer rum i Tjistov-salen. Tre av oss går dit som servitörer, däribland också ni, Petrusja.«

»Jag nu igen!« utbrast Pjotr. Hans ansikte blev fläckigt, åldrades och såg nu ondsinnat ut. »Spela lakej för tredje gången på två månader! Det är för mycket!... Det vill jag inte!«

»Det skall ni inte säga till mig!«

»Solovjov! Varför förordnar de alltid mig som lakej?«

»Du liknar en!« hånskrattade Sasja.

»Tre man är förordnade!« upprepade Solovjov suckande. »Skall vi inte dricka ett glas öl?«

»Där ser ni, Maklakov«, började Sasja, »hos oss vill ingen arbeta allvarligt och med hänförelse, men hos dem utvecklar sig sakerna: banketter, kongresser, ett regn av litteratur, öppen propaganda i fabriker-na...«

Maklakov teg och såg inte på honom.

Den rundlagde Solovjov började stillsamt och vänligt leende:

»I dag fångade jag en flicka med böcker på järnvägsstationen. Jag hade redan i somras lagt märke till henne vid sommarstugan, men jag tänkte, gå du bara, min flicka lilla!... När jag nu idag går av och an i stationshallen utan att ha något särskilt för mig, så ser jag henne plötsligt komma med en liten resväska. Jag gick fram till henne och anmodade henne hövligt att komma med, bara för ett par ord. Jag ser, hur hon rycker till, blir blek och gömmer resväskan bakom ryggen. A, tänker jag, lilla söta dumbom, nu har du gått i fällan! Nå, vi tog henne genast med oss till tjänsterummet, öppnade resväskan — och se där: senaste numret av „Befrielse“ och allsköns annat skadligt otyg! Jag tog med flickan till skyddspolisen. Vad skulle man göra? Nå ja — rudor fångar man inte så lätt, men man kan äta lake också. När vi åkte därifrån tillsammans, vände hon bort det lilla ansiktet, de näpna kinderna glödde, och i de söta ögonen blänkte tårarna. Men hon teg. Jag frågar: „Sitter ni bekvämt, fröken?“ Men hon bara tiger...«

Solovjov skrattade helt stilla och mjukt, på hans koppärriga ansikte spred sig de sprittande rynkorna likt ljusstrålar.

»Vem var det?« frågade Maklakov.

»Doktor Mjelichovs dotter.«

»A-ha!« sade Sasja utdraget. »Honom känner jag...«

»En anständig människa, har ordnar — Vladimir- och Anna-orden«, sade Solovjov.

»Jag känner honom, jag!« upprepade Sasja. »En charlatan som alla andra. Försökte kurera mig...«

»Er är det ju blott Gud allena, som kan kurera nu«, sade Solovjov med ett vänligt leende. »Med er hälsa går det snabbt emot slutet.«

»Åt fanders med er!« ropade Sasja. »Vad väntar ni på nu, Maklakov?«

»Han äter ju ännu...«

»Hör du, svälj fortare!« skrek Sasja åt Klimkov.

Jevsej hade, medan han åt, uppmärksamt åhört samtalen, i smyg iakttagit folk och med tillfredsställelse konstaterat, att de alla — förutom Sasja — varken var sämre eller förskräckligare än andra. En önskan att ställa sig in hos dessa människor bemäktigade sig honom — han ville göra sig nyttig för dem. Han lade ifrån sig kniv och gaffel, torkade hastigt läpparna med den smutsiga servetten och sade:

»Jag är färdig.«

Dörren slogs upp, och in i rummet störtade en nedböjd, orolig och tillrufsad man.

»Hysch, tystare!«

Han stack ut huvudet i korridoren och lyssnade. Sedan stängde han dörren omsorgsfullt och frågade:

»Kan man inte låsa den? Var är nyckeln?«

Han såg sig omkring i rummet, suckade och sade:

»Gud ske lov!«

»A du, din träbock!« snörvlade Sasja föraktfullt. »Vad står på, skulle de pryglar dig igen?«

Mannen for emot honom och muttrade andfått, medan han fäktade med armarna, torkade svetten ur ansiktet och började mumla halvhögt:

»Jajamen, det skulle de förstås! De försökte slå ihjäl mig med en hammare. Två man. De följde efter mig ända ifrån fängelset. Jag hade haft ett avtalat möte där, och när jag kommer ut, så står de redan vid porten, två man. Den ene höll en hammare i fickan...«

»Det var kanske en revolver?« frågade Solovjov och sträckte på halsen.

»En hammare!«

»Såg du den?« förhörde sig Sasja med ett hånfullt leende.

»A, det vet jag ju! De hade bestämt sig för en hammare. Utan buller — på en g-gång.«

Han rättade till slipsen, knäppte knapparna, letade efter någonting i fickorna och strök sitt svettvåta, lockiga hår slätt. Hans händer for hastigt hit och dit. Det såg ut, som om armarna när som helst skulle slita sig loss ifrån hans kropp. Det knotiga, grå ansiktet var övertäckt av svett, de mörka ögonen irrade oroligt åt alla håll. Än kneps de ihop, än spärrades de upp och stelnade plötsligt till, orörliga i ett uttryck av oförställd fasa, vid Jevsejs ansikte. Mannen ryggade tillbaka åt dörren och frågade hest:

»Vem är det?«

Maklakov kom fram till honom och grep hans hand:

»Lugna er, Jelizar. Det är en av de våra.«

»Känner ni honom?«

»Ditt få!« ropade Sasja förargat. »Du behöver söka läkare...«

»Har man redan någon gång försökt fösa in er under en hästspår-vagn? Inte det? Var då så god att vänta med ert skällande...«

»Hör nu här, Maklakov...« började Sasja, men mannen fortfor ursinnigt upphetsat:

»Har ni redan någon gång blivit mörbultad av främmande människor om natten? Aha! Fattar ni — av okända, främmande människor! Sådana okända finns i hundratusental här i staden... De är överallt, men jag — jag är alldeles ensam.«

Lugnande lät Solovjovs mjuka stämma höra sig, men den drunknade i ett nytt utbrott med ord från den genompryglade mannen. Han hade kommit in med en skräckens virvelvind. Klimkov blev på en gång alldeles yr, han drunknade i mannens oroliga, viskande tal. Den sönderslagna kroppens rörelser och de ängsligt sprattlande armarna bländade honom. Han väntade sig, att något oerhört, svart i vilket ögonblick som helst skulle komma invältrande genom dörren, fylla hela rummet och klämma ihjäl dem allesamman.

»Det är dags att gå!« sade Maklakov, som hade vidrört hans axel.

När han sedan ute på gatan satt bredvid Maklakov i droskan, sade Jevsej sakta och buttert:

»Jag duger inte till denna sak...«

»Hur så?« frågade Maklakov.

»Jag är för räddhågad...«

»Det går över!«

»Ingenting går över!« svarade Jevsej hastigt.

»Jo, allt!« motsade honom Maklakov lugnt.

På gatan var det slaskigt, kallt och mörkt. Lyktornas återsken låg utbredd på smutsen, så att folk och hästar utsläckte det, när de trampade på de gyllene fläckarna.

Medan Jevsej tanketomt stirrade rakt framför sig, kände han, att Maklakov granskade hans ansikte.

»Ni kommer att vänja er!« tog Maklakov till orda. »Men om ni har en annan tjänst — så gå då helst nu genast! Har ni det?«

»Nej...«

Spionen flyttade sig litet på sin plats men sade likväl ingenting. Hans ögon var halvslutna, han andades in igenom näsan, och de tunna hårstråna i hans mustasch darrade.

Genom luften seglade klockornas djupa klanger, mjuka och varma. Ett tungt molntäcke låg över staden likt ett tjockt, mörkt sängförhänge. Kopparens tankfulla sång steg inte upp i höjden utan släpade sig sorgmodigt fram över hustaken.

»I morgon är det söndag!« sade Maklakov med låg röst. »Brukar ni gå i kyrkan?«

»Nej!« svarade Jevsej.

»Varför inte?«

»Det vet jag inte. Det är så...«

»Men jag går gärna dit. Jag tycker om ottesången. Kyrkosångarna sjunger, och solen skiner in igenom fönstren. Det är skönt.«

Maklakovs enkla ord uppmuntrade Jevsej. Han fick lust att tala om sig själv.

»Det är härligt att sjunga!« började han. »Som liten pojke sjöng jag i kyrkan, hemma i kyrkbyn. Man sjunger och glömmer alldeles, var man är. Det är, som om man inte alls vore där...«

»Då var vi framme!« sade Maklakov.

Jevsej suckade och såg sorgset på den långsträckta stationsbyggnaden. Den reste sig plötsligt inför honom och liksom spärrade vägen.

De gick ut på perrongen, där det redan hade samlats mycket folk, stannade där och lutade sig mot väggen. Maklakov hade till hälften slutit ögonen med ögonfransarna, som om han hade somnat. Gendarternas sporrar klirrade, och en slank, svartögd kvinna med solbrynt ansikte lät höra ett ungdomligt, välklingande skratt.

»Lägg henne på minnet, hon som skrattar där, och gubben bredvid henne!« viskade Maklakov till sin ledsagare. »Hon heter Sara Lurje, är barnmorska och bor på Sadovajagatan nr. 7. Hon har suttit i fängelse och varit i förvisning. En mycket slipad kvinna! Gubben är också en före detta förvisad, journalist...«

Plötsligt, som om någonting skrämt honom, drog han med en rask handrörelse ned mössan i pannan och fortfor med ännu lägre röst:

»Den länge där, i den svarta rocken och den lurviga mössan, den rödhåriga — ser ni honom?«

Jevsej nickade.

»Det är författaren Mironov... Fyra gånger har han suttit i fängelse i olika städer...«

Den svarta järnlarven med ett horn på huvudet och tre ögon av eld ankom just, dånande med sin väldiga kropps metall, gav till ett tjut, krälade snabbt in på stationen, stannade, väste ondskefullt och fyllde luften med sin täta, vita andedräkt. En het, svettig lukt slog emot Klimkovs ansikte, och framför hans ögon skymtade folk förbi såsom jäktande, svarta små figurer.

Det var första gången, Jevsej såg denna järnmassa på så nära håll. Den föreföll honom levande och begåvad med förnimmelseförmåga. Men medan den oemotståndligt drog hans uppmärksamhet till sig, så väckte den samtidigt inom honom en fientlig och kuslig föraning. Ur minnet såg han framför sig, hur eldögonen blänkte bländande och hotfullt — runda, strålande — hur de stora, röda hjulen vred sig, och hur den blänkande dragstången av stål höjde och sänkte sig likt en väldig kniv...

Plötsligt gav Maklakov till ett svagt rop.

»Vad är det?« frågade Jevsej.

»Ingenting!« svarade detektiven förargat. Hans kinder hade rodnat, och han bet sig i läpparna. Hans blick lät Jevsej förmoda, att han iakttog författaren, vilken tvinnande sin mustasch makligt gick perrongen fram bredvid en äldre, undersätsig man i uppknäppt överrock och sommarhatt på det stora huvudet. Den äldre gapskrattade högt, höjde sitt skäggiga, röda ansikte och utropade:

»For och for...«

Författaren lyfte på mössan och hälsade på någon — hans huvud var slätsnaggat, han hade hög panna, utstående kindknotor, bred näsa och smala ögon. Detta ansikte tycktes Klimkov grovt och obehagligt. En stor röd mustasch tillade honom något soldataktigt, hårt.

»Låt oss gå!« sade Maklakov. »De åker förmodligen tillsammans. Vi måste vara ytterst försiktiga; för han, som just kom, är en erfaren man...«

På gatan hejdade han en droska igen och befallde kusen:

»Följ efter den vagnen, där!«

Han satt länge och teg, krokryggig, och lät sig skakas om i hela kroppen. Sedan mumlade han tyst:

»I fjor sommar var jag hos honom på husundersökning...«

»Hos författaren?« frågade Jevsej.

»Ja. Kör vidare, kusk!« befallde Maklakov hastigt, sedan han märkt, att ekipaget framför hade stannat.

Någon minut senare hoppade han ur droskan, stack till kusken några slantar och sade till Jevsej: »Vänta litet!« och så försvann han in i det fuktiga mörkret. Man hörde hans röst:

»Ursäkta — är detta Jakovlevs hus?«

Någon svarade honom med dov röst:

»Nej, Pertsevs.«

Lutad emot planket räknade Jevsej Maklakovs nu långsammare steg och tänkte:

„Så enkelt det är att övervaka folk. . .“

Spionen kom tillbaka och sade misslynt:

»Här har vi ingenting att göra. I morgon bitti tar ni på er andra kläder och så skall ni bevaka detta hus.«

Han gick nu gatan framåt, och hans hastiga tal hamrade Jevsej i öronen likt en trumvirvel.

»Lägg er på minnet folks ansikten, klädedräkten och sättet att gå för dem, som kommer och går i denna bostad. Folk som fullkomligt liknar varandra finns inte, var och en har något eget. Ni måste lära er att genast uppfatta dessa egenheter hos människan — ögonens särdrag, röstens, det sätt, som någon håller händerna, medan han går, hur han tar av sig mössan för att hälsa. Denna tjänst kräver framför allt ett gott minne. . .«

Jevsej hade en känsla av, att detektiven talade till honom med återhållen fientlighet.

»Ni har ett ansikte, som man alltför lätt lägger märke till, särskilt ögonen. Det duger inte, ni får inte gå omkring utan förklädnad, utan någon syssla. Till kroppsbyggnaden och även för övrigt så skulle ni kunna ge er ut för att vara nasare. Ni måste skaffa er en låda med varor — knappnålar, synålar, kantband, andra tygband och allehanda småsaker. Jag skall säga till om, att man ger er en varulåda — sedan kan ni gå omkring till köken och bekanta er med tjänstefolket. . .«

Han tystnade, tog av sig skägget, gömde det i fickan, satte mössan till rätta och började gå långsammare.

»Tjänstefolket är alltid redo att skaffa sina herrskap obehag. Man kan lätt pumpa dem på hemligheter. I synnerhet kvinnfolken — köksorna, barnpigorna, hembiträdena. De sladdrar gärna. Men — nu är jag alldeles genomfrusen!« avbröt han plötsligt med förändrad röst undervisningen. »Låt oss gå in på någon krog!«

»Jag har inga pengar. . .«

»Lappri!«

På krogen beställde han i en herremans stränga ton:

»En stor konjak och två öl! Vill ni också ha en konjak?«

»Nej, jag dricker inte«, svarade Jevsej konfunderat.

»Det är bra!«

Polisspionen såg Klimkov uppmärksamt i ansiktet, strök sin mustasch till rätta, slöt ögonen någon minut och sträckte på hela kroppen, så att det knakade till i lederna. När han druckit upp konjaken, tog han på nytt halvhögt till orda:

»Det är också bra, att ni är så förtegen. . . Vad är det, ni tänker på, vad?«

Jevsej sänkte huvudet och svarade:

»På mig själv. . . «

»Och närmare bestämt?«

Maklakovs ögon lyste mjukt, och Jevsej svarade uppriktigt:

»Jag tror, det kanske vore bättre för mig att gå i kloster. . . «

»Tror ni på Gud?«

Jevsej tänkte efter och sade sedan, som hade han velat ursäkta sig:

»Ja, jag tror! Men jag skulle inte göra det för Guds skull utan för min egen. Vad är väl jag inför Gud?«

»Nå, kom igen, låt oss dricka ur. . . «

Klimkov drack tappert upp det kalla, beska ölet — det fick honom att rysa. Sedan slickade han sig om läpparna och frågade:

»Får ni ofta stryk?«

»Vem? Jag?« utropade polisspionen på samma gång förvånat och förnärligt.

»Inte ni själv, utan över huvud taget — spionerna?«

»Man skall säga *agenter* och inte spioner«, rättade Maklakov honom småleende. »Mig har de ännu inte gett stryk.«

Han försjönk i tankar. Hans axlar sjönk, hans rygg kroknade, och en skugga gled över det vita ansiktet.

»Vår tjänst är ett hundliv. Folk ser ganska snett på oss!« sade han med helt låg röst och böjde sig plötsligt, leende med hela ansiktet, fram emot Jevsej. »På fem år har jag bara en enda gång upplevat, att någon har bemött mig mänskligt. Det var hos Mironov. Jag kom till honom i distriktsinspektörs uniform tillsammans med några gendarmer. Jag kände mig dålig, hade feber, kunde knappt hålla mig på benen. Han tog artigt emot oss, verkade bara en smula förlägen och skrattade för sig själv, som om han drev med oss. En storvuxen karl med långa armar och mustasch liksom morrhåren på en katt. Där går han tillsammans med oss från det ena rummet till det andra, säger „ni“ till alla, och när han stöter till någon, så ursäktar han sig. För oss alla var det något pinsamt att vara i hans närhet, såväl för översten och allmänne åklagaren som för oss småfåglar. Alla kände till denne man, hans porträtt

trycktes i tidningarna, till och med i utlandet var han känd — och så kom vi till honom om natten... det var liksom skamligt! Jag ser, hur han tittar på mig — sedan kom han fram till mig och sade: „Skulle ni inte hellre sätta er ned? Ni är inte frisk, det syns, så sätt er då!“ Med dessa ord fick han mig nästan att trilla baklänges. Jag satte mig ned. Jag tänkte: „Låt mig vara i fred!“ Men han sade: „Vill ni inte ta ett pulver?“ Alla tiger; ingen tittar på honom eller på mig.«

Maklakov skrattade tyst för sig själv.

»Han gav mig kinin i ett litet oblat, och jag tuggade sönder det. I munnen hade jag en outhärdligt besk smak, i själen — ett uppror. Jag känner det, som om jag skall falla omkull, om jag skulle resa mig upp. Då blandade sig översten i och befallde, att man skulle ta med mig till polisstationen. Ja, därmed var för resten också husundersökningen avslutad. Allmänne åklagaren sade till honom: „Jag måste arrestera er...“, „Om det är nödvändigt, så arrestera mig!“ sade han. „Var och en gör just det, han kan...!“ Rent ut så enkelt sade han det — med ett leende!...«

Jevsej tyckte om berättelsen. Han upplevde den som en smekning. Den tände inom honom en önskan att behaga Maklakov.

„Han är en god människa“, bekräftade han sin uppfattning om detektiven.

Denne suckade emellertid djupt, beställde åt sig ännu ett glas konjak och drack långsamt ur det. Plötsligt sjönk han ihop och fick ett mager utseende, hans kinder kom att se håliga ut och han lät huvudet sjunka mot bordet.

Jevsej fick lust att säga något, men alla möjliga ord irrade i vanvetlig fart omkring i huvudet på honom. Han kunde inte sammanställa dem till klart och tydligt tal. Till sist — efter många ansträngningar — fann Jevsej något att fråga om:

»Är han också i våra fienders tjänst?«

»Vem?« frågade detektiven, i det han knappt höjde på huvudet.

»Den där författaren...«

»Hos vilka då — våra fiender?«

Jevsej blev förlägen. Med läpparna föraktfullt förvridna glodde detektiven rätt framför sig. I hans röst kunde man uppfatta ett hån. Utan att invänta svaret reste han sig, slängde ett silvermynt på bordet, sade »Skriv upp det!« till någon, satte mössan på huvudet och började utan att säga ett ord till Klimkov gå åt dörren. Jevsej följde honom på tåspetsarna men vågade inte ta på sig mössan.

»I morgon vid niotiden är ni på plats, klockan tolv blir ni avläst!« sade Maklakov ute på gatan till honom, stoppade händerna i rockfickorna och försvann.

„Han sade inte ens adjö!“ tänkte Jevsej bittert, medan han gick igenom de folktomma gatorna.

Han mådde illa, mörker omgav honom på alla sidor, det var kallt, ur munnen trängde ölets klibbiga, beska smak ned i bröstet, hjärtat bultade oregelbundet, men i hans huvud yrde tröga tankar likt tunga höstsnöflingor omkring:

„Då har jag avverkat en dags tjänst nu... Om ändå bara någon skulle börja tycka om mig!“

Kapitel X

På natten drömde Jevsej, att hans kusin Jasjka satt över bröstet på honom, höll strupgrepp på honom och försökte strypa honom... Han vaknade och hörde ifrån Pjotrs rum dennes arga, torra röst:

»Jag struntar i det ryska riket och alla dessa dumheter... «

En kvinna gav till ett gapskratt, och en fin röst sade:

»Sch, vråla inte!... «

»Jag har inte tid att reda ut, vem som har rätten på sin sida och vem som är skyldig — jag är inget dumhuvud. Jag är ung och behöver leva. Den skurken håller föreläsningar för mig om självhärskardömet där, och då måste jag tillsammans med allsköns pack flänga omkring som lakej i fyra timmar. Jag är öm i fötterna och har ont i ryggen utav allt bugandet. Om självhärskardömet är er så kärt, då får ni inte vara så fästade vid pengarna. För en spottstyver säljer jag inte min stolthet till självhärskardömet. Djävulen ta' er!«

Men efter några timmar satt Jevsej på kantstenen mitt emot Pertsevs hus. Han hade länge gått av och an på gatan framför huset, hade räknat dess fönster, stegat upp dess längd, studerat husets av ålder grånade fasad i alla dess enskildheter, hade sedan till sist blivit trött och satt sig på kantstenen. Emellertid fick han inte tillfälle att vila ut, ty författaren kom nu med rocken kastad över axlarna, utan galoscher men med mössan snett på huvudet ut ur huset och begav sig över gatan rakt emot honom.

„Nu kommer han att ge mig på truten!“ tänkte Jevsej, medan han såg in i det stränga ansiktet och de rynkade, röda ögonbrynen. Han försökte resa sig upp och gå därifrån men förmådde det inte, förlamad av skräck.

»Varför sitter ni här?« hördes en arg röst.

»Därför... «

»Packa er iväg!«

»Jag får inte... «

»Här är ett brev — gå och överlämna det till den, som har skickat hit er.«

De stora, blå ögonen blixtrade befallande. Jevsej ägde inte styrka att vägra denna blick lydnad. Han vände ansiktet åt sidan och mumlade:

»J-jag har inte tillåtelse att ta emot något av er. Inte tala med er heller...«

Författaren log bistert och stack kuvertet i Jevsejs hand.

Klimkov gick sin väg hållande brevet med högra handen i bröst-höjd såsom något livsfarligt, vilket hotade bringa honom någon oerhörd olycka. Det värkte liksom av köld i hans fingrar, och i hans huvud hamrade envist den ängsliga tanken:

„Vad skall det nu bli av mig?“

Men plötsligt fick han se, att kuvertet inte var igenklistrat. Det förbluffade honom. Han stannade till, såg sig omkring, drog snabbt ut brevet och läste:

„Ta bort detta träbeläte ifrån mig. Mironov.“

Jevsej andades lättat ut.

„Det måste jag nu ge Maklakov“, tänkte han. „Och så skäller han ut mig...“

Hans förskräckelse försvann, men likväl tryckte honom den tanken, att han ännu en gång misslyckats med att vara den detektiv till lags, vilken han tyckte så bra om.

Han fick tag i Maklakov vid middagen i sällskap med en liten skelögd karl klädd i svart.

»Får jag presentera er! Klimkov — Krasavin.«

Jevsej stack handen i fickan efter brevet och sade förläget:

»Det gick så, att...«

Maklakov höll upp handen emot honom.

»Berätta det senare!...«

Hans ansikte var trött, ögonen grumliga, och det vita, raka håret var tillrufsats.

„Han söp sig tydligen full i går kväll!“ tänkte Jevsej.

»Nej, Timofej Vasiljevitj«, började den skelögde kyligt och eftertryckligt. »Ni har bestämt fel. Varje sak har sina behagliga sidor, när man är den hängiven...«

Maklakov såg på honom och svepte i ett enda drag ett stort spetsglas brännvin.

»De andra är människor, och vi är också människor, men det betyder ingenting.«

Den skelögde lade märke till, att Jevsejs omkringirrande ögon iakttog honom, och tog på sig sina hornbågade glasögon. Han rörde sig mjukt och smidigt likt en svart katt. Hans tänder var små och spetsiga, näsan rak och skarp. När han talade, rörde sig hans skära öron. De krokiga fingrarna knådade hela tiden flitigt kulor av brödets inkråm, vilka han lade i en ring längs kanten på sin tallrik.

»En medhjälpare?« frågade han och nickade åt Jevsej.

»Ja...«

Krasavin nickade och talade sedan flitigt vidare, medan han tvinade sina fina, mörka mustascher:

»Man kan naturligtvis inte trampa sitt levnadsöde på svansen, Timofej Vasiljevitj, efter Herren Guds lag växer barnen upp, och de gamla dör — men allt detta angår bara inte oss — vi har fått oss vår uppgift förordnad — man har anvisat oss: fånga in de människor, som stör ordningen och överträder lagen, inget mer! En besvärlig syssla, som kräver mycket förstånd, om man skall jämföra med något... i stil med jakt...«

Maklakov reste sig ifrån bordet, gick in i en vrå och vinkade Jevsej till sig: »Nå, vad är det?«

Jevsej överlämnade honom kuvertet. Detektiven läste igenom brevet, gav Jevsej en förundrad blick, läste det en gång till och frågade tyst:

»Var kommer detta från?«

Jevsej svarade med en förlägen viskning:

»Han gav mig det själv. Han kom ut på gatan...«

I väntan på en utskällning eller ett slag hade han dragit in huvudet emellan axlarna. Men han fick nu höra ett lågt skratt och höjde försiktigt på huvudet igen. Detektiven såg med ett brett leende på kuvertet. Hans ögon lyste muntert.

»Ack, ni underlige kuf!« sade han. »Men håll tyst om det!«

»Får man lyckönska er till ett framgångsrikt uppdrag?« frågade Krasavin.

»Ja, det får ni!« sade Maklakov. »Och japanerna har ändå gett oss en ordentlig blåsning, Gavrila!« ropade han glatt och gnuggade händerna.

»Din glädje kan jag i detta fall inte alls dela!« sade Krasavin och viftade med öronen. »Även om det var mycket lärorikt för oss, såsom många uttrycker sig, så är dock ryskt blod utgjutet och en brist på styrka lagd i dagen.«

»Men vem bär skulden?«

»Japanen. Vad är det, han behöver? Varje rike bör leva inom sitt eget område...«

De började tvista, men Jevsej, som gladde sig åt Maklakovs förhållningssätt, hörde inte på dem. Han mönstrade detektivens ansikte och tänkte för sig själv, att det måste vara gott att bo tillsammans med denne i stället för med Pjotr, som svor åt överheten och i gengäld kunde bli arresterad, såsom man hade arresterat Flöjten.

Krasavin gick sin väg. Maklakov tog fram brevet, läste det en gång till, såg på Jevsej och gav till ett gapskratt.

»Alltså, ni säger inte ett ord om detta — inte till någon! Var det han själv, som kom ut?«

»Ja. Han kom ut och sade: „Packa dig iväg!“« Jevsej log skuldmedvetet.

Detektiven såg kisande ut igenom fönstret och sade långsamt:

»Ni måste ägna er åt handel, såsom jag redan sagt. Idag är ni ledig, jag har inga fler uppdrag åt er. Adjö!«

Han räckte honom handen. Jevsej tryckte den tacksamt och gick lycklig därifrån.

Kapitel XI

Efter några veckor började han känna sig varmare i kläderna.

Varje morgon dök han upp varmt och bekvämt klädd med en låda full av kortvaror på bröstet — på en av de krogar, där spionerna brukade träffas, på polisstationen eller också i en kollegas våning. Där gav man honom enkla, lättfattliga uppgifter: „gå till det eller det huset, bekanta dig med tjänstefolket och pumpa dem på upplysningar om, hur herrskapet lever!“

Så gick han då och ansträngde sig från första början att besticka tjänstefolket genom låga priser på varorna eller små gåvor. Sedan frågade han försiktigt ut dem om allt det, som han var befalld att ta reda på. Tyckte han, att de insamlade upplysningarna var otillräckliga, så fyllde han själv ur eget huvud i så, att han tänkte ut det saknade i överensstämmelse med den plan, som den känslösamme och fete gamle Solovjov ritat upp för honom.

»Dessa människor, som är intressanta för oss«, hade denne då sagt med sliskig, självbelåten röst, »har allesamman likadana vanor — de tror inte på Gud, går inte i kyrkan, klär sig illa men är artiga i umgänget. De läser många böcker, sitter uppe länge om nätterna, har ofta gäster men dricker knappt något brännvin och spelar inte kort. De talar om främmande stater och ordningar, om socialism åt arbetarna, om frihet åt folk. De talar också om fattigt folk och de säger, att man måste få det att göra uppror emot vår självhärskare, slå hela regeringen sönder och samman, bemäktiga sig de högre ämbetena och medelst socialismen införa livegenskapen på nytt — då skall de själva få sin fulla frihet.«

När han hade kommit så långt, brukade spionens varma stämma stocka sig. Då hostade han till och suckade känslösamt:

»Friheten! Nå ja, den tycker naturligtvis var och en om, alla och envar vill ha den. Men ge mig den, så skall jag kanske bli den störste skurken på jordklotet — så är det! Till och med ett barn kan man

omöjligt ge full frihet. De heliga fäderna var Gudi behagliga, men de dukade dock under för köttets frestelser och syndade med allra största besked. Icke genom friheten utan genom fruktan hålles folks liv ihop — underkastelsen under lagen är outhärlig för människorna. Men revolutionärerna förnekar lagen. De fördelar sig på två partier: det ena vill med bomber och andra dylika medel genast förintä ministrarna och övrigt tsartroget folk. De andra säger: det har sin tid, först måste vi göra allmänt uppror, sedan kan vi avrätta allesamman på en gång.»

Solovjov riktade eftertänksamt blicken uppåt, teg en stund och fortfor sedan:

»För oss är det svårt att bli klok på deras politik. Kanske... förstår de själva verkligen något av det. Men för oss är det alltsammans skadliga drömmerier. Vi fullgör tsarens vilja, Guds smorde, som det i sin tur åligger att svara för oss inför Gud. Vi måste däremot göra det, man befäller oss. För att nu vinna revolutionärernas förtroende, så måste man beklaga sig: över livet, som påstås vara så tungt för de fattiga, eller över polisen, som påstås förtrycka och trakassera alla människor, och över det, att inga lagar finns — enligt vad de säger — emot detta. Även om dessa människor är inriktade på missgärningar, så är de likväl godtrogna. Alltså låter de alltid lura sig. Hos deras tjänstefolk måste du gå särskilt slugt till väga, de är inte heller dumma. Låt dem köpa dina varor billigare, där det behövs, för att de skall vänja sig vid dig och börja uppskatta dig. Men akta dig för att väcka misstankar genom att låta det gå så långt, att de frågar sig: Vad nu, vad står på? Han säljer allt så billigt och är samtidigt så nyfiken i sina frågor. Det bästa är, om du skaffar dig en väninna ibland dem — någon sådan där yppig, eldig liten sak. Det kommer att göra dig gott i alla avseenden. Hon kommer även att sy dig en skjorta ibland, låta dig övernatta hos henne och allt, som du vill veta, kommer hon att utspeja och nosa upp, den lilla, söta lilla musen. Det är långt, man kan sträcka ut armen med hjälp av en kvinna!«

Denne rundlagde, koppärrige karl med de knubbiga läpparna och håriga händerna talade oftare än alla andra om kvinnfolk. Han dämpade sin mjuka stämma till en viskning; hans hals blev fuktig av svett; benen rörde sig oroligt; de frans- och ögonbrynslösa, mörka ögonen blev oljigt simmiga. Jevsej tyckte, att Solovjov alltid luktade av varmt, fett och fördärvat kött.

Medan Jevsej ännu tjänstgjort hos den vanliga polisen, hade man där berättat om spionerna såsom om folk, vilka visste allt och hade allt i sina händer. Överallt hade de vänner och medhjälpare. De skulle kunna fånga alla farliga människor på en gång men gjorde det inte,

eftersom de inte ville beröva sig själva sin tjänst för framtiden. När de tillträdde tjänsten i skyddspolisen, måste var och en av dem avlägga ed på att ingen skona — varken mor, far eller bror — och inte tala med varandra ett ord om den hemliga sak, som de svurit att tjäna hela livet.

Jevsej hade förväntat sig att få se några sträva figurer. Han hade trott, att de skulle vara fåordiga, deras tal obegripligt för vanligt folk, och att var och en av dem skulle förfoga över en trollkarls underbara skarpsyn, som kunde läsa en människas tankar.

När han nu iakttog dem, såg han klart och tydligt, att dessa människor inte bar på något ovanligt. För honom var de varken sämre eller farligare än andra. Det tycktes honom till och med, som om de levde vänskapligare än det annars var vanligt ibland folk, öppenhjärtigt berättade om sina fel och misslyckanden, ofta skrattade åt sig själva; och att de alla lika ivrigt — mer eller mindre argt — svor över sina överordnade.

Man kände, att de alla var nära knutna till varandra, och man märkte deras omsorg om varandra. Förekom det emellanåt, att någon blev försenad eller inte dök upp till en sammankomst, så var alla uppriktigt oroade. De skickade då Jevsej, Zarubin eller någon annan ur den mångtaliga gruppen av „medhjälpare“ ut för att leta efter den saknade på andra mötesplatser. Frånvaron av penninggirighet hos flertalet var iögonfallande liksom deras beredvillighet att dela med en kamrat, som förlorat i kortspel eller annars låtit sina rubler gå upp i rök. Alla älskade de hasardspel, kortkonster fängslade dem liksom barn, och de avundades falskspelarna deras skicklighet.

Avundsjukt underrättade de varandra om sina överordnades dryckeslag, skildrade utförligt kända skörlevnadskvinnors kroppsbyggnad och dryftade lidelsefullt könsförbindelsernas mångfaldiga tillvägagångssätt. De flesta var ogifta, nästan alla var ännu unga, och fruntimret var för var och en av dem någonting i stil med brännvinet — det lugnade och vaggade till sömns, man kunde återhämta sig med hjälp av det efter oron under tjänstens hundliv. Nästan alla hade oanständiga fotografier i fickan, vilka de visade upp för varandra och granskade, varvid man yttrade nedrigheter, som hos Jevsej väckte skarp, berusande nyfikenhet men ibland även misstro och äckel. Han visste, att somliga av dem ägnade sig åt sodomi, att väldigt många var smittade med hemliga sjukdomar samt att de alla drack omåttligt och blandade brännvin med öl eller öl med konjak, då de alltid eftersträvade att berusa sig så snabbt som möjligt.

Det var bara några få, som i sin tjänst lade ned en jägares tävlingsiver, skröt med sin skicklighet och utmålade sig själva som hjältar. Fler-talet fullgjorde sin tjänst med uttråkad rutin enbart.

I sina samtal om de människor, de hade att spåra upp likt villebråd, var det nästan aldrig det ur Sasjas tal skummande, liksom ur en kokande källa framvällande, ursinniga hat, som förde ordet. Det var en viss Mjelnikov, som skilde ut sig — en kraftig, hårig karl med tjock, bullrande basröst. Han hade ett märkligt sätt att gå med framåtböjd nacke, hans mörka ögon föreföll alltid spänt invänta någonting. Han talade föga, men det tycktes Jevsej, som om denne man oupphörligen tänkte på någonting förskräckligt. Krasavin lade man märke till genom hans kalla ondska, och Solovjov genom det vällustiga välbehag, med vilket han talade om slagsmål, blod och kvinnfolk.

Bland ungdomen jäktade Jakov Zarubin omkring. Han var alltid bekymrad, hade alltid någonting att fråga alla om, och när han åhörde samtalen om revolutionärerna, rynkade han bistert ögonbrynen och skrev något i en liten anteckningsbok. Han ansträngde sig att vara alla viktiga detektiver till lags, men det var tydligt, att ingen tyckte om honom, och på hans anteckningsbok tittade man misstänksamt.

Om revolutionären talade de flesta likgiltigt, liksom om någon, man har tröttnat på: ibland hånfullt, såsom om en märklig kuf, men emellanåt nog så förtretat, som om det handlade om ett barn, vilket ställer till rackartyg och förtjänar straff. För Jevsej kom det att förefalla, som om alla revolutionärer bara vore tomma i huvudet, liksom några, som man inte behövde ta allvarligt, vilka själva inte visste, vad de ville, utan endast införde oro och oordning i livet.

En gång frågade Jevsej Pjotr:

»Ni har brukat säga, att revolutionärerna är mutade av tyskarna, men nu säger man något helt annat. . . «

»Vad då, annat?« frågade Pjotr förargat.

»Att revolutionärerna är fattiga och dumma. . . men om tyskarna säger man ingenting mer.«

»Fan anamma! Kan det inte göra dig det samma? Gör det, som de befäller dig — din färg är ruter, så spela då ruter. . . «

Från Sasja ansträngde sig Klimkov att hålla sig så långt borta som möjligt — jodoformlukten och den snörvlande, elaka rösten stötte bort honom, och den sjukes olycksbådande ansikte skrämde honom.

»De kanaljerna!« skällde Sasja över de överordnade. »Man ger dem miljoner — åt oss kastar de några ynka spottstyvvar, men på kvinnfolken och vissa unga herrar, som påstås arbeta i de fina kretsarna, slösar de bort hundratusenden. Men revolution är det inte de fina kretsarna,

inte herrskapen, som gör — det måste man veta, era idioter — utan revolutionen växer där nere, i jorden, i folket. Ge ni mig fem miljoner — och på en månad skall jag hämta upp revolutionen på gatan till er, slita fram den ur de mörka hörnorna och ut i ljuset. . . »

Han smidde ständigt fruktansvärda planer på allt skadligt folks allmänna utrotande. Hans ansikte färgades då blygrått, de röda ögonen blev underligt matta och spottet stänkte ur munnen på honom.

Det var uppenbart, att alla äcklades av honom men samtidigt fruktade honom. Den ende, som undvek mellanhavanden med honom och till och med varken vid hälsning eller avsked tog honom i hand, var Maklakov.

Sasja, som skällde alla de andra kamraterna för dumskallar och gjorde sig lustig över var och en av dem, medgav helt uppenbart Maklakov en särställning, talade alltid mycket allvarligt med honom — synbarligen hellre än med de övriga — och skällde inte på honom ens bakom hans rygg.

När Maklakov en gång åter gick sin väg som vanligt utan att säga adjö till honom, sade Sasja:

»Han äcklas inför mig, ädlingen! Det har han, djävulen ta' honom, rätt till! Hans förfäder bodde i rum med högt i tak, andades ren luft, åt hälsosam föda och bar rena underkläder. Och han med. Jag är däremot bonde, jag är född och uppfödd som ett djur, i smuts, med löss, på svart bröd med agnar i. Hans blod är bättre än mitt, säkert. Såväl blod som hjärna.«

Han tystnade och tillade sedan vresigt men likväl utan hån i rösten:

»De talar om folks jämlikhet, dessa idioter. De är bedragare, dessa herrskapsskurkar. De predikar jämlikhet därför, att de är ett kraftlöst pack och själva inte klarar av någonting. „Du är precis en sådan människa som jag; så gör då, så att jag kan leva bättre“ — det är jämlikhetens teori!«

Mjelnikov, som utförde spioneritjänster ibland arbetarna, instämde buttert:

»Ja, de är bedragare allihop. . . »

Medan han nickade bekräftande med det tillrufsade svarta huvudet, knöt han de håriga nävarna hårt.

»Man måste slå ihjäl dem, liksom bönderna slår ihjäl hästtjuvar!«
tjöt Sasja till.

»Slå ihjäl — det vore för tjockt, men på öronen då och då, det skulle man ge en sådan herre!« sade detektiven Tjasjin — en lockig, vek, spetsnäst liten karl och framstående biljardspelare. »Ta till exempel följande nedriga fall: För en vecka sedan spelar jag med en herre på

Kononovs gästgiveri. När jag tittar närmare på honom — är personen liksom bekant. Nå, alla hönor har fjädrar! Han ser också skarpt på mig — glo bara, av det bleknar jag inte. Tre rubel och sex flaskor öl hade jag redan plockat honom på, vi håller just på att dricka, när han plötsligt reser sig upp och säger: „Jag känner igen er! Ni är detektiv! När jag låg vid universitetet,“ säger han, „fick jag tack vare er vänlighet uthärda fyra månader i fängelse, ni“ säger han, „är en skurk!“ Först blev jag rädd, men jag tog snart mod till mig: „Ni satt inte alls inne på grund av min vänlighet utan till följd av er egen politik; det angår inte mig längre, men att jag däremot dag och natt i nästan ett års tid i alla sorters väder fick ränna efter er och måste ligga tretton dagar på sjukhus — det är då ett, som är säkert!“ Det var lätt för honom att uttala sig, den svinpälsen! Han har ätit sig till kinder så trinda som en prästs, bär guldklocka och slipsnål av guld med en ädelsten i. . . «

Akim Grochotov, en bildskön karl med en skådespelares rörliga ansikte, menade:

»Jag känner också till sådana. I ungdomen vill de ställa allt på huvudet, men när de uppnår allvarlig ålder, promenerar de stillsamt tillsammans med sin fru och är för levebrödets skull till och med beredda att arbeta hos oss i skyddspolisen. Det är en naturlag! . . . «

»Men det finns även en del ibland dem, som inte kan något annat än att ställa till med revolutioner — det är de allra farligaste!« sade Mjelnikov.

»J-ja!« utbrast Krasavin, precis som om han avlossat ett skott, och hans skelande ögon vidgades lystet.

En gång frågade Pjotr, när han förlorat i kortspel, trött och förargat:

»När skall detta långtrådiga någon gång ta slut?«

Solovjov gav honom en blick och tuggade med sina tjocka läppar.

»Den saken har man inte anvisat oss att avgöra«, sade han. »Vår uppgift är mycket enkel: har man fått fast en farlig typ, som överheten gjort en uppmärksam på, eller om man själv efter eget förstånd uppsparat en, och om man gjort alla efterforskningar och iakttagelser enligt föreskrifterna, lämnat in sin rapport till de överordnade, så kan de sedan göra med den, vad de vill. För mig skulle de gärna få flå av dem skinnet livs levande — politiken angår inte oss. . . En gång hade vi en agent, Grisja Sokovnin hette han, som började diskutera allt möjligt — och han dog till sist i lungsot på fängelsesjukhuset. . . «

Oftast utvecklade sig samtalen så.

Vjekov, en frisör, vilken alltid gick brokigt och moderiktigt klädd, en anspråkslös, stillsam man, berättade:

»I går arresterade man tre personer. . . «

»Tänk, en sådan nyhet!« svarade någon likgiltigt. Vjekov ville emellertid ovillkorligen berätta för kamraterna allt, han visste. I hans små ögon tändes en gnista av stilla envishet, och hans röst fick en frågande ton:

»På Nikitskajagatan håller herrar revolutionärer tydligen på att kläcka ut någonting igen — de är mycket ivrigt sysselsatta där... «

»Dumbommar! Där är alla gårdskarlarerna upplärda... «

»En gårdskarlar kan man dock muta«, anmärkte Vjekov försiktigt.

»Dig också. Man kan muta alla människor, det är bara en fråga om priset... «

»Har ni redan hört, bröder, att Sekatjov vann sjuhundra rubel i går!«

»Han fuskar.«

»J-ja — men han är inte någon falskspelare, utan en ung gud... «

Vjekov såg sig förvirrat leende omkring och rättade sedan tigande och omsorgsfullt till sin kostym.

»Det har kommit ut en ny proklamation!« förkunnade han en annan gång.

»Dem finns det många av! Det kan väl inte fan hålla reda på, om en sådan är gammal eller ny!... «

»Men det är mycket ont i dem.«

»Har du läst den?«

»Nej. Filipp Filippovitj berättade det. „Det är en ny“, sade han och förargade sig.«

»Cheferna förargar sig alltid — det är en naturlag!« anmärkte Grochotov suckande.

»Vilka läser väl dessa proklamationer!«

»Nå, man läser dem! Till och med mycket... «

»Än sedan? Jag har ju också läst en del och har inte blivit mörkhårig av dem utan har behållit mitt röda hår. Huvudsaken är inte proklamationerna, utan bomberna... «

»En proklamation exploderar inte... «

Men de talade inte gärna om bomber. Nästan varje gång, som någon berörde detta samtalsämne, vinnlade sig alla ansträngt om att föra in samtalet på andra ämnen.

»I Kazan har guldföremål för fyrtiotusen rubel stulits!«

Någon förfrågade sig livligt:

»Har de gripit tjuvarna?«

»Man kommer att få dem fast!« spådde en annan buttert.

»Nå, till dess kan de leva livets glada dagar... «

Sedan sänkte sig avunden likt en dimma över dem alla. De försjönk i drömmier om vidlyftiga dryckeslag, kortspel med hög insats och dyra kvinnfolk.

Mjelnikov intresserade sig mer än de andra för krigets gång och frågade ofta ut Maklakov, som uppmärksamt läste i tidningarna, om det:

»Ger de oss alltjämt stryk?«

»Ja.«

»Vad är då orsaken?« utbrast Mjelnikov oförstående och spärrade upp ögonen. »Finns det då för litet folk?«

»Förståndet räcker inte till!« avgav Maklakov torrt sitt utlåtande.

»Arbetarna är missnöjda. De begriper inte. De säger, att generalerna är mutade...«

»Säkert!« blandade sig Krasavin i. »De är ju inte alls ryssar.« Han lät ett par oanständiga svordomar följa. »Vad är vårt blod värt för dem?«

»Blod är billigt!« sade Solovjov och log underligt.

Överhuvud taget talade de ogärna om kriget. De tycktes vara besvärade inför varandra, som om var och en av dem fruktade att råka säga något farligt ord. Under nederlagens dagar drack de alla mer brännvin än vanligt. När de sedan supit sig fulla, grälade de om struntsaker. Var Sasja närvarande vid sådana samtal, brusade han varje gång upp och skällde:

»Era missfoster! Ni begriper ingenting alls!«

Som svar fick han då av somliga ett urskuldande leende, medan andra teg med mörka blickar. Emellanåt var det någon, som sade med låg röst:

»För fyrtio rubel i månaden begriper man inte mycket...«

»Man borde utrota er!« skrek då Sasja gällt.

Många blev sjuka av att gå i ständig fruktan för att bli slagna och för döden. För somliga, såsom Jelizar Titov, blev det tvunget att vårdas för denna fruktan på dårhuset.

»I går spelade jag på klubben«, berättade Pjotr en gång konfunderat, »Plötsligt känner jag ett tryck i nacken och en kyla i ryggen. Jag ser mig om — i hörnet står en lång man och mäter mig med blicken. Jag kunde inte fortsätta spela! Jag reser mig upp från bordet och får se, hur också mannen i hörnet rör på sig. Jag sprang längs baktrappan, ned på gården, ut på gatan. Sedan kunde jag inte mer. Det kändes, som om han kom gående efter mig. Jag kallade till mig en droska, åkte iväg, satte mig vänd på sidan och tittade bakåt. Plötsligt har han dykt upp någonstans ifrån, han korsar gatan, alldeles framför hästen — kanske

var det inte alls han, men i ett sådant ögonblick tänker man inte längre efter — som jag skre-ek! Han stannade, jag hoppade ur droskan och sprang iväg. Kusken efter mig. Men om jag inte sprang, så ta mig fan!»

»Så kan det gå till!« sade Grochotov leende. »Jag fick också en gång gömma mig på en gård, och det var ännu värre. Så kröp jag upp på taket och satt där ända till gryningen bakom en skorsten. Människan måste frukta människan — det är en naturlag...«

En dag kom Krasavin blek och svettig med stelt stirrande ögon. Han tryckte händerna mot tinningarna och meddelade tyst och surmulet:

»Nu har de varit efter mig...«

»Vilka då?«

»De förföljde mig... alla...«

Solovjov försökte lugna honom:

»Det är ju mycket folk, som ränner efter en, Gavrilusjka...«

»Jag märkte på stegen, att det var mig, det gällde!«

Under mer än två veckors tid såg Jevsej inte till Krasavin.

Spionerna förhöll sig godmodigt emot Jevsej, och om de emellanåt skrattade åt honom, så förolämpade dessa skratt inte Jevsej. När han förargade sig över sina egna fel, tröstade de honom:

»Du vänjer dig! Det går över!«

Han förstod inte riktigt, när spionerna egentligen förrättade sin tjänst. Han tyckte, de tillbringade större delen av dagen på krogarna och överlät efterforskandet på sådant mindre betydelsefullt folk såsom han själv.

Han visste, att bakom alla dem, han kände, stod ytterligare andra spioner: oförvägna män utan fruktan, vilka rörde sig mitt ibland revolutionärerna och som man kallade för provokatörer. De arbetade också mer än alla andra, de gick i spetsen för hela arbetet. De var få, och de överordnade värderade sådant folk högt. Men gatuspionerna tyckte enhälligt illa om dem för deras viktighets skull. Likväl avundades man dem.

En dag pekade Grochotov ut en av dessa män på gatan för Jevsej.

»Titta, Klimkov!«

Längs trottoaren kom en lång, kraftig och ljushårig karl gående. Håret hade han kammat bakåt, och det föll sirligt ned under hatten till axlarna. Hans ansikte var stort, hade något ädelt över sig och var försett med en frodig mustasch. Väklädd som han var, efterlämnade han ett intryck av viktig, mätt herreman.

»Där ser du en!« sade Grochotov stolt. »Stilig, inte sant? Ja-a då, det är vårt garde! Tolv bombmän har han angett. Han tillverkade själv bomber tillsammans med dem — de tänkte spränga en minister i luften

— lärde dem, hur det går till, och sedan angav han dem. Skickligt, vad?»

»Ja-a!« sade Jevsej och förundrade sig över mannens så solida intryck.

»Så ser de ut, de riktiga!« sade Grochotov. »Han skulle kunna duga som minister — han har både figuren och ansiktet! Och vad är vi? Den hungrige herrns tiggarkö. . . «

Redo att vara alla och envar till lags i utbyte mot ett gott ord och en vänlig blick, sprang Klimkov underdånigt omkring i staden, övervakade, utfrågade och gjorde anmälningar. Hade han gjort det till belåtenhet, så gladde han sig uppriktigt. Han arbetade mycket, blev mycket trött och hade ingen tid till grubblerier.

Den allvarsamme Maklakov föreföll Jevsej bättre och renare än allt det folk, han dittills sett. Han längtade ofta efter att fråga honom om något, berätta någonting om sig själv för honom — denne unge spion hade ett så fängslande ansikte.

Ibland frågade han honom något:

»Timofej Vasiljevitj, hur mycket lön får revolutionärerna i månaden?»

En lätt skugga gick då över Maklakovs ljusa ögon.

»Nu pratar du galenskaper!« sade han med låg röst men förargat.

Kapitel XII

Dagarna gick snabbt, jäktande och enformigt. Det föreföll Jevsej, som om de skulle gå på det viset långt in i framtiden, fyllda med det redan invanda springandet och det välbekanta talet.

Men mitt i vintern skakades plötsligt allting om. Allt började vackla, folk spärrade förfärat upp ögonen, fäktade yvigt med armarna, började ursinnigt tvista med varandra, svära och skälla på varandra. De trampade liksom runt på en och samma fläck, som om de svårt skadats och blivit förblindade genom ett slag.

Detta hade börjat med det, att Klimkov en kväll, när han kommit till skyddspolisavdelningen med ett brådskande meddelande om sina efterforskningar, där mötte någonting ovanligt och obegripligt: tjänstemännen, agenterna, skrivarna och detektiverna hade liksom helt nya ansikten, de var på något underligt sätt inte längre sig själva lika. De förundrade sig över något, det verkade nästan, som om de gladde sig. De samtalade än mycket lågmält och hemlighetsfullt, än högljutt och förargat. De sprang omkring utan mål och mening ifrån det ena rummet till det andra, avlyssnade varandras samtal, kisade misstänksamt med oroad ögon, skakade på huvudena, suckade, hejdade sig plötsligt och började sedan åter gräla alla på en gång. Det verkade, som om en skräckens och tvivlets virvel flöge i vida cirklar igenom rummet, som om den sopade ihop folk likt skräp i små högar i alla hörn, liksom den lekte med deras vanmakt. Klimkov stod i en vrå, tittade på denna förvirring med tom blick och lyssnade spänt.

Med huvudet framsträckt på den kraftiga nacken griper Mjelnikov folk i axlarna med sin håriga hand.

»Varför gör folket detta?« mullrar hans djupa, dova stämma.

»Över hundratusen, har det sagts. . . «

»Dödade i hundratal! Sårade!« utropade Solovjov.

Någonstans ifrån ljuder Sasjas motbjudande, öronskärande röst:

»De skulle ha haffat prästen. Först av alla, idioter!«

Kastande sin skelande blick åt alla håll kommer Krasavin in. Han har lagt händerna på ryggen och biter sig i läpparna. Den tystlåtna Vjekov har kommit fram till Jevsej och ställt sig samt sagt med låg röst, fingrande på knapparna i sin väst:

»Så långt har vi alltså kommit — å Herre du min Gud! Ett blodbad, vad?«

»Vad är det, som har hänt?« frågade Jevsej lika lågmält. Vjekov såg sig försiktigt omkring, grep Klimkov i ärmen och meddelade honom med halvhög röst:

»I går begav sig folket i Petersburg med en präst och några kyrkofanor till imperatorn — förstår ni — men man släppte inte fram dem. Man hade ställt ut trupper, och det blev till ett blodbad. . . «

Den fagre, ståtliga herr Leontiev kom brådstörtat in förbi dem, gav Vjekov en blick igenom glasen på sin pincenez och frågade:

»Var är Filipp Filippovitj?«

Vjekov ryckte till och sprang iväg efter honom. Jevsej slöt ögonen och försökte nu i mörkret förstå innebörden av det sagda. Han kunde lätt föreställa sig en folkmassa, dragande i procession med kors igenom gatorna, men han begrep bara inte, varför trupperna hade skjutit, och trodde heller inte på det. Folks upphetsning grep även honom. Han kände sig illa till mods och oroad, hade gärna sällat sig till de andra, men då han inte kunde bestämma sig för att gå fram till någon av de bekanta spionerna, rörde han sig allt djupare in i hörnet.

Agenterna slank förbi honom. Alla verkade liksom han söka sig en ombonad vrå för att där samla tankarna.

Maklakov hade stoppat händerna i fickorna och tittade under lugg på alla. Mjelnikov kom fram till honom.

»Är det till följd av kriget?«

»Det vet jag inte. . . «

»Vad begärde de då?«

»En konstitution!« svarade Maklakov.

Den buttre spionen skakade på huvudet.

»Det tror jag inte på. . . «

Likt en björn vände sig Mjelnikov om och brummade på vägen ut:

»Ingen begriper någonting. . . «

Jevsej smög sig fram till Maklakov. Denne gav honom en blick.

»Vad nytt?«

»En rapport. . . «

Maklakov vinkade avvärjande.

»Vad skall jag med rapporter idag!«

»Timofej Vasiljevitj, vad betyder det — en konstitution?«

»En annan levnadsordning«, svarade spionen med låg röst.

Svettdrypande och alldeles röd i ansiktet kom Solovjov springande mot honom.

»Har ni inte hört, om det blir kommendering till Petersburg? Det tror jag nog, det måste bli — vid en sådan tilldragelse! Det är ju uppror, vad? Riktigt uppror! Så mycket blod, som har flutit! Vad är det fråga om?«

I Jevsejs huvud snurrade långsamt, ständigt upprepande sig, Maklakovs ord:

„En annan levnadsordning. . .“

De hade rört hans hjärta och framkallat en skarp önskan i honom att tränga in i deras innebörd. Men allt snurrade runt i cirklar inom honom, susade skugglikt hit och dit, och Mjelnikovs vreda stämman genljöd:

»Man måste veta, vad för folk? Var det arbetsfolk, så är det en sak, en annan, om det helt enkelt var invånarna. Det måste man särskilja. . .«

Men Krasavin sade noga avmätt:

»Även om det är folket, som börjar ett uppror emot självhärskaren, så är det då inte längre något folk, utan bara upprorsmän. . .«

»Vänta. . . om det nu är fråga om ett bedrägeri? . . .«

»Hör du, din djävul!« viskade Zarubin, som kom springande fram till Jevsej, »jag har en sak på gång! . . . Kom, så går vi, så skall jag berätta!«

Klimkov tog tigande några steg efter honom men stannade sedan.

»Vart skall du?« frågade han.

»Till ölstugan. Vet du, där är en ung flicka, Margarita heter hon, och hon känner en modist, och i lägenheten hos denna modist läser studenter och annat sådant folk om lördagarna högt ur några små böcker. . .«

»Jag kommer inte med!« sade Jevsej.

»A dö-öh!«

Bandet av märkliga intryck förvirrade snabbt hjärtat och hindrade förståelse för det, som försiggick. Omärkligt begav sig Klimkov hemåt, bärande med sig en ängslig föraning om någon nära förestående olycka. Den lurade redan på honom någonstans. Den sträckte ut sina oemotståndliga armar emot honom och fyllde hans hjärta med ny fasa. Klimkov ansträngde sig att gå i skuggan längs planken. Han mindes ännu de oroliga ansiktena framför sig, de upphetsade rösterna och de sammanhangslösa samtalen om död, om blod, om breda gravar, dit man kastade ned liken i tiotal åt gången, likt avskräde.

Hemma ställde han sig vid fönstret och tittade länge på lyktans gula sken, vars klara ljusstrimma folk hastigt stegade igenom för att

på nytt dyka in i mörkret. Också i Jevsejs hjärna tändes det helt matt en blek, svag strimma av ett försagt ljus, igenom vilket de försiktiga, grå tankarna långsamt och klumpigt kröp, hjälplöst klamrande sig fast vid varandra likt en rad blindas, som leder varandra.

Dagarna förflöt såsom i en feberyra, fyllda av rysliga redogörelser om det rasande utrotandet av människor. Det tycktes Jevsej, som om dessa dagar kröpe fram likt svarta, ögonlösa vidunder, uppsvullna av det myckna blod, de hade druckit. Ur vitt uppspärrade käftar förpestar de luften med en kvalmig, från os. Folk flyr och faller omkull, de skriker och gråter, de blandar sina tårar med sitt blod. Men de blindas vidundren tillintetgör dem, klämmer ihjäl gammal och ung, kvinnor och barn. Deras härskarinna — fruktan, kraftfull som en bred älvs for-sande ström — stöter dem fram emot livets utrotande.

Allt detta hade hänt i fjärran, i en för Jevsej okänd stad. Men han visste, att rädslan levde överallt. Han kände den ständigt runt omkring sig.

Ingen begrep tilldragelsen, ingen kunde förklara den, såsom en väldig gåta stod den inför folk och förskräckte dem. Spionerna drev från morgon till kväll omkring till sina mötesplatser, läste tidningar, trängdes på skyddspolisens kansli, beklagade sig och tvistade med varandra, drack brännvin och väntade otåligt på någonting, vad som helst.

»Kan någon förklara för oss, vad som är sant?» frågade Mjelnikov.

Efter några dagar församlades de på kvällen i skyddspolisavdelningen, och Sasja sade skarpt:

»Nu får det vara nog med att prata dumheter! Detta är en japansk plan — japanerna gav prästen Gapon arton miljoner, för att han skulle uppvigla folket till uppror, begrips? På vägen till palatset söp de folk fulla — revolutionärerna lät slå sönder några brännvinsbodar — begrips?»

Han nagelfor alla med sina röda ögon, som om han sökte bland åhörarna efter någon, som inte höll med honom.

»De trodde, att självhärskaren, som älskar folket, skulle komma ut, och då var det bestämt, att han skulle mördas. Är det klart?»

»Klart!» utropade Jakov Zarubin och började anteckna något i sin lilla bok.

»Ditt träbeläte!» for Sasja strängt ut emot honom. »Jag frågar inte dig. Begriper du det nu, Mjelnikov?»

Mjelnikov satt i ett hörn, höll händerna om huvudet och vaggade av och an, som om han lede av tandvärk. Utan att ändra ställning svarade han:

»Bedrägeri!« Hans röst slog dovt till golvet, som om någonting tungt och mjukt hade fallit.

»Nå ja, bedrägeri!« upprepade Sasja och talade sedan snabbt och sammanhängande vidare. Då och då vidrörde han försiktigt pannan, tittade sig på fingrarna och torkade av dem på knäet. Det föreföll Jevsej, som om till och med hans ord vore inpyrda med mögellukt. Nog begrep han allt, vad spionen sade. Men han kände, att detta tal inte utplånade, inte förmådde utplåna dödshögtidens mörka dagar ur hans hjärna. Alla teg och nickade emellanåt men sällan. Inga såg på varandra, det var tyst, stilla och håglöst. Sasjas ord flöt länge omkring i rummet ovanom folks gestalter utan att göra intryck på någon.

»Men om man visste, att folket blev bedraget — varför då skjuta ihjäl dem?« frågade Mjelnikov oförmodat.

»Dumhuvud!« utropade Sasja. »Om någon säger till dig, att jag är din frus älskare, och du super dig full och går lös på mig med kniven — vad skall jag göra då? Låta mig bli dödad, fastän det är dig, man ljugit för, och jag är oskyldig. . . «

Mjelnikov reste sig plötsligt, sträckte på sig och röt till:

»Skäll inte, din hund!«

Jevsej vacklade till vid dessa ord, och den bredvid honom sittande veke, klene Vjekov viskade ängsligt:

»Å Herre Gud! Håll fast honom. . . «

Sasja visade tänderna, stack ena handen i fickan och ryggade tillbaka. De andra — de var en hel mängd — blev sittande tysta och orörliga, medan de väntade och behöll blickarna riktade mot Sasjas hand. Mjelnikov viftade med mössan och gick utan brådska mot dörren.

»Jag är inte rädd för din pistol. . . «

Han smällde igen dörren efter sig. Vjekov reste sig, låste den och sade, medan han återvände till sin plats:

»En sådan farlig man. . . «

»Och följaktligen«, fortfor Sasja, sedan han dragit upp revolvern ur fickan och granskade den provande, »måste var och en vara i tjänst i morgon bitti, förstått? Tänk på, att det nu blir mer att göra för alla — för det första skall en del av oss avresa till Petersburg, och för det andra gäller det särskilt just nu att hålla ögon och öron öppna. Folk kommer att börja köra allt möjligt sladder om orsakerna till den här historien, de små revolutionärerna blir mindre försiktiga, förstått?«

Den bildsköne Grochotov utstötte en högljudd suck och sade:

»Om det stämmer — det med japanerna och de stora pengarna, då förklarar det förstås allt!«

»Utan förklaring kan man knappt förstå det!« sade någon.

»Detta uppror intresserar ju alla mycket...«

Rösterna klingade slappt och ansträngt.

»Nå, nu vet ni alltså, hur saken ligger till och hur man måste tala med dumhuvudena«, sade Sasja barskt. »Ifall någon åsna börjar svamla — ta honom då i kragen, vissla på en poliskonstapel — och så iväg med honom till polisstationen! Där har man redan givna anvisningar om, vad som skall göras med detta folk. Hallå, Vjekov, eller någon, ta och ring, så att man kommer med sodavatten till mig!«

Jakov Zarubin störtade iväg till ringklockan.

»Jaha-a«, sade Grochotov eftertänksamt och utdraget. »Och likväl är de en kraft! Få hundratusen människor på fötter...«

»Dumheten väger lätt. Att få den på fötter är inte så svårt!« avbröt honom Sasja. »Det fanns just något, som kunde få dem på fötter — det fanns pengar! Ge mig sådana pengar, så skall jag visa er, hur man skall göra historia!« Sasja utstötte ett svall av oanständiga svordomar, reste sig upp ifrån soffan, sträckte fram den magra, gula handen med revolvern, kisade och skrek lystet gnällande, medan han siktade upp i taket: »Jag skulle minsann visa dem...«

Allt detta föreföll nu Jevsej kraftlöst och onödigt, liksom enstaka glesa regndroppar, vilka faller på en eldsvådas lågor. Inget av allt detta kunde fördriva hans fruktan, det kunde inte hejda tillväxandet i det tysta av föreningen om en stor olycka.

Under dessa dagar utbildades, utan att han själv märkte det, inom honom ett nytt förhållande till folk — han såg, att somliga kunde församlas i tiotusenden på gatorna för att gå och utbedja sig hjälp av den rike, mäktige tsaren, och att andra människor kunde förintä dem för detta. Han kom ihåg allt, som Flöjten sagt om folkets armod och tsarens rikedom. Han var övertygad om, att såväl den ena som den andra sortens människor handlade så av fruktan — den ena sorten var det tiggarlivet, som skrämde; den andra sorten var rädd för att bli fattig. Men alla dessa människor förundrade honom genom sitt förtvivlade mod och framkallade inom honom en dittills för honom själv okänd förnimmelse.

När han nu vandrade gatan fram med sin låda på magen, gick han liksom förr försiktigt åt sidan för mötande fotgängare, i det han ifrån trottoaren steg ned på körbanan eller tryckte sig intill husväggarna. Men han hade börjat se folk i ansiktena mycket uppmärksammare och med en känsla, som liknade högaktning för dem. Folks ansikten hade plötsligt förändrats, de hade blivit betydelsefullare och mer olika varandra. Alla började villigare och oftare samtala med varandra, stegade snabbare och mer självmedvetet åstad gatan fram.

Kapitel XIII

Jevsej var ofta i ett visst hus, där det bodde en doktor och en journalist, vilka han hade att hålla under uppsikt. Hos doktorn tjänade amman Masja — en yppig, rundlagd kvinna med glada, blå ögon. Hon var mycket älskvärd, talade hastigt och drog ut somliga ord, som om hon hade sjungit dem. Hon var prydligt klädd i vit eller blå sarafan, bar glaspär-lor kring den bara halsen och hade med sin yppiga barm något mätt och sunt över sig. Jevsej tyckte om henne.

Ungefär fem dagar efter det, att Sasja hade förklarat revoltens orsaker för spionerna, fick Jevsej åter se amman. Masja satt på sängen i köksans rum, hennes ansikte var svullet och underläppen löjligt förskjuten.

»Goddag«, sade hon argt. »Vi behöver ingenting — gå! Vi behöver ingenting...«

»Har herrskapet kränkt dig?« frågade Jevsej.

Han kände på sig, att det inte var det, det var fråga om, men höll det för sin tjänsteplikt att ställa denna fråga. Han krystade fram en tvungen suck och lade till:

»Hela livet måste man slita för dem...«

Den magra, argsinta kokerskan utbrast plötsligt:

»De har slagit ihjäl svågern för henne!... Och systemen pryglade de med piskor. Hon är inlagd på sjukhus...«

»I Petersburg?« förfrågade sig Klimkov sakta.

»Nå, ja...«

Masja drog bröstet fullt med luft och lät höra ett utdraget stönande.

»Herregud! Bokbindare var han; en stillsam man, drack inte heller — men förtjänade fyrtio rubel i månaden! Och Tanja, min syster, henne slog de rent fördärvad, fastän hon är gravid. Min mans kamrat... sköt de sönder ena benet för... Allihop slog de ihjäl eller gjorde till krymplingar, de förtappade, måtte de ingen sömn, ingen vila få!

Hon jämrade sig länge och förbittrat. Tillrufsad och ömklig slängde hon sig sedan på sängen, borrarade ned huvudet i kudden, stönade dovt och vred sig i ryckningar.

»Hennes onkel har skickat henne ett brev«, sade köksan, som sprang fram och tillbaka mellan spisen och bordet. »Tänk, vad han skrev! Hela vår gata läser detta brev. Ingen kan fatta det! Där kom folket med helgonbilder — det var också präster med, allt på kristet vis. . . De gick till tsaren och skulle be honom: „O, härskare, vår fader, befria oss ifrån befallningsmännen, det är oss omöjligt att leva med en sådan mängd överordnade. Pålagorna räcker ju inte till för deras lön, de påbördar oss ett gränslöst tvång. Vad de önskar, det tar de också.“ Det gick alltsammans helt öppet och ärligt till, hela polisen visste om det, och ingen hindrade dem. . . Så har de dragit iväg, där tågar de — plötsligt börjar man skjuta på dem! Man omringade dem ifrån alla håll, de sköt på dem, högg in på dem med och trampade ned dem med hästhovar. I två dagar höll de på och misshandlade till döds — tänk dig det!«

Hennes obehagliga röst sjönk tillbaka till en viskning. Man hörde nu endast hur fettett fräste på spisen, vattnet ilsket sjöd, när det kokte upp i pannan, elden tjöt dovt och Masja stönade. Jevsej kände sig tvungen att svara något på köksans skarpa frågor. Han ville trösta Masja. Han hostade till försiktigt och sade utan att se på någon:

»De säger, att det är japanerna, som har ställt till detta. . . «

»Jaså-å!« utropade köksan ironiskt. »Ja-såå, japanerna, minsann! De japanerna känner vi till. Herrn har förklarat för oss, vad det är för folk, jodå! Säg litet till min bror om de där japanerna! Han vet också, vad de heter. Skurkar är det — och inga japaner. . . «

Av Mjelnikovs berättelser visste Jevsej, att en bror till kokerskan, Matvej Zimin, arbetade i en möbelfabrik och läste förbjudna böcker. Plötsligt fick Jevsej lust att säga, att Zimins opålitlighet var känd av polisen.

Men i samma ögonblick for Masja upp ifrån sängen, ordnade håret och utropade:

»De kan inte rättfärdiga sig — därför har de tänkt ut japanerna!. . . «

»Ett sådant pa-a-ack!« sade köksan utdraget. »I går på torget så var det också en sådan, som predikade om japanerna. . . Det var en gamling där, som lyssnade på honom och sedan också själv började. . . — men om generalerna och ministrarna — han skrädde då inte med orden! Folket låter sig inte bedra, å nej!«

Klimkov såg ned på golvet och teg. Lusten att tala om för kokerskan, att hennes bror stod under uppsikt, hade försvunnit. Ofrivilligt kom han att tänka på, att var och en av de dödade hade anhöriga,

som nu heller inte kunde begripa det och skulle fråga sig: „Vad skulle det tjäna till?“ De skulle gråta, men i deras hjärtan skulle hatet växa mot mördarna och mot dem, som ansträngde sig att försöka rättfärdiga brottet. Han suckade och sade:

»Det var förskräckligt, det, som de gjorde. . . «

För sig själv tänkte han:

„Men jag måste ju ändå också försvara överheten. . . “

Masja sparkade upp dörren till köket och gick ut. Jevsej var nu ensam med köksan. Hon sneglade mot dörren och brummade:

»Det arma kvinnfolket tar livet av sig. Till och med mjölken blir fördärvad, i tre dagar har hon inte kunnat amma! Vet du vad, köpman, på torsdag i nästa vecka fyller hon år — och då skall jag förresten fira min namnsdag. Så ta du och hälsa på oss då och skänk henne åtminstone några vackra glaspärlor. På något sätt måste man ju trösta!«

»Jag kommer!«

Klimkov gick sin väg och övervägde i tankarna allt det, som de båda kvinnorna talat om. Kokerskans tal, det var en smula för högljutt och käckt. Man märkte genast, att hon inte talade ur sitt eget hjärta utan någon annans. Masjas sorg berörde honom inte. Han begrep dock, att detta tal både var ovanligt och omänskligt djärvt. Jevsej hade sin egen förklaring på tilldragelsen: fruktan hade drivit folk emot varandra, och sedan hade de beväpnade, som blivit galna, förintat de obeväpnade och dåraktiga. Men denna förklaring lugnade inte själen. Han såg och hörde, att folk liksom började försöka befria sig ur fruktans fångenskap, att de ihärdigt sökte efter de skyldiga, fann och dömde dem. Överallt dök det upp mängder av hemliga flygblad, i vilka revolutionärerna beskrev de blodiga dagarna i Petersburg, skarpt smädade tsaren och försökte övertyga folket att inte lita på regeringen. Jevsej läste igenom några av dessa små blad. Deras språk visade sig vara obegripligt för honom. Men han anade i dem något farligt, som oemotståndligt trängde in i hjärtat och mättade det med ny oro. Han bestämde sig för att inte läsa dem mer.

Det hade utgått sträng befallning om, att det tryckeri, där dessa blad trycktes, skulle spåras upp, och folk, som spred dem, skulle fångas in. Sasja svor och slog till och med Vjekov i ansiktet på grund av någonting, man inte så noga visste vad. Filipp Filippovitj började inbjuda agenterna till sin bostad om kvällarna och samtalade med dem. Han satt då vanligtvis vid ett bord mitt i rummet, hade lagt händerna på bordet och lät sina långa fingrar fara omkring över det, varvid han omväxlande vidrörde blyertspennorna, stålpenorna och papperet. På hans fingrar glittrade några kulörta ädelstenar, och under det svarta

skägget tittade en stor, gul medalj fram. Han rörde den korta halsen långsamt fram och tillbaka. Glasögonens bottenlösa, djupblå glas sög sig i tur och ordning fast vid ansiktena på de män, som satt uppsträckta och tigande längs väggarna. Han reste sig nästan aldrig upp ifrån sin fåtölj. Han rörde bara på fingrarna och halsen. Det feta ansiktet såg ut som tecknat, skägget liksom påklippt. Så länge Filipp Filippovitj teg, gjorde han — vit och frodig som han var — ett viktigt intryck. Men så snart han hov upp sin tunna, gnälliga röst, som påminde om en järnsågs sång, när filen skärper den, framstod allt på honom — den svarta rocken och ordnarna, ädelstenarna och skägget — såsom främmande och överflödiga. Ibland tänkte Jevsej, att det framför honom sutte en konstfärdigt tillverkad docka och inuti den hade en liten, förskrumpnad halvfigur till människa — liksom en liten djävul — gömt sig. Det var, som om denne lille djävul förskräckt måste hoppa ut ur den och fly genom fönstret, ifall man skrek högt åt dockan.

Men han var rädd för Filipp Filippovitj och satte sig — för att inte dra på sig de blå glasögonens uppslukande blick — så långt bort ifrån denne som möjligt, där han också hela tiden ansträngde sig att inte röra på sig.

»Mina herrar!« dallrade den tunna stämman igenom luften, »Ni måste lägga mina ord på minnet. Var och en av oss måste lägga ned hela sitt förstånd, hela sin själ i kampen emot den hemlige, baksluge fienden. I kampen för er moder Rysslands liv är alla medel tillåtna. Revolutionärerna skyr inga medel, de drar sig inte heller för mord. Kom ihåg, hur många av era kamrater, som har stupat för deras händer! Jag säger inte till er, att ni skall döda — det är förstås ingen konst att bringa en människa om livet. Det kan vilket dumhuvud som helst. Lagen står på er sida. Ni går i strid emot de laglösa — att skona dem är brottsligt. Man måste utrota dem såsom ogräs. Ni måste själva tänka över, hur ni på säkraste och bästa sätt skall kväva den nu uppspirande revolutionen. . . . Detta kräver tsaren och fosterlandet. . . .«

Sedan han tystnat, betraktade han sina ringar.

»Ni har alltför ringa energi, alltför liten kärlek till saken. Till exempel: ni har låtit den gamle revolutionären Sajdakov undkomma. Det är mig bekant, att han har bott här i staden tre och en halv månad. För det andra har ni ännu inte lyckats finna tryckeriet. . . .«

Någon sade förnärligt:

»Utan provokatörer är det svårt. . . .«

»Jag ber er att inte avbryta! Jag vet själv, vad som är svårt och vad som är lätt! Hittills har ni vidare inte lyckats skaffa allvarligt belastande material om en hel rad personer, som är kända för sitt upproriska

sinnelag. Ni kan inte ge mig några underlag, som gör det möjligt för mig att låta arrestera dem... »

»Gör det utan underlag då!« sade Pjotr och skrattade.

»Vad menas med dessa skämt? Jag talar allvar. Om vi arresterar dem utan grund, måste vi ju ändå släppa ut dem igen. Och för er personliga del, Pjotr Petrovitj, skall jag anmärka, att ni redan för länge sedan har lovat mig någonting — kommer ni ihåg det?... Likaså även ni, Krasavin, har talat om, att ni lyckats bekanta er med en man, som kunde leda er till terroristerna. Nå, hur står det till med den saken?... »

»Den där karln var en bedragare! Men vänta ni bara, jag skall nog göra min sak!... » svarade Krasavin lugnt.

»Det betvivlar jag inte. Men jag ber er alla begripa, att vi måste arbeta mer energiskt. Man måste skynda sig!«

Han brukade tala länge, ibland en hel timme, utan uppehåll — lugnt, i ett och samma röstläge, det var bara ordet „måste“, som han uttalade på ett särskilt vis, liksom i två takter: först utropade han klingande: „må“ — och avslutade sedan med väsande stämma: „sste“, varvid han lät sin glasblicks blå strålar avsöka alla de närvarande. Detta ord tog strupgrepp på Jevsej och kvävde honom.

Men efter ett sådant samtal talade spionerna med varandra:

»En döpt jude...¹ låt mig slippa den, du... »

»Till nyår fick han ju sexhundra rubel i löneförhöjning... »

Ibland var det den fagre, elegant klädde herr Leontiev, som talade med spionerna i stället för Filipp. Han satte sig inte ned utan han promenerade med händerna i byxfickorna omkring i rummet och lämnade därvid hövligt avstånd åt alla. Hans släta ansikte var kallt och föraktfullt, han rörde bara ogärna på de smala läpparna, gjorde alltid en dysster min, och hans ögon syntes knappt. Ifrån Petersburg kom sedan en herr Jasnogurskij resande, en bredaxlad, kortvuxen, skallig karl med en orden på bröstet. Han hade en enorm mun, ett visset ansikte och tunga ögon, vilka såg ut som två små stenar, samt långa armar. Under talandet smackade han högljutt med läpparna och strödde frikostigt slippriga svordomar omkring sig, och särskilt en mening hade satt sig fast hos Jevsej.

»De säger till folket: „Du kan skapa dig ett annat, lättare liv!“ Där ljuger de, mina barn! Livet är det vår härskare imperatorn, som ge-

¹Jude: här står i ryska texten жид och inte еврей. Jfr. tidigare not om Dorimedonts bruk av orden жид och еврей i samband med Filipp Filippovitj och andra på s. 58. Ö.a.

staltar, och vår heliga kyrka — det kan folk inte ändra någonting med, ingenting alls!... «

Alla dessa talade bara om ett och det samma — att man måste vara tjänstvilligare och skickligare, eftersom revolutionärerna bleve allt starkare. Ibland berättade också någon om tsarerna, hur kloka och goda de hade varit, hur utlänningarna fruktade och hatade dem, eftersom de ryska tsarerna alltid befriat olika folk ur främmande fångenskap — såsom de befriat bulgarerna och serberna från den turkiske sultans herravälde, Chivas och Bucharas invånare samt turkmenerna ur händerna på den persiske shahen, mandsjurerna från den kinesiske kejsaren. Men tyskarna, engelsmännen och japanerna var missnöjda med detta. De skulle vilja ta de folk, Ryssland befriat, in under sitt eget herravälde. Men de visste, att tsaren inte skulle tillåta dem detta — därför hatade de tsaren och, då de önskade honom allt möjligt ont, strävade efter att utlösa en revolution i Ryssland.

Jevsej åhörde dessa tal och väntade på, att man skulle tala om det ryska folket och förklara, varför alla människor var så hatiska och grymma och älskade att plåga varandra så, varför de förde ett sådant oroligt, otrivsamt liv, samt varför det överallt härskade sådan fattigdom och fruktan, överallt sådana förbittrade stönanden? Men om det var det ingen, som talade.

Efter ett av dessa föredrag sade Vjekov en gång till Jevsej, medan han gick gatan fram tillsammans med denne:

»De blir alltså allt starkare, hörde du det?... Omöjligt att begripa — vad är det fråga om? Dessa hemlighetsfulla människor lever ju inte öppet, men plötsligt börjar de oroa allt och alla, så att säga bringa hela livet att vackla. Det är svårt att få ihop det — varifrån har de fått styrkan?«

Mjelnikov, som nu var ännu buttrare och förtegnare, mer avmagrad och ovårdad, slog sig en gång med knytnäven på knäet och röt:

»Jag skulle vilja veta — var är sanningen?«

»Vad står på?« frågade Maklakov argt.

»Vad som står på? Nå, jag förstår det som så: den ena överheten har blivit svag, nämligen vår överhet. I stället höjer sig nu en ny överhet över folket. Ingenting mer!... «

»Nämligen struntprat!« skrattade Maklakov.

Mjelnikov såg på honom och suckade:

»Ljug inte, Timofej Vasiljevitj... Du ljuger... du är en klok man, men du ljuger.«

Men samtalen om revolutionärerna satte sig fast i Klimkovs huvud och alstrade där ett tunt skikt av ny mylla för hans tankars tillväxt.

Dessa tankar oroade honom och drog honom stillsamt med sig bort någonstans...

Kapitel XIV

När Jevsej gick på besök hos Masja, kom han plötsligt att tänka på detta: „Där skall jag lära känna snickaren idag... Revolutionären...”

Klimkov var den förste, som kom. Han skänkte Masja några blå glaspärlor och Anfisa en hornkam. Nöjda med gåvorna överbjöd de varandra i att undfägnas honom med te och likör. Med den fylliga, vita halsen behagfullt böjd såg Masja på honom med ett godhjärtat leende, och hennes vänliga ögon smekte ömt hans hjärta. Anfisa höll upp te och frågade:

»Nå, vår frikostige herr köpman, när skall vi måne festa på ditt bröllop?»

Jevsej blev förlägen men ansträngde sig att inte visa det och sade förtroligt:

»Jag skall inte så snart besluta om att gifta mig, det är en kinkig sak...»

»Kinkig? Å, så blygsam du är... Hör du, Marja? Det är svårt att gifta sig, säger han...»

Masja svarade på köksans högljudda skratt med ett leende och sneglade på Klimkov.

»Han kanske har sitt eget begrepp om svårighet...»

»Ja, mitt eget!...» sade Jevsej och höjde huvudet. »Jag, ser ni, beträffande det att hitta en människa, det är svårt — en, som man kan leva själ emot själ med utan att vara rädda för varandra. Att ha förtroende för en människa...»

Masja satte sig bredvid honom. Jevsej sneglade på hennes hals och hennes bröst. Han suckade...

»Om jag nu skulle säga dem, var jag tjänstgör?...»

Förskräckt av denna önskan undertryckte han den med en snabb kraftansträngning, höjde rösten och fortsatte hastigt:

»Om man inte begriper sig på livet, då bör man hellre förbli ensam...»

»Det är mycket svårt att vara ensam«, sade Masja och slog upp ett glas likör åt honom. »Var så god!«

Jevsej kände en längtan att tala mycket och öppet. Han såg, att de gärna lyssnade på honom. Denna omständighet — tillsammans med två glas brännvin — eggade upp honom till detta. Men nu kom Liza, journalistens jungfru, likaså mycket upphetsad. Hon tog genast Anfi-sas och Masjas uppmärksamhet i anspråk. Hon skelade med vänstra ögat, var livlig, vackert friserad, smakfullt klädd, såg bra ut och en smula fräck.

»Mina träbeläten till herrskap har bjudit in gäster till sig i dag och ville inte släppa iväg mig!« sade hon, medan hon tog plats. »Om inte, då«, sade jag, »som det behagar er...«

»Är det många gäster där?« frågade Jevsej uttråkat, i det han drog sig till minnes sina plikter.

»Vä-äldigt många! Men vad är det för gäster? Ingen har ens gett tio kopek. Inte ens till nyår fick jag ihop mer än två rubel och trettio kopek i drickspengar...«

»Då är de alltså inte rika?« frågade Jevsej.

»Tja, vad är det för rikedom? Utav dem är det ingen, som har ett par ordentliga galoscher ens...«

»Vad är det då för ena — tjänstemän?«

»Det är olika. Någon av dem skriver i en tidning, en annan är bara student. Å, en sådan snygg liten karl, som är med — med svarta ögonbryn, en liten mustasch, vita tänder, jämna, och så skojig han är — så munter. Han har alldeles nyligen kommit från Sibirien och berättar hela tiden om jakten...«

Jevsej gav Liza en blick och lät huvudet sjunka. Han skulle ha velat säga henne:

»Sluta!...«

I stället frågade han stillsamt:

»Hade han varit i förvisning?«

»Vem vet! Mitt herrskap, de har ju också varit förvisade.«

»Vem förvisar de inte nu!« utbrast kokerskan. »Jag har tjänat hos Popov, ingenjörn. En rik man, hade eget hus, hästar, skulle gifta sig — då kom plötsligt gendarmerna om natten och grep honom... Och sedan förvisade man honom till Sibirien...«

»Jag klandrar inte mitt herrskap!« avbröt Liza. »Inte alls. De är goda människor, de skäller inte och de är inte giriga... Och de vet allt, de talar om allt möjligt...«

Jevsej tittade hjälplöst på Masjas rosiga ansikte och tänkte:

»Om hon ville tiga, den token...«

»Vårt herrskap förstår sig också på allt!« förkunnade Masja stolt.

»Då, när upproret var i Petersburg«, började Liza livligt, »diskuterades det nätterna igenom hos oss. . . «

»Vårt herrskap var ju också hos er då«, fyllde amman i.

»Ja visst, ja! Det var väldigt mycket folk där, och de talade, och författade klagoskrifter, och en brast till och med i gråt, å Gud!«

»Det var, så att man kunde gråta!« suckade köksan.

»Han tog sig om huvudet och började snyfta — olyckliga Ryssland, sade han. Man fick ge honom vatten. Till och med jag tyckte så synd om honom, så att jag också började gråta. . . «

Masja såg sig förskräckt omkring.

»Herregud, när jag tänker på min syster. . . «

Hon reste sig upp och begav sig in i köksans rum. Kvinnorna såg deltagande efter henne, men Klimkov suckade lättat. Alldeles emot sin vilja frågade han Liza uttråkat och ansträngt:

»Till vem riktade de sin klagoskrift, då?«

»Det vet jag väl inte«, svarade Liza.

»Och Marja har gått för att gråta!« anmärkte kokerskan.

Dörren öppnades, och köksans bror kom hostande in.

»Det är kallt ute!« sade han, medan han lindade av den röda halsduken ifrån halsen.

»Nå, kom då och skynda dig att dricka litet. . . «

»Det passar bra! God dag då och hjärtliga lyckönskningar.«

Han var slank och rörde sig otvunget, utan brådska. Hans röst hade något värdigt över sig, vilket inte stod i samklang med det lilla ljusa skägget och den kantiga skallen. Hans ansikte var litet, magert och försynt. Ögonen var stora och bruna.

„Revolutionären!“ påminde sig Jevsej och räckte tigande snickaren handen. Sedan förklarade han: »Det är dags för mig att gå nu.«

»Vart då?« utropade Anfisa och grep honom i armen. »Hör du, köpman, bryt inte upp sällskapet, . . . «

Zimin gav Jevsej en blick och sade eftertänksamt:

»I går tog de emot ännu en beställning i vår fabrik: salong, arbetsrum, sovrum. Det är militären, som beställer allt det. De har skojar ihop pengarna och nu vill de leva i nya stilen. . . «

„Där har vi det!“ utbrast Jevsej förargat i tankarna. „Han sätter i gång genast, å Herre Gud!“

Utan att föreställa sig vilka följder, hans fråga kunde leda till, frågade han snickaren:

»Finns det revolutionärer i er fabrik?«

Liksom stungen av ett bi tvärvände Zimin sig emot honom och såg honom rätt in i ögonen. Kokerskan rynkade pannan samt sade med låg röst och missbelåtet:

»De lär ju vara överallt nu. . . «

»Gör de det av klokhet eller dumhet?« frågade Liza.

Jevsej uthärdade inte snickarens allvarliga och prövande blick. Han sänkte långsamt huvudet. Zimin förfrågade sig hövligt men strängt:

»Varför intresserar det er?«

»Det intresserar mig inte alls!« svarade Jevsej slappt.

»Varför frågar ni då?«

»Jag bara gjorde det!« sade Jevsej och lade efter några sekunder till:
»Av artighet. . . «

Snickaren log.

För Jevsej tycktes det, som om tre ögonpar misstroget och strängt granskade honom. Han kände sig illa till mods och något bittert brände i strupen. Masja kom med ett skuldmedvetet leende tillbaka ut, tittade på alla, och leendet försvann ifrån hennes ansikte.

»Vad är det med er, då?«

„Det beror på spriten!“ för det genom Jevsejs huvud. Han reste sig, vacklade till och tog till orda:

»Jag frågade bara därför, för att jag länge har velat säga er syster någonting om er. . . «

Zimin reste sig också. Hans ansikte hade blivit rynkigt och gulnat. Han frågade lugnt:

»Säga — vad — om mig?«

Jevsej hörde Masja viska svagt:

»Vad är det med dem, då?«

»Jag vet«, sade Jevsej — och det tycktes honom, som om han plötsligt ginge till våders upp ifrån golvet, svävade där lätt som en fjäder och såg allt, lade märke till allt med förvånande tydlighet, »jag vet, att man iakttar er, en agent från skyddsavdelningen övervakar er. . . «

Kokerskan gungade till på sin stol. Hon utropade förundrat och förskräckt:

»Ma-atvej?«

»Låt mig!« sade Zimin och höjde lugnande handen framför hennes ansikte.

Sedan sade han mycket bestämt och strängt till Jevsej:

»Alltså, unge man — ni måste gå hem! Och jag med. Klä nu på er. . . «

Jevsej log. Han kände sig alltjämt tom och lätt, och denna känsla var mycket angenäm. Han kunde efteråt inte längre riktigt komma

ihåg, hur han kommit ut. Men han glömde inte, att alla hade tigit och ingen hade sagt honom — adjö...

Ute på gatan stötte Zimin till honom axel emot axel och sade med låg röst men klart och tydligt:

»Jag ber er att inte gå till min syster mer. . . «

»Har jag förolämpat er, då?» frågade Jevsej.

»Vad är ni för en?»

»Jag är försäljare. . . «

»Hur vet ni, att de övervakar mig?»

»En bekant har sagt det. . . «

»En spion?»

»Ja. . . «

»Så ni är också spion?»

»Nej«, sade Jevsej.

Men efter en blick i Zimins ansikte, blekt och magert, kom han ihåg den dova, lugna klangen i dennes röst och rättade sig själv helt utan ansträngning:

»Jo, jag också. . . «

De gick ett par steg tigande bredvid varandra.

»Nå, gå nu med er!» sade Zimin, som plötsligt stannade upp. Hans röst var låg, och han skakade egendomligt på huvudet.

»Gå nu. . . «

Jevsej lutade sig med ryggen emot planket och blinkade mot snickaren. Zimin i sin tur fixerade honom med blicken och rörde samtidigt högra handen hit och dit.

»Men jag har ju sagt er sanningen, att man övervakar er. . . « sade Jevsej oförstående.

»Jaha?»

»Och nu är ni arg. . . «

Snickaren böjde sig ned emot honom och överöste honom med en flodvåg av väsande ord.

»Djävulen ta' er — det vet jag väl även utan er, att man övervakar mig? Affärerna går väl dåligt, vad? Du tänkte väl muta mig och förråda folk bakom min rygg? A du, din skurk! . . . Eller ville du ge ditt samvete en allmosa? Dra åt helvete, gå! Annars skall jag ge dig på käften!»

Jevsej drog sig bort ifrån planket och gick sin väg.

»Fä-ähund!» hörde han bakom sig det föraktfulla ropet.

Klimkov vände sig om och okvädade för första gången i livet en människa med sin stämmas fulla kraft:

»Du är själv en fähund! En hyndas son. . . «

Snickaren svarade inte. Hans steg hördes inte längre. En droskkusk for förbi någonstans. Under slädens medar knarrade snön och gnisslade gatstenarna.

„Han har gått tillbaka dit igen“, tänkte Klimkov, medan han långsamt skred trottoaren fram.

Han spottade, och sedan sjöng han svagt för sig själv:

»Ack, du min lilla täppa, min lilla täppa...«

Vid en gatlykta stannade han igen, då han kände, att han måste trösta sig själv:

„Här går jag och får sjunga... Om en poliskonstapel får höra mig och säger: ›Vad skrålar du om?‹ — så visar jag honom genast min legitimation... Ursäkta mig, säger han då. Men när snickaren ger sig till att sjunga, då tar man honom med till polisstationen. Han får inte störa friden...“

Klimkov log och blickade in i mörkret:

„Ja, broder, så är det — du får inte sjunga...“

Men det lugnade honom inte. Hans hjärta var fullt med sorg, en bitter, tvålaktig spott klibbade igen munnen och drev fram tårar ur ögonen.

»Ack, du min lilla tä-äppa, min lilla tä-äppa,
Du min gröna lilla tä-äppa«,

stämde han upp för full hals och med hårt blundande ögon. Men inte heller det hjälpte. Skarpa, frätande tårar pressade sig ut genom ögonlocken och kylde hans kinders hud.

»Kuu-uusk!« ropade Klimkov med djup röst, i det han likväl tog mod till sig. Men när han hade satt sig i släden, blev han slapp, liksom plötsligt alla strama senor i hans kropp hade brustit. Hans huvud sjönk ned, han vajade i släden hit och dit och mumlade:

»De kränkte mig illa — mycket illa!... Jag tackar! Ack, goda människor, klokt folk...«

Denna självömkan var angenäm och fyllde hans hjärta med en berusande sötma, som Jevsej ofta erfarit i sin barndom — den ställde upp honom såsom martyr gentemot andra människor och gjorde honom viktigare inför honom själv.

Kapitel XV

Nästa morgon blickade Jevsej liggande i sängen dystert upp i taket, kom åter ihåg det inträffade och tänkte modstulet: „Nej, man skall inte övervaka andra, utan sig själv...“ Tanken tycktes honom underlig.

„Men är jag då själv en missdådare?“

Han började slött klä på sig och tvingade sig att tänka på dagens uppgift — han skulle gå till fabriksförstaden.

Solen sken, från taken plaskade vattnet pladderaktigt ned och tvättade bort den smutsiga snön. Folk stegade raskt och muntert åstad med långa kliv. Genom den varma luften svävade klockornas hemtrevliga, långt utdragna klang, vilka ringde in den stora fastan. I breda band av mjuka toner höjde de sig och flög bort ur staden i ett blekt blånande fjärran...

„Nu skulle man gå ut och gå någonstans — över fälten, ut i det fria...“ tänkte Jevsej, medan han vek av in på den lilla fabriksförstadens trånga gator. Runt omkring höjde sig rödaktiga, nedsmorda murar, himlen över dem var nedsölad med rök, luften mättad med lukten av varmt fett. Allt runtomkring var glädjelöst, det tröttade ögonen att se på arbetets nedsotade stenburar.

Klimkov gick in på en krog, satte sig vid ett litet fönsterbord, beställde te och började avlyssna gästernas samtal. De var inte särskilt talrika, samtliga var arbetare, de åt och drack, kastade slött till varandra några korthuggna ord, och bara någonstans ifrån, ur något hörn flög en ungdomlig, häftig röst fram till Jevsejs öra:

»Men tänk efter — varifrån kommer rikedomerna?«

Jevsej vände sig förargat bort. Han fick inte sällan lyssna till sådant tal om rikedomerna och med uttråkad förvåning hörde han i detta alltid bara avund och girighet. Han visste, att det var just sådant tal, som ansågs skadligt.

»Arbetar, det gör du billigt, men när du köper varor, då är det dyrt, inte sant? All rikedom hopas samman utav de pengar, som man inte betalar oss för vårt arbete. Ta, till exempel...«

„Alla är de så giriga!“ tänkte Jevsej.

Han mättade sig med detta klander emot folk såsom en angenäm bitterhet. Han såg och hörde ingenting längre. Plötsligt fick han höra en munter röst:

»Klimkov, vad nu?«

Han kastade hastigt upp huvudet. Framför honom stod en lockig yngling — vem var då det?

»Känner du inte igen mig? Kommer du inte ihåg Jakov? Vi är ju kusiner...«

Ynglingen skrattade och satte sig vid bordet. Hans skratt inneslöt Jevsej liksom i ett varmt moln av minnen om kyrkan, den fridfulla klyftan, eldsvådan och smedens tal. Tigande och förläget leende tryckte han försiktigt kusinens hand:

»Jag kände inte igen...«

»Det förstås!« utropade Jakov. »Men jag dig — genast! Du är dig lik... vad gör du då?«

Klimkov försökte vara försiktig med sitt svar. Först måste han komma underfund med, på vilket sätt detta sammanträffande kunde vara farligt för honom. Men Jakov talade för två, berättade om byn så hastigt, som om han vore tvungen att snabbt bli färdig med det. På två minuter hade han meddelat, att fadern blivit blind, att modern blivit sjuklig samt att han själv sedan tre år tillbaka bodde i staden och arbetade på en fabrik.

»Så är det alltså med hela livet.«

Jakov var något för påfallande tjockt och liksom skrytsamt nedsmutsad med sot, talade högljutt, och fastän hans kläder var trasiga, föreföll han likväl vara väl bemedlad. Klimkov såg belåtet på honom och mindes utan vrede, hur denne kraftige yngling en gång i tiden pryglat upp honom. Men han frågade sig samtidigt ängsligt:

„Är han en revolutionär?“

»Nå, hur är livet för dig?« frågade Jakov.

»Och dig?«

»Å, det är hårt att arbeta, men lätt att leva! Man har bara så mycket arbete, att man inte har någon tid alls över till att leva... Hela dagen, hela livet måste man offra för företagaren, för sig själv har man bara några minuter! Till att läsa en bok har man alls inte tid. Man skulle gärna vilja gå på teatern, men när skall man då sova? Läser du böcker?«

»Jag? Nej. . . «

»Nå ja, du har väl ingen tid! Men det tar jag mig tid till i alla fall. Det finns sådana böcker — att när man läser dem, så glömmer man allt, som om en kär älskarinna hade omfamnat en, faktiskt. . . Hur har du det med töserna, då? Har du tur med dem?«

»Inte illa!« sade Jevsej.

»Mig — älskar de. Flickorna här också — å du! Går du på teatern ibland?«

»Ja, jag har varit där. . . «

»Jag älskar det! Jag tar till mig allt, som om jag skulle dö i morgon! Den zoologiska trädgården här — den är också härlig!«

Under smutsskiktet rodnade Jakovs kinder av upphetsning, hans ögon flammade, han smackade med läpparna, som om han sög in någonting livande och uppfriskande. Inom Jevsej började avunden emot denna sunda, levnadshungriga kropp röra på sig. Ett påträngande minne dök nu upp inom honom — hur Jakov pryglat hans kropp med sina kraftiga knytnävar. Men det muntra talet klingade utan att förstummas. Jublande ord och utrop flög fram omkring Jevsej likt kvittrande svalor. Han lyssnade på det med ett ofrivilligt leende och kände en inre kluvenhet; å ena sidan ville han gärna höra på, å andra sidan var det honom obehagligt och nästan pinsamt. Han vred huvudet hit och dit och fick plötsligt syn på Grochotovs ansikte utanför fönstret. På spionens vänstra skuldra och arm hängde några trasiga byxor, smutsiga skjortor och kavajer. Han blinkade i smyg åt Klimkov och ropade i sur ton:

»Begagnade kläder! Köp och försäljning!. . . «

»Det är dags för mig!« sade Jevsej och for upp på fötter.

»Är du ledig på söndag? Kom då hem till mig. . . Eller jag kommer hellre hem till dig. Var bor du?«

Jevsej teg. Han var inte hågad på att säga, var han bodde.

»Vad är det med dig? Bor du kanske tillsammans med någon fröken? Det gör inget! Presentera mig för henne — och så är det bra. Vad är det att skämmas för? Vad?«

»Ja, ser du, jag bor inte ensam. . . «

»Nå, än sedan. . . «

»Det är bara det, att jag bor inte tillsammans med en fröken utan hos en gammal gubbe.«

Jakov gav till ett gapskratt.

»A, du var mig en konstig kropp! Det vete djävulen, vad du skall säga! Nå, en gammal gubbe behöver vi inte ha med, naturligtvis. Jag

för min del bor ihop med två kamrater; så det blir också olägligt att gå hem till mig. Då får vi alltså avtala, var vi skall träffas. . . »

De kom överens om detta och lämnade krogen, och när Jakov vid avskedet hade tryckt Klimkovs hand vänskapligt och kraftigt, gick Jevsej snabbt därifrån, som om han fruktade, att kusinen skulle vända tillbaka och ta tillbaka denna hårda handtryckning. Han gick och övervägde nedstämt:

„Här är det bästa stället att få napp. Här, säger man, finns det allra flest revolutionärer — Jakov kommer att vara till hinders. . . »

En grå skugga av argsint retlighet drog igenom hans själ.

»Gamla kläder till försäljning!« mässade Grochotov bakom honom och viskade: »Låtsas vilja köpa en skjorta av mig, Klimkov!«

Jevsej vände sig om och tog någon trasa i handen. Han granskade den tigande, medan spionen högljutt prisade sin vara men viskade till honom:

»Se upp — du har träffat mitt i prick! Den lockige — jag har redan länge haft ett öga på honom — är en socialist! Håll dig efter honom. Tillsammans med honom kan man få många andra på kroken.« Sedan slet han skjortan ur näven på Jevsej och utropade förnärmat: »Fem kopek? För en sådan sak? Driver du med mig, min gosse lille, det är ju en förolämpning! Gå din väg, gå!« Och utropande sina varor stegade han med långa kliv iväg över gatan.

„Ser man på, nu skall jag själv stå under uppsikt!“ tänkte Jevsej och gav Grochotov en blick på ryggen.

När en ännu föga erfaren spion bekantat sig med några arbetare, ålåg det honom att ofördröjligen anmäla detta för sin arbetsledare. Denne tilldelade honom sedan endera en i spaningsarbete mer erfaren arbetskamrat eller blandade sig själv med arbetarna, och då brukade man avundsjukt säga:

»Den, han har slagit sig till en ställning — nu är han provokatör!«

En sådan roll ansågs farlig, men ledningen brukade betala ut penningbelöningar för förrådande av en hel grupp människor på en gång; och därför lurade spionerna inte bara lystet på ett sådant gynnsamt tillfälle utan sprang samtidigt benen av sig för att överträffa varandra. De fördärvade inte sällan hela saken för sig själva, när de satte krokben för varandra. Det förekom mer än en gång, att, när en spion redan sugit sig fast vid en arbetarcirkel, dessa plötsligt på några hemlighetsfulla vägar fick reda på hans yrke och pryglade upp honom, ifall han inte lyckades smita undan i tid. Det kallade man för att „slita itu snaran“.

För Klimkov var det svårt att sätta tro till, att Jakov vore socialist. Men samtidigt ville han gärna tro på det. Den avundsjuka, som kusinen uppväckt inom honom, pånyttföddes nu såsom förargelse gentemot Jakov över det, att denne plötsligt dykt upp på hans väg. Även dennes slag drog han sig till minnes.

På kvällen meddelade han Pjotr om sin bekantskap.

»Nå, än sedan då?« frågade Pjotr argt. »Du vet väl inte, vad du nu skall göra? Fan anamma, varför skall man stå ut med att lära er?«

Sedan sprang han rufsig, mager och med mörka skuggor under ögonen plötsligt iväg någonstans.

„Han har tydligen förlorat i kortspel igen!“ tänkte Jevsej uttråkat.

Nästa dag fick Sasja reda på Jevsejs framgång, frågade ut honom ingående om, vad saken gällde, tänkte efter litet och började sedan ruttet flinande undervisa honom:

»Vänta ett tag och berätta du sedan försiktigt för dem, att du har fått plats som kontorist på ett tryckeri — hör du? Då kommer de att fråga dig, om du inte kan skaffa dem typer till att trycka med. Då säger du: „Ja, det kan jag!“, men förstå att säga det helt enkelt, så att de tror, det gör dig detsamma, om du skaffar dem eller ej. Fråga därför inte, vad de behöver dem till. Bete dig som det dumhuvud, du är. Om du fördärvar saken, så går det dig illa. Efter varje sammankomst anmäler du till mig, vad du fått höra. . . «

Jevsej kände sig gentemot Sasja som en liten hund i koppel. Han såg in i spionens gula ansikte, som var bestrött med finnar, och väntade tanketomt på, att Sasja äntligen skulle släppa iväg honom ur molnet av vidriga dunster, som gjorde honom illamående.

Han begav sig till sammanträffandet med Jakov tom som ett rör invärtes. Men när han fick se kusinen med cigarrett emellan tänderna och mössan på sned — då log han vänskapligt emot honom:

»Hur är läget?« ropade Jakov glatt.

»Jag har fått arbete«, svarade Jevsej. I samma ögonblick kom han att tänka:

„Det sade jag för snart. . . “

»Var då?«

»På ett tryckeri, som kontorist. . . «

Jakov lät höra en ljudlig vissling.

»På ett tryckeri? . . . Alltså — vill du komma med? Jag har trevligt sällskap — två flickor: den ena är modist, den andra uppspolerska. En ung mekaniker och gitarrist. Sedan ytterligare två andra — också gott folk. . . «

Han talade fort, och hans ögon log glatt emot alla, som de såg. Han blev gång på gång stående framför butikernas fönster och synade deras skyltningar med blicken hos en människa, som tycker om allt och är intresserad av allt. Han pekade ut några vapen för Jevsej och ropade hänfört:

»Skall de där vara revolverar? De ser ut som leksaker. . . «

Jevsej underkastade sig hans sinnesstämning, betraktade sakerna med oskarp blick och log förundrat, som om han för första gången såg denna sköna, lockande ymnighet av grällt färgade tyger, brokiga böcker, detta bländande virrvarr av färg- och metallglans. Han lyssnade gärna och roat på Jakovs röst och dennes snabba, glädjemättade ordsvall, som så lätt trängde in i hans själs mörka ödslighet.

»Du är ju en munter gynnare!« sade han gillande.

»Ja, mycket! Dansa har jag lärt mig hos kosackerna — hos oss i fabriken ligger tjugo kosacker. Vårt folk skulle nämligen göra uppror, har du hört talas om det? I tidningarna har de ju skrivit om oss. . . «

»Varför ville de göra uppror, då?« frågade Jevsej, slagen av den självklarhet, med vilken Jakov talade om upproret.

»Hur så „varför“? De kränker oss arbetare. . . Vad skulle vi annars göra, då? . . . «

»Och kosackerna?«

»Ingen fara! I början trodde de, att de var vår överhet, men sedan så sade de: „Kamrater, ge oss utav flygbladen. . . “«

Jakov avbröt sig plötligt, såg Jevsej i ansiktet, rynkade ögonbrynen och gick en stund tigande fram. Flygbladen påminde Jevsej om hans plikt. Han rynkade plågat pannan, och då han önskade avvärja något ifrån sig och brodern, sade han med låg röst:

»Jag har läst i de här flygbladen. . . «

»Nå?« frågade Jakov och slog av på takten.

»Jag begriper inte. . . «

»Läs dem en gång till, då!«

»Jag vill inte. . . «

»Inte intressant?«

»Nej. . . «

En stund gick de tigande fram. Jakov visslade eftertänksamt för sig själv men avsåkte då och då kusinens ansikte med en flyktig blick.

»Jo, dessa flygblad är en kär angelägenhet. Alla arbetets fångar måste läsa dem!« började Jakov med låg, innerlig röst. »Vi är fångar, broder, de har smitt fast oss vid arbetet för hela livet, gjort oss till kapitalisternas trälar — är det inte så? Och dessa flygblad befriar vårt mänskliga förstånd. . . «

Klimkov tog ut stegen. Han ville inte höra på Jakovs ordström. Inför honom skymtade till och med en önskan att säga åt brodern:

„Var snäll och tala inte med mig om det...“

Men Jakov avbröt nu själv sitt tal:

»Där är den, Zoologiskan...«

De drack en flaska öl i buffén och lyssnade på militärorkesterns musik. Jakov stötte till Jevsej i sidan med armbågen och frågade honom:

»Fint, vad?«

När orkestern slutat spela, suckade Jakov och anmärkte:

»Det var ur „Faust“, det, de spelade. Det är en opera. Jag har sett den tre gånger på teatern — den är skön, mycket! Handlingen är dum, men musiken är bra! Kom, så skall vi se på aporna...«

På väg till aporna berättade han intresseväckande för Jevsej historien om Faust och djävulen. Han försökte till och med sjunga litet, men det lyckades han inte med, så att han brast i gapskratt åt det.

Musiken, berättelsen om teatern, skrattandet, den helgdagsklädda folkmassans pladder och den solöversköljda vårhimlen berusade Klimkov. Han betraktade Jakov och tänkte förundrat:

„Så djärv han är! Och allt vet han! Ändå är han ju jämnårig med mig!“

Småningom föreföll det nu Klimkov, som om hans bror i snabb följd öppnade en hel rad små dörrar för honom, ur vilka ljus och muntert larm strömmade ut, och det blev för varje dörr allt starkare. Han lät sin blick vandra runtomkring och sög i sig de nya intrycken. Då och då vidgades hans ögon ängsligt — när han i folkmassan trodde sig ha fått syn på en tjänstekamrats bekanta ansikte. De stod framför apburen. Jakov menade med ett godmodigt leende i ögonen:

»Titta där — är de inte precis som människor? — Inte sant? Ögonen, ansiktena — så kloka, de ser ut — eller hur?...«

Han tystnade plötsligt, lyssnade ett ögonblick och sade:

»Stopp ett tag, där är de våra!« Han försvann men kom efter någon minut tillbaka tillsammans med en fröken och en ung man, som bar långrock utan ärmar.

»Ni skulle ju inte komma med, sade ni? Era skojare! Detta är alltså min kusin Jevsej Klimkov. Om honom har jag redan berättat för er. Och det här är Olja — Olga Konstantinovna — och han heter Alexej Stepanovitj Makarov.«

Klimkov stod där med sänkt huvud, tryckte förläget tigande bådas händer men tänkte:

„Han sätter mig i klämma, — det är bäst, att jag ger mig iväg...“

Men till att gå sin väg hade han inte lust. Och så spejade han ängsligt runt omkring sig, ifall det inte skulle finnas någon av spionkamraterna inom synhåll. Det fanns det inte.

»Han är inte så obesvärad«, sade Jakov till den unga fröken. »Han passar inte alls särskilt bra ihop med mig, gamle syndare.«

»För vår skull behöver ni inte vara blyg, vi är enkelt folk«, sade Olga. Hon var huvudet högre än Jevsej, och det högt uppsatta, ljusa håret fick henne att se ännu längre ut. I det bleka, ovala ansiktet log ett gråblått ögonpar lugnt.

Mannen i långrock hade ett godmodigt ansikte och vänliga ögon. Han rörde sig långsamt. Den vaggande gången i hans uppenbarligen kraftiga kropp hade något visst sorglöst över sig.

»Skall vi irra omkring här länge likt förstockade syndare?« frågade han med mjuk basröst.

»Vi går väl och sätter oss någonstans, vad. . . «

Olga lade huvudet på sned och såg Klimkov i ansiktet.

»Har ni varit här förut?«

»Det är första gången. . . «

Han gick bredvid henne och ansträngde sig att lyfta på fötterna mer än vanligt, så att det blev mycket obekvämt för honom. De satte sig vid ett litet bord och beställde öl. Jakov skämtade om någonting, medan Makarov visslade helt lågt för sig själv och iakttog allmänheten med kysande ögon.

»Har ni några kamrater?« frågade Olga.

»Nej, jag har ingen. . . «

»Jag märkte genast, att ni verkade ensam!« sade hon leende.

»Titta där, en detektiv!« gav Makarov till ett svagt rop. Jevsej for upp men satte sig snabbt igen och kastade en kort blick emot Olga, då han önskade utröna, huruvida hon lagt märke till hans ofrivilliga rörelse av förskräckelse. Han kunde emellertid inte avgöra detta. Tigande och uppmärksamt mönstrade hon Mjelnikovs mörka gestalt. Som om han långsamt måste bana sig väg, gick detektiven längs med borden, såg med böjd nacke ned i marken och lät armarna hänga utefter kroppen, liksom vore de vridna ur led.

»Han går liksom en Judas, som om han sökte efter en asp att hänga sig i!« sade Jakov med låg röst.

»Han måste vara drucken!« anmärkte Makarov.

„Nej, han är alltid sådan“, hade Jevsej så när undsluppit sig. Oroligt ryckte han hit och dit på sin stol.

Mjelnikov vältrade sig likt en svart sten in i folkmassan och den gömde honom i sin brokiga villervalla.

»Lade ni märke till, hur han gick?« frågade Olga.

Jevsej såg upp. Han gav henne en uppmärksam och förväntansfull blick. . .

»Jag tror, att ensamheten kan driva en svag människa till vad som helst. . . «

»Ja«, viskade Klimkov, som nu begrep något. Han gav tacksamt flickans ansikte en blick och upprepade högre: »Ja!«

»Jag kände honom för sådär en fyra år sedan!« berättade Makarov. Hans ansikte föreföll liksom ha blivit smalare och magrare, kindknottorna avtecknade sig, ögonen vidgades och stirrade mörkt och fast i fjärran. »Han angav den gången en viss student, som gav oss böcker att läsa, och arbetaren Tichonov. Studenten blev förvisad, men Tichonov satt ungefär ett år i fängelse och dog i tyfus. . . «

»Är ni då rädd för spioner?« frågade Olga plötsligt Klimkov.

»Hur så?« svarade han dovt.

»Ni ryckte till, när ni fick se honom. . . «

Jevsej gned sig energiskt på halsen och svarade utan att se på henne:

»Det var bara så — att jag också känner honom. . . «

»Aha-a!« sade Makarov utdraget och skrattade.

»Förtegen!« utropade Jakov och blinkade. Klimkov begrep inte deras utrop och deras vänliga blickar utan blev vid sitt tigande av fruktan, att han mot sin vilja kunde råka säga något ord, som skulle rasera detta ögonblicks oroande men angenäma, halvt drömlika tillstånd.

Stillsamt och ömt närmade sig den friska vårkvällen, som mildrade alla ljud och färger. Himlen började glöda i aftonrodnad, tankfullt och stillsamt sjöng mässingstrumpeterna. . .

»Nå, alltså — skall vi stanna kvar här eller skall vi gå hem?« sade Makarov.

De bestämde sig för att gå hem. På vägen frågade Olga Klimkov:

»Har ni suttit i fängelse, då?«

»Ja«, svarade han men tillade efter någon sekund: »Inte så länge. . . «

De steg på en spårvagn, och sedan befann sig Jevsej plötsligt i ett litet rum med blå tapeter. Där var trångt och tryckande. Men stämningen var dels livad, dels svårmodig. Makarov spelade gitarr och sjöng några sånger, som Jevsej aldrig hört. Jakov talade mycket djärvt om allt i världen, gjorde sig lustig över de rika, svor över överheten och började sedan dansa, så att hela rummet fylldes med hans stampande, jubel och visslingar. Gitarren plinkade, och Makarov eggade Jakov med skämt och rop:

»Ja, den, som förstår att ha roligt, honom fruktar sorgen!«

Olga såg lugnt på alltsammans och frågade emellanåt Klimkov leende:

»Tycker ni om det?«

Berusad av en stilla glädje, som dittills varit okänd för honom, log Klimkov också till svar. Han glömde sig själv — och det var endast ibland, som han under några sekunder förnam obehagliga styng inom sig. Men innan känslorna förmått omvandla sig till tankar, försvann de, och han mindes ingenting mer.

Först hemma hos sig själv påminde sig Jevsej, att han var förpliktad att förråda dessa glada människor och överlämna dem i gendarmernas händer. Han kom att tänka på det och gripen av ett kallt vemod blev han håglöst stående mitt i rummet. Det blev svårt att andas. Med uttorkad tunga slickade han sig om läpparna, kastade sedan hastigt av sig kläderna, så att han stod i bara underkläderna, gick fram till fönstret och satte sig. Det förflöt flera minuter i förstelning. Sedan tänkte han:

„Jag skall säga dem det. För Olga skall jag tala om det. . .“

Men genast kom han att tänka på snickarens arga, föraktfulla tillrop:

„Fähund. . .“

Klimkov skakade på huvudet.

„Jag skall skriva till henne: ‚Akta er. . .‘ Och så skall jag skriva om mig själv också. . .“

Denna tanke muntrade upp honom, men i nästa sekund tänkte han sig för:

„Vid en husundersökning kommer de att hitta mitt brev och känna igen handstilen — då är jag förlorad. . .“

Nästan ända till gryningen satt han vid fönstret. Han tyckte, att det kändes, som om hans kropp skrumpnade och drog ihop sig invärtes likt en gummiboll, som luften går ur. I hans inre sög gränelsen efterhängset på hjärtat, utifrån betryckte honom ett mörker fullt av några lurpassande personer, och mitt ibland dem — likt ett rött klot — svävade Sasjas olycksbådande ansikte. Klimkov drog ihop sig och krökte sig. Slutligen reste han sig försiktigt, gick till sängs och gömde sig ljudlöst under täcket.

Kapitel XVI

Men livet galopperade plötsligt likt en stalltrött häst iväg under märkliga krumsprång utan att underordna sig de människors vilja, vilka nu försökte styra det lika så vettlöst och grymt, som de tidigare styrt det. I skyddspolisavdelningen talade man varje kväll oroat om nya tecken på en allmän upprorsanda i folket, om ett hemligt förbund av bönder, som var beslutna att ta ifrån godsägarna jorden, om arbetarförsamlingar, där man öppet började tadla regeringen, och om revolutionärernas för varje dag synbart växande styrka. Filipp Filippovitj gnällde utan att förstummas med sin gälla röst på skyddspolisens agenter, så att de nästan fick sår i öronen. Han överöste dem alla med förebråelser för deras överksamhet. Jasnogurskij smackade bedrövat med läpparna och bönföll med handen tryckt emot bröstet:

»Mannar, betänk dock: den, som tjänar tsaren, han är inte förlorad.«

Men när Krasavin buttert frågade honom: „Vad skall man göra, då?“ fäktade han med armarna och fläkte upp sin avgrund till mun, men kunde på en lång stund inte säga något utan skrek:

»Fånga dem!«

Jevsej hörde den eleganta Leontiev tala till Sasja torrt hostande:

»Uppenbarligen räcker våra kampmedel emot regeringsfientliga stämplingar inte till under dessa dagar av allmänt vanvett...«

»Nå, min herre, med spott släcker man ingen eld!« väste Sasja. Hans ansikte förvreds till ett elakt leende.

Alla beklagade sig, förargade sig, ropade och skrek. Sasja släpade sina långa ben efter sig genom rummet och gjorde sig hånfullt lustig över de andra:

»Vad nu? Tar revolutionärerna överhanden över er?«

Dag och natt jagade spionerna omkring, lämnade varje kväll in långa rapporter om sina iakttagelser och talade dystert med varandra:

»Skall det nu verkligen behöva vara på detta viset??«

»Man kommer nog att räta ut lockarna ur håret på oss!« sade Pjotr och ryckte i sina fingrar, så att det knakade i dem.

»Även om vi förblir vid liv, så kommer vi att utmönstras ur rullorna«, sade Solovjov modfällt. »Om vi åtminstone finge pension — men kommer de att ge oss någon?.. «

»En snara om halsen, men ingen pension!« sade Mjelnikov dystert.

Män, som ännu för en kort tid sedan i Jevsejs ögon varit skräckinjagande och framstått för honom såsom oövervinneligt starka, virvlade nu omkring på stadens gator likt torra fjolårslöv.

Med förundran såg han några andra människor: enkla och förtroendefulla gick de djärvt någonstans hän och övervann glatt alla hinder i sin väg. Han jämförde dem med spionerna, som med trött lunk i hemlighet smög sig fram längs gator och hus för att spåra upp de där andra och stoppa undan dem i något fängelse. Han såg klart och tydligt, att spionerna inte trodde på sin egen sak.

Han tyckte om Olga, hennes livliga, starka medkänsla, som hon hade för folk. Han tyckte om den bullersamme, något skrytsamme, pratsjuke Jakov och den sorglöse Alexej, som ständigt var redo att skänka den förste bäste, som bad om det, sin sista skärv och sin sista skjorta.

Medan han iakttog sönderfallet för den makt, han underdånigt tjänat ända intill dessa dagar, började Jevsej söka efter en utväg, som skulle göra det möjligt för honom att kringgå förräderiets ofrånkomlighet. Han övervägde därvid sålunda:

„Om jag skall fortsätta att umgås med dem, kan jag inte undgå att ange dem“, tänkte han. „Överlåter jag dem åt en annan spion, så blir det än värre. Jag måste tala om det för dem. Nu blir de allt starkare — det är alltså bättre för mig, om jag håller med dem.. “

Han kände sig allt starkare dragen till dessa människor, som var nya för honom, och besökte därför Jakov allt oftare. Allt ihärdigare sökte han sammanträffanden med Olga. Efter varje sammankomst med dem anmälde han sedan med låg röst och utförligt för Sasja, vad de talat om, vad de tänkte göra. Det var angenämt för honom att tala om dem. Han upprepade deras tal med hemligt välbehag.

»A, din mes«, snörvlade Sasja, förargat och hånfullt blixtrande emot Klimkov med sina grumliga ögon. »Du måste själv stöta dem framåt. Har du sagt till dem, att du kan skaffa dem typer? Det är dig, jag frågar, din idiot!«

»Nej, det har jag inte sagt än.. «

»Nå, vad drönar du för då? Föreslå dem det redan i morgon dag!«

Det var lätt för Klimkov att verkställa Sasjas order, ty Jakov och Olga hade redan frågat honom, om han inte kunde skaffa en uppsättning typer. Men han hade svarat undvikande.

Nästa dag, när han gick till Olga på kvällen, bar han i bröstet på den mörka tomhet, som alltid bemäktigade sig honom i nervanspänningens ögonblick. Beslutet att fullgöra uppgiften var ålagt honom av en annans vilja. Han behövde alltså inte själv göra sig någon tanke-möda med det. Detta beslut bredde ut sig i hans inre, det växte av sig själv inom honom och förträngde all fruktan, alla hämningar och alla sympatier.

Men när Olgas högresta gestalt stod framför honom i det lilla, otillräckligt upplysta rummet, och han bakom henne på väggen såg hennes stora skugga, som ljudlöst rörde sig honom till mötes — då blev Klimkov försagd och förlägen, så att han tigande stannade i dörren.

»Hur är det fatt? Är ni inte riktigt kry?« sade Olga, när hon tryckte hans hand.

Hon skruvade upp lampan, så att den lyste klarare, och fortfor, medan hon slog upp te:

»Ni ser riktigt dålig ut. . . «

Klimkov ville få saken avklarad så fort som möjligt:

»Alltså, ni har sagt, att ni behöver typer.«

»Ja, det har jag sagt! Jag vet, att ni skall ge oss dem.«

Hon sade dessa ord helt enkelt och liksom slog till Jevsej med dem. Förundrad lutade han sig tillbaka på stolens ryggstöd och frågade dovt:

»Hur vet ni det? . . . «

»Då sade ni varken ja eller nej — alltså, tänkte jag, kommer han säkert att ge oss. . . «

Jevsej förstod henne inte, och medan han ansträngde sig att undvika hennes ögons blickar, frågade han på nytt:

»Hur så?«

»Antagligen därför, att jag håller er för en allvarlig människa och har förtroende för er. . . «

»Ni får inte lita på mig!« sade Jevsej.

»Vad är det, ni säger? Man måste kunna hysa tillit!«

»Och om ni misstar er?«

Hon ryckte på axlarna.

»Att inte ha förtroende för en människa betyder att i förväg hålla henne för falsk, för dålig. Får man då göra det?«

»Jag kan ge er typerna«, suckade Jevsej. Uppdraget var slutfört. Han satt med huvudet sänkt och händerna fasttryckta mellan knäna och åhörde flickans ord.

Olga hade stöttat armbågarna mot bordet och meddelade honom med halvhög röst, när och hur han skulle komma med det utlovade. Nu, när han fullgjort sin tjänsteplikt, steg ett kvävande illamående upp ur hans hjärtas djup. Plågsamt vaknade den känsla, som var fientlig emot honom själv och allt djupare klöv honom mitt i tu.

»Lägger ni märke till, hur snabbt folk lär känna varandra nu för tiden?« frågade flickan sakta. »Alla söker vänner, finner dem, alla blir tillitsfullare och djärvare.«

Hennes ord liksom log. Då han inte kunde bestämma sig för att se Olga i ansiktet, följde Klimkov bara hennes skugga på väggen, där han ritade in de blå ögonen, den lilla munnen med de bleka läpparna och det något trötta men mjuka och snälla ansiktet.

»Skall jag nu säga henne, att alltsammans bara är ett knep för att tillintetgöra henne?« frågade han sig själv.

Och han svarade:

»Hon kommer att jaga bort mig. Skälla ut mig och jaga bort mig.«

»Känner ni inte Zimin, snickaren?« frågade han plötsligt.

»Nej. Vad är det med honom?«

Jevsej suckade tungt:

»Han är också en god människa.«

»Hade hon känt snickaren...«, tänkte Klimkov långsamt, »så hade jag fått henne att fråga honom om mig. Då hade kanske...«

Det tycktes honom, som om stolen höll på att ge efter under honom, och som om illamåendet snart skulle stiga honom upp i strupen. Han hostade och betraktade ingående rummet, det lilla och torftiga. Genom fönstret tittade månen in. Den var så rund som Jakovs ansikte. Lampskenet föreföll honom störande och överflödigt.

»Jag skall släcka lampan, jag skall gå ned på knä för henne, omfamna benen och säga allt. Kommer hon då att ge mig en spark?...«

Men detta hejdade honom inte. Han reste sig tungt ifrån stolen och sträckte ut handen emot lampan, men armen sjönk slappt ned, benen skälvde till och svek honom, så att han vacklade till.

»Vad tar det åt er?« frågade Olga.

Klimkov ville svara, men fick bara fram ett stilla kvidande. Han ställde sig på knä och började med darrande händer gripa efter hennes klänning. Olga höll emot med en varm handflata på hans panna, grep med andra handen tag i hans skuldra, gömde benen under stolen och sade strängt till honom:

»Nej, nej! Å, så avskyvärt det är!... Jag kan inte... Men så res er upp, då!...«

Hennes kropps värme väckte inom honom ett sinnligt begär, och hennes händers avvärjande stötar tog han emot såsom upphetsande smekningar...

„Hon är inget helgon!“ för det igenom hans medvetande, och han fattade ännu fastare om den unga flickans knän.

»Jag säger er — res er upp!« utropade hon, redan inte längre uppmanande utan befallande.

Han reste sig utan att ha förmått säga ett ord.

»Ni begriper väl«, mumlade han och slog ut med armarna.

»Ja, ja, jag begriper... Min Gud! Att detta alltid skall dyka upp på ens väg!« utbrast hon, såg på honom och sade strängt: »Jag är utled på detta!«

Hon ställde sig vid fönstret. Mellan henne och Jevsej stod bordet. En kall villrådighet omslöt Klimkovs hjärta, och en kränkande skamkänsla brände stilla inom honom.

»Var snäll och kom inte hem till mig mer...«

Jevsej tog mössan, slängde rocken över axlarna och gick nedböjd därifrån.

Några minuter senare satt han på en bänk framför porten till någons hus och mumlade med konstlad anspänning:

„Slödder...“

Han drog sig till minnes alla ord, med vilka man kan besmutsa en kvinna, och täckte med dem över Olgas välbyggda, högresta gestalt. Han önskade besudla henne helt, befläcka henne från hjässan till fotbjället. Men hans skällsord fastnade inte på henne. Och fastän Jevsej ihärdigt försökte väcka ilska inom sig, så kände han sig bara kränkt.

Han tittade länge på den runda, ensamma månskivan — den föreföll röra sig ryckvis över himlen, liksom språngartat, likt en stor, ljus boll. Han trodde sig höra det svaga ljudet av dess rörelse, liksom hjärtats slag. Han älskade det inte, detta bleka, svårmodiga klot, som föreföll med kylig envishet kunna iakttas i hans livs alla svåra stunder. Det var sent, men staden sov ännu inte. Från alla håll kom mångfaldiga ljud.

„Förr var nätterna lugnare“, tänkte Klimkov, reste sig och gick vidare utan att sticka armarna i rockens ärmar och med mössan skjuten bak i nacken.

„Nåväl — vänta bara!“ tänkte han. „Jag skall ange dem allihop och sedan be om att bli förflyttad till någon annan stad...“

I tre omgångar hämtade han till Makarov flera paket med typer till tryckeriet, fick av honom reda på den våning, där tryckeriet skulle inrättas, och bevärdigades i gengäld av Sasja några offentliga lovord:

»Duktigt gjort! Du skall få en belöning. . . «

Jevsej förhöll sig likgiltigt till hans beröm, men när Sasja gått sin väg, föll honom Maklakovs skarpa, starkt avmagrade ansikte i ögonen. Spionen satt i en soffa i ett mörkt hörn, tittade därifrån på Jevsej och tvinnade sin mustasch. I hans blick låg någonting, som berörde Jevsej, så att han vände sig bort.

»Klimkov, kom hit ett tag!« ropade spionen. Klimkov gick dit och satte sig bredvid honom.

»Är det sant, att du förräder din bror?« frågade Maklakov med låg röst.

»Kusin. . . «

»Tycker du inte synd om honom?«

»Nej. . . «

Han kom att tänka på de ord, som de överordnade så ofta uttalat. Jevsej upprepade dem nu med låg röst:

»Med oss är det som med soldaterna. Vi vet varken av far, mor eller bröder — vi känner bara till tsarens och fäderneslandets fiender. . . «

»Nå, naturligtvis!« sade Maklakov leende. På rösten och leendet märkte Jevsej, att spionen gjorde sig lustig över honom. Han kände sig kränkt.

»Kanske tycker jag synd om honom i alla fall«, sade han. »Men eftersom jag måste tjäna ärligt och troget. . . «

»Det förnekar jag ju inte, din kuf!«

Sedan tände sig Maklakov en cigarrett och frågade Jevsej:

»Varför sitter du här?«

»Jag har inget annat att göra. . . «

Maklakov slog sig på knäna och sade:

»Du var mig en olycksalig människa!«

Jevsej reste sig:

»Timofej Vasiljevitj. . . «

»Vad nu?«

»Säg mig. . . «

»Vad skall jag säga dig?«

»Det vet jag inte. . . «

»Nå, det gör inte jag heller.«

Klimkov mumlade i en viskning:

»Jag tycker synd om min bror!... Och så är det även en flicka med där... De är allesamman — bättre än vi, vid Gud!«

Spionen reste sig likaledes, sträckte på sig. Medan han gick emot dörren, sade han kyligt:

»Dra åt helvete med dig. . . «

Kapitel XVII

Den natt kom, då det var bestämt, att Olga, Jakov och alla de skulle arresteras, vilka var förbundna med dem i tryckerifallet. Jevsej visste, att tryckeriet var beläget i trädgården, i en sidobyggnad — där bodde en storvuxen, rödskäggig karl vid namn Kostia tillsammans med sin koppärriga, tjocka fru. Olga tjänade piga hos dem. Kostias huvud var slätsnaggat, och hans fru hade ett grått ansikte med irrande ögon. Båda föreföll Jevsej inte vara riktigt vid sina sinnens fulla bruk. De liknade för Jevsej sådant folk, som länge legat på sjukhus.

»Så hemska de ser ut!« hade han anmärkt, när Jakov en kväll visat honom dessa människor i Makarovs våning.

Jakov, som gärna skröt med sina bekantskaper, skakade stolt på det lockiga huvudet och förklarade viktigt:

»Det beror på deras hårda liv! De arbetar i källare, om nätterna, i fukt och dålig luft. De får vila sig i fängelserna. Sådant kan väl vända vem som helst ut och in.«

Klimkov ville få kasta en blick på Olga en sista gång. Han fick reda på, genom vilka gator, man skulle föra arrestanterna till fängelset, och gick dem till mötes. Samtidigt försökte han intala sig, att allt detta inte rörde honom. Om den unga flickan tänkte han:

„Hon har säkert blivit förskräckt. Hon kommer att gråta. . . “

Han höll sig som vanligt i skuggan, försökte flera gånger vissla sorglöst men kunde likväl inte fördriva minnet av Olga. Han såg hennes lugna ansikte, hennes troskyldiga ögon, hörde hennes något upprivna röst och kom ihåg orden:

„Ni gör orätt, Klimkov, i att tala så illa om folk. Har ni då ingenting att förebrå er själv?“

Då han lyssnat på Olga, hade han alltid känt, att hon haft rätt. Även nu hade han ingen anledning att tvivla på det. Men nu närde han en naken önskan att få se henne förskräckt, ömklig och i tårar.

Ur fjärran började nu höras muller av vagnshjul och klapprande av hästskor emot stenläggningen. Klimkov tryckte in sig emot en port och väntade. En täckt vagn for förbi honom. Han tittade utan deltagande på den och fick se två surmulna ansikten, kuskens gråa skägg och bredvid honom poliskommissariens stora mustascher.

„Det är allt“ tänkte han. „Jag får alltså ändå inte se henne. . .“

Men i slutet av gatan kom på nytt ett ekipage skramlande. Det rullade snabbt åstad, man hörde pisksnärtarna på hästens kropp och djurets trötta frustande. Det tycktes honom, som om dessa ljud hängde orörliga i luften och alltid skulle komma att hänga så.

Olga satt insvept i ett tygstycke bredvid en ung gendarm i den lätta droskan. På kuskbocken bredvid kusken satt en poliskonstapel. Hennes välbekanta, vita, snälla ansikte skymtade hastigt förbi. Jevsej fattade snabbt, vem han såg, att Olga var fullkomligt lugn och inte det minsta förskräckt. Av någon anledning gladde han sig plötsligt åt detta och sade i tankarna, som om det gällde att säga emot ett obehagligt påstående:

„Hon kommer inte att börja gråta!“

Med slutna ögon stod han så ytterligare en stund, fick sedan höra steg och klirrandet av sporrar. Han begrep, att man förde de arresterade männen förbi, slet sig loss ifrån sin plats, ansträngande sig att inte klampa med fötterna, sprang hastigt gatan fram, vek om hörnet samt nådde trött och svettig hemmet.

På kvällen nästa dag sade Filipp Filippovitj, i det han begöt Klimkov med sina blå ljusstrålar, högtidligt och med ännu tunnare röst än vanligt:

»Jag lyckönskar dig till din goda framgång, Klimkov, och önskar dig, att det må bli den första länken i en lång kedja av framgångar!«

Klimkov stod än på det ena benet, än på det andra och vred tyst sina händer, som om han försökte befria sig ur några osynliga bojor.

I rummet var flera spioner närvarande. De åhörde tigande sågens ljud och tittade på Jevsej. Han kände deras blickar på sitt skinn, och detta var besvärande.

När den överordnade avslutat sitt anförande, bad Jevsej honom med låg röst om förflyttning till någon annan stad.

»Prat, broder!« sade Filipp Filippovitj torrt. »Det är vanhedrande att vara feg. Vad skall detta betyda? Den första framgångsrika insatsen — och du vill redan fly? Jag vet nog själv, när det är dags att förflytta dig. . . Utgå!«

Det var Sasja, som gav honom belöningen.

»Hör du, din halvfigur!« kallade han honom till sig. »Här har du, ta den...«

Vidrörande Jevsejs hand med sin fuktiga, gula hand stack han till honom en sedel och gick sin väg. Jakov Zarubin kom farande:

»Hur mycket?«

»Tjugofem rubel«, svarade Klimkov och vecklade med motspänstiga fingrar ut sedeln.

»Hur många var det?«

»Sju...«

Zarubin tittade upp i taket och mumlade:

»Tre gånger sju är tjugooett, fyra genom sju... Alltså omkring tre och en halv rubel per skalle!«

Han lät höra en låg vissling, såg sig omkring och förkunnade sedan med en viskning:

»Sasja gav de hundrafemtio, och för utläggen i denna sak har han lagt fram en räkning på sextiotre rubel. De bedrar oss dumhuvuden! Nå, nu får du bjuda för att fira...«

»Kom, så går vi«, sade Klimkov, medan han sneglade på pengarna i handen och ännu inte kunde bestämma sig för att stoppa dem i fickan.

De gick ut, och på vägen menade Zarubin sakkunnigt:

»Ditt folk verkar det inte ha varit så mycket med...«

»Hur så?« frågade Jevsej kränkt. »Det var det visst det...«

»De betalade rätt litet för dem, alltför litet! Jag känner ju till reglerna, mig bedrar man inte, nej! Krasavin har infångat en viss revolutionär och här hos oss fått hundra rubel. Hundra till skickade man från Petersburg! Solovjov gav de sjuttiofem rubel för en illegal dam. Ser du? Och Maklakov? Antag, att han infångar några advokater, professorer och författare. De har sitt särskilda pris...«

Han talade outtröttligt, och Klimkov var nöjd med hans prat; ty det hindrade honom själv ifrån att tänka.

De gick in på ett offentligt hus. Zarubin frågade med en stamgästs bullrande röst den långa, magra och krokiga värdinnan:

»Är Lida frisk? Och Kapa? Ser du, Jevsej, bekanta dig med Kapa — det är en flicka, det! Ett vilddjur! Hon kommer att lära dig saker, som du utan henne inte får erfara på hundra år. Ge oss lemonad och konjak. För det yppersta av allt, Jevsej, måste man hålla konjak med lemonad — det är i stil med champagne, det får en genast upp att stegra sig på bakbenen!«

»Det gör mig det samma«, svarade Klimkov.

Det var ett dyrt hus. I fönstren hängde praktfulla gardiner, möblemanget föreföll Jevsej ovanligt, de vackert klädda flickorna tycktes ho-

nom stolta och oåtkomliga. Allt detta förvirrade honom. Han tryckte sig stilla i sitt hörn och gick åt sidan för flickorna, som låtsades inte lägga märke till honom. De gick förbi honom och vidrörde hans ben med sina kjolar. Trögt flöt en av sina massor nedtyngd halvnaken kropp förbi, och de målade ögonen rullade i sina hålor.

»Studenter?« frågade en rödhårig flicka sin väninna, en tjock brunett med hög, naken barm och ett blått band om halsen. Den andra viskade henne någonting i örat, och den rödhåriga gjorde en grimasch emot Jevsej. Han vände sig bort ifrån henne och sade missbelåtet till Zarubin:

»De vet, vilka vi är. . . «

»Ja, om! Självklart! Därför tar de också bara halva inträdet och slår av tjugofem procent på notan.«

Jevsej tömde två glas av den skummande, välsmakande drycken, och om än det inte gjorde honom gladare, så blev honom dock omgivningen likgiltigare.

Två flickor satte sig hos dem vid bordet: den långa, ståtliga Lidija och den väldiga, tunga Kapitolina. Lidijas huvud var i förhållande till hennes kropp påfallande litet, pannan smal, hakan spetsig och starkt framskjutande, munnen rund med små fisktänder, ögonen mörka och listiga, medan Kapitolina såg ut att vara hopsatt utav flera klot i olika storlek. Även hennes utskjutande ögon var klotaktiga och grumliga liksom på en blind.

Den svarthåriga Zarubin, som likt en fluga aldrig kom till ro, vände huvudet hit och dit, sprattlade med benen, for med de smala, mörka händerna över bordet. Han grep om, trevade och luktade på allt. Jevsej kände plötsligt, att Zarubin framkallade en tung, trubbig upprördhet inom honom.

„Skurk!“ tänkte han. „För mina pengar har han hämtat ett sådant missfoster till mig och valt ut en snygg en åt sig själv!“

Han slog upp en konjak åt sig, svalde den i ett drag, så att det brände i svalget, spärrade upp munnen och förvände blicken.

»Käckt?« utropade Jakov.

Flickorna skrattade till, och för ett ögonblick var Jevsej bedövad och förblindad, som om han hade somnat.

»Det här, Jevsej, är Lida, min trogna väninna, en klok, förständig flicka«, väckte honom Jakov, i det han ryckte honom i armen. »När jag väl lyckats tjäna mig upp till överhetens uppmärksamhet, så tar jag henne härifrån, gifter mig med henne och öppnar en liten handelsrörelse tillsammans med henne. Inte sant, Lidotjka?«

»Den, som lever, får se«, svarade flickan och sneglade smäktande på honom med sina oljiga ögon.

»Varför är du så tystlåten, min lille vän?« frågade Kapitolina med basröst och klappade Jevsej på axeln med sin tunga hand.

»Hon är *du* med alla«, anmärkte Jakov.

»Det gör mig detsamma!« sade Jevsej utan att se på flickan och flyttade sig bort ifrån henne. »Säg bara åt henne, att hon inte behagar mig och skall gå sin väg. . . «

Under några sekunder teg alla.

»Djävulen ta' er!« sade Kapitolina lugnt med fast stämma och lyfte långsamt, stödjande sig med handen emot bordet, sin tunga kropp ifrån stolen.

Det retade Jevsej, att hon inte blev arg på honom. Han såg efter henne och sade:

»Hon ser ju ut som en elefant. . . «

»Å, så ohyvlat!« utbrast Lidija beklagande.

»Ja, Jevsej, det var oartigt, broder!« instämde Jakov övertygat. »Kapitolina Nikolajevna är en mycket anmärkningsvärd flicka. Alla kännare sätter pris på henne.«

»Men mig gör det detsamma«, sade Jevsej, »Jag vill ha öl!«

»Hallå där, öl!« ropade Zarubin. »Kapotjka, var så vänlig och ordna några öl åt oss!«

Den tjocka flickan vände sig bort och gick sin väg med fötterna hassande över golvet. Men Zarubin lutade sig emot Jevsej och började i inställsam, undervisande ton:

»Ser du, Jevsej, visst är detta en bordell och så vidare. Men flickorna är lika mycket människor som du och jag — varför skall man då kränka dem med onödig grovhet?«

»Låt mig vara i fred!« sade Klimkov.

Han önskade sig, att det skulle vara alldeles stilla runt omkring, att flickorna skulle sluta sväva omkring i luften likt uttråkade molntussar om våren, och att den rakade pianisten med en drunknads blåaktiga ansikte inte längre skulle hamra med fingrarna på flygelns gula tänder, vilka såg ut som käftarna på ett högljutt och gällt gapskrattande vidunder. Han önskade, att alla skulle sätta sig tigande på sina stolar och förbli sittande orörliga, att gardinerna vid fönstren inte skulle röra sig så underligt, liksom om en osynlig, fientlig hand ifrån gatan hade ryckt i dem. Och så skulle Olga stå i dörren, vitklädd. Då skulle han resa sig, gå tvärs igenom rummet med stora steg och slå var och en i ansiktet — så skulle Olga få se, hur motbjudande de alla var för honom!

Efterhängset sjönk Zarubins förebrående ord in i hans öron:

»Vi har ju kommit hit för att roa oss, och du ställer genast till med skandal...«

Vacklande tittade Jevsej honom i ansiktet med sina omtöcknade ögon och sade plötsligt sig själv med kylig klarhet:

„På grund utav denne son av en hynda. Det är hans fel, att jag har hamnat i snaran. Alltsammans hans fel!“

Han tog en flaska öl i handen, slog upp ett glas, drack ur det och reste sig sedan utan att ställa flaskan ifrån sig.

»Det är mina pengar och inte dina, din usling!« sade han.

»Vad gör det, då? Vi är ju kamrater...«

Zarubins svarta, kortklippta, borstlika huvud kastades tillbaka. Jevsej fick se de skarpa, glänsande ögonen i det brunbrända ansiktet med de blottade tänderna.

»Sätt dig«, sade Zarubin.

Klimkov svingade flaskan och slog — siktande på ögonen — till honom i ansiktet. Oljigt glänsande sköt det röda blodet fram och väckte i Klimkov en ursinnig glädje. Han svingade flaskan på nytt och spillde därmed öl över sig själv. Alla ropade och skrek och sprang om varandra, någons naglar borrar sig in i Klimkovs kinder, man grep honom vid armar och ben, lyfte honom ifrån golvet och släpade bort honom. Någon spottade honom i ansiktet med varmt, klibbigt spott, tryckte åt om hans hals och drog honom i håret.

Först på polisstationen slog han — alldeles söndertrasad, sönderripen och genomvåt — upp ögonen. Han kom genast ihåg det inträffade och tänkte, till en början utan förskräckelse:

„Vad kommer nu att ske?“

En polistjänsteman, som Jevsej kände, rådde honom att tvätta sig i ansiktet och åka hem.

»Kommer de att ställa mig inför rätta?« frågade Klimkov.

»Det vet jag inte«, sade polistjänstemannen med en suck och tillade full av avund: »Knappast! Man kommer nog att lägga sig ut för er...«

Efter några dagar kallade Filipp Filippovitj till sig Jevsej samt skrek länge och genomträngande åt honom:

»Du, din idiot, du skall föregå med gott exempel inför folk och inte ställa till med skandaler! Om jag får höra något liknande om dig en gång till, så sätter jag dig under arrest på en månad. Uppfattat?«

Klimkov blev förskräckt, kurade ihop sig och försökte leva stilla och tystlåtet, obemärkt, och arbeta sig så trött som möjligt för att inte behöva tänka på någonting annat.

När han mötte Jakov Zarubin, fick han under dennes högra öga syn på ett litet, rött ärr. Detta nya drag i den unge detektivens rörliga ansikte tilltalade honom, och medvetandet om, att han inom sig funnit kraften och djärvheten att slå till en människa, upphöjde honom själv i hans egna ögon.

»Varför slog du mig?« frågade Jakov.

»Det bara blev så!« sade Jevsej. »Jag var full. . . «

»A du, din djävul! Det vet du ju, vad ansiktet betyder i vår tjänst! Hur kan man ställa till det så?«

Zarubin krävde av Jevsej att bjudas på en god middag.

Kapitel XVIII

Bland spionerna kom ett rykte i omlopp, att även några ministrar visat sig vara mutade av tsarens och Rysslands fiender. De hade samman-
svurit sig för att ta ifrån tsaren makten och byta ut den bestående,
goda ryska levnadsordningen emot en annan, ifrån utländska stater
lånad, vilken vore skadlig för det ryska folket. Nu hade de utfärdat ett
manifest, genom vilket — enligt uppgift i överensstämmelse med tsa-
rens vilja och med hans medgivande — det för folket kungjordes, att
det snart skulle lämnas frihet att överallt församla sig i hopar varhelst
det ville, tala om sådant, som intresserade det, i tidningarna skriva och
trycka allt, som det behövde — och att det till och med skulle lämnas
frihet att inte tro på Gud.

Filipp Filippovitj samtalade i hemlighet i flera timmar med Krasa-
vin, Sasja, Solovjov och andra erfarna agenter. Efter dessa samtal gick
de alla mulna och bekymrade omkring och besvarade sina kamraters
frågor endast korthugget och oredigt.

En gång trängde Sasjas arga röst, som slog över av upphetsning,
ut i kansliet genom dörren, som stod på glänt till det rum, där Filipp
Filippovitj satt:

»Inte om konstitutionen, inte om politik skall man tala med dem,
utan om det, att den nya ordningen tillintetgör dem, att de fridsam-
ma i stillhet kommer att krepera av hunger och vildhjärnorna ruttna
i fängelserna. Vad är det för några, som tjänstgör hos oss? Missfoster,
urartade, sinnessjuka, dumma djur.«

»Nu pratar ni ju Gud vet vad för smörja!« skrek Filipp Filippovitj
högt.

Även Jasnogurskijs sorgsna stämma lät sig höras:

»Vad är det då för en liten plan, ni har? Er avsikt, min bäste, förstår
jag inte... «

I kansliet satt Pjotr, Grochotov, Jevsej och därtill två nya spioner.
Den ene var rödhårig och kroknäst med stora fräknar i ansiktet samt

bar guldbågade glasögon, den andre var slätrakad, flintskallig och röd-kindad med bred näsa och ett purpurrött födelsemärke på halsen intill vänstra örat. Medan de uppmärksamt åhörde Sasjas tal, sneglade de då och då tigande på varandra. Pjotr reste sig flera gånger upp, gick fram till dörren, hostade slutligen till högt intill densamma — varefter dörren genast drogs igen av en osynlig hand. Den flintskallige spionen trevade med sina tjocka fingrar försiktigt på näsan och frågade med låg röst:

»Vilka är det då, han kallar missfoster?«

Först var det ingen, som svarade honom, men sedan sade Grochotov med en uppgiven suck:

»Det kallar han alla. . . «

»En slug best!« utropade Pjotr och log drömmande. »Alltigenom rutten, men se där, han samlar allt mer kraft. Där ser man, vad bildningen betyder! . . . «

Den skallige granskade alla med sina närsynta ögon, eftertänksamt förhörde han sig vidare:

»Skulle han därmed tala om oss?«

»Politiken är full av spetsfundigheter. Där gäller det att inte vara för nogräknad«, sade Grochotov.

»Hade jag fått någon bildning, så skulle jag nog spela ut en eller annan trumf«, förkunnade Pjotr.

Den rödhårige vägde nonchalant från sida till sida på stolen, gäspade ofta och spärrade då upp munnen på vid gavel.

Ur arbetsrummet kom Sasja ut. Hans ansikte var rött och han var rufsig i håret. Han stannade vid dörren, lät blicken fara över alla och frågade hånfullt:

»Har ni tjuvlyssnat?«

Den ene efter den andre kom nu detektiverna in. De var svettiga och dammiga. Trött och missmodigt slängde de till varandra allehanda anmärkningar. Även Maklakov dök upp. Han var arg och mulen, hans blick hade något skarpt och sårande i sig. Krasavin gick med kisande ögon hastigt in i det andra rummet och slog igen dörren efter sig med en smäll.

Sasja sade till Pjotr:

»Det skall bli ett ombyte av platser — nu är det vi, som skall vara ett hemligt sällskap, och de andra skall få rollen som uppenbara idioter, så skall det bli! Hallå där!« ropade han, »ingen går ut nu!«

Alla lugnade ned sig och tystnade. Ut ur arbetsrummet kom Jasnogurskij. Det såg ut, som om hans utstående, köttiga öron lagt sig tätt intill nacken, och hela han hade något halt över sig, likt en tvålbit.

Han spatserade av och an i hopen av spioner, tryckte allas händer, nickade krypande vänligt, drog sig sedan plötsligt tillbaka i någon vrå och började därifrån tala med gråtmild stämma:

»I tsarens gode tjänare! Till Eder vänder sig mitt tal, som kommer ur ett med bekymmer fyllt hjärta, till Eder, I mannar utan fruktan, I tadelfrie män, I Eder faders, tsarens, trogna barn, den rättroende kyrkans, Eder moders. . . «

»En sådan jämmerlåt! . . . « viskade någon i Jevsejs närhet. För Klimkov lät det emellertid, som om Jasnogurskij helt enkelt svurit grovt.

»I kännen redan fiendernas nyaste list, deras nya, fördärvliga plan, I haven läst ministern Bulygins kungörelse, enligt vilken vår tsar skulle önska avsäga sig den av Herren Gud honom förlänade makten över Ryssland och det ryska folket. Allt detta, dyre kamrater och bröder, är ett djävulskt spel av folk, som har sålt sina själar till utländska kapitalister, det är ett nytt försök att störta det heliga Rus i fördärvet. Vad vilja de uppnå med den av dem utlovade Riksduman, vad önska de uppnå med konstitutionen och den frihet, som de själva förkunna?»

Spionerna ryckte närmare varandra.

»I Faderns, Sonens och den Helige Andes namn, låtom oss granska djävlarne illistiga ränker i sanningens ljus, låtom oss pröva dem med vårt enkla, ryska förstånd, så skola vi se, hur de sönderfalla till stoft inför våra ögon. Sen I — man vill beröva tsaren hans gudomliga kraft och friheten att styra landet enligt Högre anvisningar, man vill utskriva val, på det att folket skall skicka sina företrädare till tsaren, och sedan komma dessa att utfärda lagar och därigenom inskränka tsarens makt. De hoppas, att vårt obildade och druckna folk skall låta sig besticka med brännvin och penningar för att sända sådana män till tsarens gemaker, vilka dessa förrädare, liberalerna och revolutionärerna, komma att anvisa det, och de komma för folket att utpeka judar, polackare, armenier, tyskar och andra utbördingar,¹ Rysslands fiender.«

Klimkov lade märke till, att Sasja, som stod bakom Jasnogurskij, hånlog likt en djävul. Och då han inte ville, att den sjuke spionen skulle lägga märke till honom, sänkte han huvudet.

»Detta rövarband av mutkolvar till bedragare kommer att omringa vår tsars lysande tron, de komma att avskärma hans visa ögon ifrån fosterlandets öde, de komma att utlämna Ryssland till utbördingarne och utlänningarne. Judarne komma i Ryssland att upprätta sitt eget

¹Med utbörding (инородец, av annan folkstam, främmand) menar Jasnogurskij en icke-ryss i Ryssland, t.ex. jude eller polack. Ö.a.

rike, polackarne sitt, likaså armenierna, georgierna, letterna och dylika tiggare, vilka Rus hittills tagit under sin starka hands beskydd, komma att bygga sina riken. Sedan, när vi stå allena åter, vi ryssar alldeles ensamma... då... då — alltså... »

Sasja, som stod bredvid Jasnogurskij, började viska honom något i örat. Gubben viftade ilsket bort det och tog till orda än högljuddare:

»Sedan komma plötsligt tyskarne och engelsmännen att kasta sig över oss och gripa tag i oss med sina rovlystna klor... Nedrivandet av Rus väntar oss, mina kära vänner — vakten Eder!«

De sista orden av sitt tal skrek han ut. Sedan tystnade han någon minut, höjde händerna ovanom huvudet och började på nytt:

»Men vår tsar har trogna tjänare. De vaka över hans makt och ära omutligt likt gårdvarar, och de ha nu grundat ett sällskap för kamp emot revolutionärernas nedriga förehavanden, emot konstitutionen och andra för oss sant ryska människor fördärvliga skändligheter. I detta sällskap ingå grevar och furstar, som äro berömda genom sina förtjänstfulla gärningar för tsaren och för Ryssland, guvernörer, vilka är tsaren och arvet ifrån den heliga gamla tiden hängivna, och kanske till och med självaste stor... »

Sasja hejdade Jasnogurskij på nytt. Gubben lyssnade på honom, blev röd i ansiktet, fäktade med armarna och skrek plötsligt:

»Säg mig nu — vad är detta för någonting? Vad har ni för rätt därtill?... Jag vill inte... »

Märkvärdigt for han upp, stötte den omkringstående hopen av spioner åt sidorna och gick sin väg. Nu trädde Sasja i hans ställe. Stor och krokryggig stod han där, sträckte fram huvudet, mönstrade tigan-
de dem alla med sina röda ögon och gned händerna.

»Nå, begrep ni något?« ljöd hans fråga skarpt.

»Ja... ja, vi har förstått«, svarade några röster lågmält och ovänligt.

»Det vill jag tro!« ropade Sasja hånfullt och började förbluffande tydligt, med ondska och kraft, att tala:

»Hör nu på — och de slugare ibland er kan få förklara mina ord för dumhuvudena. Revolutionärerna, liberalerna och över huvud taget våra ryska herremän har segrat — förstått? Regeringen har beslutat ge vika för deras krav. Den kommer att ge dem en konstitution, en statsförfattning. Vad innebär en konstitution för er? Svältdöden, eftersom ni är latmaskar och lättingar och inte duger till arbete. För många av er till och med fängelse, eftersom många av er har förtjänat det. För somliga sjukhuset — dårhuset, för ibland er finns det en hel hög halvgalna och sinnessjuka. Den nya levnadsordningen kommer, om den införas, att ofördröjligen krossa er alla. Polisdepartementet tillintetgöres,

skyddsavdelningarna stängs, och er kastar man ut på gatan. Är ni på det klara med det?» Alla teg och var liksom förstenade. Klimkov tänkte:

„Då skulle jag bege mig bort någonstans. . . “

»Jag tror, att det är nog så klart?» sade Sasja, sedan han tigit en stund, och for på nytt över alla med en enda blick. Den röda kransen i hans panna tycktes nu även ha flutit ut över hela ansiktet, och hans ansikte fick en anlöpning i blåaktigt blygrått.

»Denna nya levnadsordning är ofördelaktig för er. Alltså måste man bekämpa den — inte sant? Men för vem är det, för vems intressen skall ni kämpa? Jo, för er själva personligen och för era egna intressen, för er rätt att leva så, som ni hittills har levat. Är det klart? Vad kan ni nu göra?»

I det kvalmiga rummet uppstod plötsligt ett dovt buller, som om någons jättelika, sjuka bröst suckade och stånkade. Somliga av detektiverna gick surmulna och tigande sin väg med sänkta huvuden. Någon brummade upprört.

»I stället för att tala om allt möjligt, borde de hellre höja lönen. . . «

»De försöker bara skrämmas. . . alltid försöker de skrämmas! . . . «

I hörnet intill Sasja hade ett tiotal man församlats. Jevsej närmade sig dem stillsamt och hörde Pjotrs hänfödda röst:

»Så måste man tala — två gånger två är fyra — och spela ut idel ess! . . . «

»Nej, jag är inte nöjd«, sade Solovjov i sliskig och nyfiken ton. »Vad skall det betyda — tänk efter? Visst kan var och en tänka över saken på sitt sätt — men anvisa du mig, vad som skall göras!»

Krasavin skrek grovt och skarpt:

»Det har de ju redan anvisat!»

»Det begriper jag inte!» tillkännagav Maklakov lugnt.

»Ni?» utbrast Sasja. »Där ljuger ni. Ni har begripit det!»

»Nej.»

»Och jag säger — att ni har begripit det! Men ni är feg, ni är adlig — å, jag känner er!»

»Må så vara«, sade Maklakov. »Men vet manne ni, vad ni vill?»

Han frågade så kallt och uttrycksfullt, att Jevsej ryckte till tvärt och tänkte:

„Nu skall Sasjka slå till honom. . . “

Men denne endast frågade svagt och gnyende i sin tur:

»Jag? Om jag vet, vad jag vill?»

»Ja. . . «

»Det skall jag säga er!» ropade Sasja hotfullt och höjde rösten. »Jag kreperar snart, jag behöver inte frukta någon, jag står utanför livet —

jag lever av hat emot det förnäma folk, som ni i tankarna knäböjer för. Gör ni inte det, vad? Ni ljuger! Ni är en träl, en slavsjäl, en lakej, så adlig ni är. Men jag är bonde, en uppväckt bonde, och visst har jag legat vid universitetet, men jag har inte låtit mig besticka. . . »

Jevsej trängde sig fram, ställde sig bredvid de stridande och ansträngde sig att se bådas ansikten.

»Jag känner min fiende — det är ni, ni herremän! Även som spioner är ni herrskap, ni är motbjudande för alla, ni är överallt hatade, alldeles oavsett om ni är män eller kvinnor, författare eller detektiver. Och jag vet ett medel emot er, emot herremannaväldet, jag känner till det, jag inser, vad man måste göra med er, med vad man kan utrota er. . . »

»Det är just det, som intresserar mig och inte er hysteri«, sade Maklakov, som hade stoppat händerna i byxfickorna.

»Jaså, det intresserar er? Gott — jag skall säga det. . . »

Sasja ville uppenbarligen sätta sig. Han vajade som en pendel hit och dit, lät blicken fara omkring sig och talade samtidigt utan uppehåll vidare så snabbt, att han alldeles tappade andan.

»Vem är det, som inrättar livet? Herrskapet! Vem har fördärvat detta kära väsen — människan, gjort henne till ett smutsigt få, till ett sjukt djur? Ni, herremännen! Allt, allt detta — hela livet — måste omvändas emot er. Alltså — alla livets varbölder måste öppnas för att dränka er i en ström av skändlighet och spyor ur de människor, ni har förgiftat — och förbannade vare ni! Er dödsdoms och undergångs tid har kommit. Allt, som stympats av er kommer att resa sig emot er och kväva er, krossa er! Har ni förstått? Ja, så kommer det att bli. I somliga städer har man redan undersökt på herrarna, hur pass fast deras huvuden sitter. Känner ni till det? Nå?«

Han vacklade bakåt, stöttade sig med ryggen emot väggen, räckte fram händerna och nästan kvävdes av skratt. Maklakov såg på dem, som stod bredvid honom, och frågade också skrattande, med hög röst:

»Har ni förstått, vad han talar om?«

»Tala kan man och säga vad som helst!« svarade Solovjov, men tillade dock hastigt: »Inom vårt eget sällskap! Men det intressantaste nu vore att få säkert reda på, om det i Petersburg verkligen har bildats ett sådant hemligt sällskap och till vilken ända?«

»Det måste vi få veta!« sade Krasavin uppfordrande.

»Det är ju faktiskt så, bröder, att revolutionen flyttar till en ny lägenhet!« utropade Pjotr roat och livligt.

»Om det där, i detta sällskap, verkligen ingår furstar«, sade Solovjov eftertänksamt och drömskt, »så måste vår ställning förbättras. . . »

»Du har ju ändå dina tjugotusen på banken, din gamle djävul!«

»Kanske är det till och med trettiotusen. Räkna efter en gång till!« sade Solovjov förnärligt och drog sig åt sidan.

Sasja hostade dovt och hest, Maklakov såg buttert på honom.

»Vad glör ni på mig för?« skrek Sasja.

Maklakov vände sig om och gick därifrån utan att svara honom. Jevsej följde honom utan att tänka på det.

»Förstod ni någonting?« frågade Maklakov Jevsej.

»Jag tycker inte om det...«

»Jaså? Varför inte?«

»Han blir alltid så ond. Och ondska finns det ändå så mycket av även utan honom...«

»Det stämmer«, nickade Maklakov. »Ondska har vi nog av...«

»Man kan heller inget begripa«, fortfor Jevsej och såg sig försiktigt omkring, »alla talar de olika...«

Spionen dammade eftertänksamt av sin hatt med näsduken och måtte inte ha hört de farliga orden.

»Nå, adjö då!« sade han.

Jevsej hade gärna följt honom, men spionen tog på hatten och gick ut, tvinnande sin mustasch, utan att ge Jevsej en blick.

I staden växte emellertid oupphörligt något sällsamt, liksom en dröm. Folk hade alldeles förlorat sin fruktan. På de ansikten, som ännu för inte så länge sedan varit platt uttryckslösa och undergivna, framstod nu klart och skarpt ett bekymrat uttryck. De påminde alla om timmermän, som vidtar åtgärder för att riva ett gammalt hus och sak-kunnigt rådgör med varandra om, vad det vore bekvämast att påbörja arbetet med.

Nästan varje dag höll fabriksarbetarna i ytterområdena öppet möten, vid vilka revolutionärer, som var kända av såväl den vanliga polisen som *Ochranan*,² skarpt klandrade den rådande levnadsordningen. Ministerns manifest om Riksdumans inkallande vore enligt dem endast ett försök av regeringen att lugna folket, som var upprört till följd av sina olyckor, för att senare — som vanligt — bedra det. De manade åhörarna att inte sätta tro till någon utan bara lita till sitt eget förstånd.

En gång, när en upprorsman ropade: »Endast folket är livets sanne, laglige herre! Honom tillhör hela jorden och hela friheten!« då svarade honom en jublande röst: »Det är sant, broder, det är rätt!«

Jevsej vände sig om, öronbedövd av detta vrålande — bakom honom stod Mjelnikov. Dennes ögon glödde, han var svart och tillrufsad,

²*Ochranan*: skyddspolisen, hemliga statspolisen, säkerhetspolisen. Ö.a.

han viftade med händerna — liksom en korp med vingarna — och ropade i ett kör:

»Det är rätt — det är rätt!«

Klimkov ryckte honom förundrat i kavajskörtet och viskade stillsamt:

»Vad tar ni er till? Det är en socialist, som talar där — en under uppsikt. . . «

Mjelnikov blinkade med ögonen och frågade:

»Han?«

Utan att invänta svar ropade han på nytt:

»Hurra! Det är rätt. . . «

Sedan sade han riktigt förargat till Jevsej:

»Packa dig iväg. . . Det gör alldeles det samma, vem det är, som säger sanningen. . . «

Jevsej lyssnade till dessa nya tal med ett räddhågat leende, såg sig hjälplöst omkring och sökte omkring sig i hopen efter en människa, som han kunde tala uppriktigt med. Men när han då stötte på ett godsinnat, förtroendeingivande ansikte, suckade han och tänkte:

„Om jag talar till honom, så märker han genast, att jag är detektiv. . . “

Han hörde, hur revolutionärerna i sina anföranden ofta talade om nödvändigheten av att inrätta ett annat liv på jorden. Dessa tal väckte hans barndomsdrömmar till liv. Men ensam på det vacklande underlaget av hans själ, som besmutsats med fula intryck och förgiftats med fruktan, var det bara svagt, som tron tillväxte. Den var som ett barn med engelska sjukan — med krumma ben och stora ögon, som ständigt skådar i fjärran.

Jevsej trodde väl på orden men litade inte på människorna. Såsom ängslig åskådare skred han framåt på stranden längs strömmen utan att hysa någon önskan att kasta sig ut i dess uppfriskande böljor.

Spionerna smög trögt omkring. De hade blivit främmande för varandra och teg surmulet. Var och en såg misstänksamt kamraten i ögonen, som om de väntade sig någon fara för sig själva.

»Hör man inget mer beträffande det petersburgska fursteförbundet?« frågade Krasavin nästan dagligen.

En dag förkunnade Pjotr glatt:

»Mannar, Sasja har blivit kallad till Petersburg! Han skall nog få rätt på spelet där, skall ni få se!«

Vjachirjev, den kroknäste och rödhårige spionen, anmärkte flyktigt:

»Man har tillåtit Ryska Folkets Förbund att bilda friskaror för att döda revolutionärer. Där skall jag gå med. Jag är en god pistolskytt. . . «

»Med pistol är det bekvämt att skjuta«, anmärkte någon. »Man bara knallar på — och sedan springer man sin väg...«

„Så enkelt de talar om allt!“ tänkte Jevsej. Han kom ofrivilligt att minnas andra samtal, med Olga och Makarov, men stötte sedan förargat allt detta ifrån sig...

Sasja återvände till synes friskare ifrån Petersburg. I hans grumliga ögon blixtrade gröna gnistor, rösten hade blivit djupare, och hela kroppen föreföll rakare och spänstigare.

»Vad skall vi göra?« frågade Pjotr honom.

»Det skall du snart få reda på!« svarade Sasja med blottade tänder.

Kapitel XIX

Hösten hade kommit. Den var som vanligt fylld med stillhet och svårmod. Men folk hade inte lagt märke till dess ankomst. Hade de redan varit djärva och larmande i går, så gick de idag ännu djärvare ut på gatorna.

Sedan kom några sagolikt storslagna, underbara dagar — folk slutade arbeta, och det invanda livet, som genom ett grymt, planlöst spel så länge underkuvat dem, upphörde på en gång och stelnade liksom klämt i en mäktig omfamning. Arbetarna förvägrade staden — sin härskare — bröd, eld och vatten. Sedan några nätter låg han nu i mörker, hungrig, törstande, vresig och kränkt. I dessa mörka, kränkande nätter drog det arbetande folket fram igenom gatorna med sånger och en barnslig glädje i ögonen. Folk såg för första gången klart sin egen kraft och blev själva förvånade över dess betydelse. De begrep, vilken makt de hade över livet, och jublade glatt vid anblicken av de förblindade husen, de orörliga, döda maskinerna, den rådvilla polisen, affärernas och krogarnas stängda ingångar, de förskräckta ansiktena och den ödmjuka hållningen hos alla de människor, vilka, fastän de inte dög till att arbeta, hade vant sig vid att äta gott och mycket och just därför höll sig själva för stadens förnämsta. Under dessa dagar blev makten över livet bortsliten ur deras kraftlösa händer. Men grymheten och bakslugheten hade de i behåll. Klimkov kunde se, att dessa människor, som annars var vana vid att befalla, nu tigande underordnade sig de hungrigas, fattigas och otvättades vilja. Han begrep, att det var förolämpande för herrarna att leva så. Men de dolde sin känsla av kränkning och log uppmuntrande emot arbetarna, ljög för dem, då de fruktade dem. Det syntes honom, som om det förflutna inte skulle komma tillbaka, att det hade uppenbarat sig nya herrar. Om nu dessa var i stånd att genast stanna livets gång, så skulle de alltså också vara i stånd att gestalta det annorlunda — friare och lättare för sig själva, för alla, för honom.

Det gamla, grymma och onda gav sig iväg bort ur staden. Det töade bort i det mörker, som dolde det. Folk hade blivit påtagligt godlyntare. Fastän staden om nätterna var utan lyse, så liknade nätterna med sin bullersamt glada stämning dagarna.

Överallt församlade sig folk i klungor och talade upplivat i fria, djärva ordalag om de nära förestående dagarna för rättvisans och sanningens triumf. De trodde lidelsefullt på denna. Men de som inte trodde på den teg, granskade noga de nya ansiktena och lade det nya talet på minnet. Klimkov lade i hopen ofta märke till spioner, och då han inte ville bli sedd av dem, avlägsnade han sig alltid skyndsamt. Allra oftast mötte han Mjelnikov. Denne man väckte hans särskilda intresse. Runt omkring honom samlades alltid en tät folkhop. Han stod i mitten, och därifrån kom hans djupa stämma flödande i en mörk ström:

»Där — titta! Folket ville, och allt blev så! Det vill och det tar allt i sina egna händer! Där är den, kraften! Tänk på det, folk, släpp inte ur din hand det, du uppnått! Akta dig! Vakta dig framför allt för herrarnas list. Bort med dem, driv bort dem, och om de sätter sig emot — slå ihjäl dem!«

När Klimkov hörde dessa ord, tänkte han:

„För sådant tal hade de satt en i fängelse — så många, de har spär rat in! Och nu — nu talar de själva så. . .“

Han drev ifrån morgonen och ända till sena natten omkring i folkmassan. Emellanåt kände han en oemotståndlig lust att tala, men när han kände denna önskan, flydde han omedelbart bort någonstans, in i en ödslig gränd, in i ett mörkt hörn.

„Om man tar till orda, så kommer de att känna igen en!“ — denna tunga tanke hotade honom ständigt, och han blev inte av med den.

En natt, när han skred gatan fram, fick han syn på Maklakov. Gömd i en port sträckte spionen på halsen och spanade likt en hungrig hund, som väntar på en läckerbit, emot ett upplyst fönster i ett hus på andra sidan gatan.

„Han överger inte tjänsten!“, tänkte Jevsej. Han frågade Maklakov: »Skall jag avlösa er, Timofej Vasiljevitj?«

»Du? Mig?« utropade spionen med låg röst. Klimkov kände på sig, att det var någonting, som inte stämde. För första gången duade spionen honom, och hans röst lät främmande.

»Det behövs inte, gå din väg!« sade han.

Den alltid slätrakade och välvårdade Maklakov såg nu tillrufsad ut. Håret, som han annars brukade frisera prydligt och omsorgsfullt kamma bakom öronen, hängde nu rufsigt ned i pannan och på tinningarna. Det osade brännvin om honom.

»Farväl!« sade Jevsej, lyfte på mössan och började gå sin väg utan brådska. Men efter några få steg ljöd bakom honom ett svagt rop:

»Hör på ett tag. . . «

Jevsej vände sig om. Spionen hade ljudlöst hunnit upp honom och stod bredvid honom:

»Låt oss slå följe. . . «

„Han måste vara mycket full. . . “ tänkte Jevsej.

»Vet du, vem som bor i huset där?« frågade Maklakov och vände sig om. »Mironov. . . författaren. Kommer du ihåg?«

»Ja.«

»Hur skulle du också ha kunnat glömma honom. Han gjorde ju så enkelt narr av dig. . . «

»Ja«, instämde Jevsej.

De gick långsamt utan att klampa med fötterna. På den lilla, smala gatan var det stilla, öde och kallt.

»Låt oss vända tillbaka!« föreslog Maklakov. Sedan satte han sin mössa till rätta, knäppte rocken och tillkännagav tankfullt: »Jag reser bort, broder. Till Argentina. Det ligger i Amerika — Argentina. . . «

Klimkov uppfattade i hans ord något hopplöst, svårmodigt. Även han själv blev sorgsen och förlägen.

»Varför tänker ni resa så långt bort?« frågade han.

»Det är nödvändigt. . . «

Han stannade åter mitt emot det upplysta fönstret och tittade tiggande upp emot det. I husets svarta, sneda ansikte kastade fönstret likt ett stort öga en stillsam ljusstråle ut i mörkret. Detta ljus liknade en liten ö mitt i ett stort, mörkt vatten.

»Det är hans fönster, Mironovs«, sade Maklakov tyst. »Om nätterna sitter han där och skriver. . . «

Några människor kom gående emot dem, sakta sjungande.

Upp till kamp emot kvalen!

Sista striden det är. . .

ljöd sången eftertänksamt, liksom frågande. . .

»Vi borde gå över på andra sidan!« föreslog Jevsej viskande.

»Är du rädd?« frågade Maklakov men tog likväl själv som den förste ett steg ut ifrån trottoaren och ut på den frusna gatsmutsen. »Du behöver inte vara rädd. Dessa människor med sina kampsånger är fridsamt folk. Ibland dem finns det inga vilddjur. . . Nu vore det skönt att sitta i värmen, på krogen. . . men allt är stängt! Allt ligger nere, broder. . . «

»Vi går hem!« föreslog Klimkov.

»Hem? Nej, tack...«

Jevsej stannade där och underordnade sig i ödmjuk förväntan inför någonting oundvikligt.

»Hör du, vad är du för en djävla spion, vad?« frågade Maklakov plötsligt och stötte Jevsej i sidan med armbågen. »Jag har lurat på dig en lång stund redan, och hela tiden gör du en min, som om du tagit kräkmedel.«

Jevsej gladde sig åt möjligheten att tala öppet om sig själv och fram-mumlade hastigt:

»Jag beger mig bort härifrån, Timofej Vasiljevitj! Så snart allt ord-nar sig, går jag min väg. Jag skall så småningom öppna affär och leva stillsamt för mig själv, ensam...«

»Så snart vad då är ordnat?«

»Nå, allt detta — med det nya livet. När folket självt tar allt i egen hand...«

»Ä-ä...« drog spionen ut det och vinkade avvärande. Han gav till ett skratt och berövade med sitt löje Jevsej hans önskan att tala ut.

Stämningen blev tryckt.

»Så här är det!« började Maklakov plötsligt rått och rakt ur hjär-tat, när de åter närmade sig det hus, där författaren bodde. »Jag reser faktiskt bort — för gott, bort ifrån Ryssland. Jag måste överlämna den-ne... författare några papper. Ser du, här är paketet.«

Han viftade i luften framför Jevsejs ansikte med en vit fyrkant och fortsatte hastigt:

»Själv går jag inte in till honom. Jag ligger redan för andra dagen på lur efter honom, för den händelse han skulle komma ut. Han är sjuk och går inte ut. Annars hade jag överlämnat det åt honom på gatan. Med posten kan jag inte skicka det — hans brev öppnas, beslagtas av posten och lämnas till oss på skyddspolisen. Men gå in till honom själv — det kan jag inte...«

Spionen tryckte paketet mot bröstet, böjde sig framåt och såg Jevsej in i ögonen.

»Här i detta paket ligger hela mitt liv, jag har skrivit en berättelse om mig själv — vem jag är och varför. Jag skulle vilja, att han läser det — han älskar människor...«

Spionen grep Jevsej i axeln med sin kraftiga näve, skakade honom och befallde:

»Gå du, överlämna honom detta! Direkt i handen, åt honom person-ligen. Gå! Säg...« Maklakov avbröt sig och teg en stund. »Säg: „En viss agent på skyddsavdelningen har skickat er dessa papper och ber underdånigast“ — säg det så, glöm det inte — „ber er underdånigast! —

att läsa dem.“ Jag skall vänta här på dig — gå! Men se upp, säg honom inte, att jag är här. Och om han frågar, så säger du: „Han har flytt och rest till Argentina.“ Upprepa!»

»Rest till Argentina. . . «

»Ja, och — glöm inte! — ber underdånigast! Gå nu, skynda dig. . . «

Han stötte Klimkov lätt i ryggen och ledsagade honom fram till husdörren, gick sedan till sidan och stannade där, iakttagande.

Upphetsad, gripen av en lätt skälva, utan att längre vara medveten om sin egen person, som helt och hållet klämts ihop av Maklakovs myndiga tal, tryckte Jevsej fingret på knappen till dörrklockan, då han så fort som möjligt önskade komma bort ur spionens synfält, och var beredd att slinka in genom dörren. Dörren öppnades. I ljusstrimman stod någon dunkel manskgestalt och frågade argt:

»Vad vill ni?»

»Författaren, herr Mironov. Jag måste till honom personligen, i hans hand, ett brev till honom — ett paket, jag ber, så fort som möjligt!» sade Jevsej och efterliknade därmed ofrivilligt Maklakovs hastiga, osammanhängande tal.

I hans huvud kom allting i oordning. Det var bara spionens ord, som låg där — vita och kalla likt de dödas ben. När det ovanom hans huvud ljud en dov röst, som sade „Vad kan jag stå till tjänst med?“ svarade Jevsej med frånvarande röst, likt en automat:

»En viss agent på skyddsavdelningen har skickat er dessa papper och ber er underdånigast om att läsa dem. Han har avrest till Argentina. . . «

Det obekanta, underligt främmande ordet förvirrade Jevsej, och han lade till med lägre röst:

»Som ligger i Amerika. . . «

»Och var är papperen, då?»

Rösten lät vänlig. Jevsej höjde huvudet och kände igen det soldatlika ansiktet med den röda mustaschen. Han tog det tjocka paketet ur fickan och gav honom det.

»Nå, sätt er ett tag. . . «

Klimkov lät huvudet sjunka och satte sig.

Ljudet av pappersomslaget, som slets av, fick honom att rycka till. Utan att höja huvudet tittade han ängsligt på författaren, som stod framför honom, undersökte paketet och rörde på mustascherna.

»Ni säger — att han har avrest?»

»Ja. . . «

»Och ni själv är också agent?»

»Ja, jag också«, sade Jevsej helt tyst och tänkte: „Nu skall han snart börja skälla på mig.“

»Jag tycker, ert ansikte liksom verkar bekant.«

Jevsej ansträngde sig att inte titta på honom men kände på sig, att Mironov log.

»Ja, bekant«, fick Jevsej fram med en suck.

»Har ni också — övervakat mig?«

»Ja, en gång. Men då fick ni syn på mig ifrån fönstret, kom ned på gatan och gav mig ett brev... «

»Ja, ja, det kommer jag ihåg! Fan anamma — då var det alltså ni? Jag tror bestämt, att jag skällde ut er den gången, vad?«

Jevsej reste sig upp ifrån stolen, gav det skrattande ansiktet en misstrogen blick och såg sig omkring.

»Det gör ingenting!« sade han.

Det var honom outhärdligt pinsamt att höra denna raa men dock milda röst, och samtidigt fruktade han, att författaren skulle slå honom och jaga bort honom.

»Det är på ett märkligt sätt, vi träffas denna gång, vad?«

»Var det inget annat?« frågade Jevsej förvirrat.

»Nej, ingenting. Men ni verkar trött? Så sätt er då ett tag, vila er litet... «

»Jag skall gå... «

»Som ni vill. Nå, tack skall ni ha — adjö då!«

Han räckte fram handen, den stora, med rödaktigt hår på fingrarna. Jevsej vidrörde den försiktigt och själv överraskad av det bad han:

»Tillåt mig, att jag också berättar mitt livs historia för er... «

Och när han klart och tydligt uttalat dessa ord, tänkte han: „Detta är den man, jag måste tala med! Om till och med Timofej Vasiljevitj, som är så klok och mycket bättre än de andra, högaktar honom... “

När han kom att tänka på Maklakov, kastade Jevsej en blick åt fönstret och blev under någon sekund orolig. Men sedan sade han till sig själv:

„Det gör ingenting — det är inte för första gången, han fryser... “

»Nå, berätta då, om ni har lust... Men ta då av rocken... Vill ni kanske ha te? Det är kallt!«

Jevsej ville le, men han tillät sig det inte.

Efter några minuter berättade Klimkov med halvslutna ögon, entonigt och utförligt — med samma röst, varmed han i skyddspolisen rapporterade om sina iakttagelser — för författaren om byn, Jakov och smeden.

Författaren satt på en bred, tung taburett vid ett stort bord, hade slagit ena benet under sig, lutade sig framåt med armbågen stöttad emot bordet och tvinnade med snabba fingerrörelser sin mustasch. Hans runda, slätsnaggade huvud belystes av skenet från två ljus. Ögonen blickade vaksamt och allvarligt men någonstans i fjärran, tvärs igenom Klimkov.

„Han hör inte på“, tänkte denne och höjde rösten något, varvid han omärkligt fortsatte avsöka rummet med blicken och nitiskt iaktta författarens ansikte.

I rummet var det mörkt och skumt. Hyllorna, som var trångt fullstoppade med böcker och gjorde väggarna tjockare, måtte väl ha hindrat gatuljuden ifrån att tränga in i detta lilla rum. Emellan hyllorna skimrade det matt i fönstren, som var igenklistrade av nattens kal- la mörker, och där framträdde dörrens smala, vita fläck. Bordet, som var övertäckt med en grå duk, stod mitt i rummet och fick allting runt omkring att framträda liksom målat i en mörkgrå ton.

Jevsej hade tagit plats i hörnet på en stol, som var överdragen med slätt, hårt skinn. Han stödde sig av någon anledning med nacken hårt emot stolens höga ryggstöd och gled sedan så småningom nedför den. Ljusens lågor störde honom, de gula eldtungorna tycktes hela tiden föra ett ljudlöst samtal med varandra — de bugade sig långsamt för varandra, ryckte till, rättade på nytt upp sig och strävade uppåt.

Författaren började nu tvinna sin mustasch långsammare, men hans blick svävade alltjämt någonstans i fjärran, bortom rummets gränser. Allt detta störde Jevsej och slet sönder trådarna i hans hågkomster. Han kom på, att han skulle sluta sina oseende ögon för att kunna tala mer ostört. När nu mörkret tätt omslöt honom, gav han till en lätt suck och såg plötsligt sig själv kluven i två människor — i en, som levde och verkade där och då, samt i en annan, som kunde berätta om den förre liksom om en, som var främmande för honom själv. Hans tal rann nu mera flytande fram, rösten blev kraftigare, hans livs tilldragelser radade upp sig i ett sammanhang den ena efter den andra, löste upp sig likt ett trassligt nystan av grå trådar och befriade den skröpliga lilla själen ifrån det genomlevdas smutsiga, tunga trasor. Det var skönt för honom att få tala om sig själv. Klimkov lyssnade till sin egen röst med förundran, han talade sanningsenligt och såg klart, att han inte själv var skuld till någonting — han hade ju inte genomlevat sina dagar så, som han önskat det! Alltid hade man tvingat honom att göra det, som var obehagligt för honom. Han beklagade sig själv uppriktigt, var färdig att gråta och fann sig väl till rätta med det...

När författaren frågade honom om någonting, begrep Jevsej inte frågan men sade tyst utan att öppna ögonen:

»Vänta litet, jag måste berätta i ordningsföljd. . . «

Han talade outtröttligt. Men när han kommit till sitt möte med Maklakov, gjorde han plötsligt halt liksom inför en grop, öppnade ögonen och upptäckte i fönstret höstmorgonens blekmatta sken samt himlens kalla, gråa bottenlöshet. Med en tung suck rätade han upp sig. Han kände sig liksom invärtes urtvättad, så ovanligt lätt, så behagligt tom. Hans hjärta var redo att ödmjukt ta emot nya order och utstå nytt tvång.

Författaren reste sig bullersamt och stod där nu lång och kraftig. Han tryckte ihop händerna, så att fingrarna knakade högt med ett obehagligt ljud. Han vände sig emot fönstret.

»Vad tänker ni göra nu?« frågade han utan att se på Klimkov.

Jevsej hade också rest sig ifrån stolen och upprepade full av övertygelse det, som han redan sagt till Maklakov:

»Så snart det nya livet är uppbyggt, skall jag så småningom ägna mig åt en affärsrörelse. Jag skall flytta till någon annan stad. Jag har sparat pengar, så där en hundrafemtio rubel. . . «

Författaren vände sig långsamt emot honom:

»Jaså!« sade han, »Och för övrigt har ni inga önskningar?«

Klimkov tänkte efter och svarade:

»Nej. . . «

»Och ni tror på det nya livet? Tror ni, det kommer att förverkligas?«

»Ja, men — när hela folket vill det? . . . Tror ni inte, att det blir av?«

»Jag säger ingenting. . . «

Han vände sig åter emot fönstret, slätade med båda händerna till mustaschen och teg en stund. Jevsej, som förväntade sig någonting, stod orörlig kvar och lyssnade efter tomheten i sitt eget bröst.

»Säg mig«, frågade författaren med låg röst och långsamt, »tycker ni inte synd om de där människorna — den unga flickan, er bror, hans kamrater?«

Klimkov lät huvudet sjunka och ryckte i kavajskörten.

»Men nu vet ni ju, att de hade rätt, eller hur?«

»Förut tyckte jag synd om dem. Men nu tycker jag inte synd om dem längre. . . «

»Inte det? Varför då?«

Klimkov svarade med låg röst och inte genast:

»Hur så? De är goda människor och har uppnått sitt. . . «

»Men har ni aldrig kommit att tänka på, att ni ägnar er åt en dålig sak?« frågade författaren.

Jevsej suckade och svarade:

»Jag tycker ju inte om det, jag gör bara det, som de befaller...«

Författaren tog några försiktiga steg emot honom men gick sedan till sidan. Klimkov fick syn på den dörr, han hade kommit in genom. Han lade märke till den därför, att författarens ögon tittade på den.

»Jag måste väl gå«, tänkte han.

»Vill ni fråga mig om någonting mer?« sade författaren.

»Nej, jag går nu...«

»Farväl...«

Och författaren drog sig bort ifrån honom åt sidan. Jevsej gick i strumplästen ut i tamburen och började ta på sig rocken, när den lågmälda frågan kom genom dörren till rummet:

»Hör ni — varför berättade ni allt det om er själv för mig?«

Jevsej kramade mössan i händerna och svarade, när han hade tänkt efter litet:

»Timofej Vasiljevitj högaktar er mycket — han, som har skickat mig...«

Författaren drog på munnen.

»Bara därför?«

»Ja, faktiskt — varför berättade jag det för honom?« undrade plötsligt Klimkov för sig själv och såg med ryckande ögonlock oavvänt författaren i ansiktet.

»N-nå, farväl då!« sade värden och vände sig, gnuggande händerna, bort ifrån gästen.

Jevsej bugade sig för honom.

När han kom ut på gatan och såg sig omkring, märkte han genast ända bort i dess ena ände, i det grå morgonljuset en mans svarta skepnad, som med sänkt huvud stillsamt skred fram längs ett plank.

»Han väntar!«, tänkte Klimkov, drog ihop sig och tänkte för sig själv: »Han kommer att svära och säga, att jag varit borta för länge.«

Spionen, som i morgonens stillhet måste ha fått höra de ekande stegen på den frusna marken, höjde nu på huvudet och gick raskt, nästan halvspringande, Jevsej till mötes.

»Överlämnade du det?«

»Ja...«

»Varför stannade du borta så länge? Talade han med dig?«

Maklakov skälvde. Han grep Jevsej i rockslaget men släppte honom genast igen, blåste på fingrarna, som om han bränt sig, och trampade på stället.

»Jag berättade också för honom om hela mitt liv!« meddelade Jevsej högt. Det var skönt för honom att berätta detta för Maklakov.

»Nå? Men frågade han ingenting om mig?«

»Han frågade, om ni redan rest er väg.«

»Och vad sade du då?«

»Ja, han har rest, sade jag. . . «

»Ingenting mer?«

»Nej, ingenting. . . «

»Nå, kom då. Jag är alldeles genomfrusen.«

Han störtade med raska steg framåt med händerna i rockfickorna och böjd rygg.

»Så du berättade alltså om ditt liv?«

»Allt, ända från början och fram till den dag, som i dag är!« svarade Jevsej och förnam åter den behagliga känsla, som lyfte honom till samma höjd som den spion, han högaktade så.

»Vad sade han dig då?«

Klimkov sade det inte genast och av någon anledning förvirrat:

»Han sade ingenting. . . «

Maklakov stannade, grep Jevsej i ärmen och frågade med låg röst, i sträng ton:

»Gav du honom mina papper?«

»Känn igenom mig, Timofej Vasiljevitj!« utropade Jevsej uppriktigt.

»Det skall jag inte«, sade Maklakov, sedan han tänkt efter. »Nå, farväl då! Lyd mitt råd — jag ger dig det, eftersom jag tycker synd om dig: lämna denna tjänst så snart som möjligt! Den är ingenting för dig. Det begriper du själv. Nu är det möjligt att gå sin väg — du ser ju, vad det är för tider nu! De döda står upp, folk litar på varandra. De kan under sådana dagar förlåta mycket. Allt kan de förlåta, skulle jag tro. Håll dig framför allt ur vägen för Sasjka — det är en sjuk man, en förryckt en, han har ju redan en gång fått dig att förråda din bror. Man borde slå ihjäl honom som en skabbig hund. Nå, farväl!«

Han grep med sina kalla fingrar om Jevsejs hand. Medan han tryckte den hårt, frågade han en gång till:

»Alltså, du gav honom papperen? Du tar väl inte fel på det, inte?«

»Jag svär vid Gud, att jag har överlämnat dem!«

»Jag tror dig. Tala inte med de andra där om mig på ett par dagar än.«

»Jag går inte dit mer. Den tjugonde skall jag hämta lönen. . . «

»Sedan kan du säga det. . . «

Han vek snabbt av runt hörnet. Jevsej såg efter honom och tänkte misstänksamt:

„Han har nog gjort någonting emot överheten och blivit rädd. . . “

Han tyckte synd om sig själv vid tanken, att han nu inte skulle få se Maklakov mer. Men samtidigt var det behagligt för honom att nu ha fått se den alltid så lugne, självsäkre spionen så svag, genomfrusen och oroad. Maklakov hade till och med alltid talat till de överordnade i skyddspolisen så djärvt som en jämlike, men inför denne författare, som stod under polisuppsikt, var han tydligen rädd.

„Och jag, lille man“, tänkte Jevsej, medan han vandrade ensam gatan fram, „jag har också alltid varit rädd för alla, men författaren skrämde mig inte.“

Klimkov log, nöjd med sig själv.

„Ingenting kunde han säga mig, författaren...“

Plötsligt uppfylldes han med någonting — var det manne vemod eller kände han sig kränkt? Han slog av på takten, fördjupade sig i förmodanden om orsaken till denna känsla och tänkte vidare:

„Det hade varit bättre, om jag hade berättat för Olga då...“

Kapitel XX

Vid middagstiden väckte honom den sorgsne Vjekov — i rock och mössa stod han där, höll sig med handen fast i sänggaveln, skakade den och sade med halvhög, entonig röst:

»Klimkov, hör ni, stig upp nu, vi är allihop kallade till kansliet, hör ni, Klimkov! Man har kungjort konstitutionen, alla agenter skall hämtas ifrån sina bostäder, hör ni, Klimkov. . . «

Orden föll ifrån hans läppar likt stora, sorgmättade regndroppar. Hans ansikte förvreds, som om han hade tandvärk, och de ständigt blinkande ögonen såg ut att vara gråtfärdiga.

»Vad är det fråga om?« undrade Jevsej och for upp ur sängen. Vjekov trutade beklagande med läpparna och sade:

»Ett manifest. . . Och hos oss i skyddspolisen går det till som i ett dårhus. . . Sasja, det råskinnet, beter sig helt otroligt! Vet ni vad, han vrålar hela tiden: „Slå ned dem, skär upp dem!“ Vad säger ni om det! Jag skulle inte ens för femhundra rubel kunna förmå mig att slå ihjäl en människa — och här blir man erbjuden att mörda för fyrtio rubel i månaden! Det är helt enkelt förskräckligt att behöva lyssna till sådant tal. . . «

Medan Klimkov drog på sig byxorna, frågade han eftertänksamt:

»Vilka är det, som skall slås ihjäl, då?«

»Revolutionärerna. . . Men vad finns det nu för revolutionärer, ifall nu självhärskaren och imperatorn har slutfört revolutionen igenom ukasen? De talar om, att vi skall samla ihop folk på gatorna, dra omkring med fanor och sjunga „Gud beskydde tsaren“. Ja, varför skulle man då inte sjunga, när man nu har fått frihet? Men de säger, att vi därvid skall ropa: „Ned med konstitutionen!“... Tillåt mig. . . det begriper jag inte. Betyder inte det, att vi då handlar emot manifestet och härskarens vilja?«

Hans röst lät protesterande, förorättad, han flyttade osäkert på fötterna en i taget, och hela han var liksom alldeles mjuk, som om man tagit ut benen ur kroppen för honom.

»Jag går inte dit«, sade Klimkov.

»Varför inte det?«

»Därför. Jag skall först gå ut och gå på gatorna ett tag och se, vad de kommer att hålla på med där.«

Vjekov suckade.

»Naturligtvis, ni är en ensam man. Men när man har familj, det vill säga en kvinna, som kräver än det ena och än det andra och det tredje med det femtioelfte, då går man just bara dit, man inte vill — man bara går! Tillvarons nödvändighet kan till och med tvinga en man att gå på lina. . . När jag ser det på det viset, så går allt runt i huvudet, och det gör ont i maggropen. Men då tänker jag för mig själv: När det gäller existensen, då måste även du, Ivan Vjekov, krypa ut på linan. . . «

Han fnattade omkring i rummet, stötte emot bordet och stolarna, mumlade för sig själv och blåste upp kinderna, hans lilla ansikte med de rosiga kinderna kom att se ut som en bubbla, de små ögonen försvann, och den rödaktiga näsan försökte gömma sig i de uppsvällda kinderna. Hans ömkliga röst, den böjda gestalten, de modfällda orden — allt detta framkallade hos Klimkov enbart förargelse, och han anmärkte ovänligt:

»Snart kommer allt att gestaltas på annat sätt. Det tjänar alltså ingenting till att beklaga sig nu. . . «

»Men hos oss vill man inte ha det!« utbrast Vjekov vilt fäktande med armarna och blev stående mitt emot Jevsej. »Fattar ni?«

Oroad vände sig Jevsej om på sin stol och ville invända något. Men han kunde inte finna ord och började snörvlande knyta sina kängor.

»Sasja skriker: „Slå ihjäl dem!“, Vjachirjev visar omkring sin revolver. „Jag skall“, säger han, „skjuta rätt in i ögonen“. Krasavin håller på med att samla ihop ett rövarband av något slags folk och talar även hela tiden om knivar, om att sticka ned, skära upp och så vidare. Tjasjin har bestämt sig för att döda en student för det, att denne har lockat till sig hans älskarinna. Sedan har det också dykt upp en ny, en krokryggig karl, som alltid ler, men han har fått framtänderna utslagna — ett fruktansvärt ansikte. Det är ju alltihop helt uppåt väggarna vilt. . . « Han dämpade rösten till en viskning och sade hemlighetsfullt:

»Var och en måste försvara sin tillvaro i livet — det är begripligt, men det skulle kunna gå utan dråp. För om vi skär halsen av dem, så kommer de också att skära halsen av oss. . . «

Vjekov ryckte till och lutade huvudet åt fönstret. Han höjde handen, lyssnade och bleknade.

»Vad är det?« frågade Jevsej.

Ett dovt buller slog i mjuka, oregelbundna stötar emot glasrutorna, som om det ville pressa sig igenom och flöda in i rummet. Jevsej reste sig. Han såg frågande och oroligt på Vjekov, men denne sträckte på avstånd ut handen emot fönstret. Uppenbarligen fruktade han, att man skulle kunna lägga märke till honom ifrån gatan. Han öppnade den lilla vädringsgluggen, kastade sig åt sidan, och i samma sekund trängde en bred ström av ljud in, omringade spionerna, stötte upp dörren och flödade mäktigt, triumferande, myndigt fram genom korridoren.

Men Vjekov spejade ut genom fönstergluggen, vred ideligen på halsen och talade hastigt, korthugget:

»Folket marscherar — röda fanor — en väldig folkmassa — oräknelig — alla sorters folk ... Till och med en officer ... och prästen Uspenskij ... utan mössor ... Mjelnikov, vår Mjelnikov — se bara!«

Jevsej störtade fram till vädringsgluggen och tittade ut — där flödade en tätt sammanträngd folkmassa fram, så att den fyllde hela gatan. Över folks huvuden fladdrade fanorna likt röda fåglar. Liksom bedövad av det sjudande larmet fick Klimkov i första raden syn på Mjelnikovs skäggiga figur. Han höll med båda händerna i den korta fanstången, svängde den av och an, och ibland svepte fanans tyg in honom om huvudet som en röd turban. Under hans mössa vällde de mörka hårlockarna fram, föll ned i pannan och på kinderna, blandade sig med skägget — lurvig som ett vilt djur såg spionen ut, och han måtte ha skriket, ty hans mun var vitt uppspärrad.

»Vart går de?« mumlade Klimkov vänd emot kamraten.

»De firar!« sade Vjekov och tryckte pannan emot fönsterrutan.

Båda teg, lät den brokiga människoströmmen dra förbi inför sina ögon och uppfångade med lyhörda öron det högljudda plaskandet av enstaka rop ur det allmänna larmets djupa hav.

»En sådan kraft, vad? Folk har hittills levat var för sig — och plötsligt rycker alla fram tillsammans. Vilken oerhörd tilldragelse! Och Mjelnikov — såg ni honom?«

»Han har alltid stått på folkets sida«, förklarade Jevsej i undervisande ton och ryggade tillbaka ifrån fönstret. Han kände mod och tillförsikt.

»Nu kommer allt att gå bra — det finns ingen, som längre vill, att andra skall kommendera honom. Var och en vill bara leva så, som det behagar honom — stilla och fridsamt i god ordning!« sade han tvärsäkert och betraktade samtidigt sitt spetsiga ansikte i spegeln. Då

han ytterligare ville förhöja den angenäma känslan av självbelåtenhet, tänkte han efter, hur han skulle upphöja sig till högre anseende i arbetskamratens ögon, och han kungjorde plötsligt hemlighetsfullt:

»Vet ni om det — att Maklakov har flytt till Amerika...«

»Ser man på!« menade spionen likgiltigt. »Nå ja, han är ju ungarl...«

»Varför sade jag nu det?« förebrådde Jevsej sig själv och bad sedan Vjekov en smula oroat: »Tala inte med någon om det, är ni snäll!«

»Om Maklakov? Gott. Nu måste jag gå till skyddspolisen. Kommer ni med?«

»Ja, vi kan gå tillsammans...«

På gatan anmärkte Vjekov halvhögt och dystert uppretat:

»Och ändå är folket dumt! I stället för att dra omkring med fanor och sång, så borde det, om det verkligen känner sig så starkt, avkräva överheten ett omedelbart inställande av all politik. Så att alla blir omvända till människor, såväl vi som revolutionärerna... de våra såväl som dem, dem det tillkommer, dem borde de ge belöningar och de borde strängt förordna, att det aldrig mer skall bli tillåtet med politik!...«

Han försvann plötsligt. Han hade vikit runt hörnet.

På gatan sprang folk upphetsat omkring, alla talade högljutt, allas ansikten log glatt, och den mulna höstkvällen påminde nästan om en ljus och klar påskdag.

Än vid slutet av gatan, som var insvept i skymningens förhänge, än någonstans på nära håll stämde folk upp en sång och överröstade den ibland med högljudda rop:

»Leve friheten!«

Överallt ljud klara skratt och klingade glada röster.

Detta tyckte Klimkov om. Han steg artigt ur vägen för de mötande och tittade välvilligt efter dem med ett belåtet leende.

Fram runt ett hörn kom två män, som hånskrattade stilla för sig själva. Den ene av dem stötte emot Jevsej men lyfte genast på mössan och utropade:

»Å, förlåt!«

»Ingen orsak...«, svarade Klimkov hövligt.

Det var Grochotov, som stod framför Jevsej. Nyrakad och liksom insmord med fett strålade hela han av leenden, och hans sliskiga ögon irrade lekfullt omkring åt alla håll.

»Nå, Jevsej, där hade jag så när råkat i klistret! Om jag inte haft en sådan begåvning... Känner ni varandra? Det är Pantelejev, också en av de våra...«

Grochotov var alldeles andfådd. Han talade i en snabb viskning och torkade hastigt svetten ur ansiktet.

»Du förstår, jag kommer gående på bulevarden. Där får jag se en folkhop och i dess mitt en talare. Nå, jag går alltså fram, ställer mig där och hör på. Han talar så där alldeles skamlöst. För säkerhets skull frågade jag min granne: „Vad är detta för ett slughuvud? Hans ansikte verkar bekant“, säger jag, „vet ni inte, vad han heter till efternamn?“ — „Zimin heter han“. Och knappt har han uttalat namnet, så är det plötsligt redan två, som griper mig i armen. „Mina herrar, en spion!“ Jag fick inte en syl i vädret. Jag fann mig plötsligt i mitten och med en sådan tystnad runtomkring, och allas ögon — som sylvär... Nu är det ute med mig, tänker jag... «

»Zimin?« frågade Jevsej förläget, såg sig omkring bakåt och skyndade på stegen.

Grochotov kastade huvudet bakåt och en blick upp emot himlen, korsade sig samt fortfor ännu hastigare:

»Men Herren Gud ingav mig en tanke — jag kom på en gång att tänka på något och jag ropar högt: »Mina herrar, ni tar fullkomligt fel! Jag är inte spion utan en känd efterhärmarare av berömda män och läten... Vill ni inte övertyga er om det?« De, som gripit mig, ropar: „Han ljuger! Vi känner honom!“ Men då förställde jag redan ansiktet för att likna överpolismästaren och ropade, härmande hans röst: „Vem ha-ar gett tillstånd till denna folksamling?“ Och då hör jag — å Gud — hur de redan skrattar!... Då började jag imitera alla möjliga: guvernören, en såg, en griskulting, en fluga — och de gapskrattar! Till och med de, som höll mig fast, blev fulla i skratt och släppte mig... Och då fick jag en applåd, på hedersord — det kan Pantelejev intyga, han såg alltihop!... «

»Ja, det stämmer!« sade Pantelejev med hes röst. Han var av undersätsig kroppsbyggnad, bar glasögon och var iklädd långrock utan ärmar.

»Ja, broder, klappade gjorde de!« ropade Grochotov förtjust, slog sig med knytnäven för det tränga bröstet och hostade till. »Nu är det avgjort, jag känner mig själv! En konstnär — det är, vad jag är! Och jag får säga, att jag har min konst att tacka för mitt liv, eller hur? Mycket enkelt! För övrigt förstår folket sig inte på skoj... «

»Folket har blivit tillitsfullt«, anmärkte Pantelejev eftertänksamt och underligt, »och mer ömhjärtat... «

»Det är sant! Vad gör de, vad?« sade Grochotov sakta och lade viskande till: »Allt har blivit uppenbart, i spetsen går överallt våra gamla bekanta, som vi har övervakat... Nå, vad är det, vad?«

»Snickaren hette alltså Zimin till efternamn?« frågade Jevsej än en gång.

»Matvej Zimin, ett fall med propaganda i möbelfabriken Knopp«, svarade Pantelejev eftertryckligt och stramt.

»Då borde han ju sitta i fängelse!« sade Jevsej misslynt.

Grochotov lät höra en munter vissling.

»I få-ängelse? Vet du inte, att man har släppt ut dem allihop ur fängelset?«

»Vem?«

»Nå, folket, ju!...«

Jevsej gick tigande vidare några steg och frågade sedan:

»Varför det, då?«

»Det säger jag också. Man skulle inte ha tillåtit detta!« sade Pantelejev, och hans glasögon rörde sig hit och dit på den breda näsan. »Hur är läget för oss nu? Överheten tänker inte ett dugg på sitt eget folk.«

»Frisläppte de allihop?« frågade Klimkov.

»Ja, alla...«

Pantelejev vidgade näsvingarna, hans röst lät hes och sträng, när han fortsatte:

»Det har redan varit några ytterst obehagliga — till och med farliga — sammanträffanden. Tjasjin måste till exempel hota med sin revolver efter det, att man slagit honom rätt i synen. Han står där alldeles lugnt ibland folk, när det plötsligt stegar fram en dam till honom och högljutt tillkännager för allmänheten: „Där är en spion!“ Och eftersom Tjasjin inte förstår sig på att härma djur, så blev han tvungen att försvara sig med vapnet...«

»Adjö!« sade Jevsej. »Jag går hem...«

Han tog vägen genom gränderna. Så snart han såg, att det kom folk emot honom, gick han över på andra sidan gatan och försökte hålla sig dold i skuggan. En föraning om, att han skulle möta Jakov, Olga eller någon annan ur deras cirkel, föddes inom honom och tillväxte ihärdigt.

„Staden är stor, här finns så mycket folk...“, intalade han sig själv. Men varje gång, han hörde steg framför sig, stelnade hans hjärta och smärtade, hans ben skälvde och förlorade kraften.

„De släppte ut dem!“ tänkte han dystert och kränkt. „De släppte ut dem utan att säga någonting... Och jag... kan det då vara mig likgiltigt, var de är?...“

Det var redan mörkt. Framför polisstationens port brann en ensam lykta. När Jevsej nått fram i jämnhöjd med den, sade plötsligt någon med låg röst:

»På bakgården...«

Han stannade och tittade förskräckt in i mörkret under portvalvet. Porten var stängd, och framför den lilla dörren i den ena av de väldiga portflyglarna stod en i dunkel höljd man, som uppenbarligen väntat på honom.

»Raska på!« befälde han missnöjt.

Klimkov böjde sig, slank in genom den lilla dörren och gick genom den mörka gången under byggnadens valv framåt emot ett ljussken, som skymtade matt i gårdens djup. Därifrån kom honom till mötes det skrapande ljudet av fötter mot stenläggningen, han hörde låga röster och det välbekanta, snörvlande, vedervärdiga lätet... Klimkov stannade, lyssnade, vände sedan stilla om och gick tillbaka till porten med axlarna uppdragna, som om han ville gömma sitt ansikte i rockkragen. Han hade redan kommit fram till dörren och skulle stöta upp den. Men den öppnades plötsligt av sig själv och en man dök in igenom den, snavade, stötte med handen emot Jevsej och svor till.

»För djävulen... vem är det?«

»Klimkov...«

»Aha! Nå, visa mig vägen...«

Klimkov gick tigande in på gården, där hans ögon redan urskilde många svarta figurer. Begjutna med mörker framträdde de såsom smala, olikformiga upphöjningar och rörde sig långsamt från ställe till ställe likt stora, klumpiga fiskar i ett mörkt, kallt vatten. Nu fick han höra Solovjovs sötsliskigt mätta stämma:

»Det är ingenting för mig. Men fånga mig ett flickebarn, en liten flickunge, den skall jag piska upp åt er...«

Någonstans ur något hörn rann oavlåtligt, likt vatten från ett tak på en regnig dag och entonigt som bönerabblandet i kyrkan, Sasjas klarinettröst:

»Och varje gång, som ni träffar på de där med röda fanor, så bara slå ned dem! Slå först ned fanbärarna — de övriga kommer att skingras av sig själva.«

»Och om inte?«

»Ni kommer att få ut revolverar! Och om ni får syn på folk, som ni känner igen, som ni en gång övervakat och nu genom den självsvåldiga pöbelns egenmäktighet har befriats ur fängelserna, så skall ni — förinta dem!«

»Förnuftigt!« sade någon.

»Somliga har man gett friheten, men hur skall det gå med de andra?« skrek Vjachirjev gällt.

Jevsej drog sig tillbaka in i ett hörn, lutade sig där mot en vedstapel och lyssnade med missnöje och förvåning.

»En kropp — en liten kropp — en liten kalv — ett litet stycke kött«, flöt Solovjovs befängda ord ut likt tjocka fettfläckar.

Mörka murar i olika höjd omgav gården. Ovanom dem svävade molnen långsamt förbi. Utströdda över väggarna skimrade fönstrens matta fyrkanter. I ett hörn på en liten trappa stod Sasja med alla rockens knappar knäppta, kragen uppslagen och mössan skjuten bak i nacken. Över hans huvud gungade en liten lykta, i vilken en liten, blyg låga sotade och skälvde, som om den försökte brinna ut snarast. Bakom Sasjas rygg avtecknade sig en dörr i svart. Ett par mörka gestalter satt på trappstegen vid hans fötter, och en — en lång och grå man — stod i dörren.

»Ni måste begripa, att man har gett er friheten för kampens skull!« sade Sasja, som hade lagt armarna på ryggen.

Det hördes ett skrapande av steg över stenläggningen, ett torrt, metalliskt knäppande och dessemellan låga, bekymrade utrop och rådslag:

»Försiktigare...«

»De har inte gett order om laddning!...«

Några stilla och tysta, svarta män, ansiktslösa i mörkret och märkvärdigt lika varandra, var utströdda över gården. De stod i grupper tätt intill varandra. Medan de åhörde Sasjas klibbiga stämma, vägde de fram och tillbaka från det ena benet till det andra liksom vid starka vindstötar. Sasjas tal mättade Klimkovs bröst med en sorgmodig kyla och en skarp fientlighet gentemot denne spion.

»Er har man gett rätten att uppträda mot de upproriska i öppen strid, er har man ålagt plikten att med alla medel försvara den bedragne tsaren. Ni har en frikostig ynnest att vänta er. Vem har inte fått någon revolver?...«

Det ljöd flera låga utrop:

»Jag... Åt mig... Jag...«

Folk rörde sig fram emot yttertrappan. Sasja steg åt sidan, och den grå mannen satte sig på huk.

»Kan man inte få två?« frågade en gnällig röst.

»Till vad?«

»Till en kamrat...«

»Dra åt...«

Spionernas röster ljöd nu högre, djärvare och glättigare...

Någon knorrade, lystet smackande:

»Det är för litet patroner! Var och en måste ha en hel ask...«

»I två polisdistrikt har jag redan fått igång allt idag«, berättade Sasja.

»I morgon skall det bli intressant...«

Orden och ljuden blossade likt gnistor inför Jevsejs ögon. De förbrände hoppet om, att ett lugnt liv vore nära förestående. Med hela sin kropp kände han, att det ur mörkret, som omgav honom, ifrån alla dessa människor ryckte fram en kraft, som var fientlig emot honom, att denna kraft på nytt skulle gripa tag i honom och åter ställa honom på den gamla vägen, leda honom fram till de gamla förskräckelserna. I hans hjärta började hatet mot Sasja stillsamt koka — den svages mjukryggade hat, trälens oförsonliga hämndbegär, för vilken hoppet om frihet en gång blivit till en plåga.

Folk lämnade skyndsamt gården två och två eller tre och tre. De försvann under den stora valvbågen, som gapade i muren. Lågan över spionens huvud skälvde till, blev blåaktig och slocknade. Sasja hoppade ned ifrån trappan, som om han störtat sig ned i en djup håla, och snörvlade därifrån ilsket:

»I dag var det sju man, som inte inställde sig på skyddsavdelningen. Vad skall det betyda? Många tror tydligen, att det nu har inträtt något slags helgdagar för dem? Dumhet tål jag inte och inte heller lättja. . . Det skall ni veta. . . Nu skall jag införa en sträng ordning. Jag är ingen Filipp! Vem var det, som sade, att Mjelnikov drar omkring med en röd fana?»

»Jag har ju sett honom. . . «

»Med en fana?»

»Ja, han marscherade med och vrålade: „Frihet!“ «

Klimkov drog sig emot utgången. Han satte försiktigt ned den ena foten efter den andra, som om han ginge över is och fruktade att tram-pa igenom. Men Sasjas energiska stämma hann ifatt honom och drev en isande rysning nedför nacken på honom.

»Denne dumbom kommer att bli den förste att dra kniv — jag känner honom!« skrattade Sasja gällt. »För honom har jag ett särskilt slagord: „Slå ihjäl för folket!“ Men vem var det, som sade, att Maklakov har övergett tjänsten?»

„Allt vet han, det avskummet!“ märkte Jevsej.

»Det var jag, som sade det, och det var Vjekov, som sade det till mig, och han hade hört det av Klimkov. . . «

»Vjekov, Klimkov, Grochotov — de är allihop snyltare, missfoster och latmaskar! Är någon av dem här?»

»Klimkov«, svarade Vjachirjev.

»Klimkov!« ropade Sasja.

Jevsej sträckte ut handen framför sig och började gå fortare på sina knäsvaga ben.

Han hörde, hur Krasavin sade:

»Han har tydligen gått sin väg. Ni borde inte ha skrikit ut namnen så högt...«

»Jag undanber mig tillrättavisning! Jag skall snart utplåna alla efternamn och andra liknande dumheter...«

När Jevsej kom ut igenom porten, övermannade honom insikten om hans vanmakt och värdelöshet. Så betryckande tydligt hade han inte på länge förnummit denna känsla. Han förskräcktes inför dess tyngd och dignande under dess börda försökte han uppmuntra sig själv:

„Kanske blir allt bra i alla fall... kanske lyckas han inte...“

Men han trodde inte på detta.

Kapitel XXI

Nästa dag kunde Jevsej inte på länge bestämma sig för att lämna hemmet. Han låg i sängen och stirrade upp i taket. Inför honom svävade Sasjas blygrå ansikte med de grumliga ögonen och kransen av röda finnar i pannan. Detta ansikte påminde honom denna dag om barndomen och den olycksbådande fullmånen i dimman över kärret.

Han kom att tänka på, att någon av arbetskamraterna skulle kunna komma hem till honom. Han klädde snabbt på sig, gick ut, rusade genom flera gator, blev med en gång trött och stannade upp för att invänta en hästspårvagn. Oavbrutet drog folk förbi honom. Han kände, att de denna dag var uppfyllda med någonting nytt. Han synade dem skarpare och begrep snart, att detta nya var den oro, som var så välbekant för honom själv. Folk såg sig misstroget, misstänksamt omkring, de såg inte längre på varandra med så godsinta blickar som på sista tiden. Deras röster ljöd mera dämpat, ur deras ord gnistrade vrede, ilska, sorg... De talade om något fruktansvärt.

Två förbipasserande stannade till bredvid honom. Den ene — en liten, tjock, slätrakad man — frågade den andre:

»Säg mig, hur många var det, som blev dödade?«

»Fem. Sexton sårade...«

»Var det kosackerna, som sköt?«

»Ja. Även en pojke blev dödad, en gymnasist...«

Jevsej tittade på dem, som talat, samt förfrågade sig torrt:

»Varför?«

Den ene av männen, vilken bar ett stort, svart skägg, ryckte på axlarna samt svarade motvilligt och med låg röst:

»Man säger, att kosackerna var druckna...«

„Det har Sasja styrt om!“ sade sig Klimkov övertygat.

»Och på Spasskijbron pryglade en folkhop upp en student och slängde honom i vattnet«, meddelade den slätrakade, kippande efter andan.

»Vad var det då för folkhop?« frågade Jevsej envist vidare.

»Det vet jag inte.«

Den svartskäggige förklarade:

»I dag har en liten skara trashankar dragit omkring på gatorna sedan i morse med trefärgade fanor. De bär porträtt av tsaren med sig och pryglar upp alla ordentligt klädda människor... «

„Sasja!“ upprepade Jevsej för sig själv.

»Det sägs, att polisen och skyddsavdelningen skall ha organiserat det... «

»Naturligtvis!« utropade Jevsej men tryckte likväl genast ihop läpparna hårt, sneglade på den svartskäggige och bestämde sig för att bege sig iväg därifrån. Men just då kom spårvagnen och de två, som Jevsej hade samtalat med, vände sig ditåt för att stiga på, så att han tänkte efter:

„Jag måste stiga på. Annars gissar de, att jag är detektiv, om jag inte åker med, fastän jag ändå har väntat på spårvagnen tillsammans med dem.“

Folk på spårvagnen föreföll Jevsej lugnare än de på gatan.

„Här har de det stängt om sig, om än bara bakom glastrutor“, försökte han förklara det för sig själv, medan han lyssnade på passagerarnas livliga samspråk.

En lång karl med knotigt ansikte fäktade med armarna och sade klagande:

»Även jag älskar och vördar självhärskaren. Jag är av hela mitt hjärta tacksam emot honom för manifestet och beredd att ropa hurra hur många gånger som helst och beredd att tacka genom bön, men att slå in fönsterrutorna av idel patriotism och slå käken ur led på folk — vad skall det tjäna till?«

»Barbariskt och bestialiskt är det — under sådana dagar!« sade en yppig dam.

»Ack, detta folk, så mycket förskräckligt har det inte i sig!«

Ur ett hörn ljud en övertygad och fast stämma:

»Allt detta är polisens verk!«

Alla teg någon minut.

Ur hörnet sades det igen:

»De förbereder en motrevolution — på ryskt vis... Men se då ditåt ett tag — vilka är det, som kommenderar de patriotiska manifestationerna? Förklädda poliser, skyddsavdelningens agenter.«

Jevsej, som med glädje åhörde dessa ord, granskade i smyg talarrens unga ansikte, magert och med rena drag, den broskiga näsan, den lilla mustaschen och den ljusa hårtotten på den egensinniga hakan. Mannen satt med ryggen lutad emot ett hörn av vagnen och hade lagt

det ena benet över det andra. Han såg på passagerarna med sina blå ögons kloka blick och talade såsom någon, vilken behärskar sina ord och tankar samt tror på deras kraft.

Iklädd en kort, varmfodrad jacka och långskaftade stövlar liknade han en arbetare. Men de vita händerna och de fina små rynkorna i pannan förrådde honom.

„Förklädd!“ tänkte Jevsej.

Han började med stor uppmärksamhet lyssna på den ljuslockige ynglingens bestämda tal, såg in i hans kloka, klarblå ögon och var överens med honom. . . Men plötsligt drog han ihop sig, gripen av en ond föraning. På vagnens plattform, bredvid konduktören, hade han genom rutan fått syn på en svart, rundad nacke, ett par sluttande axlar och en smal rygg. Vagnen skakade, och den för Jevsej bekanta gestalten vacklade, smidigt hållande sig på benen, hit och dit.

„Jasjka Zarubin“.

Klimkov såg oroat på den unge mannen, som nu tog av sig hatten, slätade till det ljusa, vågiga håret och fortsatte tala:

»Så länge som vår regering ännu har soldater, poliser och spioner i sina händer, så kommer den inte att avstå sina rättigheter åt folket och samhället utan strid, utan blodsutgjutelse. Det får vi inte glömma!«

»Det är inte sant, min herre!« ropade mannen med det knotiga ansiktet, »härskaren har gett oss en fullständig konstitution — ja, det har han, och våga er inte. . . «

»Men vem är det då, som ställer till gatuslagsmålen, vilka är det, som skriker: „Ned med konstitutionen“?« frågade honom den unge mannen kyligt. »Ni borde hellre kasta en blick på dessa den gamla ordningens försvarare — där kommer de ju nu. . . «

Vagnen bromsade skrikande och gnisslande in. När den hade stannat, hördes oroliga, högljudda rop:

»Gu-ud beskydde tsa—aren. . . «

»Hur-ra-a—a. . . «

Runtom ett gathörn kom en hel hop småpojkar springande rätt framför spårvagnen. De spred sig under skrik över körbanan liksom nedkastade från ovan. Efter dem ryckte brådstörtat och oordnat, likt en svart kil en hop människor fram med trefärgade fanor, och upphetade rop ljöd:

»Hur—ra! Stanna, mannar. . . «

»Ned med konstitutionen. . . «

»Vi vill inte veta av den. . . «

»Gu-ud beskydde tsa-aren. . . «

Folk stötte till varandra och sprang om varandra, fäktade med armarna och kastade upp mössorna i luften. Framför dem alla, med huvudet sänkt likt en tjur, marscherade Mjelnikov fram med en tung stång i händerna och nationalfanan på denna. Han såg ned på marken, gick med mycket hög benuppslagning och stampade av allt att döma tungt i gatan, ty för varje steg darrade hans kropp och svajade hans huvud. Hans brölände ljud dovt genom de spridda, förvirrade skrikens oordnade kaos i överflödet av jämmerljud.

»Vi vill inte veta av något svek...«

Bakom honom, hoppande omkring och vridande på halsarna, vällde i trasor klädda, gråa gestalter ut över körbanan. De höll upp armarna och sträckte på halsarna, medan de tittade in genom husens fönster, galopperade upp på trottoarerna, slog mössorna av huvudena på förbipasserande, sprang på nytt fram till Mjelnikov och skrek, visslade, grep tag i varandra, tryckte ihop sig till en klunga, medan Mjelnikov liksom besatt viftade med fanan, mullrade och dånade likt en stor klocka.

»Halt!« kommenderade spionen, som höll fanan och huvudet högt: »Sju-ung!«

Och ur hans breda mun strömmade ett vilt och sorgmodigt tjut:

»Gu-u...«

Men i samma stund skorrade upphetsade skrik i ett vilt virrvarr genom luften, satte likt en svärm svultna rovfåglar klorna i spionens brölände och kvävde det med sin vilda, rovlystna massa:

»Hur-ra för självhärskaren! Av med mös-sor-na... Rättroga! Ned med förräderiet!«

I spårvagnen hade det blivit tyst. Alla hade tagit av sig mössorna, stod och tittade tigande och bleka på den hop, som omgav dem likt en böljande, smutsig ring. Men den förklädde mannen tog inte av sig mössan. Jevsej kastade en blick på hans stränga ansikte och tänkte: »Han gör sig viktig...« — och så började han med ett snett leende se genom rutorna ut på gatan. Han kände så väl på sig dessa oroligt omkringhoppande människors ynklighet. Han begrep mycket klart, att de i sitt inre piskades av en dunkel fruktan, att denna fruktan stötte dem hit och dit, att de kämpade emot denna och berusade sig med sina högljudda skrik för att visa sig själva, att de inte var rädda för någonting. De omringade springande vagnen likt en flock hundar, som nyss koplats loss ifrån kättingarna — uppfyllda av en meningslös glädje men ännu inte i stånd att befria sig från sin invanda fruktan. Uppenbarligen kunde de ännu inte bestämma sig för att vandra den breda, ljusa gatan framåt, de förmådde inte förena sig till en enda kropp, de yrade

omkring, brölade, tittade sig oroligt omkring och väntade på någonting utan att veta vad.

Där i närheten av spårvagnen står en utmärglad liten bonde med spetsigt skägg, iklädd en trasig pälsjacka. Han har slutit ögonen, vänt ansiktet uppåt och skriker med gäll röst ur den uppspärrade, hungriga munnen med de gula tänderna:

»Ne-e-ed med den... Vi behöver den i-icke...«

Av anspänningen flyter tårarna över hans kinder, på hans panna glänser svetten. När han slutat skrika, drar han in nacken, ser sig misstänksamt omkring, drar upp axlarna och börjar åter skrika med slutna ögon, som om någon pryglade honom...

»Det är noo-ooog!«

Jevsej fick syn på de välbekanta gårdskarlarnas surmulna ansikten, den fromme, stränge kyrkovaktmästaren Klimytj' mustaschpyrda fysiologi, några halvvuxna barfotalassars hungriga ögon, skygga bönders förvirrade uppsyner, och mitt ibland dem några figurer, som stötte alla de övriga framåt, gav med sin egen vilja anvisningar åt dessa viljelösa, blinda kroppar, uppfyllde dem med sin sjukliga ondska.

Mitt i hopen virvlade den lille Jakov Zarubin omkring som en fisk i vattnet. Nu sprang han fram till Mjelnikov, ryckte honom i ärmen, talade om någonting för honom och nickade därvid åt spårvagnen. Klimkov såg sig hastigt om efter mannen i mössan. Denne hade redan rest sig upp och gick med högburet huvud och rynkade ögonbryn emot dörren. Jevsej följde efter honom, men upp på vagnens plattform tog nu Mjelnikov ett språng, spärrade med sin väldiga kropp dörren och brölade:

»Av med mössan!«

Mannen tvärvände och begav sig emot den andra utgången. Men där stod Zarubin och skrek med gäll röst:

»Han är det, han med mössan! Jag känner igen honom! Han tillverkar bomber, akta er, pojkar!«

I Zarubins hand blänkte en revolver. Han viftade med den liksom med en sten och trängde sig sedan framåt. Upp på plattformen klättrade folk ifrån gatan och stötte emot de passagerare, som trängde sig fram emot utgången. En dam tjöt gällt:

»Mössan — ta av den — vad är det med er!«

Alla skrek och tjöt, trängdes med varandra och glodde med uppspärade, sinnesförvirrat irrande ögon på mannen i mössan.

»Jag skall skjuta, undan!« sade denne högt, medan han rörde sig fram emot Zarubin. Detektiven vek några steg tillbaka, men någon stötte till honom i ryggen och han föll på knä, varvid han tog stöd med ena handen emot golvet och sträckte fram den andra. Mitt i förskräc-

kelsen knallade ett skott, ytterligare ett — rutorna klirrade till, under någon sekund liksom stelnade alla skriken, men sedan sade en fast stämma föraktfullt:

»Uslingar!«

På nytt skakades luften av ett skott, som fick rutorna att skallra, men Zarubin ropade högt »Öh!« och stötte huvudet emot golvet, som om han bugat sig till fötterna för någon.

Runt omkring blev det tystare och liksom rymligare. Klimkov satt krampaktigt hopkurad på bänken i sitt hörn och tänkte håglöst:

„Det hade kunnat döda mig...“

Trött såg han sig omkring. Mannen med mössan stod på vagnens plattform, Mjelnikov stegade fram emot honom förbi Jevsej, medan Zarubin låg på golvet med ansiktet nedåt utan att röra på sig.

»Jag skjuter ned er — undan, lämna plats!« ljöd det kallt och högt ifrån plattformen. Men Mjelnikov klev över Zarubin, fattade om den ljuslockige, kastade ut honom på körbanan och brölade rasande till med vild stämma:

»Slå ihjäl honom!«

Tre revolverskott knallade i snabb följd. Sedan hörde man dova slag. Någon jämrade sig utdraget och stönade ömkligt som ett barn:

»Aj, mitt lilla ben...«

Någon skrek hest och ansträngt:

»A-a... Slå honom på skallen... A-a...«

En tunn, hysterisk röst skriade hänfört:

»Slit honom i stycken, mina små duvor! Krossa honom!... Deras tid är snart förbi — nu skall vi göra slut på dem... Nu är det vår tur...«

Men allt detta ihållande tjutande överröstades plötsligt av ett ljudligt skrik fullt med sorgset förakt:

»Idioter!«

Jevsej raglade ut på plattformen och fick därifrån syn på en mörk folkhop. Med böjda ryggar, fäktande med armar och ben, ansträngt flämtande och utmattat snörvlande vältrade de sig fram över körbanan likt stora, ludna larver. De släpade den ljushårige ynglingens stympade, sönderslitna kropp över stenläggningen, sparkade på honom, trampade sönder hans ansikte och bröst, drog honom i håret, i fötterna och händerna och slet honom i flera olika riktningar på en gång. Halvnaken och blodöversköld klatschade kroppen mjukt som en deg emot stenarna och förlorade för varje slag allt mer av sin mänskliga gestalt. Folk bemödade sig omsorgsfullt om detta, och den utmärglade bonden, som satte foten på honom i ett försök att stampa sönder skallen, vråltjöt:

»Nu har v-vår tid kommit...«

Sedan de redan fullgjort sitt verk, gick den ene efter den andre bort ifrån körbanan och upp på trottoarerna. En koppärrig yngling torkade av händerna på sin korta fårskinnspäls och frågade sakligt:

»Vem var det, som tog hans pistol?»

Rösterna lät nu trötta och olustiga. Men på gångbanan hörde man skratt från en liten grupp vid en lykta. En kränkt röst påstod hetsigt:

»Du ljuger — det var jag, som var först! När han föll, så sparkade jag honom i nyllet med stöveln. . . «

»Det var droskkusken Michailo, som först kastade sig över honom, och sedan jag. . . «

»Michailo har fått en kula i benet. . . «

»Om det bara är ett köttssår, så är det inte så farligt! . . . «

Dessa människor hade smakat blod och uppenbarligen blivit djärvare. De såg sig lystet och förväntansfullt omkring med hungriga blickar åt alla håll.

Mitt i gatan låg det en formlös, mörk hög, varifrån blodet långsamt sipprade fram genom fårorna mellan plattorna i stenläggningen.

„Sådana är de alltså!“ tänkte Jevsej avtrubbat, medan han betraktade de röda mönstren på stenläggningen. I en mörkröd, dallrande dimma uppenbarade sig Mjelnikovs håriga ansikte inför hans ögon — svagt och trött sade han med sin djupa stämma:

»Se där — honom har de slagit ihjäl. . . «

»Ja. . . så fort det gick. . . «

»I morse slog de också ihjäl en. . . «

»Varför det, då?»

»Han talade. . . Tjasjin avlossade ett skott rätt i buken på honom. . . «

»Varför?» upprepade Jevsej.

»Man bedrar folket. . . Manifestet är en förfalskning. . . Folket har inte fått någonting. . .

»Det har Sasja tänkt ut alltihop!» sade Klimkov övertygat med låg röst.

Mjelnikov skakade på huvudet, gav sina stora händer en blick och mumlade med liksom drucken röst:

»Det är alltid någon, som bedrar. . . Är Jasjka död?»

Han begav sig in i vagnen, böjde sig ned, lyfte försiktigt upp Zarubin och lade honom med ansiktet uppåt på en bänk.

»Död. . . Där har det träffat. . . «

Jevsej sökte i Zarubins ansikte ärret efter slaget med flaskan, men han fann det inte. Över spionens högra öga syntes nu ett litet, rött hål. Klimkov kunde inte slita sin blick därifrån. Det föreföll formligen

uppsuga hela hans uppmärksamhet och väckte inom honom ett starkt medlidande med Jakov.

»Har du någon pistol?« frågade Mjelnikov.

»Nej. . . «

»Här, ta Jasjkas. . . «

»Jag vill inte ha någon, jag behöver ingen. . . «

»Nu behöver alla en!« sade Mjelnikov enkelt och släppte ned revolvern i Jevsejs rockficka. »Ja — det fanns en gång en Jasjka, och nu finns det ingen Jasjka mer. . . «

»Det var jag, som satte dödens märke på honom!« tänkte Klimkov, medan han betraktade kamratens ansikte. Zarubins ögonbryn var strängt rynkade, hans lilla svarta mustasch hade rest sig på ända över hans högt uppdragna läpp, han såg upphetsad ut. Man skulle ha kunnat vänta sig, att hans tal i en strid ström skulle välla fram ur den halvöppna munnen.

»Kom, så går vi!« sade Mjelnikov.

»Och han då? Vad skall det bli av honom?« frågade Jevsej, i det han med möda slet blicken bort ifrån Zarubin.

»Polisen skall forsla undan honom. Man får inte avlägsna de ihjälslagna — det är i lag förbjudet! Kom, så går vi och stärker oss någons. . . Jag har ännu inte ätit någonting idag. . . det är redan tredje dygnet, som jag inte har kunnat äta något. . . Och inte kunnat sova heller.« Han suckade djupt och avslutade sedan med butter likgiltighet: »De skulle ha lagt mig till vila i stället för Jakov.«

»Sasja störtar alla i fördärvet!« muttrade Jevsej genom tänderna.

De gick gatan fram utan att lägga märke till någonting. Var och en av dem talade endast om det, som uppfyllde hans egna tankar, och deras röster var kraftlösa, som om de båda två vore berusade.

»Var finns det sanna?« frågade Mjelnikov och sträckte fram handen, som om han försökte känna på luften.

»Ser du — där har de slagit ihjäl två«, sade Jevsej, som ansträngde sig att fånga in en olydig tankegång.

»Idag, får man tro, har många blivit ihjälslagna. . . «

Mjelnikov teg en lång stund. Sedan hötte han med knytnäven i luften samt sade högt och beslutsamt:

»Nu får det vara slut! Jag har lastat på mig nog med synder. På andra sidan Volga har jag en onkel, en gammal man — min ende släkting på jorden. Jag beger mig till honom! Han är biodlare. Som ung blev han dömd för sedelförfalskning. . . «

Han teg åter en stund, sedan skrattade spionen helt tyst för sig själv.

»Vad är det med dig?« frågade Jevsej förargat.

»Jag glömmer allting. Den onkeln dog ju för tre år sedan...«

Omärkligt hade de kommit fram till en välbekant krog. Jevsej stannade vid dörren, tittade eftertänksamt på de upplysta fönstren och mumlade misslynt:

»Folk igen... Jag har inte lust att gå dit in.«

»Kom bara, det gör ju det samma!« sade Mjelnikov, drog honom vid handen efter sig och sade: »I ensamhet blir det mig för trist. Jag har blivit räddhågad också... Inte för att jag är rädd för att bli ihjälslagen, om de känner igen mig såsom detektiv, men jag har helt enkelt en sådan känsla, det är — kusligt.«

De gick inte in i det rum, där kamraterna brukade samlas, utan satte sig i ett hörn av den allmänna salen. Det var mycket folk där, men man märkte inga berusade, även om det talades högt och tydligt. Man kunde höra en ovanlig upphetsning. Klimkov började efter sin vana avlyssna samtalen, men tanken på Sasja lämnade honom inte utan vecklade sakta ut sig inuti hans av dagens intryck bedövade huvud, uppfriskad genom tillflöden av frätande hat emot spionen och fruktan för denne.

„Han skall stöta mig i fördärvet... tillintetgöra mig...“

Mjelnikov drack håglöst av ölet, teg och kliade sig emellanåt.

Inte lång ifrån dem satt vid ett annat bord tre män — uppenbarligen butiksbiträden. De var unga, moderiktigt klädda, bar brokiga slip-sar och hade ett särskilt sätt att uttrycka sig. En av dem, ett lockigt huvud med solbrunt ansikte, talade upphetsat och blixtrade med sina mörka ögon:

»De utnyttjar sådana utsvultna trashankars förvildning och vill visa oss, att friheten är omöjlig, eftersom det finns alldeles för många på liknande sätt vilda människor. Men dock — ursäkta — de förvildade människorna kom inte till i går, de har alltid funnits, och man har regerat dem, man har förstått att hålla dem i lagens tukt. Varför tillåter man dem då idag allehanda nedrigheter och råheter?«

Han såg sig segervisst omkring i salen för att sedan själv med glödande övertygelse besvara sin egen fråga.

»Därför, att de vill visa oss: „Jaså, ni är för friheten, mina herrar? Där är den, var så goda! Friheten för er — det är dråp, plundring och alla sorters övergrepp av hopen...“«

»Hör du?« sade Jevsej till Mjelnikov. »Det är Sasjas plan.«

Mjelnikov gav honom en dyster blick och svarade inte. Den lockige reste sig från stolen och fortfor, medan han gjorde en svepande rörelse med handen och brännvinsglaset i denna:

»Men det är inte sant, och — jag motsätter mig det! Rättskaffens folk behöver inte friheten till att strypa varandra, utan för att var och en skall kunna försvara sig emot vårt laglösa livs utbredda övervåld! Friheten är förnuftets gudinna och man har redan druckit nog av vårt blod! Jag protesterar! Leve friheten!«

Åhörarna skrek och stampade fötterna i golvet. . .

Mjelnikov kastade en blick på den lockige talaren och mumlade för sig själv:

»Ett sådant dumhuvud. . . «

»Han talar rätt!« invände Jevsej, som blev ond.

»Hur vet du det, då?« frågade spionen håglöst och började i långsamma klunkar dricka av sitt öl.

Jevsej fick lust att säga denne trögtänkte man, att han själv var ett dumhuvud, ett blint vilddjur, som hans livs baksluga och grymma behärskare hade dresserat till att bedriva jakt på människor. Men Mjelnikov såg upp, stirrade Klimkov i ansiktet med sina mörka, ruskiga glosögon och tog till orda med en dov viskning:

»Vet du, jag känner mig så kuslig till mods, eftersom, när jag satt i fängelse, så hände det en gång där. . . «

»Sluta. . . «, sade Jevsej, »Stör mig inte!«

Genom den mjuka bullermassan trängde en segerviss falsettröst fram och borrar sig in i öronen:

»Har ni hört?. . . En gudinna, säger han! Men hos oss ryska människor finns det blott en gudinna — den högheliga Gudaföderskan, jungfru Maria! Där ser ni, vad dessa lockiga ynglingar kokar ihop, jaha då!«

»Ut med honom!«

»Tig!. . . «

»Nej, ursäkta! Om vi nu har frihet, så har var och en rätt. . . «

»Ser ni? Dessa, de lockiga, drar fram genom gatorna och pryglar upp det folk, som står upp för självhärskarens rätt gentemot förräderiet — och vi, vi ryska, rättrogna människor skall inte ens våga säga någonting däremot! Skall det vara — friheten?«

»Här kommer de att slåss!« sade Klimkov med en rysning. »De kommer att slå ihjäl ytterligare någon! Jag går. . . «

»A, vad är du för en, — nå, då går vi. Djävulen ta' dem — vad angår de dig?«

Mjelnikov slängde några slantar på bordet och rörde sig emot utgången med sänkt huvud, som om han ville dölja sitt iögonfallande ansikte.

Ute på gatan, i mörkret och kylan, började han berätta med dämpad röst:

»När jag satt i fängelse — på grund av en viss verkmästare, de hade strypt en verkmästare i vår fabrik, hade de spärrat in mig också — då sade de till mig, att jag skulle komma på tukthus; rannsakningsdomaren sade det och sedan blandade sig gendarmerna i — de försökte skrämma mig — men jag var ännu ung och ville inte på tukthus.¹ Då grät jag, om och om igen, så som det brukar vara. . . «

Han började hosta med smällande läten och slog av på stegen.

»Då kom en gång fängelseinspektörens biträde, Alexej Maximytj — en gammal hedersman. Han tyckte om mig och var bedrövad för min skull. „Ack“, sade han, „Ljapin“, — det är nämligen mitt riktiga efternamn, Ljapin — „ack,“ säger han „broder, jag tycker synd om dig, olycklig som du är. . .“ «

Hans tal bredde eftertänksamt och jämnt ut sig inför Jevsej som ett mjukt band, och Klimkov begav sig stillsamt in på det liksom längs en smal stig, någonstans ned i ett mörker, till en kusligt intressant saga.

»Han kom alltså till mig och sade: „Jag vill“, sade han, „rädda dig, Ljapin, till ett anständigt liv. För det, som du har gjort, får man tukthus, men du kan undgå det. Men då måste du bara ta på dig att avrätta en man. Denne man är dömd för ett politiskt mord. Han skall enligt lag hängas i närvaro av en präst, som skall hålla fram korset åt honom att kyssa. Så allt skall gå rätt till, och du kommer inte att behöva skämmas.“ Då sade jag: „Nå, om det sker enligt överhetens vilja och man i gengäld förlåter mig, så skall jag hänga honom, jag vet ju bara inte hur, man gör det. . .“ — „Det skall vi“, sade han. „nog lära dig. Vi har en man, som förstår sig på det, men han har blivit förlamad och kan inte göra det själv.“ Nå, de undervisade mig en hel kväll — i arresten var det — de stoppade trasor i en säck, knöt till den med ett snöre, så att den liksom fick ett slags hals, och jag drog upp säcken med en liten krok och lärde mig det till sist. Tidigt på morgonen gav de mig en halva brännvin att dricka ur, förde ut mig på gården, där det stod soldater med gevär, och där såg jag schavotten uppbyggd — galgen, alltså — och alla möjliga överhetspersoner stod framför den. De sveper frusna in sig i sina rockar och kurar ihop sig — det var höst, november. . . Jag kliver upp på schavotten, och brädorna gungar och gnisslar — liksom tänder — under mina fötter. Jag blev riktigt illa till mods av det, så jag

¹*Tukthus*: i ryska texten står каторга (katorga), vilket betecknar straffkoloni eller strängt straffarbete i Sibirien och därför egentligen saknar direkt svensk motsvarighet såsom särskilt ord. Ordet *tukthus* låter emellertid strängt nog, så att vi har valt att följa det goda exemplet ifrån den tyska översättningen, vari det på motsvarande ställen användes ordet *Zuchthaus*, och bruka ordet *tukthus* såsom översättning av *katorga* i denna roman (även tidigare i texten motsvaras *tukthus* av *katorga*). Ö.a.

säger: „Ge mig mer brännvin, annars vågar jag inte.“ De gav mig litet till. Sedan förde de fram honom. . . »

Mjelnikov började åter hosta dovt och grep sig om halsen, medan Jevsej trängde sig intill honom och ansträngde sig att hålla jämna steg med honom. Han tittade ned på marken och vågade varken se rakt fram eller till sidan.

»Då får jag se en kraftig ung man. Han står där stadigt och säkert och bara stryker sig ideligen över håret, så där ifrån pannan till nacken. Jag började dra på honom liksvepningen och råkade då tydligen klämma honom eller stöta till honom, för han sade till mig stilla och lugnt utan att låta arg: „Litet försiktigare.“ Ja. Prästen höll fram korset emot honom, men han sade: „Gör er inget besvär med det“, sade han, „jag är inte troende“. . . Och hans ansikte såg ut, som om allt vore känt för honom, vad som kommer efter döden, helt precis. . . På något vis ströp jag honom den gången. Jag skälvde i hela kroppen, händerna domnade, jag kunde nätt och jämnt hålla mig på benen — det var förskräckligt för mig, att han tog allting så lugnt. . . Han står där som herre över döden. . . » Mjelnikov tystnade, såg sig om och började gå fortare.

»Nå?« frågade Jevsej med en viskning.

»Nå, jag ströp honom, det var allt. . . Men sedan den tiden, så ofta jag ser eller hör, att man har dödat en människa, så måste jag tänka på honom. . . Jag tror, han ensam visste om sanningen. . . Därför var han utan fruktan. . . Och framför allt — han visste, hur morgondagen skulle bli. . . något, som annars ingen vet. Jevsej, kom med och övernatta hos mig, vad? Var snäll och kom!«

»Kör till!« sade Klimkov sakta.

Han var glad över förslaget. Han hade nu inte kunnat gå ensam hem genom gatorna i mörkret. Han kände sig betryckt, lemmarna var så tunga för honom, liksom om han inte gick gatan fram utan kröp fram under jorden, som tryckte ned honom på rygg, bröst och höfter och lovade honom till ofrånkomligt mål en djup grop, dit han snart måste bryta igenom för att i oändlighet störta ned i ett bottenlöst, stumt djup. . . »

»Det var bra!« sade Mjelnikov. »Annars skulle jag få ha det ledsamt i min ensamhet.«

Jevsej rådde honom bedrövat:

»Du borde döda Sasja. . . »

»Vad är det, du säger!« slog Mjelnikov ifrån sig. »Tror du, jag tycker om det, att döda? De har sedan dess två gånger försökt övertala mig att hänga någon — en kvinna och en student — men jag vägrade. Då hade det i stället för den ende döde tillkommit ytterligare två, som

hade häftat vid mig och som jag hade måst minnas. Man blir aldrig fri från de döda. De går igen!»

»Ofta?»

»Det är olika. Och hur skulle man värja sig mot dem? Jag förstår mig inte på att be till Gud. Kan du det?»

»Jag kommer ihåg några böner. . . «

De korsade någon gård, gick länge genom dess djup, snubblade över bräddor och stenar samt annan bråte. Sedan gick de uppför en trappa. Klimkov trevade sig fram längs väggarna och tänkte, att denna trappa måtte vara utan ände. När han sedan plötsligt befann sig i spionens våning och betraktade den i skenet från den tända lampan, förundrade han sig över mängden brokiga bilder och pappersblommor, som väggarna var nästan helt överklistrade med. I detta lilla, trivsamma rum med den breda sängen i hörnet bak det vita förhänget tycktes honom Mjelnikov plötsligt främmande.

»Så har min samleverska tänkt ut det alltsammans«, berättade Mjelnikov, medan han tog av sig. »Det aset sprang ifrån mig. En viss gendarm, en konstapel, hade lockat henne till sig. Det är mig helt obegripligt, för han är änkling, gråhårig, hon däremot ett ungt, karlgalet stycke, men ändå. . . gick hon sin väg! Det är redan den tredje, som går ifrån mig. Kom, så lägger vi oss och sover. . . «

De lade sig bredvid varandra i samma säng, vilken gungade i böljor under Jevsej och sjönk allt djupare. Detta fick hans hjärta att stelna, och spionens ord lade sig tungt på hans bröst:

»Det var en viss — Olga. . . «

»Vad?»

»Olga. Hur så?»

»Ingenting särskilt.«

»Hon var en sådan liten, mager, munter en. Ibland gömde hon min mössa eller något annat, så att jag sade: „Olka lilla, var är mössan?“ Men hon då: „Leta, du är ju detektiv!“ Hon älskade att skämta. Men hon var lösaktig. Knappt hade man vänt ryggen till, så höll hon redan på med någon annan. Jag vågade inte slå henne, för hon var så klen. Så då drog jag henne i alla fall i håret — något måste man ju göra. . . «

»Å Gud!« utbrast Klimkov sakta, »vad skall jag nu göra då? . . . «

Men hans kamrat teg först och sade sedan dovt och släpigt:

»Just så jämrar jag mig också ibland. . . «

Kapitel XXII

Klimkov vaknade med något hemligt beslut inom sig. Det spände in hans bröst likt ett osynligt, brett bälte. Han kände, att någon ihärdigt drog i detta bältes ändar och oemotståndligt förde honom bort emot något obekant, oundvikligt. Han lyssnade efter denna önskan, trevade försiktigt på sin fumliga, ängsliga tanke, men samtidigt ville han inte, att den blev mera bestämd. Mjelnikov satt, redan tvättad och påklädd men ännu okammad, vid bordet och samovaren. Han tuggade trögt som en ox på en brödbit och sade:

»Du sover gott. Jag har bara slumrat till en smula — mitt i natten vaknade jag och kände plötsligt — en kropp bredvid! Att min Tanja inte är här mer, det kom jag ihåg, men dig hade jag glömt. Då trodde jag, att någon hade kommit och lagt sig där för att värma sig. . . «

Han brast ut i ett enfaldigt skratt.

»Men nej, verkligen, allvar. Jag strök eld på en tändsticka och tittade på dig. Det tycks mig, som om du inte är riktigt frisk, ditt ansikte är så blåaktigt som. . . «

Han avbröt sitt tal med ett hostanfall, men Jevsej gissade, vad för ett ord hans kamrat inte hade sagt ut, och tänkte håglöst: „Raisa brukade också säga, att jag skulle hänga mig. . . “ Denna tanke förskräckte honom. Den rörde tydligen vid någonting, som han inte ville komma ihåg.

»Hur dags är det?«

»Elva. . . «

»Tidigt än!« anmärkte Klimkov tyst.

»Ja, det är tidigt!« bekräftade värden. Båda två tystnade. Då föreslog honom Mjelnikov:

»Skall vi inte bo tillsammans. . . vad?«

»Jag vet inte«, svarade Jevsej.

»Vad?«

»Hur det skall bli«, sade Klimkov, sedan han tänkt efter.

»Ingenting skall det bli. Du är en lugn människa, talar föga, och jag tycker heller inte om att tala. Frågar man folk någonting, så säger den ene si, den andre så, den tredje ytterligare något annat — och då tänker jag, att fan ta' er allihop. Ord har ni nog av, bara inte de rätta. . . «

»Ja«, sade Jevsej bara för att svara någonting.

»Jag måste göra någonting!« tänkte han till försvar och beslöt plötsligt: »Först — skall jag göra upp med Sasjka. . . « Då han inte ville föreställa sig, vad som sedan skulle bli, frågade han Mjelnikov:

»Vart skall vi nu gå?«

»Till tjänsten«, svarade spionen likgiltigt.

»Det har jag ingen lust till!« förklarade Jevsej torrt och bestämt. Mjelnikov rev sig i skägget, teg en stund, sköt porslinet till sidan och sade med armbågarna stöttade mot bordet, eftertänksamt och med dämpad röst:

»Vår tjänst är svår nu, alla har börjat göra uppror — men vilka är det, som är de verkliga upprorsmännen? Få fram det, du! . . . «

»Jag vet, vem som är den främste boven och missdådaren!« mumlade Jevsej.

Mjelnikov fortsatte, tungt frustande igenom näsan, med att klä på sig och frågade:

»Alltså, skall vi bo tillsammans?«

»Ja. . . «

»Hämtar du hit dina saker idag?«

»Det vet jag inte. . . «

»Men du skall väl övernatta här?«

»Ja.«

När spionen gått sin väg, for Jevsej upp, såg sig förskräckt omkring i rummet och skälvde till vid en misstanke, som slog honom likt en följd pisksnärtar.

»Tänk, om han nu plötsligt har låst dörren utifrån och gått till Sasja för att ange mig? Då kommer de snart och griper mig. . . «

Han störtade iväg till dörren — den var inte låst. Full av bitterhet och som om han ville övertyga någon, sade han då i tankarna:

»Kan man verkligen leva så? Ingen människa kan man lita på. . . «

Sedan satt han länge orörlig vid bordet och anspände allt sitt förstånd, all sin list för att gillra fienden en fälla, som vore ofarlig för honom själv. Slutligen fick han till stånd en plan. Man måste på något vis locka Sasja ut ifrån skyddsavdelningens lokaler, ut på gatan, följa efter honom och, så snart man mötte en stor folkhop, ropa: »Där är en spion! Slå ihjäl honom!« Sedan borde det gå till likadant som med Zarubin och den ljushårige. Skulle folk däremot inte gå till rätta med

Sasja lika allvarligt som de under gårdagen tagit itu med den förklädd-
de revolutionären, så skulle Jevsej förse dem med ett föredöme. Han
skulle skjuta först, liksom Zarubin gjort, bara det, att han då skulle
träffa Sasja. Emot dennes buk skulle han sikta.

Klimkov kände sig stark och djärv. Han fick bråttom och hade lust
att genast få saken avklarad, med en gång. Men minnet av Zarubin
hindrade honom, det trasslade till den eländiga enkelheten i det ut-
tänkta. Han upprepade ofrivilligt sin tanke:

„Det var jag, som satte dödens märke på honom. . .“

Han förebrådde inte, anklagade inte sig själv, men det tycktes ho-
nom, som om någon tråd förbunde honom med den mörkhåriga detek-
tiven, och det vore nödvändigt att göra något, för att denna tråd skulle
gå av.

„Jag har inte tagit avsked av honom. Men var skall jag finna honom
nu?“

Sedan han tagit på sig rocken, fingrade han på revolvern i fickan,
gladde sig åt den, kände på nytt beslutsamheten strömma till och gick
med fasta steg ut på gatan.

Men ju mer han närmade sig skyddsavdelningen, desto mer smalt
modet undan och rann av honom, desto mer upplöste sig kraftkänslan.
Och när han fick syn på den smala, unkna gränden och det skumma
trevåningshuset vid dess ände, kände han plötsligt en obetvinglig läng-
tan att finna Zarubin och ta farväl av honom.

„Jag kränkte honom“, försökte han förklara denna önskan för sig
själv, medan han snabbt vek av åt sidan ifrån sitt mål.

Samtidigt hade han också en grumlig känsla av, att han inte kunde
glida undan det, som gripit honom om hjärtat, ansatte honom, släpade
honom efter sig och anvisade honom den enda utvägen ur detta för-
skräckliga virrvarr.

Dagens uppgift, beslutet att förinta Sasja, hindrade inte denna dunk-
la och myndiga kraft från att växa till och mätta hans hjärta, så att det
oförmodat uppflammande begäret att finna den lille spionens lik nu
ställde sig hindrande i vägen.

Medan Jevsej med flit blåste upp detta begär inom sig, då han fruk-
tade, att det åter kunde försvinna, åkte han i flera timmar med droska
omkring till polisstationerna och förfrågade sig ingående efter Zarubin.
Men det var först framemot kvällen, som han fick veta, var liket var.
Det var redan för sent att åka dit. Och så begav sig Klimkov hemåt, i
hemlighet belåten över, att dagen var till ända.

Mjelnikov dök inte upp för att övernatta. Jevsej låg hela natten en-
sam och ansträngde sig att inte röra sig. Vid varje rörelse vajade säng-

förhänget, som då viftade en fuktig os in i ansiktet på honom, och sängen knarrade sjungande. Begagnande sig av stillheten kilade de förbannade mössen omkring i rummet och prasslade. Prasslandet rev sönder det tunna nätet av tankar om Jakov och Sasja. Genom dessa revor såg Jevsej runt omkring sig en livlös, lugnt väntande tomhet, i vilken hans egen själs tomhet envetet eftertraktade att uppgå.

Tidigt på morgonen stod han redan i hörnet av en stor gård, framför ett gult skjul med kors på taket. En grånad, puckelryggig väktare öppnade dörren och sade:

»Två av dem har vi här — den ene är igenkänd, men inte den andre, och snart skall man lägga honom i graven, den obekante. . . «

Sedan fick Jevsej se Zarubins bistra ansikte. Det hade bara blivit en smula blåaktigt men för övrigt inte förändrats. Man hade tvättat det lilla såret intill ärret. Såret hade blivit svart nu. Hans lilla, smidiga kropp var naken och ren. Han låg med ansiktet uppåt, spänd som en sträng och med de brunbrända händerna korsade över bröstet, som om han bister frågade:

„Nå, vad är det fråga om?“

Bredvid honom låg ett mörkt, alldeles sönderslitet, uppsvullet lik med röda, blå och gula fläckar. Någon hade täckt över dess ansikte med klarblå och vita blommor, men Jevsej såg under dem skallbenet, en blodklibbig hårttest och ett avslitet ytteröra.

»Den här går det inte att känna igen. Det är knappt någonting kvar av huvudet, och ändå har man känt igen honom. I går kom det två fröknar, de hade med sig de här blommorna, och täckte över den vanställda människokroppen med blommorna. Den andre vet man inte, vem det är. . . «

»Jag vet!« sade Jevsej med eftertryck. »Det är Jakov Zarubin. Han tjänstgjorde i en avdelning av skyddspolisen.«

Väktaren gav honom en blick och skakade på huvudet.

»Nej, det är inte han. Polisen sade också till oss, att det var Zarubin, men när vårt kontor förfrågade sig hos skyddspolisen, visade det sig, att det inte var han.«

»Men jag vet det ju!« utbrast Jevsej sakta och kränkt.

»Men de från skyddspolisen säger, att de inte känner igen honom. Ingen sådan har tjänstgjort. . . «

»Det är inte sant!« utropade Jevsej bedrövat och bragt ur fattningen.

Från gården kom det in två ynglingar, och den ene frågade väktaren:

»Vilken är den okände?«

»Den där.«

Klimkov stack till väktaren en slant, gick ut på gården och upprepade med kraftlös envishet:

»Och likväl är det Zarubin. . . «

»Som ni vill!« sade den gamle och skakade sin puckel. »Men om det verkligen vore så, då skulle de andra också känt igen honom. Det kom nämligen hit en agent i går, som också sökte efter någon död, men denne kände han inte igen, varför skulle inte han ha känts vid honom?«

»Hur såg agenten ut?« frågade Jevsej.

»Det var en skallig, tjock en med mild röst. . . «

„Solovjov!“ gissade Jevsej och såg likgiltigt, hur de lade Zarubins kropp i den vita, osmyckade likkistan.

»Han går inte i!« muttrade en av ynglingarna.

»Böj på benen då, för djävulen. . . «

»Locket går inte igen. . . «

»Lägg honom på sidan, då!«

»Sluta upp med ofoget, pojkar!« sade gamlingen lugnt.

Den yngling, som hade hållit i likets huvud, snöt sig och sade:

»Det är en detektiv, farbror Fjodor. . . «

»En död man är ingen!« anmärkte den puckelryggige i undervisande ton och gick fram till honom.

Ynglingarna tystnade och fortsatte anstränga sig med att tvinga ned den styva, bruna kroppen i den smala, korta likkistan.

»Ni, era dumhuvuden, gå då och hämta en annan kista!« utropade den puckelryggige förargat.

»Det gör ju det samma!« sade den ene ynglingen, och den andre lade förtretat till: »Det är ju ingen fin herre. . . «

Jevsej lämnade gården med en bitter känsla i hjärtat. Han kände sig kränkt å Jakovs vägnar. Bakom honom — det hörde han ännu alldeles tydligt — sade den puckelryggige till de båda ynglingar, som skaffade undan liket:

»Det står heller inte rätt till. Han kom och sade, att han känner honom. Kanske är det han, som är gärningsmannen i denna sak. Hör ni, pojkar!«

De båda ynglingarna svarade nästan på en gång:

»Också en spion, det syns. . . «

»Men vad angår det oss? . . . «

Klimkov kastade sig snabbt upp i en droska och ropade till kusken:

»Snabbt. . . «

»Vart då?«

Jevsej tvekade ett tag och sade sedan med låg röst:

»Rakt fram. . . «

Dovt bultade de förorättade tankarna i hans hjärna:

„Likt en hund gräver de ned honom. . . Och mig likadant. . .“

Gatan rusade honom till mötes, husen ryckte gungande förbi, fönsterrutorna blänkte, folk gick bullersamt gatan fram och alltsammans syntes honom främmande.

„Jag skall förinta Sasja. . . jag går och skjuter ihjäl honom nu med det samma. . .“

Han släppte iväg kusken och gick in på en restaurang, som Sasja sällan — mer sällan denna än några andra — brukade besöka, blev stående framför dörren till det rum, där spionerna brukade samlas, och sade till sig själv:

„Med en gång, när jag ser honom, skjuter jag. . .“

Med skälvande hand knackade han på dörren och fingrande på revolvern i fickan stelnade han till i kall avvaktan.

»Vem där?« frågade någon från andra sidan dörren.

»Jag«, sade Jevsej.

Då öppnades dörren på glänt, i springan skymtade ett öga och Solovjovs rödaktiga lilla näsa.

»Va-a-ad nu?« utropade agenten utdraget och förundrat. »Det ryktades ju, att de hade slagit ihjäl dig. . .«

»Nej, de har inte slagit ihjäl mig!« svarade Klimkov argt och tog av sig rocken.

»Stäng dörren. . . Men de berättade ju, att du hade varit tillsammans med Mjelnikov. . .«

Han var upptagen med att tugga på en bit skinka. Det hindrade honom från att tala, de fettdrypande läpparna frigav endast långsamt och smackande hans likgiltiga ord.

»Det stämmer alltså inte, att du följde med Mjelnikov?«

»Varför skulle det inte vara sant?« frågade Jevsej.

»Nå ja — du är ju frisk och kry, men med honom är det illa. . . Jag såg honom i går. . .«

»Var då?«

Spionen nämnde det sjukhus, där Jevsej nyss varit.

»Varför är han där?« förfrågade sig Klimkov likgiltigt.

»Ja, det är en sådan historia — det var en kosack, som högg honom i huvudet med sabeln, och sedan trampade hästarna ned honom. Hur det gick till och varför — det vet man inte. Nu ligger han medvetslös, och doktorn har sagt, att han inte stiger upp mer. . .«

Solovjov hällde upp något slags grönt brännvin åt sig i ett litet spetsglas, betraktade kysande glaset emot ljuset, drack ur och frågade sedan Jevsej:

»Var gömmer du dig egentligen, vad?»

»Jag gömmer mig inte. . . «

Någonstans ute i korridoren föll en tallrik till golvet. Jevsej ryckte till. Och sedan han kommit att tänka på, att han glömt bort att ta revolvern ur rockfickan, reste han sig.

»Sasja är mycket arg och gnisslar tänder över dig. . . «

För Jevsejs ögon seglade en ond, röd månskiva förbi omgiven av ett starkt luktande, lilafärgat dimmoln. Han kom att tänka på den nasala kommandotonen och de beniga händernas gula fingrar.

»Kommer han inte hit?»

»Det vet jag inte. . . «

Solovjovs ansikte glänste. Han var uppenbarligen av någon anledning mycket belåten. Han log oftare än annars. I hans röst dallrade den förnäme herrns nedlåtande älskvärdhet. Det äcklade Jevsej.

Osammanhängande tankar virvlade genom hans hjärna och förträngde varandra i tur och ordning:

„Ni är samtliga avskum. Skada på Mjelnikov. Och denne fettsvulst ville alltså inte kännas vid Jakov. Varför?“

»Har ni sett Zarubin?»

»Vem skulle det vara?» frågade Solovjov med höjda ögonbryn.

»Det vet ni.«

»Ja, ja, ja. . . Visst! Jag har sett honom. . . «

»Och varför sade ni inte där, att ni kände igen honom?» frågade Jevsej barskt.

Den gamle spionen höjde sitt skalliga huvud samt frågade förvånat och hånfullt:

»Va-ad?»

Jevsej upprepade frågan, men nu något mjukare i tonen.

»Det angår dig inte, min käre vän, kom ihåg det! Och eftersom jag tycker synd om dig för din dumhets skull, så skall jag säga dig, att vi inte behöver några dumhuvuden, vi känner dem inte, kommer inte ihåg dem, vi känner helt enkelt inte igen dem. Det måste du, som jag sade, lägga på minnet, hädanefter, för evigt, för hela livet. Ta till dig det och håll tand för tunga!»

Solovjovs små ögon glittrade kallt likt två små silverslantar. Hans röst utlovade något ondskefullt och grymt. Spionen hötte med det korta, tjocka pekfingret. De lystna, blåaktiga läpparna krökte sig strängt. Men inget av detta ingav någon fruktan.

„Det gör det samma“, tänkte Jevsej. „De är alla ett och samma rövarband — allihop skulle man. . . “

Han störtade bort till sin rock, drog upp revolvern ur fickan, riktade mynningen mot Solovjov och utropade dovt:

»Nu så...«

Gubben svajade till, gled från länstolen ned på golvet, klamrade sig med ena handen fast i bordsbenet, sträckte ut den andra mot Jevsej och mumlade med en teaterviskning:

»Nej... inte då!... Nådige herre... skona mig!«

Klimkov tryckte allt hårdare med fingret på avtryckaren, allt mera spänt, spänt. Av ansträngningen kallnade huvudet för honom och reste sig håret på ända.

»Jag skall ju gifta mig i morgon... Jag skall aldrig mer...« surrade de tunga, fega orden. Spionens haka glänste av fett, och servetten på hans bröst darrade.

Revolvern gick inte av. Det gjorde ont i Jevsejs finger, och den förfäran, som bemäktigade sig honom ifrån topp till tå, förtog honom andan.

»Jag kan ge er pengar!« viskade Solovjov hastigt, »jag skall heller inte säga något...«

Klimkov måttade ett slag och slungade revolvern rätt i spionens ansikte, grep rocken och rusade iväg. Ännu två svaga skrik hann ifatt honom:

»Aj, aj...«

Dessa ljud sög sig likt blodiglar fast vid nacken och bevingade honom med förfärens vilda kraft.

De jagade ännu länge efter honom, och hela tiden föreföll det honom, som om det bakifrån samlade sig en folkhop, vilken ljudlöst, utan att vidröra marken med fötterna, sprang efter honom och sträckte ut tiotals långa, klibbiga armar efter hans hals och vidrörde hans hår. De lekte med honom, hånade honom, försvann igen och dök upp på nytt. Han tog en droska, åkte en sträcka, hoppade ur droskan, sprang ett stycke och åkte igen — men hopen var alltså efter honom, osynlig och därför desto fasansfullare.

Han kände lättnad, när han framför sig fick se en mörk, genombruten vägg av träd, som sträckte fram sina kala grenar emot honom. Han försökte raskt dyka ned i deras mängd, som stod fast i marken, sprang allt längre in ibland dem och rörde på armarna bakom sig, som om han ville föra träden bakom sin rygg tätare ihop. Han klev ned i en klyfta, satte sig där på den kalla sanden, reste sig upp igen och gick med tunga andetag, badande i svett och liksom drucken av ångest framåt längs klyftan. Snart fick han där framför sig syn på en ljusning — han lyssnade vaksamt, tog ytterligare några steg utan att åstadkomma något buller och tittade ut — framför honom sträckte ett järnvägsspår ut

sig. På andra sidan banvallen stod ytterligare några träd, men de var glesa och späda. Genom deras grenverks nät skymtade någon byggnads gråa tak fram.

Han vände om och gick snabbt tillbaka, uppåt, följande klyftans löpriktning, bakåt dit, där skogen var tätare och mörkare.

„De kommer att fånga mig...“, stötte honom en iskall övertygelse framåt. „De kommer att fånga mig...“

Genom skogen irrade ett svagt, långsamt ringande. Det avgavs någonstans nära ifrån och snuddade vid de tunna grenarna, så att de kom i rörelse. Svängande hit och dit i klyftans skumrask fyllde de luften med sitt rasslande. Under fötterna knakade en rännils is torrt. Dess vatten var tillfruset, och isen täckte nu såsom en vit hinna de grå, uttorkade hålorna.

Klimkov satte sig ned, krökte sig, stoppade en isbit i munnen och for genast upp igen. Han kravlade sig uppför klyftans branta sluttning, tog av sig livrem och byxhängslen samt knöt ihop dem. Han granskade bekymrat grenarna ovanom sitt huvud och övervägde utan att ömka sig själv:

„Rocken behöver jag inte ta av. Ju tyngre man är, desto snabbare går det...“

Han skyndade sig, fingrarna darrade, och skuldrorna höjde sig ofrivilligt, som om de ville gömma halsen. Förskrämt bultade det i hans huvud:

„Jag klarar inte av det...“

Ett tåg rusade förbi, träden rasslade missbelåtet, jorden bävade till och vit ånga uppenbarade sig mellan grenarna.

Några mesar kom ditflygande. Livligt kvittrande skymtade de fram genom grenarnas dunkla nät. Deras beskäftiga brådska satte även fart på Jevsejs kalla, motsträviga fingrar.

Sedan han fäst remmen som en snara vid en gren, ryckte Klimkov i den neråt — den satt fast. Då började han lika brådslande göra ytterligare en snara av de sammansnoddade byxhängslena. När han var färdig med allt detta, avgav han en djup suck...

„Nu måste jag be...“

Men några böners ord ville inte inställa sig i hans minne. Han tänkte efter några sekunder.

„Raisa visste om mitt öde“, kom han plötsligt ihåg. Och sedan han stoppat huvudet i snaran, sade han tyst, helt enkelt och utan skälvning i bröstet:

»I Faderns, Sonens och den Helige Andes namn...«

Han gjorde avstamp från marken med fötterna, tog ett språng uppåt och böjde knäna. Någonting ryckte honom smärtsamt bakom öronen. Ett underligt, inifrån kommande slag träffade huvudet. Bedövd föll han med hela kroppen ned på den hårda marken, slog runt, rullade nedför, klamrade sig med händerna fast i trädrötterna, stötte huvudet emot stammarna och förlorade medvetandet.

När han öppnade ögonen, fick han se, att han satt nere i klyftan, och över hans bröst dinglade de sönderslitna byxhängslena, hans byxor var sönderrivna, genom tyget skymtade de till blods skrubbade knäna. Hela hans kropp var uppfylld av smärta, särskilt ont gjorde det i halsen, och kylan liksom flådde skinnet av kroppen. Jevsej tittade uppåt slutningen — där gungade remmen under en björks vita gren likt en tunn orm och lockade på honom.

„Jag kan inte!“ tänkte Jevsej förtvivlat.

Sedan han gråtit kränkta, vanmäktiga tårar, lade han sig med ryggen emot marken. Genom tårarna såg han upp mot den entonigt matta himlen, över vilken de svarta grenarnas skarpa mönster var uppritade.

Han låg där länge, pinad av kyla och smärta. Han svepte in sig i sin överrock. Och förutan hans viljas inverkan drog hela hans meningslösa liv förbi inför honom såsom en kedja av rökgrå ringar.

Flera gånger fyllde de tåg, som passerade, skogsdungen med sitt skramlande, sina ångmoln och sina ljusstrålar. Dessa strålar halkade fram över trädstammarna, liksom trevande över dem, som om de sökte efter någon människa ibland dem, varefter de försvann, i hög fart, skälvande och kalla.

När de fann Jevsej, vidrörde de honom. Mödosamt reste han sig och begav sig efter dem i dungens skymningsdunkel. Vid skogsbrynet blev han stående, började lutad emot ett träd vänta och lyssnade efter stadens avlägsna, argsinta larmande. Det var redan kväll, himlen sken blekblått, över staden blossade ett matt eldssken stillsamt upp.

I fjärran föddes ett ylande oljud och ett mullrande. Rälsen började sjunga och ringa. Blinkande med röda ögon kom det ett tåg framrusande och klöv skymningen, som åter snabbt flöt ihop bakom det samt där bakom blev än tätare och mörkare. Jevsej begav sig så fort, han bara kunde, upp på spåret, sjönk ned på knä, lade sig sedan på sidan tvärs över banvallen med ryggen emot tåget och halsen över ena skenan samt virade rockskörten hårt om huvudet.

Under några sekunder var det behagligt för honom att känna den svidande beröringen med järnet. Det lindrade smärtan i halsen, men rälsen började darra och sjunga allt högre, allt mer oroande, den uppfyllde kroppen med ett smärtsamt stönande, och marken, vilken också

bälvade i korta frossbrytningar, som om den skulle börja röra på sig, flöt än undan under hans kropp och stötte den än ifrån sig.

Tåget kom framrullande tungt och långsamt, men redan larmade klirrandet från dess kopplingar och hjulens regelbundna dunkande över skenskarvarna öronbedövande. Dess tunga andhämtning vrålade och stötte Klimkov i ryggen, allt runt omkring Jevsej, allt inom honom skälvde, böljade såsom i storm och slet honom loss ifrån marken.

Han kunde inte vänta längre, for upp, sprang längs skenorna och skrek med gäll, gnyende röst:

»Allt skall jag... jag skall... skall...«

Längs skenornas blankslipade metall kom lyktornas rödaktiga strålar glidande, upphann Jevsej och drog förbi honom; de blossade allt grällare, de båda röda järnbanden tycktes glödgade, de strömmade snabbt framåt på båda sidorna om Jevsej och angav riktningen för hans springande.

»Jag — skall!...«, skrek han gällt och fäktade omkring sig med armarna. Någonting hårt stötte till honom bakifrån, han slog ned i sliprarna mellan de båda röda skensträngarna, och järnets råa larmande förkrossade hans svaga skrik...

1907